

The image shows the interior of a small fishing boat's cabin. The dashboard is made of wood and features a steering wheel, several analog gauges, and control levers. A red fire extinguisher is mounted on the wall. A colorful striped bag hangs from the dashboard. The cabin is cluttered with various items, including a red thermos, a white bucket, and a red basket. Large windows provide a view of the water and sky. The text 'Småskaligt kustfiske' is overlaid on the image.

Småskaligt kustfiske

Regeringsuppdrag att beskriva det småskaliga kustnära fisket i Sverige
samt föreslå hur detta fiske kan förstärkas

Fiskeriverket, mars 2010

SAMMANFATTNING	7
1. FÖRSTÄRKT SMÅSKALIGT KUSTFISKE I SVERIGE	10
1.1 Uppdraget	10
1.2 Tidigare rapporter	11
1.2.1 Fiskeriverkets rapport Småskaligt kustfiske och insjöfiske – 2001	11
1.2.2 Regleringsbrevsuppdrag till länsstyrelserna 2005	11
1.3 Arbetets bedrivande	12
1.4 Definition och avgränsning	12
1.4.1 Avgränsningar i rapporten	16
1.5 Trender	17
1.5.1 De svenska miljömålen	17
1.5.2 Ny Gemensam fiskeripolitik	17
1.5.3 Samlad havsförvaltning och havsplanering	17
1.5.4 Ny förvaltningsförutsättningar	18
1.5.5 Förvaltningsmodeller	18
1.5.6 Trender i fiskkonsumtion	18
1.5.7 Ekologiska livsmedel	18
1.5.8 Konsumtion av fiskeriprodukter	19
1.5.9 Mat och hälsa	19
2. RESURSEN	20
2.1 Västerhavet	20
2.1.1 Västerhavets ekosystem	20
2.1.2 Fiskbeståndens utbredning	22
2.1.3 Rekrytering	23
2.1.4 Beståndssituation	24
2.2 Östersjön	31
2.2.1 Östersjöns ekosystem	31
2.2.2 Fiskbeståndens utbredning	32
2.2.3 Rekrytering	33
2.2.4 Beståndssituation	33
3. FLOTTAN OCH FISKARKÅREN	38
3.1 Flottans struktur och utveckling	38
3.1.1 Västkusten	39
3.1.2 Sydkusten	39
3.1.3 Södra Ostkusten	39
3.1.4 Norra Ostkusten	39
3.2 Fiskarkåren	41
3.2.1 Västkusten	41
3.2.2 Sydkusten	41
3.2.3 Södra Ostkusten	41
3.2.4 Norra Ostkusten	41
4.1 Västkust – gulålsfiske	46
4.1.1 Resursen	46
4.1.2 Förvaltning	46
4.1.3 Samlad analys	46

4.2 Västkust – garnfiske	49
4.2.1 Resursen	49
4.2.2 Förvaltning	49
4.2.3 Samlad analys	50
4.2.4 Åtgärder	51
4.3 Västkust – kräftfiske med bur	52
4.3.1 Resursen	52
4.3.2 Förvaltning	52
4.3.3 Samlad analys	55
4.3.4 Åtgärdsförslag	55
4.4 Västkust – hummer- och krabbfiske	56
4.4.1 Resursen	56
4.4.2 Förvaltning	57
4.4.3 Samlad analys	57
4.4.4 Åtgärdsförslag	59
4.5 Västkust – småskaligt trålfiske	60
4.5.1 Resursen	61
4.5.2 Förvaltning	61
4.5.3 Samlad analys	61
4.6 Västkust – småskaligt pelagiskt fiske	64
4.6.1 Resursen	64
4.6.2 Förvaltning	64
4.6.3 Samlad analys	66
4.7 Ostkust – blank- och gulålsfiske	67
4.7.1 Resursen	67
4.7.2 Förvaltning	67
4.7.3 Samlad analys	68
4.7.4 Åtgärdsförslag	69
4.8 Ostkust – fiske med garn, krok, bur	70
4.8.1 Resursen	70
4.8.2 Förvaltning	71
4.8.3 Samlad analys	71
4.8.4 Åtgärder	72
4.9 Ostkust – nät- och ryssjefiske i Egentliga Östersjön	74
4.9.1 Resursen	74
4.9.2 Förvaltning	75
4.9.3 Samlad analys	75
4.9.4 Åtgärdsförslag	77
4.10 Ostkust – fiske med lax- och sikfällor i Bottniska viken	78
4.10.1 Resursen	78
4.10.2 Förvaltning	78
4.10.3 Samlad analys	78
4.10.4 Åtgärdsförslag	80
4.11 Ostkust – nätfiske i Bottniska viken	81
4.11.1 Resursen	81
4.11.2 Förvaltning	81
4.11.3 Samlad analys	81

4.11.4 Åtgärdsförslag	83
4.12 Ostkust – trålfiske efter siklöja	85
4.12.1 Resursen	85
4.12.2 Förvaltning	85
4.12.3 Samlad analys	85
4.12.4 Åtgärdsförslag	87
4.13 Ostkust – trålfiske efter strömming i Bottniska viken	88
4.13.1 Resursen	88
4.13.2 Förvaltning	88
4.13.3 Samlad analys	90
4.13.4 Åtgärdsförslag	90
4.14 Insjöfisket	91
4.14.1 Stora sjöarna	91
4.14.2 Ökad lönsamhet	92
4.14.3 Reglering och övervakning av fisket	93
4.14.4 Fiskets historik och trender	93
5. TVÄRGÅENDE FRÅGOR	94
5.1 Säl och skarv	94
5.1.1 Konkurrens om resursen fiskbestånden	94
5.1.2 Sälens roll för spridning av skadliga parasiter	95
5.1.3 Direkta skador på fångst och redskap	96
5.1.4 Sälskadornas påverkan på lönsamheten	99
5.1.5 Skarvskador	100
5.1.6 Testade metoder för att minska sälens påverkan på fisket	101
5.2 Fiskets miljöeffekter	104
5.2.1 Fysisk miljöpåverkan	104
5.2.2 Bifångster	104
5.2.3 Utkast	105
5.2.4 Skonsamma fångstmetoder och miljömärkning	106
5.3 Kombination av yrkesfiske med annan verksamhet	109
5.3.1 Tidigare studier	109
5.3.2 Förutsättningarna för annan verksamhet inom fisket i dag	110
5.3.3 Åtgärder	112
6. HINDER OCH SVÄRIGHETER	114
6.1. Resursen	114
6.1.1 Överkapacitet	114
6.1.2 Minskade bestånd	117
6.1.3 Ekosystemstörningar	120
6.1.4 Miljögifter	122
6.1.5 Fysiska störningar	123
6.1.6 Främmande arter	123
6.1.7 Parasiter och sjukdomar	124
6.2 Regelverk	125
6.2.1 Västerhavet	126
6.2.2 Östersjön	128
6.2.3 Fiskerikontroll	131
6.3 Ekonomi	133
6.3.1. Lönsamhet	133

6.3.2 Efterfrågan	134
6.3.3 Konkurrens mellan fisken	135
6.3.4 Marknadsföring.	135
6.3.5 Etableringskostnad och överföring	136
6.3.6 Kompetens	136
6.4. Infrastruktur	137
6.4.1 Fiskehamnar.	137
6.4.2 Fiskauktioner	138
6.4.3 Beredningsindustri och vidareförädling.	139
6.4.4 Fiskens väg från fångst till konsument.	141
6.5 Sociala aspekter	142
6.5.1 Urbanisering.	142
6.5.2 Uppbruten social struktur	142
6.5.3 Åldersstruktur, nyrekrytering och kompetens	142
6.5.4 Familjesituation.	144
6.5.5 Arbetsmiljö.	144
6.5.6 Fiskets image	144
7. ÅTGÄRDSFÖRSLAG	146
7.1 Sammanfattande analys.	146
7.2 Näringens egna insatser	148
7.3 Ekonomiskt stöd	149
7.4 Kunskapsinhämtning och utveckling	151
7.5 Förvaltningsåtgärder och regleringar	152
7.6 Fiskespecifika åtgärder	153
7.6.1 Västkusten	153
7.6.2 Ostkusten.	154
7.7 Säl och skarv	155
7.8 Annan verksamhet.	156
BILAGA 1	157
Länsstyrelsernas regionala beskrivningar och analyser	158
Västkusten.	158
Sydkusten	163
Södra Ostkusten	170
Norrlandskusten	174
BILAGA 2	179
Synpunkter från näringen och andra intressenter	180
Västkusten.	180
Sydkusten	181
Södra Ostkusten	181
Norrlandskusten	182
Skriftliga synpunkter	183
Samförvaltning norra Bohuslän	184
Fiskekommunerna	186

Sammanfattning

Fiskeriverket har på regeringens uppdrag utrett och analyserat det småskaliga kustnära fisket i Sverige. Arbetet har skett i samarbete med länsstyrelserna och i utredningens slutskede har en regional förankring skett genom kustvisa samrådsmöten.

Grundläggande för genomförandet av uppdraget har varit att definiera vad begreppet småskaligt kustnära fiske är (kapitel 1). Det föreligger stora svårigheter i att ta fram en entydig definition av begreppet småskaligt kustnära fiske och utgångspunkten för resonemanget i denna rapport är att uppgiften inte är görlig såvida inte syftet med definitionen är tydligt klargjort. För att beskriva de fisken som kan anses kustnära och småskaliga har Fiskeriverket därför valt en mer öppen definition av begreppet. Den utgår från sju kriterier som vart och ett eller tillsammans har bäring på och kan sägas karaktärisera småskaligt kustfiske. De sju kriterierna är:

1. Fartygsstorlek. Att fartyget är under 12 meter.
2. Redskapanvändning. Att fisket bedrivs med passiva redskap.
3. Fiskeresans längd. Att fisket i allt väsentligt utgörs av endygnsresor.
4. Var fisket bedrivs. Att fisket bedrivs inom 12 nautiska mil från kusten.
5. Hemmahamn. Att fisket utgår från en och samma hamn och därmed är geografiskt bundet.
6. Landsbygd. Att fisket bedrivs från hamnar på landsbygden.
7. Kombinerad verksamhet. Att fisket kombineras med andra fisken eller annan verksamhet.

Fiskeriverket vill understryka att kriterierna som används är ett hjälpmedel för att identifiera och därefter beskriva de fisken som kan klassificeras som småskaliga kustfisken.

Frågan om hur uppdraget avgränsats och hur det småskaliga kustfisket definierats har också diskuterats med såväl länsstyrelserna som näringen vid genomförda samrådsmöten. Länsstyrelserna har inte haft invändningar på hur det småskaliga kustfisket definierats i uppdraget. De har inte heller inkommit med andra förslag på hur småskaligt kustfiske skulle kunna definieras. Länsstyrelsernas synpunkter och förslag kring förstärkt småskaligt kustnära fiske presenteras i Bilaga 1. Neringen har dock tydligt poängterat att absoluta kriterier som fartyglängd eller distans från kusten inte får bli avgörande för om ett fartyg inkluderas i det småskaliga fisket eller ej. Istället framhåller de att det är fiskena som ska definieras som småskaliga och inte fartygen som bedriver fisket. En sammanfattning av de synpunkter som framkommit vid samrådsmöten återfinns i Bilaga 2.

Efter den inledande diskussionen om definitionen av småskaligt kustnära fiske tar utredningen sedan sin utgångspunkt i en genomgång av de tillgängliga fiskeresurserna. Kapitel 2 är uppdelat i Västerhavet respektive Östersjön. Beskrivningen omfattar ekosystemet i respektive havsområde samt fiskbeståndens utbredning. Vidare belyses de fysiska förutsättningar och interaktioner i ekosystemen som påverkar rekrytering av ungfisk, men också människans och fiskets betydelse för rekryteringen. Bestånds-

situationen för de arter som är av betydelse för fisket presenteras översiktligt och är indelade under rubriker som tydliggör statusen för de aktuella bestånden – bestånd som nyttjas på en långsiktigt hållbar nivå, överutnyttjade bestånd samt potentiellt underutnyttjade bestånd.

I kapitel 3 beskrivs flottan och fiskarkåren i dess helhet och med en kustvis indelning. Flottan har minskat under perioden 2000–2008 på samtliga kuststräckor med den största minskningen på Södra ostkusten med nära en halvering av flottan. Minskningen av fiskeflottan återspeglas också i en minskad fiskarkår och antalet yrkesfiskare har minskat med 23 procent i hela landet under perioden. Samtidigt har medelåldern på fiskarena ökat, vilket sannolikt kommer att resultera i att antalet yrkesfiskare fortsätter att minska framöver.

Utifrån de sju definitionskriterierna som presenterades i kapitel 1 har 13 fisken identifierats som småskaliga kustfisken. Dessa beskrivs ingående i kapitel 4. Respektive fiske analyseras bl.a. mot utvecklingen sedan 2001, då Fiskeriverket rapporterade regeringsuppdraget om småskaligt kustfiske och insjöfiske. Eftersom definition och avgränsningar i den här utredningen skiljer sig från Fiskeriverkets rapport 2001 skiljer sig också de fisken som analyserats åt. Följande 13 fisken har identifierats av utredningen:

Västkusten

1. Gulålsfiske
2. Garnfiske
3. Kräftfiske med bur
4. Hummer- och krabbfiske
5. Småskaligt trålfiske
6. Småskaligt pelagiskt fiske

Ostkusten

7. Blank- och gulålsfiske
8. Fiske med garn, krok, bur
9. Nät- och ryssjefiske i Egentliga Östersjön
10. Fiske med lax- och sikfallor i Bottniska viken
11. Nätfiske i Bottniska viken
12. Trålfiske efter siklöja
13. Trålfiske efter strömming

För samtliga 13 fisken beskrivs inledningsvis resurssituationen samt vilka förvaltningsmodeller och regleringar som är tillämpliga på fisket. Därefter görs analyser på storleksfördelningen på de fartyg som ingår i segmentet, fångstvärden och fångstmängder totalt, per fartyg och med avseende på fiskets målarter samt medelpriser och lönsamhet. Resultaten presenteras såväl i figurer som i text och med en analys av troliga orsaker till utvecklingen.

I utredningen belyses också i uppdraget särskilt utpekade frågor om säl- och skarvprobelmatiken, fiskets miljöeffekter samt hur kustfisket kombineras med annan verksamhet (kapitel 5).

Det föreligger ett stort antal svårigheter för det småskaliga fisket som är av olika karaktär och betydelse. Dessa svårigheter och vad som hindrar en positiv utveckling av det småskaliga kustnära fisket behandlas i kapitel 6. Utredningen har identifierat fem övergripande problemområden – resursen, regelverket, ekonomi, infrastruktur och sociala aspekter – inom vilka det finns ett antal specificerade frågor.

En sammanfattande analys i kapitel 7 leder fram till de åtgärdsförslag som presenteras av utredningen. Det är viktigt att komma ihåg att en myndighet inte ensam kan åstadkomma de förändringar som är nödvändiga och skapa möjligheter till ett förstärkt småskaligt kustfiske i Sverige. Möjligheten att ändra riktning på de trender som kan utläsas av utredningen och istället se ett stabilt eller ökande kustfiske i framtiden ligger på såväl EU-nivå, nationell politisk nivå, myndighetsnivå, regional och kommunal nivå som på individnivå. Det är en stor utmaning att hantera och, inte minst, att försöka åtgärda flertalet av de svårigheter och hinder som beskrivs i utredningen. Det är också angeläget att de åtgärder som föreslås har bäring på de problemområden som kan anses vara av störst betydelse. Utredningen har kommit fram till att nyrekrytering, lönsamhet, resursen och regelverket utgör de mest betydelsefulla faktorerna. Det finns också viktiga samband mellan faktorerna som motiverar varför dessa bör leda fram till prioriterade åtgärder.

Den allmänna samhällsutvecklingen utgör en viktig faktor till att nyrekryteringen inom yrkesfisket är låg. Rekryteringen skulle troligtvis öka något om lönsamheten inom kustfisket var god. Samtidigt är en förutsättning för god lönsamhet god tillgång på fisk i haven och myndigheten måste tillsammans med näringen arbeta för förvaltning som resulterar i hållbara bestånd. En sådan långsiktig förvaltning och reglering av fisket är också viktig för att näringen ska kunna planera för sitt fiske på längre sikt och våga investera i fisket, men det är också viktigt att visa för de ungdomar som funderar på att etablera sig inom fisket att där finns en framtid.

Utredningen skiljer ut fyra åtgärdsområden som delvis också speglar var ansvaret för åtgärderna ligger. De fyra områdena är:

1. Näringens egna insatser
2. Strukturinsatser
3. Kunskapsinhämtning och utveckling
4. Förvaltningsåtgärder och regleringar

Burfiske efter havskräfta. Foto: Fiskeriverket.

1. Förstärkt småskaligt kustfiske i Sverige

1.1 Uppdraget

Regeringen gav i juni 2009 Fiskeriverket i uppdrag att kartlägga och analysera det småskaliga kustfisket i Sverige samt föreslå konkreta åtgärder för att stärka detta fiske. Uppdraget skulle rapporteras den 15 oktober, men rapporteringstidpunkten har genom tilläggsbeslut ändrats till den 1 mars 2010.

Uppdraget innebar att Fiskeriverket ska se över möjligheterna att ta fram en entydig definition på vad som är ett småskaligt fiske.

Rapporten ska ta sin utgångspunkt i en redogörelse för situationen för de olika segment som ingår i det kustnära fisket och noga beskriva dessa. Situationen och utvecklingen i de fiskebestånd som nyttjas inom det småskaliga fisket ska sammanställas liksom fiskets miljöeffekter. Särskilt betonas att säl- och skarvpopulationernas påverkan på det kustnära småskaliga fisket ska belysas i rapporten. Hinder och svårigheter som föreligger för det småskaliga kustfisket ska identifieras och det ska framgå huruvida dessa kan åtgärdas nationellt eller om förändringar i EU:s regelverk krävs.

Regeringen förväntar sig även att Fiskeriverket ska föreslå konkreta åtgärder och steg för att stärka det småskaliga kustnära fisket. Detta inkluderar även problematiken kring nyrekrytering av fiskare. Utredningen ska även beakta vilka faktorer eller åtgärder utanför fiskerilagstiftningen som kan bidra till att stärka det småskaliga kustnära fisket, inklusive diversifiering av näringsverksamhet i form av beredning, försäljning av förädlade produkter över disk, restaurangverksamhet. Möjligheter att kombinera fiskeverksamhet med turistverksamhet och fritidsfiske ska även beaktas.

I uppdraget pekas också ut de två tidigare avrapporteringar som gjorts till regeringen under de senaste tio åren. Dels ska en uppföljning göras av Fiskeriverkets rapport från 2001 "Småskaligt kustfiske och insjöfiske - en analys", dels den avrapportering som länsstyrelserna gjorde 2005.

1.2 Tidigare rapporter

1.2.1 Fiskeriverkets rapport Småskaligt kustfiske och insjöfiske – en analys (2001)

Regeringen uppdrog den 19 april 2000 åt Fiskeriverket att analysera situationen för det småskaliga kustfisket och insjöfisket i Sverige. I uppdraget ingick även att lägga fram förslag på lämpliga åtgärder för att förbättra förutsättningarna för detta fiske. Fiskeriverket tolkade uppdraget som att det gällde småskaligt fiske som bedrivs i yrkesmässig omfattning främst av licensierade fiskare. Det innebar att utredningen inte behandlade fritidsfisket eller fisketurism annat än att dessa fisken beskrivs i de sammanhang när de nyttjar samma resurs.

Definitionen som användes för småskaligt fiske i den rapporten framgår i avsnitt 1.4. I rapporten 2001 behandlades tretton typer av fisken längs våra kuster, nämligen:

1. Strömmings- och sikfiske i Bottniska viken
2. Trålfiske efter siklöja
3. Fiske med garn efter torsk och piggvar
4. Blank- och gulålsfiske i Östersjön
5. Fiske med nät och ryssjor i Östersjön och södra Bottniska viken
6. Gulålsfiske på Västkusten
7. Kräftfiske med burar
8. Hummer- och krabbfiske
9. Småskaligt trålfiske på Västkusten
10. Blandfiske på Västkusten
11. Vadfiske med ljus på Västkusten
12. Insjöfiske

1.2.2 Regleringsbrevsuppdrag till länsstyrelserna 2005

Regeringen gav i regleringsbrevet för år 2005 länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt för respektive kuststräcka; Västkusten, Sydkusten, Södra ostkusten och Norrlandskusten samt för de stora sjöarna, ur ett regionalt perspektiv redovisa utvecklingen av fiskerinäringen sedan 1990. Uppdraget bestod också i att redovisa de viktigaste bakomliggande faktorerna för utvecklingen under aktuell tidsperiod samt att föreslå åtgärder för att skapa förutsättningar för ett livskraftigt småskaligt fiske i respektive kustområde.

Förutom insjöfisket omfattade rapporterna Västkusten (Västra Götalands och Hallands län), Sydkusten (Skåne och Blekinge län), Södra Ostkusten (Kalmar, Gotland, Östergötlands, Södermanlands, Stockholm och Uppsala län) samt Norrlandskusten (Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län).

1.3 Arbetets bedrivande

Uppdraget har genomförts i nära samarbete med länsstyrelserna, vars arbete organiserats efter den kuststräckeindelning som utgjorde grunden för avrapportering till regeringen 2005. I utredningens slutskede har också en förankring skett genom kuststräckevisa seminarier med länsstyrelserna samt särskilt inbjudna berörda intressenter.

1.4 Definition och avgränsning

I Fiskeriverkets rapport 2001 sades följande i definitionsfrågan:

”Någon allmänt antagen definition av begreppet småskaligt fiske finns inte men till kategorin räknas normalt allt insjöfiske. En avgränsning vad gäller saltsjöfisket som man tidigare administrativt har använt, också inom EU, är fartygsstorleken där gränsen är satt vid 12 meter. Med denna definition svarade fartyg under 12 meter för ca 43 procent av det totala antalet landningar av svenska fiskare under år 2000, samtidigt som dessa fartyg endast stod för ca 3 procent av den landade kvantiteten. Detta innebär att de mindre fartygen kännetecknas av ett fiskemönster med ett flertal korta fiskeresor.

Inom ramen för utredningen har definitionen av småskaligt fiske diskuterats med utgångspunkt i begreppet lokalt bedrivet fiske. Utredningen har därför kommit fram till att inte begränsa fisket efter fartygsstorlek, utan definierar det som ett fiske som i allmänhet består av fångstresor som är kortare än ett dygn. Det innebär att till kategorin småskaligt fiske har vi även räknat in något större fartyg än 12 meter. Totalt var det 1 119 stycken fartyg, med en medellängd på 9 meter, som hade ett fiskemönster under år 2000 som till minst 90 procent bestod av fångstresor kortare än ett dygn. Av dessa var 125 fartyg över 12 meter. Kännetecknande för ett småskaligt fiske är också att man fiskar ett antal olika arter. Målarten varierar efter lokala, regionala och säsongsmässiga förutsättningar.”

I länsstyrelsernas rapporter från 2005 anslöt sig dessa till Fiskeriverkets definition.

I det här regeringsuppdraget efterfrågas det att Fiskeriverket ska se över möjligheten att formulera en entydig definition av vad ett småskaligt kustfiske är. Det är dock lättare sagt än gjort. En rad olika definitioner används för närvarande i olika sammanhang.

Skälen till att det finns olika definitioner av småskaligt kustfiske, och som förekommer såväl i politik som i förvaltning, är att de har tagits fram med olika syften. Med beaktande av sociala aspekter kan begreppet ”endagsfiske” vara det mest viktiga kriteriet och ur ett regionalpolitiskt perspektiv kan ett ”lokalt bedrivet fiske” utgöra definitionen för ett småskaligt kustnära fiske. Om det krävs att begreppet småskaligt kustfiske ska ha en tydlig juridisk karaktär för att kunna tillämpas i regleringar av fisket kan absoluta värden, som t.ex. fartyglängd, motorstyrka eller distans från kusten, vara nödvändiga att ta till.

Det finns dock en glidande skala i dessa absoluta värden som är svårhanterlig. Större båtar kan ha lägre motorstyrka och lägre fångstkapacitet än en mindre båt. Ett fartyg kan använda mer skonsamma fångstmetoder än ett annat av samma storlek och en båt med lägre motorstyrka tvingas till fler fiskeresor för att få lönsamhet i sitt fiske, vilket ger en större direkt miljöpåverkan. Ur arbetsmiljösynpunkt kan det också vara viktigt att inte styra utvecklingen mot fler mindre båtar som ett resultat av fördelaktiga regleringar eller andra betydelsefulla insatser för dessa.

Med anledning av de svårigheter som föreligger i att göra sådana absoluta avgränsningar har utredningen bedömt att det inte går att ta fram en entydig definition av begreppet småskaligt kustnära fiske såvida inte syftet med definitionen är tydligt klargjort. För att beskriva de fisken som kan anses kustnära och, ur ett svenskt perspektiv, mer eller mindre småskaliga har Fiskeriverket valt en mer öppen definition av begreppet småskaligt kustfiske.

Den utgår från sju kriterier som vart och ett eller tillsammans har bäring på och kan sägas karaktärisera småskaligt kustfiske. Fiskeriverket vill därmed understryka att kriterierna som används är ett hjälpmedel för att identifiera och därefter beskriva de fisken som kan klassificeras som småskaliga kustfisken. De kriterier som använts är:

- a) Fartygsstorlek. Att fartyget är under 12 meter
- b) Redskapsanvändning. Att fisket bedrivs med passiva redskap
- c) Fiskeresans längd. Att fisket i allt väsentligt utgörs av endygnsresor
- d) Var fisket bedrivs. Att fisket bedrivs inom 12 nautiska mil från kusten
- e) Hemmahamn. Att fisket utgår från en och samma hamn och därmed är geografiskt bundet
- f) Landsbygd. Att fisket bedrivs från hamnar på landsbygden
- g) Kombinerad verksamhet. Att fisket kombineras med andra fisken eller annan verksamhet

Flexibiliteten i utredningens definition ligger i att samtliga sju kriterier inte behöver uppfyllas för att ett fiske ska definieras som småskaligt. Någon prioriteringsordning mellan kriterierna har heller inte fastlagts.

Nedan presenteras de tretton fisken som identifierats som småskaliga kustfisken samt hur dessa förhåller sig till de sju kriterierna.

Västkusten

1. Gulålsfiske

- Fartygsstorlek (under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd (delvis)
 - Kombinerad verksamhet
- De båtar som kombinerar med andra fisken gör detta främst med hummerfiske och krabbfiske samt småskaligt pelagiskt fiske.

2. Garnfiske

- Fartygsstorlek (merparten under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd (delvis)
 - Kombinerad verksamhet
- Det är vanligt med kombinerat fiske mellan kräftburar, hummer och krabbfiske samt småskaligt pelagiskt fiske.

3. Kräftfiske med bur

- Fartygsstorlek (merparten under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd (delvis)
 - Kombinerad verksamhet
- Det är vanligt med kombinerat fiske mellan kräftburar, hummer och krabbfiske, garnfiske samt småskaligt pelagiskt fiske. Det är även vanligt med kombination med mer storskaligt fiske.

4. Hummer- och krabbfiske

- Fartygsstorlek (under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd (delvis)
 - Kombinerad verksamhet
- Det är vanligt med kombinerat fiske mellan kräftburar, hummer och krabbfiske, garnfiske samt småskaligt pelagiskt fiske.

5. Småskaligt trålfiske

- Fartygsstorlek, en stor del av flottan är över 12 meter (räk- och kräftristfiskare)
 - Redskap (ej passiva redskap)
 - Distans från kusten (ofta över 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (beror distans från kusten fisket bedrivs)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd (delvis)
 - Kombinerad verksamhet
- Få båtar kombinerar trålfiske med annat fiske, men kombination med burfiske efter kräfta samt småskaligt pelagiskt fiske förekommer.

6. Småskaligt pelagiskt fiske

- Fartygsstorlek (merparten under 12 meter)
 - Redskap (ej passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd (delvis)
 - Kombinerad verksamhet
- Det är vanligt med kombinerat fiske mellan kräftburar, hummer och krabbfiske samt garnfiske.

Ostkusten

7. Blank- och gulålsfiske

- Fartygsstorlek (under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd
 - Kombinerad verksamhet
- Kombineras ofta med nät- och ryssjefiske.

8. Fiske med garn, krok, bur

- Fartygsstorlek (merparten under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (delvis över 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Kombinerad verksamhet
- Detta fiske kan anses vara en blandning mellan stort och smått. En del av båtarna är lokalt bundna och fiskar nära kusten med kortare fiskeresor. Det finns också större båtar som gör längre fiskeresor och är mer rörliga (fiskaren behöver inte vara bosatt i området). Denna kategori skulle kunna göras renodlat småskalig om rätt förutsättningar ges.

9. Nät- och ryssjefiske i Egentliga Östersjön

- Fartygsstorlek (under 12 meter)
 - Redskap (passiva redskap)
 - Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
 - Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
 - Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
 - Landsbygd
 - Kombinerad verksamhet
- Kombineras ofta med blank- och gulålsfiske.

10. Fiske med lax- och sikfällor i Bottniska viken

- Fartygsstorlek (under 12 meter)
- Redskap (passiva redskap)
- Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
- Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
- Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
- Landsbygd
- Kombinerad verksamhet
Kombineras ofta med nätfiske efter strömning etc.

11. Nätfiske i Bottniska viken

- Fartygsstorlek (under 12 meter)
- Redskap (passiva redskap)
- Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
- Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
- Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
- Landsbygd
- Kombinerad verksamhet
Kombineras ofta med fiske med lax- och sikfällor.

12. Trålfiske efter siklöja

- Fartygsstorlek (merparten under 12 meter)
- Distans från kusten (max 12 nautiska mil)
- Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
- Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
- Landsbygd
- Kombinerad verksamhet
Kombineras oftast med lax- och sikfiske, men även med strömmingsfiske i hela Bottniska viken och torskfiske i Egentliga Östersjön.

13. Trålfiske efter strömning i Bottniska viken

- Fartygsstorlek (merparten över 12 meter)
- Distans från kusten (12 nautiska mil)
- Längd i tid på fångstresa (max 24 timmar)
- Lokalt bedrivet och geografiskt bundet fiske
- Landsbygd
- Kombinerad verksamhet
Kombineras inte fisket med andra fisken.

1.4.1 Avgränsningar i rapporten

Med den öppna och mer flexibla definitionen av småskaligt kustfiske som valts av utredningen kan konstateras att merparten av det svenska fisket inkluderas i denna. Det som inte inbegrips i och som därmed faller utanför utredningen är trålfiske med fartyg över 12 meter på Västkusten och allt övrigt trålfiske samt det pelagiska fisket som innefattas av det pelagiska systemet.

Rapporten omfattar vidare, enligt uppdraget, det småskaliga kustfisket. Därmed inkluderas inte insjöfisket i rapporten. Förhållandena i dessa fisken är i långa stycken annorlunda än fiskena i havet. Insjöfisket beskrivs därför endast översiktligt och i ett jämförandeperspektiv.

1.5 Trender

Av uppdraget framgår att regeringen förväntar sig åtgärdsförslag på både längre och medellång sikt. I ett avslutande kapitel (7) kommer också åtgärder och förslag att lämnas. Inledningsvis bör dock några av de förändringar som ger förutsättningarna för ett småskaligt kustnära fiske i korthet presenteras.

1.5.1 De svenska miljömålen

De svenska miljömålen är för närvarande föremål för revidering. Det mål som antogs 2001 och har störst betydelse för det småskaliga kustfisket är målet *Hav i balans och levande kust och skärgård*. Målen ska ha uppnåtts till år 2020.

Av särskild betydelse för det småskaliga kustfisket är att näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Även delmålet att hotade arter och stammar ska ha möjlighet att sprida sig till nya lokaler inom sina naturliga utbredningsområden så att långsiktigt livskraftiga populationer säkras är av stor vikt. Att fisk finns inom hela sitt naturliga utbredningsområde är av betydelse då det småskaliga fisket är lokalt bundet och därmed beroende av att fisk finns kustnära och i uthålligt fångstbara bestånd.

1.5.2 Ny Gemensam fiskeripolitik

EU:s Gemensamma fiskeripolitik ska revideras till 2012. Som ett första steg i denna process har Kommissionen utarbetat en s.k. Grönbok. Synpunkter på denna har lämnats från medlemsstater, organisationer m.m.

Genom den reviderade fiskeripolitiken kommer ramarna för det framtida småskaliga kustfisket att utformas. Några tendenser kan redan nu utläsas:

- Fokus på en havsförvaltning i vilken fiskeripolitiken ingår
- Ekosystemansats som grund för förvaltningsbeslut
- Långsiktiga förvaltningsplaner
- En minskning av fiskeflottan
- Övergång från kvotreglering till effortreglering, bl.a. i syfte att minska utkast
- Större inflytande till näring och andra intressenter genom i första hand Regionala Rådgivande Nämnder
- Större handlingsfrihet för medlemsstaterna vid reglering av småskaligt fiske
- Utvecklad fiskerikontroll
- Ökat konsumentinflytande

1.5.3 Samlad havsförvaltning och havsplanering

En översyn av den svenska myndighetsstrukturen pågår. Ett förslag om en samlad havs- och vattenmiljömyndighet har överlämnats till regeringen. Syftet är i detta sammanhang detsamma som i översynen av den gemensamma fiskeripolitiken, nämligen att i högre grad betrakta fiskeriförvaltningen som en del i en samlad havspolitik, bl.a. med syfte att på ett effektivare sätt kunna tillämpa en ekosystemansats.

Inom ramen för detta kommer också en utvecklad havsplanering innefattande zoner och som torde kunna bli ett verksamhetsstöd för utvecklingen av det småskaliga kustfisket.

1.5.4 Nya förvaltningsförutsättningar

Senare i vår kommer Fiskelagsutredningen att presentera sitt slutbetänkande och där föreslå att nuvarande Fiskelag ersätts med en Fiskevårdslag. Grundtankarna, som framgår redan av direktiven, är att fiskeregleringen i högre grad ska utgå från Miljöbalken, exempelvis miljökonsekvensbeskrivningar och utbildningskrav. Förenklningar för det småskaliga fisket är en annan utvecklingslinje liksom att myndigheterna ska ge ramarna för verksamheten i form av fiskevård. De enskilda fiskeföretagen ska få en större frihet att bedriva sin verksamhet, så långt som möjligt i linje med vad som gäller för andra småföretagare

1.5.5 Förvaltningsmodeller

Fiskeriverket kommer att under det första halvåret i år presentera *Fiske 2020* där Fiskeriverket gör ett samlat försök att se på utvecklingslinjer under den kommande tioårsperioden och formulera mål. Några av huvuddragen i detta arbete vad gäller fiskeriförvaltningen är:

- Operationalisering av begreppet ekosystemförvaltning
- Fiskeriförvaltningen bygger på redskapens utformning och områdesskydd
- En fiskeflotta i balans med resursen
- Rättighetsbaserad förvaltning
- Ökat lokalt engagemang genom att kommunerna tar ett större ansvar för fiskets infrastruktur

1.5.6 Trender i fiskkonsumtion

Hur den framtida konsumtionen av fiskeriprodukter kommer att se ut påverkas av en mängd olika faktorer och omständigheter. Vissa är möjliga att prognostisera andra kommer inte att kunna förutses. Nedan redogörs för ett antal trender där det verkar råda konsensus om att de kommer att fortsätta påverka livsmedelskonsumtionen under ett antal år framåt.

Granskar vi de livsmedelstrender som finns i dag finner vi en europeisk konsument som vill ha god hälsosam och miljöriktig mat som kan tillagas snabbt. Produkten ska vara tillgänglig året runt och ha ett lågt pris, en ekvation som inte alltid är lätt att få ihop. Några huvudtendenser är:

- Ökad marknad för ekologiska livsmedel
- Hälsosam mat i fokus
- Ökad efterfrågan på beredda fiskprodukter som är enkla att tillaga
- Miljömedvetna konsumenter som p.g.a. risken för utfiskade bestånd väljer bort att äta fisk
- Priskänsliga konsumenter som väljer billigare alternativ, t.ex. kyckling
- Konsumenter som väljer bort fisk för att den är svår och krånglig att tillaga

1.5.7 Ekologiska livsmedel

Under en längre tid har det funnits en efterfrågan på ekologiskt framställda livsmedel och miljövänligt tillverkade produkter. Detta har lett till att utbudet av ekologiska och miljöriktiga produkter blivit allt fler och miljötänkandet har nog slagit igenom mer även för produkter som inte uppfyller kraven att kallas ekologiska eller som kan miljömärkas. Under de senaste åren har antalet miljömärkta varor i butikernas hyllor

ökat. Det finns även många källor som uppger en tydlig marknadstillväxt för ekologiska livsmedel. Trots detta ligger andelen ekologiska produkter still på drygt två procent av köpta livsmedel, mellan 2003 och 2006 i Sverige.

I spåren efter alla larm om att världens hav håller på att bli utfiskade har intresset för olika märkningar av fisk eskalerat. Miljömärkning och ursprungsmärkning är de två stora kategorierna. Vidare har stora livsmedelskedjor börjat ställa högre krav på spårbarhet och miljövänlighet av sina leverantörer. På den svenska marknaden finns det nu tre miljömärken för fiskeriprodukter: Marine Stewardship Council (MSC) som är det största, KRAV samt Naturland. Förutom detta försöker en del svenska fiskare introducera NärFiskat som ett koncept.

En ökad medvetenhet om var och hur fisk fångas, och att konsumenten därmed kan komma att ställa högre krav på detta, kan ge det småskaliga fisket en möjlighet att hävda sig på marknaden.

1.5.8 Konsumtion av fiskeriprodukter

Konsumtionen av färsk fisk har minskat medan konsumtionen av beredda produkter samt skal- och blötdjur har ökat. Vidare kan man se att konsumtionen av högprisarter, som t.ex. skaldjur, ökar medan lågprisarter, som sill och skarpsill, minskar. Detta gäller inte enbart svenska konsumenter utan i hela Europa. Prisutvecklingen för fisk, baserat på konsumentprisindex, har varit större än för övriga livsmedel. Detta är särskilt tydligt under 2000-talet. En studie som Jordbruksverket gjort om pris känsligheten visade att vid en höjning av fiskpriset väljer konsumenter i viss mån att konsumera köttprodukter i stället. Vidare visar Jordbruksverkets undersökning att svenska konsumenter har blivit mer känsliga för prisförändringar på livsmedel under de senaste årtiondena.

Det finns även en trend att de svenska hushållen lägger allt mindre tid på matlagning. De produkter vi köper ska gå snabbt och lätt att tillaga. Detta märks bl.a. genom att försäljningen av färsk fisk har minskat och försäljningen av beredda fiskprodukter har ökat. Denna trend förutspås bestå även in i nästa årtionde.

Fisk har, kanske oförtjänt, fått rykte om sig att vara svårlagad och krånglig mat varför många konsumenter drar sig för att försöka tillaga fisk. Att ändra konsumenternas attityd till tillagning av fisk och förbättrad produktinnovation är några av fiskberedningsindustrins framtida utmaningar.

Den möjlighet som det ändrade konsumtionsmönstret kan ge det småskaliga kustfisket är att den fisk som fångas är övervägande högprisarter vilka utgör del av fiskkonsumtionen som har ökat. Genom en vidareförädling kan också den fångade fisken bli mindre tidskrävande för hushållen vid tillagning.

1.5.9 Mat och hälsa

I spåren av en ökad fetma och en ökning av välfärdssjukdomar, exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar och diabetes typ 2, blir det allt större fokus på hälsosam mat. Konsumenten vill ha rena produkter utan konserveringsmedel och tillsatser och med bra näringsvärden. Då fisk och skaldjur anses vara hälsosam mat, högvärdigt protein och hälsosamma fetter, så är hälsotrenden positiv för fiskförsäljningen.

Sillfångst. Foto: Fiskeriverkets arkiv.

2. Resursen

2.1 Västerhavet

2.1.1 Västerhavets ekosystem

Västerhavet innefattar de havsområden som ligger väster om Sverige; Öresund (ca 2 000 km²), Kattegatt (22 000 km²), samt Skagerrak (32 000 km²). Området förbinder det bräckta innanhavet Östersjön med det nästintill oceaniska Nordsjön. Det bräckta vattnet från Östersjön bildar ett ytskikt längs Västkusten, med en salinitet, salthalt, som ökar från ca 10 PSU (Practical Salinity Units) i Öresund till ca 30 PSU vid Bohuskustens yttre delar. Vatten från Nordsjön, med en salinitet mellan 32 och 34 PSU, tränger in under det utsötade ytvattnet och delar av det rör sig långsamt söderut genom Kattegatt ner mot Bälten och Öresund. Längs Skagerraks kust påverkas vattensammansättning och strömmar också av den varierande bottenpogografen och av utflödena från Göta älv och norska Glomma, vilket medför att vattenomsättningen vid Skagerrakkusten delvis kan ha en helt annan dynamik än i det öppna Skagerrak.

Skagerrak är det djupaste av de svenska havsområdena. Medeldjupet ligger på 210 meter och det maximala djupet i den centrala delen på omkring 700 meter. Strax utanför Utsira vid norska kusten finns en tröskel med ett djup på 270 meter, vilken begränsar vattenutbytet i de djupaste delarna. Salthalten i Skagerrak är nästan lika hög som i Nordsjön. Längs den danska kusten strömmar vatten från södra Nordsjön vidare in mot Bohuskusten. En del av detta vatten blandas med ytvatten från Kattegatt och viker sedan av åt norr, följer svenska kusten upp mot Norge och vidare västerut ut i Nordsjön igen. En del av ytvattnet i Skagerrak viker av åt söder och bildar djupvatten i Katte-

gatt. Skagerrak mottar även vatten från centrala och norra Nordsjön, men detta vatten cirkulerar i huvudsak i de centrala delarna samt i djupare lager.

Kattegatt är ett relativt grunt havsområde, med ett medeldjup på endast 23 meter. En djup ränna sträcker sig från Bohuskusten och söderut. Vid gränsen mot Skagerrak är vattendjupet cirka 100 meter men minskar efter hand söderut och är vid Anholt omkring 40 meter. Det förekommer vissa djuphålur med djup ner till drygt 120 meter. I söder och på den danska sidan är det betydligt grundare, omkring 10–30 meter. Kattegatts djupvatten består av ytvatten från Skagerrak och har en relativt konstant salthalt på drygt 30 PSU. Ytvattnet är en blandning av det utströmmande vattnet från Östersjön och djupvatten, vilket blandas in i allt högre utsträckning under transporten norrut. Salthalten i ytlagret ökar från cirka 15 PSU i söder till 25–30 PSU i norr. Ytvattnet och djupvattnet skiljs åt av ett saltsprångskikt som normalt ligger på 15–20 meters djup.

Stora och Lilla Bält tillsammans med Öresund kallas de danska sunden och utgör tröskelområdet till Östersjön. Öresund är ett relativt grunt område. Tröskeln mellan Öresund och Östersjön ligger mellan Malmö och Köpenhamn och innehåller två djuprännor med ett djup på cirka 8 meter. Normalt sett strömmar ytvattnet norrut och salthalten i ytlagret ökar från 8–9 PSU i söder till 15 PSU i norr. Vid Stora och Lilla Bält ligger tröskeln längst i söder, mellan Danmark och Tyskland, med ett djup på cirka 18 meter.

Västerhavet är i biologiskt hänseende den rikaste delen av Sveriges havsområden; mångfalden av såväl fisk som ryggradslösa djur är här större. Produktiviteten är högre i näringskedjans alla led än i Östersjön och Bottniska viken. Grunda delar av kusten, vare sig de utgörs av hårbottnar eller öppna sand- och lerbottnar, utnyttjas som lek- och uppväxtområden av ett stort antal fiskarter. Fisk som sill, torsk, makrill, rödspotta, näbbgädda och sjurygg gör säsongsmässiga vandringar från Nordsjön till Västkusten där de blandas med den åtminstone tidigare rika förekomsten av lokala fiskbestånd. Ålyngel, som förs in med havsströmmarna från Atlanten till Västerhavet, bottenfaller i stor utsträckning längs Västkusten. Inom de mer oceaniskt präglade områdena är produktionen också hög av kommersiellt intressanta skaldjur som blåmussla, räka, havskräfta, krabtaska och hummer. Ostron förekommer fortfarande i exploaterbara mängder i delar av Bohuslän.

Den högre salthalten och tillflödet av näringsämnen är de främsta orsakerna till den stora mångfalden av arter och den höga produktiviteten i Västerhavet. Den ökande salthalten från Östersjön och ut mot Nordsjön styr olika arters förekomst och utbredning, tillväxt och ekologi. Den individuella tillväxten för bland annat fisk ökar med högre salthalt, förmodligen på grund av mindre fysiologisk stress. De starka strömmarna i området för kontinuerligt in näringsämnen in i Västerhavet från framför allt Atlanten, men också från Östersjön och södra Nordsjön, vilket gynnar växtproduktionen. Även ur temperaturhänseende är förhållandena i Västerhavet bättre i jämförelse med Östersjön. Årsmedeltemperaturen i bottenvattnet är betydligt gynnsammare för tillväxt. Den potentiella fiskproduktionen per ytenhet har skattats vara ungefär dubbelt så hög i Skagerrak jämfört med Östersjön.

Vid sidan av de fysiska ramarna, påverkar djur och växter varandra genom predation och genom konkurrens om utrymme och föda. Interaktioner mellan arter formar ekosystem och sätter gränser för deras antal och tillväxt. Trots havets karaktär av vild natur kan människan numera ses som en av de viktigaste aktörerna på denna arena;

fiske spelar en central roll för struktureringen av havets ekosystem. Denna påverkan är både direkt och indirekt. De direkta effekterna består framförallt av ökad dödlighet av unga och vuxna djur och fysisk störning av havsbottnar och av de organismer som är bundna till dessa. Många tidigare viktiga fiskarter är antingen försvunna eller reducerade till små restbestånd. Storleksstrukturen inom fiskbestånden är också mycket starkt förändrade i och med att förekomsten av äldre och därmed större individer har minskat påtagligt. De därigenom indirekta effekterna i form av ändrade konkurrensförhållanden och överlevnadschanser inom och mellan arter är svåra att skatta.

2.1.2 Fiskbeståndens utbredning

Fisk som påträffas i Västerhavet behöver inte tillhöra samma bestånd utan kan komma från helt skilda håll. Detta förhållande kan bero på att Västerhavet dels är ett genomgångsområde för fisk från Nordsjön och Östersjön/Bälthavet, dels att det i Västerhavet finns egna, lokala bestånd.

Ett bra exempel på sådan dynamik utgör sillen i Västerhavet som består av tre huvudkomponenter: sill som leker i Nordsjön, i Skagerrak respektive Kattegatt och västra Östersjön. I västra Nordsjön nära Storbritannien finns en mängd lekområden för höstlekande och vinterlekande sill. Till skillnad från torskäggar flyter inte silläggar utan läggs på botten. När silläggen kläcks driver sillarverna iväg till bland annat uppväxtområden i Skagerrak och Kattegatt. Där stannar ungsillen under ett till två år innan de återvänder mot lekområdena i Nordsjön. På samma sätt driver också sillarver från västra Östersjön upp i Kattegatt och Skagerrak där de stannar tills de återvänder för lek i Östersjön. I alla områden finns dessutom lokala, vårlekande bestånd av sill. Till denna komplexitet ska också läggas att vuxen sill som leker i Kattegatt och Västra Östersjön (Rügen), dessutom genomför näringsvandringar upp mot Skagerrak under sommaren.

Under sommaren kan alltså sillstim i Skagerrak dels komma från Skagerraks egna bestånd, dels från Kattegatt/Västra Östersjön (i dagsläget dominerar inslaget av sill från Kattegatt/Västra Östersjön), medan ansamlingar av ungsill företrädesvis härstammar från Nordsjön även om inslaget av ungsill från Kattegatt/Västra Östersjön också kan vara stort. På vintern utgörs förekomsten av vuxen sill i Skagerrak av framförallt lokalt lekande sill. För ungsillen sker inte samma dramatiska förändring av sammansättning under vinterhalvåret, inslaget av sill från Nordsjön dominerar medan andelen sill från Kattegatt minskar och andelen från lokala bestånd i Skagerrak ökar.

Västerhavets produktivitet gynnas av denna komplexitet i beståndssammansättning, eftersom produktionen på lägre nivåer i näringskedjan bättre kan utnyttjas. Mycket talar för att det finns många paralleller till sillens beståndsstruktur i Västerhavet. Torsk tycks vara en sådan art som också har lokala bestånd i Kattegatt och längs Skagerrakkusten och inflöde av yngel från lekbestånd i västra Skagerrak/Nordsjön.

Emellertid är de flesta kustbestånd av torsk med flera arter som kolja och bleka, numera mycket kraftigt reducerade eller har till och med försvunnit. I Kattegatt förekommer idag torsklek huvudsakligen i de sydöstra delarna, det vill säga vid Lilla och Stora Middelgrund, Morups bank och längs hallandskusten från Falkenberg och söderut mot Laholmsbukten.

Varje ny generation utgår från sina egna erfarenheter av havets fisktillgångar när man relaterar den nuvarande situationen till en naturlig referensnivå. När fisksam-

hällena i haven förändras över tiden kommer därför människors upplevelse av fiskbeståndens status också förändras. För att undvika detta är det väsentligt att kunna beskriva de historiska nivåerna i fiskförekomst.

Vi kan med säkerhet konstatera att stora förändringar har skett rörande täthet och storlekssammansättning i fiskbestånden sedan 1920-talet; de viktigaste fiskarterna förekommer över tiden i allt glesare bestånd, särskilt beträffande större, vuxen fisk. Många lokala fiskbestånd har försvunnit med en regionalt minskad produktionsförmåga som följd.

För att skapa förutsättningar för att uppnå de svenska miljömålen rörande vattenmiljön och ett uthålligt fiske måste fler förvaltningsåtgärder vidtas än vad som hitintills skett. För de stora havslevande bestånden måste detta arbete till stor del genomföras inom ramarna för det internationella samarbetet.

2.1.3 Rekrytering

Tillskottet av nya generationer, rekryteringen, definieras oftast som det antalet unga fiskar av en viss årsklass som överlevt till ett till två års ålder. Årsklassernas storlek varierar mellan olika år. Hos marina fiskar bestäms årsklassernas storlek i allmänhet redan under de första månaderna efter befruktning och äggläggning. Detta beror på att överlevnaden för ägg och fiskynglen påverkas som mest under denna tidsperiod. Viktiga styrande faktorer för överlevnaden är temperatur, havsströmmars styrka och riktning, tillgång på rätt sorts föda och hur många som blir uppätta eller sjuka. Årsklassernas storlek är naturligtvis i grunden avhängigt av hur många köns mogna fiskar som kan delta i leken och av beståndets storleksfördelning. Stora honor anses särskilt värdefulla då dessa bland annat kan leka flera gånger under en säsong, samt har större och fler ägg med en ofta bättre överlevnad.

Mängden ettårig sill är fortsatt minskande i Västerhavet. Rekryteringen av sill har varit låg sex år i följd. Detta är en oroande utveckling eftersom det aldrig har hänt att rekryteringen legat på en så låg nivå under så många år sedan Argos påbörjade sin provtrålningsserie.

För torsk är bilden mer sammansatt. Rekryteringen mäts vanligtvis som medelantalet fångade ettåriga torskar vid provtrålningarna på våren. I Skagerrak och Öresund varierar rekryteringen mellan olika år men saknar egentlig trend. Vid Bohuskusten speglar förekomsten av ungtorsk rekryteringen i det öppna Skagerrak, dvs. förekomsten av ungfisk bestäms av inflödet av fiskyngel från det öppna Skagerrak. Fenomenet att Bohuskusten har en liknande dynamik som det öppna Skagerrak beror på att de flesta lokala bestånden vid Bohuskusten har försvunnit, med några få undantag som det i Gullmarsfjorden.

I Kattegatt visar en uppdelning av torsk i en sydlig och i en nordlig del två helt olika trender. I den nordliga delen av Kattegatt finns tydliga tecken på att förekomsten av ungfisk påverkas av inflödet av yngel från Skagerrak. I den sydliga delen finns de främsta lekområdena för torsk i Kattegatt. Under hela 2000-talet har förekomsten av ungtorsk varit mycket låg inom detta område; vid provtrålningar hösten 2007 fångades inte en enda ungfisk i detta område. Vid provtagningen 2008 fångades ett fåtal. Dessa observationer är alarmerande eftersom torskbeståndet i Kattegatt endast består av några få årsklasser på grund av det hårda fisketrycket. Beståndet är därför för sin överlevnad särskilt beroende av att nya årsklasser kommer in i beståndet varje år.

2.1.4 Beståndssituation

Beståndens status har klassats utifrån att långsiktigt hållbart nyttjande kräver att lekbiomassan är så hög att rekryteringen inte riskerar påverkas negativt och att fiskeridödligheten inte är så hög att lekbiomassan riskerar minska. Överutnyttjande innebär att antingen lekbiomassan är så låg att rekryteringen riskerar påverkas eller att fiskeridödligheten är så hög att lekbiomassan riskerar minska, eller både och. Potentiellt underutnyttjade bestånd är bestånd som idag nyttjas långsiktigt hållbart, och där det bedöms att nyttjandet kan ökas något utan att riskera beståndens status.

Nyttjas på långsiktigt hållbar nivå

lekbiomassan är tillräckligt hög för att rekryteringen inte riskerar påverkas negativt och fiskeridödligheten tillräckligt låg för att lekbiomassan inte riskerar minska

Överutnyttjade

lekbiomassan är så låg att rekryteringen riskerar påverkas och /eller fiskeridödligheten är så hög att lekbiomassan riskerar minska

Potentiellt underutnyttjade

nyttjandet kan ökas något utan att riskera beståndens status

Bestånd som nyttjas på en långsiktigt hållbar nivå – Västerhavet

Fjärsing

Inga undersökningar görs som kan ligga till grund för bedömning av status. Fjärsing fångas som bifångst i trålfisket. Tidvis har danska och svenska fiskare ett riktat fiske efter fjärsing i Kattegatt. Fångsterna har legat mellan 100–200 ton årligen. Enstaka år på 1980-talet uppgick de dock till 700–800 ton. En stor årsklass 2005 gav underlag för danska fångster 2006 på över 1 600 ton och 2007 var totalfångsten 600 ton. Det svenska fisket efter fjärsing har också haft en viss omfattning under 2008–2009.

Gråsej

ICES anser att beståndet har full reproduktionskapacitet och att fisket bedrivs på en varaktigt hållbar nivå. Rapporterade landningar har under senaste fem åren varit avsevärt lägre än TAC. Svensk kvot för 2009 är sammanlagt 1 598 ton.

Havskräfta

Beståndsstatus i relation till gräns- och tröskelvärden är okänd. Uppgifter om fångst per ansträngning i fisket tyder dock på att havskräfta fiskas på ett varaktigt hållbart sätt. Havskräfta fiskas huvudsakligen med bottentrål, men även med burar. Den svenska kräftfångsten utgör cirka 25 procent av totalfångsten i Västerhavet. Den svenska kvoten uppgick 2009 till 1 359 ton.

Kummel

Beståndsstatus i Skagerrak-Kattegatt är osäker. Lekbeståndet i Västeuropa anses nu ha full reproduktionskapacitet och fiskas på ett varaktigt hållbart sätt. Såväl lekbestånd som fiskeridödlighet är nära sina respektive tröskelvärden. I Skagerrak-Kattegatt är fångsterna obetydliga och utgörs huvudsakligen av bifångst vid fiske med botten-trål. Beslut av EG för 2009 TAC 51 500 ton varav 1 552 ton i Skagerrak-Kattegatt. Den svenska andelen är 122 ton.

Makrill

Lekbeståndet har ökat markant sedan 2002 och medger nu full reproduktionskapacitet. Fiskeridödligheten är högre än nivån som ger ett varaktigt utnyttjande. Rekryteringen från årsklass 2002 var över genomsnittet medan årsklasserna 2003–2005 var nära medelvärdet. Beslut av EG-Norge-Färöarna för 2009 TAC 511 287 ton, svensk andel 4 690 ton. Gällande regler bibehålls för Nordsjön och Kattegatt-Skagerrak för att skydda Nordsjöbeståndet av makrill bibehålls.

Marulk

ICES anser inte att tillgänglig information är tillräcklig för att bedöma beståndets status. Utvecklingen av fångst per ansträngning i fisket indikerar att beståndet inte minskar. Efterhand som många bottenfiskarter minskat har ett mer riktat fiske efter marulk etablerats. Landningarna från Kattegatt, Skagerrak uppgår till cirka 600 ton, varav Sverige svarar för cirka 50 ton. Störst fångster görs väster om Skottland och i norra Nordsjön. Totalfångsten har halverats sedan 1990-talet. Den svenska kvoten i Nordsjön uppgår till 10 ton. Ingen reglering i Kattegatt-Skagerrak

Nordhavsräka

Beståndsstatus är inte känd i förhållande till biologiska gränser. Tendensen för fångst per ansträngning i fisket och i de norska vetenskapliga trålöversikterna tyder på ett stabilt bestånd. Fiskas med trål i de djupare delarna av Skagerrak-Norska rännan. Till följd av den stora prisskillnaden mellan kokt och rå räka samt till följd av det svenska fångstransoneringsystemet, som tillämpas av det svenska fisket, kastas stora mängder råräka över bord. Mängden kastad räka har skattats till 1 000–2 000 ton årligen. Den svenska kvoten uppgick 2009 till 2 485 ton.

Bestånd som nyttjas på en långsiktigt hållbar nivå - Västerhavet (forts)

Ostron

Det finns ingen samlad kartläggning av ostronbestånden i Sverige. Det är endast på några få lokaler i norra och i viss mån mellersta Bohuslän där bestånden nyttjas kommersiellt. De observationer som görs visar att bestånden ökar efter varma somrar. Ostron fångas i huvudsak genom dykning men även i viss mån med handskrapa. Väsentligen allt fiske sker strandnära i Bohuslän. Fiske efter ostron är förbehållet innehavaren av den enskilda fiskerätten.

Rödspotta

Tillgängliga data medger inte någon tillfredsställande beståndsuppskattning. Rödspätta är både målart och tas i blandfisken i vilka även torsk fångas. Bifångster och utkast av torsk bör kvantifieras. TAC 2009 är 11 688 ton varav 9 350 ton i Skagerrak och 2 338 ton i Kattegatt. Den svenska andelen uppgick till 390 respektive 234 ton.

Rödtunga

Dataunderlaget är inte tillräckligt för beståndsuppskattning. Rödtunga fångas med trål i ett flertal fisken: efter räka, kräfta, bottenlevande fisk och i riktat fiske efter rödtunga. I Skagerrak svarar danska fiskare för drygt 60 procent av fångsten (2008). Fångsterna har ökat markant sedan mitten av 1990-talet från under 1 000 ton till över 2 000 ton. Ökningen kan förklaras av högt kilopris, avsaknad av regleringar och minskande tillgång på andra arter bottenfisk. Beslut av EG för 2009. En "säkerhets-TAC" för Nordsjön för rödtunga och bergtunga 2009 på tillsammans 6 793 ton, varav Sverige 11 ton.

Skarpsill

Beståndens status är okänd. Skarpsillen i Skagerrak-Kattegatt är kortlivad med stora årliga variationer i beståndsstorlek. ICES har inte kunnat göra beståndsuppskattning. ICES råd är att eftersom skarpsill huvudsakligen fiskas tillsammans med ungsill begränsas exploateringen av skarpsill av de begränsningar som beslutas för ungsill. Troligen förekommer lokala bestånd av skarpsill i de bohuslänska fjordarna. Dessa är idag utan egenförvaltning och inte heller föremål för separata beståndsuppskattningar. Beslut av EG för 2009 var TAC 52 000 ton, varav Sverige 13 184 ton.

Tunga

Fiskas huvudsakligen av danska trålare, snurrevadsbåtar och garnfiskare. Den svenska fångsten utgör cirka 5 procent av totalfångsten. ICES bedömer att lekbeståndet har full reproduktionskapacitet och beskattas på en hållbar nivå. Beslut av EG-Norge för 2009 var TAC 800 ton, varav Sverige 25 ton.

Överutnyttjade bestånd - Västerhavet

Bergtunga

Det sker idag inga undersökningar av beståndets status. Fiskas med trål, ofta som värdefull bifångst. Fångsten i Kattegatt och Skagerrak har sedan slutet av 1970-talet halverats till ca 400 ton. Danmark svarar för 97 procent av fångsten (2008). En säkerhets-TAC fastställs för Nordsjön för rödtunga och bergtunga och uppgick 2009 på sammanlagt 6 793 ton, varav Sverige 11 ton.

Bleka / Lyrtorsk

Det sker inga riktade undersökningar av lyrtorskbeståndets status. Landningarna av lyrtorsk har minskat med minst 90 procent sedan 1980. Internationella provtrålningar visar också på en 95 procent minskning. Den drastiskt minskade förekomsten av lyrtorsk är orsakad av hög fiskedödighet.

Havskatt

Det sker idag inga undersökningar av beståndets status. Fiskas huvudsakligen som bifångst i bottenrälfisket. Landningarna har minskat i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt från cirka 2 500 ton på 1980-talet till något hundratal ton under senare år. Fångstutvecklingen tyder på att beståndet är kraftigt överexploaterat.

Hummer

Storleken på de svenska hummerlandningarna (och även fiskeansträngningen) är mycket oviss. En stor del av fångsten tas av icke licensierade fiskare vars fångster inte redovisas i loggböcker eller andra officiella fångststatistikällor. Det finns indikationer på att fisketrycket efter hummer ökat under de senaste 10 åren och att beståndet minskat sedan mitten av 1990-talet.

Hälleflundra

Arten anses inte längre reproducera sig inom svenskt vatten. Minskningen är orsakad av hård exploatering; överfisket

går tillbaka till 1800-talet. Under första kvartalet 2010 har det dock återigen rapporteats landningar av lekmogen hälleflundra i Skagerrak. Detta kan vara en indikation på att det finns ett lekbestånd som återetablerats. Fiskeriverket har förbjudit fiske efter hälleflundra t.o.m. 30 mars 2010 och under 2010 kommer behovet av ytterligare skydd för hälleflundra att ses över.

Kolja

Nordsjöbeståndet av kolja har full reproduktionskapacitet och är varaktigt nyttjat. Tidigare förekommande koljebestånd i Skagerrak och Kattegatt är däremot nästan helt försvunna. Det svenska fisket under 1920-talet i Skagerrak-Kattegatt översteg 3 000 ton per år ibland upp till 7 000 ton, en nivå som aldrig senare har uppnåtts. Restpopulationer kan fortfarande finnas i Gullmarsfjorden och i Öresund. Sveriges kvot för 2009 är 168 ton i Nordsjön respektive 220 ton i Skagerrak-Kattegatt samt 707 ton i norsk zon.

Lax

Längs den svenska västkusten bedrivs ett mycket ringa kustfiske med fasta redskap i Hallands län och i Idefjorden på gränsen mot Norge. Yrkesfiskets fångster har gått ned mycket påtagligt, från 9 ton år 2001 och till under 300 kilo år 2008 i Hallands län. Det mesta av laxfångsten görs numera av sportfisket och i Hallands laxår fångades 10 ton år 2008, vilket var en svag ökning jämfört med året innan. Lax har påträffats i sammanlagt 23 vattendrag som mynnar på den svenska västkusten. Totalt uppskattas produktionen av vildlaxsmolt i Västkustens vattendrag till omkring 200 000 smolt årligen.

Långa

Provskadedata är undermåliga, men landningar visar på 50 procent minskning sedan början av 1980-talet och 70 procent sedan 1950-talet. Uppfattningen är att beståndet troligen har minskat på grund av hög

Överutnyttjade bestånd - Västerhavet (forts)

fiskedödlighet. Fiskas med trål mest som bifångst vid torsk och havskräftfiske. Den tidigare vanligaste fiskemetoden var backor (långrev). Beslut av EG för 2009 TAC för Nordsjön (EU-vatten): 2 856 ton varav Sverige 12 ton. TAC för Skagerrak, Kattegatt 100 ton varav Sverige 22 ton.

Pigghaj

Beståndet i Nordostatlanten är kraftigt reducerat. Trender i fiskeridödlighet och minskande landningar indikerar att fisket varit, och fortfarande är, betydligt över en varaktigt hållbar nivå. ICES rekommenderar att allt riktat fiske efter pigghaj upphör. TAC för Kattegatt-Skagerrak är 104 ton, varav Sveriges är 73 ton. Under 2010 kommer pigghajen endast att ha en bifångstkot om 7 ton.

Piggvar

Det sker idag inga undersökningar av beståndets status. Beståndet av piggvar i Västerhavet är mycket överfiskat. Ett lokalt bestånd finns fortfarande i Havstensfjorden och har ett stort bevarandevärde. Det svenska yrkesfisket landade ca 15 ton piggvar 2009 från Västerhavet. Den gemensamma TAC:en för piggvar och slätvar i EU-vatten i Nordsjön fastställdes för år 2009 till 5 263 ton, varav den svenska kvoten utgjorde 6 ton.

Sill

Sill fångas till stor del med både parflyttrål och bottentrål. Under lektiden förekommer också ett visst nätfiske utmed kusten. Trålfisket är huvudsakligen ett blandfiske på sill och skarpsill i vilket andelen sill varierar betydligt med område och årstid. ICES har för beståndsuppskattning identifierat fem olika bestånd av sill/strömning. Sillen i SV Östersjön (områdena 22–24) behandlas tillsammans med vårlekande sill i Kattegatt-Skagerrak på grund av sitt vandringsbeteende.

De viktigaste lekplatserna för höstlekande sill i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt finns i Nordsjön. En varierande andel av den unga (inte könsmogna) sillen uppehåller sig i Kattegatt och Skagerrak. Den återvänder för att leka i Nordsjön. Lekbeståndet är under och fiskeridödligheten över sina respektive tröskelvärden. God rekrytering från årsklasserna 1998 och 2000 ökade lekbeståndet. Dock är senare årsklasser små (2002–2007), vilket kommer att leda till sjunkande lekbestånd under kommande år.

Sjurygg

Det sker idag inga undersökningar av sjuryggsbeståndets status men loggboksdata visar att uttagen tycks öka, förmodligen beroende på sviktande bestånd av bland annat torsk. Fångsterna i Skagerrak, Kattegatt, Bälten och Öresund har varierat kring 1 000 ton årligen till och med 1997, därefter har det skett en markant minskning. Den svenska andelen av fångsterna uppgår till cirka 12 procent.

Skoläst

Det finns ingen förvaltning för arten och fångster i internationella provtrålningar är mycket sporadiska. Uppfattningen är att beståndet kan ha minskat på grund av hög fiskedödlighet. Beslut av EG för 2009: Inget riktat fiske efter skoläst får bedrivas i Skagerrak-Kattegatt i avvaktan på de samråd som ska hållas mellan EG och Norge.

Slätvar

Det sker idag inga undersökningar av beståndets status. Fiskas med garn och trål. De största fångsterna tas av Danmark. Beslut av EG för 2009 var TAC i Nordsjön: 5 263 ton för slätvar och piggvar. Sverige får fiska 6 ton.

Överutnyttjade bestånd - Västerhavet (forts)

Torsk

I Sverige förekommer flera olika bestånd. De lokala kustbestånden från Kungsbackafjorden upp till norska gränsen är i stort sett borta på grund av överfiske. ICES rekommenderar noll fångst av torsk i Nordsjön och Skagerrak till dess en ökning av lekbeståndet har kunnat visas. Beslut av EG-Norge för 2009: TAC 34 590 ton varav 28 798 ton i Nordsjön, 4 114 i Skagerrak. Svenska andelar är 33 ton respektive 576 ton samt 382 ton i norsk zon.

I Kattegatt har lekbeståndet minskat drastiskt och befinner sig vid ett historiskt minimum. Rekryteringen har minskat sedan 1970-talet och nått som lägst under de senaste åren. ICES råd för 2009 är att ingen fångst av torsk bör ske under 2009. De negativa effekterna på torskbeståndet av bifångster av torsk i andra fisken efter bottenfisk bör ges prioritet när dessa fisken regleras. TAC för 2009 var 505 ton, varav Sveriges kvot var 187 ton.

Vitling

Tillgänglig information är otillräcklig för att uppskatta lekbiomassa och fiskeridödlighet i relation till referensnivåerna. Analysresultaten anses enbart indikera trender i beståndsutvecklingen. Beståndet tycks vara på sin lägsta nivå, sedan 1990 även landningar och fiskeridödlighet är låga. Rekryteringen har varit svag efter 2000. Beslut av EG-Norge för 2009: TAC 1 050 ton, varav Sverige 25 ton.

Ål

Rekryteringen av ål till Europa som helhet är på en mycket låg nivå – cirka 2–3 procent av nivån före minskningen som startade under 1980-talet samt uppvisar en fortsatt fallande trend under de allra senaste åren. Uppvandringen i svenska älvar på Väst- och Ostkusten har varierat utan någon tydlig trend under 2000-talet. Över de senaste 20 åren är rekryteringsminskningen 70–80 procent och ännu större i ett längre tidsperspektiv. ICES årlarbetsgrupp rekommenderar att all exploatering och annan mänsklig påverkan på ålbeståndet ska minska till så nära noll som möjligt tills dess en långsiktig återhämtning av rekryteringen är säkrad. Från och med 2007 är det förbjudet att fiska ål utan särskilt tillstånd utfärdat av Fiskeriverket. Sådana tillstånd har getts till småskaligt kust- och insjöfiske med starkt ekonomiskt beroende av ål.

Vitling.

Potentiellt underutnyttjade arter – Västerhavet

Blåmussla

Det sker idag inga systematiska undersökningar av blåmusslans beståndstatus. Blåmusslan kan både odlas och fiskas, framför allt i Bohuslän. Odlingen sker genom så kallad långlineodling med rep som sätts ut för mussellarver att fästa på. Ingen utfordring behövs utan musslorna filtrerar sin näring ur vattnet. De blir försäljningsfärdiga vid ett till fyra års ålder. Produktionen har varierat mellan 1 000 och 2 000 ton under den senaste tioårsperioden. Under senare år har en handfull mindre fartyg innehaft tillstånd att fiska med musselskrapa som släpas efter båten. En inte obetydlig fångst sker även med handskrapa. De totala fångsterna har varierat mellan 50 och 100 ton under den senaste perioden.

Japanskt ostron

Det japanska ostronet, *Crassostrea gigas*, är den ostronart som huvudsakligen odlas inom EU. Arten har spridit sig till Tyskland och Danmark och finns nu på ett flertal platser i Bohuslän. Ostronet kan ha kommit till Sverige genom att larver har förts med havsströmmar från etablerade bestånd i Danmark.

Krabbtaska

Det sker idag inga undersökningar av krabbeståndets status men loggboksdata och intervjuer med fiskare tyder på att beståndet ligger på en relativt hög nivå. Krabba fiskas huvudsakligen med tinor och garn. Officiella landningar av krabba i Skagerrak och Kattegatt har ökat sedan 1997 och den svenska fångstandelen utgör nästan 90 procent. Den totala fångsten av krabba är troligen större än de officiella landningarna på grund av oregistrerade bifångster, dumpning och fångster i fritidsfisket. Den naturliga dödligheten hos krabba har troligen minskat under senare år beroende på minskad förekomst av rovfiskar (framför allt torskfiskar).

Japanskt ostron.

2.2 Östersjön

2.2.1 Östersjöns ekosystem

Östersjön är ett av världens största brackvattenområden, med en yta på 390 000 km² räknat från mynningen vid Öresund. Östersjön indelas längs den svenska kusten i Egentliga Östersjön och Bottniska viken, med Bottenhavet i söder och Bottenviken i norr. Området som helhet är grunt och har ett medeldjup på 56 meter. Salthalten i Östersjön minskar gradvis, från omkring 12 PSU i de södra och mest marina delarna ned till 1–2 PSU i de innersta delarna av Bottenviken. Vattnet är därtill skiktat, så att de djupare vattenlagren har en högre salthalt och lägre temperatur. Salthalten i de djupaste delarna av södra Östersjön kan uppgå till över 20 PSU i samband med inflöden från Västerhavet.

Östersjön är unikt genom att det har en blandning av sötvattensarter och marina arter som lever tillsammans och av varandra. Sammansättningen av arter förändras från söder till norr som en följd av en minskande salthalt, men även av ett kallare klimat. Andelen marina arter minskar norrut längs Sveriges ostkust, medan andelen arter med sötvattensursprung ökar. Hos de marina arterna leder den minskade salthalten även till en ökad fysiologisk stress nära gränsen för deras naturliga utbredning, vilket till exempel minskar deras tillväxthastighet. Vissa marina arter i Östersjön har utvecklat genetiska anpassningar för att kunna leva i den lägre salthalten, något som i ett långt tidsperspektiv även kan ge upphov till att nya arter bildas.

Ekosystemet i Östersjön har en relativt enkel struktur med få dominerande arter. Som ett exempel har det i Fiskeriverkets provfiske med fasta redskap under de senaste två åren förekommit 67 arter i Västerhavet, 46 i Egentliga Östersjön och 24 i Bottniska viken. Totalt har 88 fiskarter förekommit. Vid Fiskeriverkets trålundersökningar har under samma period förekommit 63 arter i Skagerrak, 53 i Kattegatt, 24 i södra Egentliga Östersjön och 16 i norra Egentliga Östersjön.

De marina fiskarter som förekommer längst norrut i Östersjön är bland de kommersiella arterna torsk, skrubbskädda, sill (strömming) och skarpsill (vassbuk), samt bland de icke-kommersiella, som till exempel tånglake, sandstubb, kusttobis och kantnål. Östersjöns inre kustområden domineras av sötvattensarter som abborre, gädda och mört. Både marina och sötvattensarter förflyttar sig regelbundet mellan kustnära områden och yttre havsområden i samband med födosök och lek.

Dessa vandringsmönster är ofta säsongsberoende, men kan variera under olika skeden av artens livscykel. Vandrande sötvattensarter reproducerar sig i älvmråden men tillbringar sitt vuxna liv i havet, till exempel lax och vandrande stammar av sik. Arternas geografiska utbredning styrs främst av salthalt och temperatur, vilka bestämmer fiskens möjlighet till reproduktion och tillgången på föda, men fisksamhällets struktur är också starkt påverkat av människan genom övergödning och fiske.

Förändringar i temperatur, syre och salthalt har en tydlig effekt på hur övriga delar av Östersjöns ekosystem utvecklas, inklusive fisksamhället. Dessa faktorer regleras av frekvensen inflöden av havsvatten från väster, och av mer långsiktiga trender i klimat inklusive avrinning.

Ytvattentemperaturen är idag ökande i Egentliga Östersjön medan temperaturen i Bottniska viken visar en större mellanårsvariation. Salthalten är minskande i alla

delar av Östersjön. Under vintern 2007 skedde ett mindre inflöde av saltvatten, men detta var mindre än det inflöde som ägde rum år 2003. Östersjöns djupvatten är fortfarande stagnerat, och utbredningen av syrefria bottenar är på en fortsatt alarmerande nivå. Under året som gick var de syrefria bottenarnas utbredning rekordstor.

De hydrografiska faktorerna påverkar fiskens rekrytering. För torsken är kombinationen av syre och salthalt av avgörande betydelse. Reproduktionsvolymen för torsk var något större under 2008 än under tidigare år men mindre än under 2003 och tydligt mindre än under 1980-talet.

Den ökande temperaturen och minskande salthalten i Egentliga Östersjön förväntas påverka fisksamhället genom att påverka tillgången på föda, framför allt artsammansättning och mängd av djurplankton. Brist på föda leder till en ökad dödlighet hos yngel och en försämrad tillväxt hos vuxen fisk. Tillgången på övervakningsdata för djurplankton är dock ofta bristande. En förbättrad miljöövervakning av djurplankton och förbättrad kunskap om fiskens födoval förväntas kunna fungera som ett värdefullt underlag för analys och rådgivning.

Framför allt i Egentliga Östersjön ser man att mängden djurplankton nu även i stor grad begränsas av predation. Om andelen rovfisk i ekosystemet är för låg kan den inte i tillräcklig grad begränsa mängden mindre fisk, som äter djurplankton. Även den ökande utbredningen av kammaneter är en risk i detta avseende, eftersom dessa också äter djurplankton. En minskad dödlighet av den stora fisken i ekosystemet förväntas gynna den långsiktiga fångstutvecklingen, liksom ekosystemets motståndskraft mot yttre miljöförändringar.

För de kustnära arterna är även tillgången på tillräckliga rekryteringsområden i sötvattensutflöden och avsnörda havsvikar av betydelse för beståndens utveckling. Arbetet med att identifiera särskilt viktiga lekområden samt att säkerställa deras skydd och kvalitet har en viktig roll för den långsiktiga tillgången på rovfisk i kustområdet.

Sälbestånden i Östersjön är ökande, i synnerhet gråsälsbeståndet där sammanlagt drygt 20 000 djur räknades 2009. Forskningsprojekt för att kunna beakta sälens effekter på fisksamhället i rådgivning och förvaltning pågår genom att utveckla nya analysmetoder och genom att öka kunskapen om sälens födovanor. Sälens påverkar även fisket direkt genom skador på redskap och fångster samtidigt som sälarna riskerar att drunkna i fiskeredskap. Se även 5.1.

2.2.2 Fiskbeståndens utbredning

Miljön i Östersjön med bräckt vatten och fallande salthalt från Öresund till Bottenviken innebär en utmaning för såväl marina som sötvattensarter och ger stora möjligheter för lokala anpassningar hos enskilda bestånd. Skrubbskäddan har till exempel anpassat sig genom att äggen sjunker till botten vid låga salthalter på två olika sätt. I södra Östersjön leker den på djupt vatten med större ägg som förmår att flyta, medan den i norra Östersjön leker på grunt vatten med mindre ägg med tjockare skal som utvecklas liggande på botten. Genetiska undersökningar avslöjar att dessa två typer av skrubbskädda utgör olika bestånd och bör förvaltas separat.

Många arter uppvisar hemortstrogenhet, vilket innebär att de återvänder till sin födelseplats för att fortplanta sig. Dessa arter har då ofta en mycket tydlig bestands-

struktur, med relativt stora genetiska skillnader mellan bestånden som en följd av att utbytet av individer mellan dem är begränsat. Arter som lax och havsvandrande öring är exempel på arter som bildar lokala lekbestånd i våra älvar. I förvaltningen av dessa arter är det viktigt att ta hänsyn till beståndsstrukturen så att t.ex. mindre, mer sårbara bestånd inte överfiskas ute till havs där laxar och öringar från olika lekbestånd förekommer tillsammans.

Det finns också arter utan tydligt åtskilda bestånd, där man snarare ser ett gradvist minskat genetiskt utbyte med ökat geografiskt avstånd mellan bestånden. För till exempel abborre och gädda i Östersjön har genetiska undersökningar visat att det inte finns några tydliga bestånd utan istället en kontinuerlig genetisk förändring med ökande geografiskt avstånd. Eftersom det inte finns några tydliga gränser mellan olika bestånd så har man istället försökt uppskatta inom vilket avstånd som det genetiska släktskapet är starkast. En lämplig storlek på förvaltningsenhet bör utgå från ett sådant samband, vilket i både abborrens och gäddans fall innebär 100–150 km.

2.2.3 Rekrytering

Stora variationer i rekryteringsframgång mellan olika år är vanliga hos fiskbestånd i såväl kust som utsjö. Hur stark rekryteringen blir ett visst år är beroende av om de yttre förhållandena är gynnsamma för äggens och ynglens överlevnad. Framför allt har temperatur, salthalt och syrgashalt, liksom tillgången på föda under det tidiga yngelstadiet, en stor betydelse för hur stark en viss årsklass kommer att bli.

Vid kusten är innerskärgårdar, avsnörda havsvikar och sötvattenutflöden särskilt viktiga lek- och uppväxtområden för kustnära arter som gädda och abborre. Sådana skyddade miljöer värms upp tidigt om våren och håller höga tätheter av djurplankton. Omfattningen av exploatering inom dessa nyckelmiljöer är dock hög, framför allt på grund av utdikning, muddring och bebyggelse. I flera fall är restaurering av förstörda lek- och uppväxtmiljöer av stort intresse för att säkerställa en rekrytering av kustnära arter. Även storskaliga processer kan påverka rekryteringen. Som exempel kan nämnas att överlevnaden hos yngel av abborre och gädda har varit dålig i vissa delar av Egentliga Östersjön under flera år. Effekten har varit starkast i yttre skärgårdsområden medan rekryteringen i de mer skyddade, inre delarna har fungerat normalt. Den geografiska fördelningen antyder att dessa rekryteringsproblem snarare kan sammankopplas med händelser i utsjön än med påverkan från kusten. Liknande tendenser kan även ses i vissa områden längre norrut.

2.2.4 Beståndssituation

Beståndens status har klassats utifrån att långsiktigt hållbart nyttjande kräver att lekbiomassan är så hög att rekryteringen inte riskerar påverkas negativt och att fiskeridödligheten inte är så hög att lekbiomassan riskerar minska. Överutnyttjande innebär att antingen lekbiomassan är så låg att rekryteringen riskerar påverkas eller att fiskeridödligheten är så hög att lekbiomassan riskerar minska, eller både och. Potentiellt underutnyttjade bestånd är bestånd som idag nyttjas långsiktigt hållbart, och där det bedöms att nyttjandet kan ökas något utan att riskera beståndens status.

Bestånd som nyttjas på en långsiktigt hållbar nivå – Östersjön

Gädda

Gädda fångas i huvudsak inom fritidsfisket. Yrkesfisket visar en vikande trend längs den svenska kusten. De totala fångsterna uppgick till knappt 25 ton år 2009, vilket är den lägsta noteringen sedan mätseriens början 1994. En bidragande orsak till denna minskning kan vara minskad fiskeansträngning och inte enbart förändringar i beståndets utveckling. Även i Bottniska viken har fångsterna minskat och är idag ungefär en tredjedel så stora som de var 1999.

Märkningsförsök och genetiska analyser visar att gäddan är mycket stationär och att det genetiska utbytet mellan bestånd är förhållandevis litet. En sådan stark lokal struktur medför att enskilda gäddpopulationer är lokalt känsliga för påverkan, från till exempel ett hårt fiske.

Gäddan är en stationär art och dess beståndsstatus varierar mellan områden. Som regel bestäms beståndets struktur främst av rekryteringsframgången, så att särskilt framgångsrika årsklasser åter speglas i fångsten under flera på varandra följande år. Sammantaget indikerar tillgänglig information att fisketrycket är högt på gädda och att bestånden i åtminstone Egentliga Östersjöns öppna kuststräckor och ytterskärgårdar är svaga till följd av rekryteringsstörningar.

Piggvar

Det riktade fisket efter piggvar ökade på nittioalet men har minskat efter 2001. Provtagning från yrkesfisket vid Gotland under tiden 1998–2007 visar samma utveckling men där ses också att fångsterna av stora individer har fortsatt minska under hela den undersökta perioden. Både provtagning av yrkesfisket och provfisken vid Östra Gotland visar att rekryteringen av fisk (28–30 cm stora honor) till fisket har varit god under senare år.

Ökningen i fångst per ansträngning i yrkesfisket visar att beståndet återhämtat sig sedan bottenivåerna i början på 2000-talet, men de senaste två årens minskning tillsammans med minskningen av stora individer tyder på fortsatt högt fisketryck. Viktigt att notera är att fisket i stor utsträckning baseras på ett fåtal dominerande årsklasser och att det därför är känsligt för variationer i rekryteringen.

Siklöja

Efter en minskning under slutet av 1990-talet ökade fångsterna av siklöja i Bottenviken fram till år 2004 men har därefter minskat. Ökningen berodde främst på de mycket stora årsklasserna som föddes 2001–2003. Siklöjans rekrytering bestäms dels av lekbeståndets storlek men i hög grad också av temperatur. Nya årsklasser varierar därför kraftigt mellan år. Årsklasser under senare år har varit små eller medelstora. Den minskade rekryteringen har därför resulterat i ett minskat bestånd.

Sik

Yrkesfiskets fångster av sik är minskande. Den totala fångsten i Egentliga Östersjön och Bottniska viken var 133 ton år 2008, vilket är den lägsta noteringen sedan mätseriens början år 1994. Yrkesfisket är av mindre omfattning än fritidsfisket. Den totala fångsten inom fritidsfisket skattades till 400 ton år 2006, att jämföra med drygt 200 ton inom yrkesfisket samma år. Fångsterna av sik är högst i Bottniska viken, där över 70 procent av yrkes- och fritidsfiskets landningar sker.

I Egentliga Östersjön halverades fångsterna under mitten av 1990-talet och har därefter varit relativt oförändrade. I Bottniska viken och Bottenviken har minskningen under mitten av nittioalet följts av kontinuerligt minskande fångster. Fisket efter

Bestånd som nyttjas på en långsiktigt hållbar nivå – Östersjön (forts)

sik försvåras kraftigt av störningar från säl, vilket kan göra trenderna i yrkesfiskets landningar och redskapsanvändning svårbedömda.

Fiskeriverket utför idag inga fiskerioberoende provfisken riktade efter sik och arten förekommer i låg frekvens i befintliga provfisken. Tillgänglig information från yrkesfisket och provfisken tyder på att bestånden är minskande i norra Östersjön men oförändrade i de södra delarna. Det är sannolikt att sikens livsmiljö påverkas negativt av storskaliga ekosystemförändringar.

Torsk östra beståndet

ICES bedömer att den biologiska statusen hos det större torskbeståndet har förbättrats. Fiskeridödligheten har minskat snabbare än förväntat. Därför är man redan framme vid det långsiktiga mål EU räknat

med att uppnå år 2015. Det innebär att beståndet numera fiskas på en hållbar nivå enligt det långsiktiga målet i EU:s förvaltningsplan. Det finns dock en osäkerhet i storleken på återhämtningen av beståndet, beroende på osäkerheten i beräkningen av minskningen av orapporterat fiske. Beståndet anses vara skattat på en långsiktigt hållbar nivå.

Strömming i Bottenhavet

Fisket efter strömming i Bottenhavet bedöms vara hållbart med en förhållandevis låg fiskeridödlighet. Ett problem är att enskilda strömmingar har minskat i storlek successivt sedan 1990-talen, vilket enligt ICES kan bero på täthet i beståndet eller på klimatpåverkan.

Nyttjas på långsiktigt hållbar nivå

lekbiomassan är tillräckligt hög för att rekryteringen inte riskerar påverkas negativt och fiskeridödligheten tillräckligt låg för att lekbiomassan inte riskerar minska

Överutnyttjade

lekbiomassan är så låg att rekryteringen riskerar påverkas och /eller fiskeridödligheten är så hög att lekbiomassan riskerar minska

Potentiellt underutnyttjade

nyttjandet kan ökas något utan att riskera beståndens status

Överutnyttjade bestånd – Östersjön

Gös

Gös fångas huvudsakligen i Ålands hav och norra Egentliga Östersjön. Efter en kraftig minskning under 1990-talet ökade fångsterna inom yrkesfisket under 2000-talet. Fångsten år 2008 på drygt 27 ton är dock den näst lägsta noteringen sedan mätseriens början 1994. Fångsten i norra Egentliga Östersjön har minskat från 43 till 8 ton under samma tidsperiod. Idag står yrkesfisket i Ålands hav för en stor andel av den totala fångsten. Här har fångsterna ökat successivt sedan början på 2000-talet, men tyder under 2008 på en minskning.

Även fritidsfisket efter gös är stort i vissa områden. Bestånden av gös är som regel stationära och starkt påverkade av lokala förhållanden. Gösen är en av de arter som borde gynnas av de senaste årens varma somrar. Effekten kan dock motverkas om fisket är omfattande. Fiskeriverkets provfischen vid Upplandskusten visar tecken på ett mycket högt fisketryck. Här har antalet individer över minimåttet (40 cm) sjunkit med nästan 98 procent sedan 1995. Trots att en svag ökning av det totala antalet fångade gösar indikerar en fungerande rekrytering försvinner antalet stora individer snabbt från beståndet, troligen på grund av ett alltför högt fisketryck.

Beståndet förväntas fortsätta minska om inte dödligheten minskas. Gösens status i stora delar av övriga Östersjön är dåligt dokumenterad.

Lax

Laxen i Östersjön består av flera skilda bestånd som har olika status, där de nordligaste nyttjas mer hållbart än de i mindre vattendrag längre söderut. Fisket är baserat på både vilda laxar och odlade kompensationsutsatta laxar. Vildlaxproduktionen i Östersjöområdet har beräknats till 1,6–1,7 miljoner smolt årligen och utsättningarna har under samma period varit drygt fem miljoner smolt årligen. 2008 låg fångsterna på endast 63 ton. Även i kustfisket i Bottnhavet och Bottenviken har minskningen

varit omfattande. 1990 fångades sammanlagt 400 ton, medan 162 ton fångades år 2008, varav 121 ton i Bottenviken och 37 ton i Bottnhavet. Fångsten ökade med 20 ton i Bottenviken, men minskade med ett par ton i Bottnhavet, jämfört med året innan.

Totalt sett i hela Östersjön fångade alltså yrkesfisket 252 ton och övriga fiskande längs kusterna och i älvarna fångade 208 ton.

Strömming i centrala Östersjön

Strömmingsbeståndet i centrala Östersjön har minskat i storlek sedan 1970-talen och har stabiliserats på en låg nivå under 2000-talen. Beståndet bedöms som överfiskat, med en alltför hög fiskeridödlighet.

Torsk - västra beståndet

Torskbeståndet väster om Bornholm har haft en låg rekrytering under åren 2004–2007. Följden är att lekbiomassan har minskat och beståndet klassas som överfiskat med nuvarande fiskeridödlighet. Inkommande årsklass 2008 uppskattas vara en av de största under 2000-talet men är under beståndets medelvärde på lång sikt. På grund av inkommande årsklass innebär en försiktig ökning av TAC ändå en sänkning av fiskeridödligheten i enlighet med förvaltningsplanen.

Ål

Rekryteringen av ål till Europa som helhet är fortfarande på en mycket låg nivå och motsvarar ca 2–3 procent av nivån före minskningen som startade under 1980-talet. Uppvandringen i svenska älvar på Väst- och Ostkusten har varierat utan någon tydlig trend under 2000-talet. Över de senaste 20 åren är rekryteringsminskningen 70–80 procent och ännu större i ett längre tidsperspektiv. Ålbeståndet i Europa är utrotningshotat och kraftfulla förvaltningsåtgärder har beslutats och börjat införas. Sedan 2007 råder ett generellt fiskeförbud för ål. Dock har de småskaliga fiskare som kunna visa upp viss intäkt eller viss fångst fått dispens att fortsätta.

Potentiellt underutnyttjade arter – Östersjön

Abborre

Mycket abborre fångas i fritidsfisket. Den totala fångsten av abborre inom yrkesfisket längs Sveriges ostkust har nästan halverats sedan 1994. Minskningen är störst i norra och mellersta Egentliga Östersjön. I Bottenhavet har fångsterna varit relativt stabila de senaste 10 åren. I Bottenviken har fångsterna sjunkit till cirka 15 ton år 2008, med en toppnotering på 50 ton år 2003.

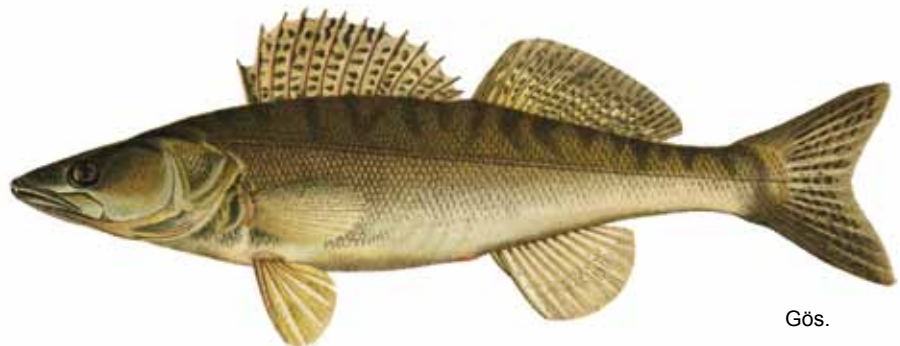
Abborrbestånden varierar geografiskt och är till stor del beroende av starka årsklasser. Efter några år med relativt svag rekrytering i slutet av 1990-talet har årsklasserna under senaste år varit starkare. Den lokala variationen kan dock vara stor. Överlag ses ingen förändring i beståndens storlek, men områden i Egentliga Östersjöns öppna kuststräckor och ytterskärgård är drabbade av omfattande rekryteringsproblem.

Skrubbskädda

I södra Egentliga Östersjön inklusive Öresund (område 23–25) har de totala landningarna i svenskt yrkesfiske minskat. Detta beror främst på att fiskeansträngningen minskat, men fångsterna har även minskat mätt som kilo fisk per tråltimme. I nätfisket syns ingen minskning utan där har tvärt emot mängden skrubbskädda per km torsknät ökat de sista åren.

I norra Egentliga Östersjön (område 27–29) ses ingen tydlig förändring av fångsterna i svenskt yrkesfiske över tiden. Data från nätprovfisken i Tjust skärgård, som i vissa fall går tillbaka till sextiotalet, visar olika trender. I journalföring från yrkesfisket i samma område har fångsterna minskat under den analyserade perioden 1974–2006.

I Sankta Annas skärgård visar nätprovfisken på minskande bestånd under 1999–2007, men i Stockholms skärgård är trenden den motsatta, med hög rekrytering och starkt ökande bestånd de senaste åren. Data från yrkesfisket på norra Öland visar också att antal rekryter ökat under perioden 2004–2007.

Gös.

Simrishamn, maj 2007. Foto: Fiskeriverket.

3. Flottan och fiskarkåren

Rapporten har i uppdrag att beskriva och analysera det småskaliga kustfisket i Sverige. I syfte att göra detta har sju kriterier identifierats som på olika sätt definierar ett småskaligt fiske (se 1.4). Fiskeriverket har identifierat 13 olika fiskerier längs med den svenska kusten, som uppfyller merparten av dessa kriterier och som bedöms täcka in det småskaliga fisket i Sverige. Dessa fiskerier beskrivs och analyseras i kapitel 3. Flottan motsvarar dock inte dessa fiskerier, då samma fartyg förekommer i flera av dem. Merparten av fartygen används i flera fiskerier t.ex. under olika perioder under året och återfinns därför i flera av analyserna.

Detsamma gäller fiskarna. En del av dem som innehar yrkesfiskelicens arbetar som besättningsmän på en eller flera båtar i såväl det småskaliga fisket som i det fiske som är av mer storskalig karaktär. Andra äger en mindre båt som de fiskar med när de inte är ombord på större fartyg som besättningsmän. Mer detaljerad kunskap om hur denna fördelning ser ut saknas. I det här kapitlet beskrivs därför flottan respektive fiskarkåren och deras utveckling sedan 2000 i dess helhet.

3.1 Flottans struktur och utveckling

Den svenska fiskeflottan bestod år 2000 av totalt 1 938 båtar och fartyg. Flottan utgörs till stor del av regionalt anpassade flottor bestående av mindre fartyg som främst opererar i sitt närområde och som landar sina fångster i eller i närheten av sin hemmahamn (se kap 4). Förutom de regionala flottorna förekommer också en mer rörlig sådan bestående av större fartyg, vilka huvudsakligen har hemmahamn på Västkusten. Dessa riktar sitt fiske mot flera arter och bestånd. Några av dem är specialiserade på pelagiskt fiske medan andra riktar sitt fiske mot bottenlevande fisk. Fördelningen mellan fartyg under och över 12 meter har legat på en stabil nivå under perioden 2000–2008 och de mindre fartygen (mindre än 12 m) står i genomsnitt för

drygt 80 procent av den totala flottan. Under samma period har dock antalet fartyg minskat till 1 466 fartyg vilket motsvarar en minskning med 24 procent.

Trots minskningen av antalet fartyg i hela landet kvarstår ändå en överkapacitet i flottan som helhet. Ett noterbart exempel på överkapaciteten i det svenska fisket är att efforten i det svenska bottentrålsegmentet har minskat med 43 procent under perioden 2000–2008. Torskkvoterna har å andra sidan minskat med hela 56 procent under motsvarande period. Den kraftigare minskningen av tillgängliga kvoter i relation till effortminskningen har därmed ökat konkurrensen mellan olika kategorier av yrkesfiskare.

3.1.1. Västkusten

Flottan på Västkusten har minskat under hela perioden med nära 20 procent. En större minskning kan utläsas mellan 2002 och 2003 då antalet fartyg minskade från 784 till 701 stycken (11 procent). Därefter har antalet fartyg under 12 meter legat på en relativt stabil nivå. Fördelningen mellan fartyg mindre än 12 meter och fartyg större eller lika med 12 meter har under perioden varit relativt stabil (där fartyg under 12 meter stått för ca 70 procent av flottan). Samtidigt är antalet fartyg under 12 meter som försvunnit ur flottan mer än dubbelt så många som det antal större fartyg som försvunnit under samma period. Den största minskningen, om man ser till antal fartyg, har alltså skett inom det småskaliga kustsegmentet.

Den skrotningskampanj som pågår och de inlåsnings dagar av flottan (kW-dagar) som har skett tillsammans med det faktum att flottan består av gamla båtar (medelålder 28 år) innebär sannolikt att fiskeflottan kommer att minska ytterligare.

3.1.2 Sydkusten

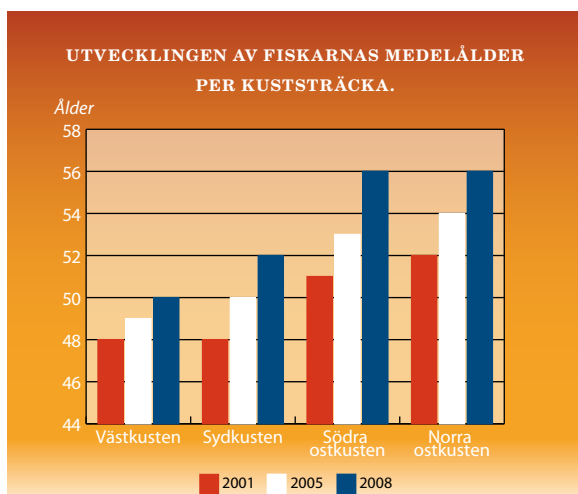
Antalet fartyg på Sydkusten har minskat stort (29 procent) mellan 2000 och 2008 från totalt 461 till 328 fartyg. Fördelningen mellan fartyg mindre än 12 meter och större eller lika med 12 meter har under perioden varit stabil där andelen fartyg över 12 meter låg på mellan 12 och 14 procent. Minskningen av flottan har således skett i lika stor omfattning procentuellt inom båda längdkategorierna. Till antalet är dock bortfallet mångfaldigt större (114 att jämföra med 16 fartyg).

3.1.3 Södra Ostkusten

En kraftigt negativ utveckling i antalet fartyg kan också utläsas för Södra ostkusten. Främst är det något större fartyg och trålare som försvunnit (55 procent), vilket också gett effekter på totala landade fångster under de aktuella åren. Totalt sett har flottan nästan halverats under perioden (46 procent).

3.1.4 Norra Ostkusten

Liksom längs de övriga kuststräckorna har antalet fartyg i flottan minskat mellan 2000 och 2008, men minskningen har varit betydligt lägre (10 procent) än de två andra Östersjösträckorna. Längs Norra ostkusten bedrivs ett stabilt småskaligt fiske (drygt 90 procent av flottan bestod av fartyg under 12 meter under perioden) och relativt lönsamt fiske efter främst strömming, sik, lax och siklöja i olika kombinationer (se kapitel 4).

Antal fartyg, fördelat på 12 m eller större respektive mindre än 12 m, per kuststräcka och år

Kuststräcka	Fartygs-längd	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Västkusten	≥ 12 m	234	215	211	205	205	204	207	202	196
	< 12 m	594	580	573	496	477	480	478	478	465
	Totalt	828	795	784	701	682	684	685	680	661
Sydkusten	≥ 12 m	54	50	48	47	48	48	43	37	38
	< 12 m	407	382	383	367	328	323	310	299	290
	Totalt	461	432	431	414	376	371	353	336	328
Södra ostkusten	≥ 12 m	44	41	33	32	30	26	23	20	20
	< 12 m	261	236	229	219	187	179	166	149	147
	Totalt	305	277	262	251	217	205	189	169	167
Norra ostkusten	≥ 12 m	29	23	20	21	24	22	23	22	18
	< 12 m	315	310	312	318	298	306	301	296	292
	Totalt	344	333	332	339	322	328	324	318	310
TOTALT		1 938	1 837	1 809	1 705	1 567	1 588	1 551	1 503	1 466

Antal fiskare med yrkesfiskelicens, per kuststräcka och totalt

Kuststräcka	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Västkusten	1107	1099	1102	969	937	936	947	948	886
Sydkusten	484	464	456	444	379	378	368	361	357
Södra ostkusten	404	372	370	356	315	304	288	280	283
Norra ostkusten	238	218	220	214	206	209	206	200	198
TOTALT	2233	2153	2148	1983	1837	1827	1809	1789	1724

3.2 Fiskarkåren

Minskningen av antalet fartyg i fiskeflottan återspeglas naturligtvis också i fiskarkåren där antalet fiskare minskat med nära 23 procent i hela landet under perioden 2000–2008. Blekinge står för den kraftigaste minskningen (36 procent) sett till länsnivå medan Norrbottens län haft den lägsta minskningen med knappt 8 procent.

Medelåldern på dem som innehar yrkesfiskelicenser har ökat under perioden 2000–2008. På samma gång har fisket svårt att rekrytera nya och yngre personer till yrket. Det är därför högst sannolikt att fiskarkåren fortsatt kommer att ha en hög medelålder och samtidigt fortsätta minska i antalet aktiva yrkesfiskare. Se även 5.5.3.

3.2.1 Västkusten

Antalet yrkesfiskare har under perioden 2000–2008 minskat från 1 107 till 886 fiskare, vilket motsvarar en minskning med 20 procent. Samtidigt har medelåldern på fiskarna ökat från 48 till 50 år. Reglerna om att inkomsterna från fisket måste vara av väsentlig betydelse för att erhålla yrkesfiskelicens har troligtvis också bidragit till att färre fiskare har yrkesfiskelicens idag.

3.2.2 Sydkusten

En mycket kraftig minskning av antalet yrkesverksamma fiskare har skett under perioden 2000–2008 och Sydkusten är också den kuststräcka som haft den största reduktionen. I Blekinge län är minskningen så stor som 36 procent och totalt på Sydkusten är minskningen 26 procent. De största minskningarna har skett i samband med omprövningar av yrkesfiskelicenser (2004 och 2009). Nya licenser har inte blivit beviljade på grund av att inkomsten har varit för låg i förhållande till övriga inkomster. Många har inte heller ansökt om ny licens utan avslutat sitt fiske och avyttrat sitt eventuella fiskefartyg.

3.2.3 Södra Ostkusten

En kraftig minskning (30 procent) av antalet yrkesfiskare skedde mellan 2000 och 2006 för att därefter ha skett en utplaning och stabilisering. Samtidigt har medelåldern hos yrkesfiskarna ökat från 50 till 56 år, vilket påvisar att det är de äldre fiskarna som blir kvar och att nyrekryteringen av yngre är obefintlig eller liten. Det innebär också att ytterligare en kraftig minskning är att vänta inom några få år.

3.2.4 Norra Ostkusten

Antalet fiskare har, liksom vid de övriga kuststräckorna, även minskat i de fem norrländska kustlänen om än dock inte lika mycket. År 2000 var antalet yrkesfiskare 238 och 2008 hade antalet sjunkit till 198, vilket motsvarar en minskning med knappt 17 procent. Den procentuellt största minskningen har skett i Uppland med 33 procent och minst i Norrbotten med en minskning med 11 procent. Medelåldern även på norrlandsfiskarna är hög och varierar från 53 år i Norrbotten ända upp till 64 år i Västerbotten.

Kustfiskare. Foto: Fiskeriverket.

4. Beskrivning och analys av identifierade fisken

I inledningen till rapporten beskrevs hur rapporten avgränsats och vilka kriterier som används för att definiera det småskaliga kustfisket. I det här kapitlet analyseras de 13 identifierade fiskena med utgångspunkt i de sju kriterierna. För samtliga fisken analyseras storleksfördelningen på de fartygen som ingår i fisket, fångstvärden och fångstmängder totalt och med avseende på fiskets målarter samt medelpriser och lönsamhet.

Fångstresor under 24 timmar

Ett av definitionskriterierna är att fångstresan understiger 24 timmar. Då merparten av båtarna i de identifierade fiskena är under 10 meter omfattas de inte av kravet på att föra och inkomma med loggblad till Fiskeriverket (undantaget trålare oavsett fartygslängd). Istället för dessa fartyg s.k. kustfiskejournal i vilken de inkommer med uppgifter om fisket och landade fångstmängder en gång i månaden. Det innebär att Fiskeriverket saknar uppgifter på hur långa fiskeresorna faktiskt är. Dock skulle man kunna dra slutsatsen att då det rör sig om små båtar genomförs nästan uteslutande alla fiskeresor under 24 timmar. I normalfallet underskrider således fångstresorna i samtliga av de definierade fiskena 24 timmar. I fisket med passiva redskap kan redskapen stå ute längre tid än ett dygn, men själva fiskeresan är oftast inte så lång. I fisket med garn och krok efter torsk i Östersjön kan möjligen längre resor förekomma, liksom i det småskaliga trålfisket på Västkusten.

Fisket bedrivs lokalt

Att fisket bedrivs lokalt och är geografiskt bundet är ytterligare ett kriterium för att det ska definieras som småskaligt. Majoriteten av alla landningar i kustfisket på Västkusten sker i hemmakommunen. I regionen finns tre stycken fiskauktioner dit flertalet av landningarna transporteras. Det finns uppbyggt ett fungerande system

med lastbilstransporter som hämtar fångsterna från kylcontainrar och transporterar dem till fiskauktioner. Beträffande det småskaliga pelagiska fisket sker landningarna oftast direkt till beredningsindustrin. Ålfångsterna som sumpas av fiskarena i sina hemmahamnar hämtas av uppköparnas tankbilar.

Även på Sydkusten sker landningarna företrädesvis i hemmakommunerna. I de mindre fiskelägena finns som på Västkusten kylcontainrar där fisken hämtas till de större orterna som Simrishamn, Karlskrona och Nogersund. I de allra minsta fiskelägena får fiskarena själva transportera in fångsterna till centralorterna. Det lokala pelagiska fisket lämnar i huvudsak sina fångster i Simrishamn.

På Gotland och i Kalmar län finns fortfarande en mindre pelagisk flotta kvar. Dessa landar sina fångster i Ronehamn och Västervik. Beträffande övriga landningar sker de främst i hemmahamnen. Även här finns kylcontainrar men infrastrukturen med hämtningar är inte lika välordnad som på t.ex. Västkusten. Här får man i stor utsträckning transportera sina fångster själva.

De regioner i landet som haft den kraftigaste minskningen i fisket är Östergötland, Södermanlands och Stockholms län. I denna region är egen förädling av fångsterna en nödvändighet beroende på begränsad logistik och stora avstånd som gör transporter till grossisterna olönsamma. Här sker således i princip alla landningar i den egna hamnen. På samma sätt som på Väst- och Sydkusten hämtas ålfångsterna med tankbilar.

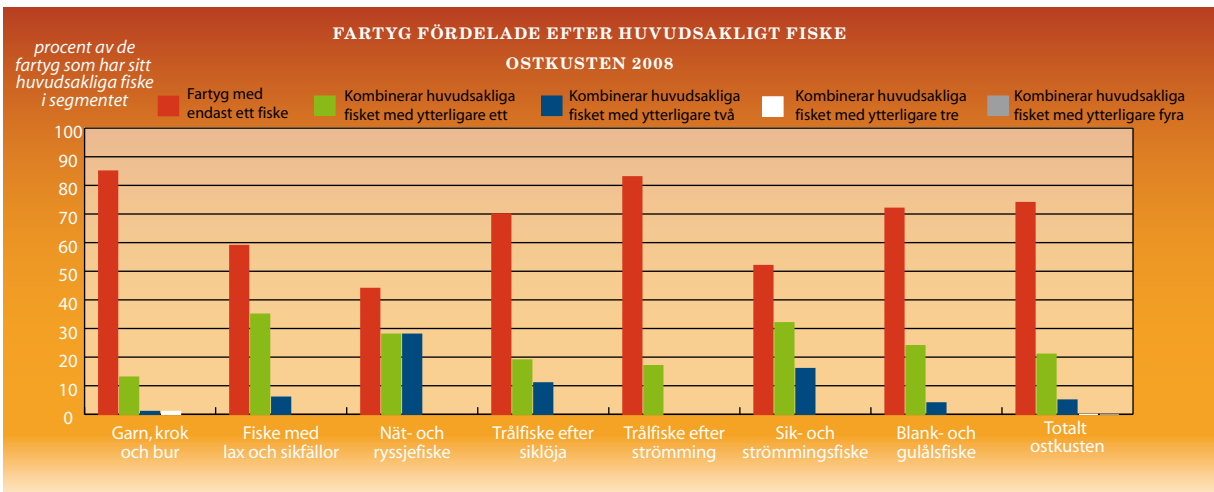
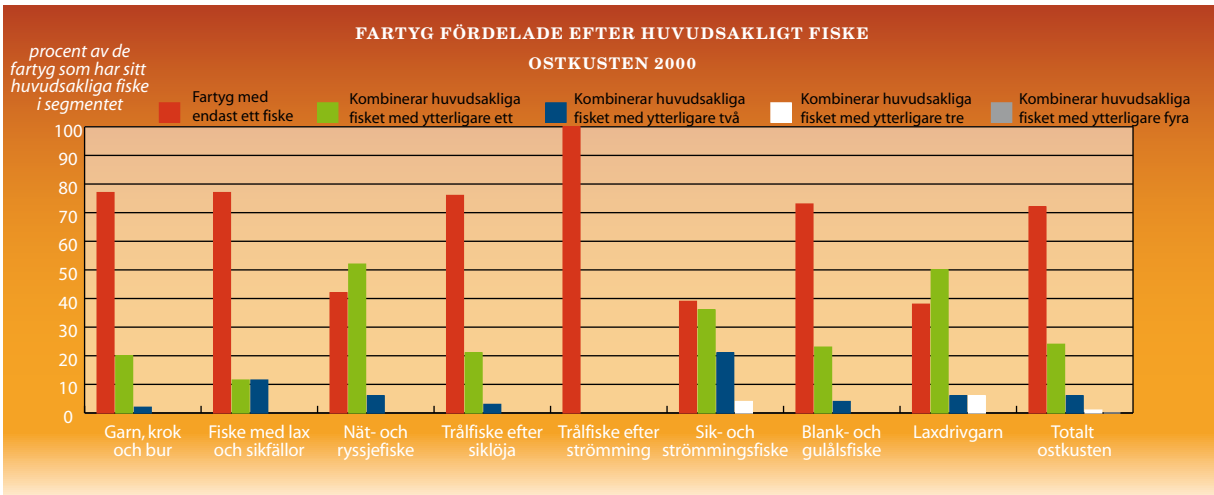
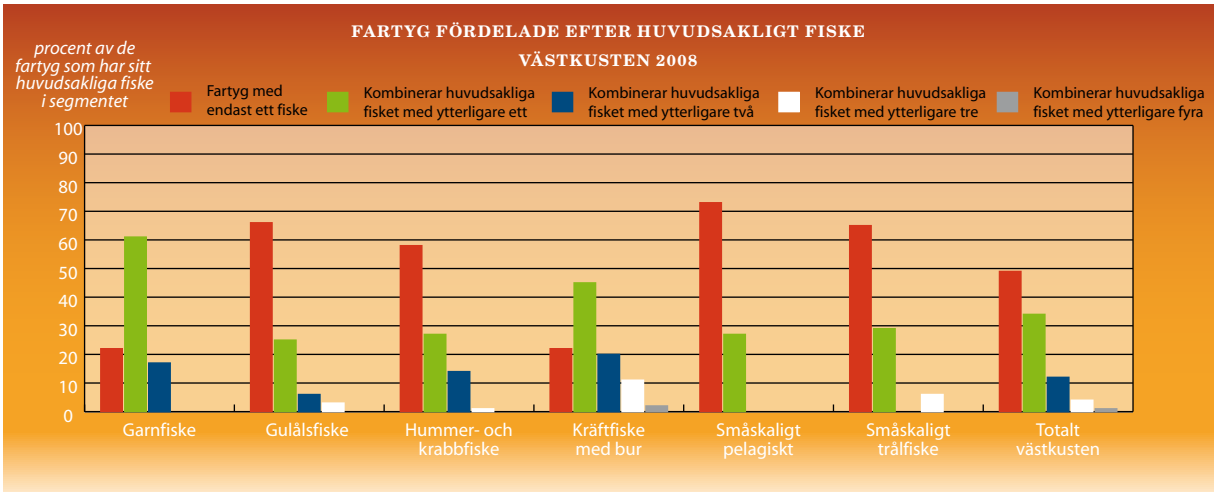
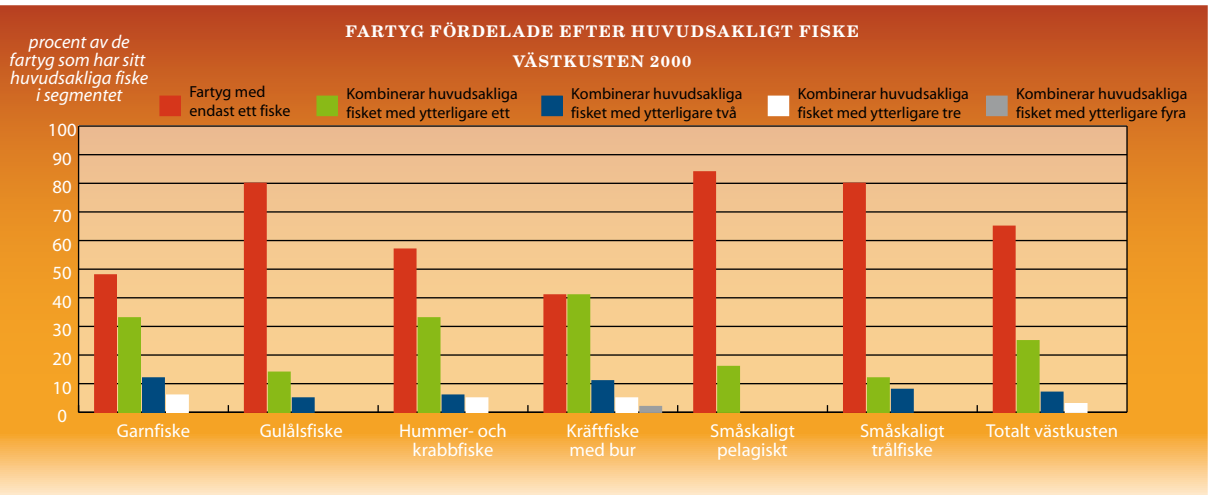
Producentorganisationen Gävlefisk är förstahandsmottagare för sina medlemmar från norra Uppland till och med Västerbotten. Gävlefisk samordnar transporter av framförallt strömming till fileteringsanläggningen i Gävle. Landningarna sker i många små hamnar. I Norrbotten sköts transportkedjan av de enskilda fiskarena och landningarna äger rum i många små hamnar även här. Se även avsnitt 6.4.

Kombination med annan verksamhet eller med flera fisken

Fiskeriverkets insamling av ekonomiska data överensstämmer endast delvis i sin segmentsindelning med de fisken som definieras som småskaliga i denna rapport. För en översikt över lönsamhetsdata för de relevanta segmenten, se avsnitt 6.3.1.

Även om det är svårt att bedöma lönsamheten för de olika fiskena när uppgifter saknas om kostnaderna är det en rimlig slutsats att merparten av de fiskare som verkar inom de småskaliga segmenten bedriver fisket i kombination med annat fiske (se analyser av respektive fiske) eller vid sidan av annan verksamhet (se 5.3). Det infiskade värdet för många fisken ligger i medeltal mellan endast 50 000–150 000 kr per fartyg. Detta gäller särskilt för de olika fiskena med passiva redskap. För trålfiskena ligger visserligen det infiskade värdet per fartyg högre men där finns också högre kapital- och bränslekostnader samt generellt större besättningar. Förädlingsvärdet per anställd är lågt för alla de segment som kan klassas som småskaliga. Det enda fiske som sticker ut är trålfisket efter siklöja där lönsamheten är god tack vare höga priser på löjrommen och en begränsad etablering.

Att det infiskade värdet per fartyg är lågt betyder inte att man inte kan livnära sig på enbart småskaligt fiske med passiva redskap. Åtminstone inom vissa segment är det fullt möjligt. Många av fiskena är säsongsbundna och kan kombineras sinsemellan (se figurer nedan). Den generella slutsatsen är dock att någon form av kombinationsfiske

eller annan inkomst (fiske- eller inte fiskerelaterad) är en förutsättning för majoriteten av de fiskare som äger mindre fiskefartyg.

Figurerna till vänster visar det huvudsakliga fisket ett fartyg bedriver, dvs. det fiske för vilket fartyget har det högsta infiskade värdet. Staplarna visar hur stor andel av fartygen som enbart fiskar inom sitt huvudsakliga fiske, samt andelen fartyg som bedriver fiske inom ett eller flera andra segment vid sidan av sitt huvudsakliga fiske. Figurerna visar hur fördelningen såg ut år 2000 respektive 2008. I analyserna för respektive fiske som följer i detta kapitel framgår också med vilka fisken de kombinerar detta huvudsakliga fiske med.

Västkusten

Av figuren över kombinationer med flera fisken kan man utläsa att det sedan 2000 skett en viss ökning i andelen fartyg som kombinerar fisken. Andelen fartyg som enbart ägnade sig åt sitt huvudsakliga fiske låg 2000 på 63 procent, medan det 2008 var 49 procent av fartygen som endast ägnade sig åt ett fiske. Den totala andelen fartyg som kombinerar sitt huvudsakliga fiske med ett eller flera andra fisken har under perioden ökat från 37 till 51 procent. Särskilt tydligt syns ökningen av kombination med andra fisken i garnfisket, kräftfiske med bur samt det småskaliga trålfisket.

Ostkusten

I figuren för ostkustfiskerna år 2000 finns drivgarnsfiske efter lax med. Genom ett förbud mot laxdrivgarn finns detta inte med i figuren för 2008.

På Ostkusten är andelen fartyg som kombinerar sitt huvudsakliga fiske med andra fisken relativt stabil under perioden. År 2000 ägnade sig 72 procent av totala antalet fartyg enbart åt ett fiske medan den siffran stigit något till 74 procent år 2008. En liten minskning i andelen fartyg som kombinerar ett eller flera fisken med varandra kan alltså utläsas från 28 till 26 procent. Särskilt tydlig är minskning av kombinationer med andra fisken för sik- och strömmingsfisket medan fisket med lax- och sikfällor istället i högre grad kombinerar fisket 2008 jämfört med 2000.

Urvalskriterier för underlagen till analyserna

För samtliga fisken har ett antal redskapskoder identifierats. Vilka koder som använts för respektive fiske finns angivet i inledningen till varje analys. Samtliga rapporterade landningar med identifierade redskapskoder har utgjort grunddata till analyserna. För att räknas till ett visst fiske har dock ett gränsvärde satts upp som sorterat bort de landningar som är av så små kvantiteter att de inte kan anses räknas som en del av det identifierade fisket. För att inkluderas i fisket måste landningarna under året ha uppgått till minst 20 procent av den totala mängden landad fångst dividerat med totala antalet fartyg som fanns med i den ursprungliga uppsättningen av data. Det räcker för ett fartyg att komma över gränsvärdet för ett av åren under perioden för att ingå i analysen.

I några av analyserna förekommer såväl medelvärde som median. Medelvärdet är det värde som fås av att dividera summan av samtliga värden med totala antalet värden och motsvarar därmed ett genomsnitt för en mängd värden. Medianen är istället det tal i en mängd som storleksmässigt ligger så att det finns lika många tal som är större än och mindre än medianen.

4.1 Västkusten – gulålsfiske

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o åltinor (824)
- o ålryssjor (833)

Den huvudsakliga målarten i detta segment är ål, både som landad vikt (99 procent) och fångstvärde (99 procent). Ålen fångas huvudsakligen med ålryssjor som sätts i länkar och i viss mån också med sillagnade tinor s.k. ålkupor

Fisket sker nära kusten med små öppna båtar och fiskeresorna är korta. Fisket bedrivs på grunda mjukbottnar längs hela Västkusten, från Halland till Bohuslän. Särskilt omfattande är fisket i de sötvattenspåverkade områdena söder och norr om Göta älvs mynning.

4.1.1 Resursen

Ålen är en hotad art och ICES rekommendation är att fiske och all mänsklig påverkan på ålbeståndet ska minimeras. Bedömningen av beståndssituationen grundar sig i första hand på att invandringen av ålyngel har minskat starkt inom hela utbredningsområden sedan 1980-talet.

4.1.2 Förvaltning

EU antog en åtgärdssplan för den europeiska ålen 2007 och Sverige har en nationell återhämtningsplan för ål som antogs av EU 2009 i vilken det slås fast att ålfisket ska minska med 20 procent under det första året och halveras till 2013. Det finns följaktligen inga förutsättningar för expansion av detta fiske.

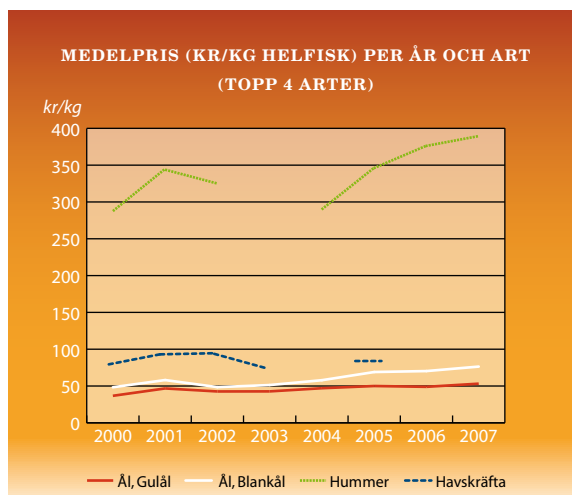
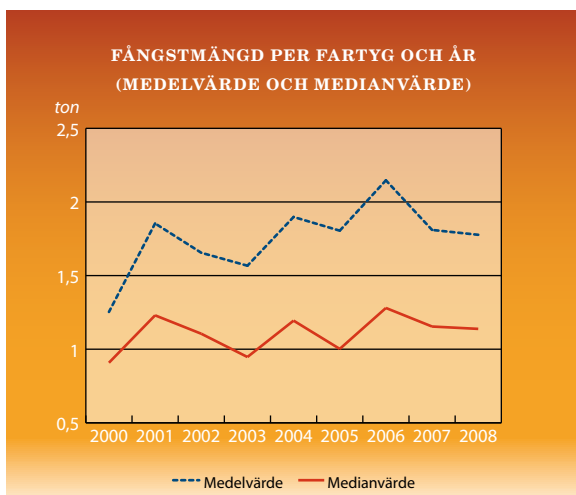
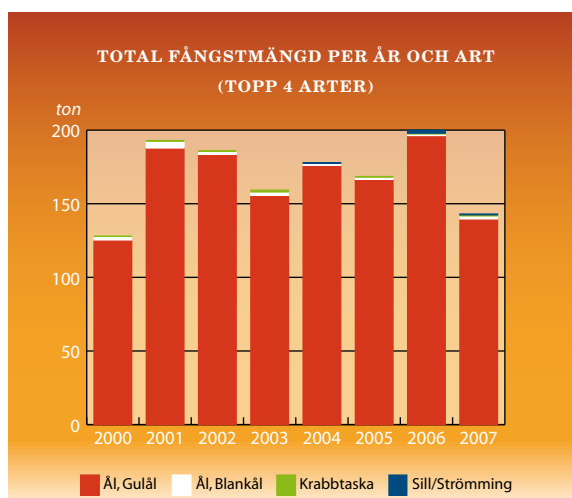
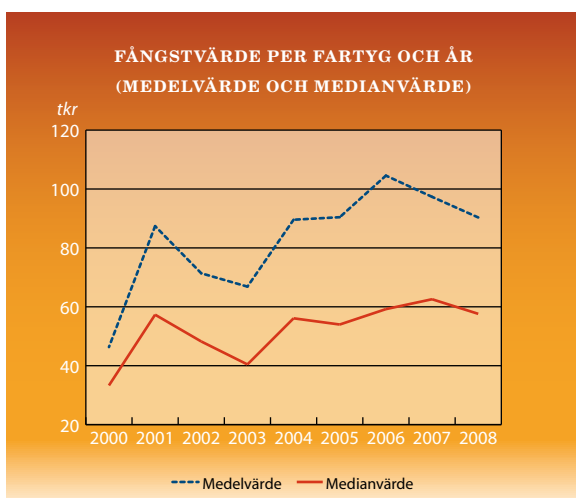
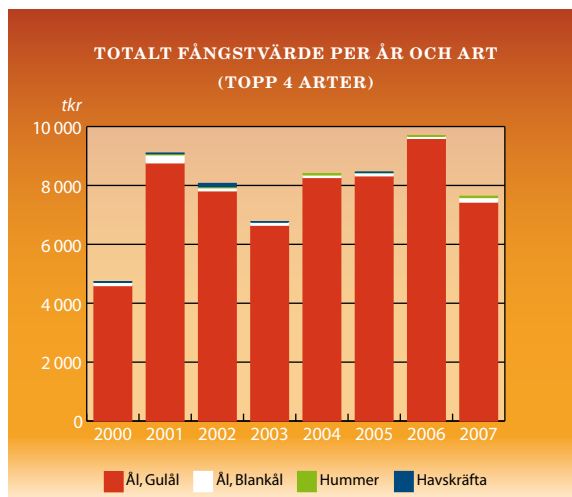
Detta har inneburit att endast de med särskilda tillstånd för ålfiske i Sverige har tillåtits att få fiska vidare. Sådana tillstånd har getts till småskaliga fiskerier med starkt ekonomiskt beroende av ål. År 2008 fanns 409 sådana tillstånd utfärdade, medan antalet 2009 hade minskat till 389. Nuvarande tillstånd sträcker sig över två år och innebär att de måste prövas igen då de löper ut. Den nationella återhämtningssplanen ska utvärderas senast år 2012 och därefter vart tredje år.

För gulålsfisket i Skagerrak och Kattegatt har en fredningstid införts under 2009 fr.o.m. den 15 september t.o.m. den 30 april. Antalet ryssjor och åltinor har begränsats till att idag totalt uppgå till högst 400 per fiskande.

4.1.3 Samlad analys

Sammanlagt 164 fartyg ingick i segmentet 2000 – 2008. Dessa fartyg stod i genomsnitt för mer än 99 procent av de totala rapporterade landningarna med de aktuella redskapen. Antalet aktiva fartyg minskade under perioden från 106 till 83. År 2000 hade 72 procent av de aktiva fartygen ålfiske som sitt huvudsakliga fiske, 2008 var

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år			
År	Fartyg <12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Totalt fångstmängd (ton)
2000	106	4 910	131
2001	106	9 264	196
2002	115	8 209	190
2003	103	6 886	161
2004	95	8 509	180
2005	95	8 590	171
2006	95	9 932	204
2007	81	7 884	147
2008	83	7 498	147

motsvarande siffra 78 procent. Två tredjedelar av dem med ålfiske som huvudsakligt fiske 2008 rapporterade fångster uteslutande med de aktuella redskapen, resterande tredjedel kombinerade med andra fisken, främst hummerfiske och småskaligt pelagiskt fiske.

Fisket bedrevs uteslutande av fartyg mindre än 12 meter. Från 2000–2008 minskade antalet fartyg som rapporterade fångster med 22 procent, huvudsakligen till följd av förändringarna i regelverket.

Det totala fångstvärdet per år varierade mellan 5 och 10 mnkr. Från 2004 har fångstvärdet per fartyg varit relativt stabilt. Till följd av förändringen i antal aktiva fartyg har de totala fångstmängderna minskat sedan 2006 och var i slutet av perioden på samma nivå som år 2000. Fångstmängden per fartyg har dock varit stabil under större delen av perioden.

De ekonomiskt mest betydelsefulla arterna som landas inom segmentet är ål, hummer, havskräfta och krabba. Ålfångsten utgör mer än 98 procent av det totala fångstvärdet per år. Priset på ål har ökat med drygt 40 procent från 2000–2007. Ål utgjorde även huvuddelen av den totala fångstmängden per år (mer än 98 procent), följt av krabbtaska, sill och torsk. Från 2007–2008 skedde en förändring i rapporteringen som innebar att mängden ospecificerad ål ökade markant (från 3–50 ton) på bekostnad av mängden gulål och blankål. Den totala mängden landad ål var dock densamma under de två åren. Till följd av detta presenteras enbart artspezifisk data fram till 2007.

4.2 Västkusten – garnfiske

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o grimnät/garn (702)
- o skäddegarn (711)
- o öringgarn (712)
- o torskgarn (714)
- o blekegarn (715)
- o hajgarn (716)
- o tungegarn (717)

Den huvudsakliga målarten i detta segment är pigghaj, både som fångstmängd (31 procent) och fångstvärde (19 procent).

4.2.1 Resursen

Pigghaj utgör den huvudsakliga målarten i fisket, både med avseende på fångstmängd och fångstvärde. Förutom pigghaj kan det småskaliga garnfisket på Västkusten beskrivas som ett plattfiskfiske där rödspotta och äkta tunga utgör de viktigaste arterna. Torsk utgör också en betydande del av både fångstmängden och fångstvärdet i garnfisket. Då det småskaliga fisket bedrivs i de nära kustområdena kan torskfisket riktas mot lokala bestånd där ett uttag på ett redan sargat bestånd kan få förödande konsekvenser.

Sammanfattningsvis bedöms förutsättningarna för garnfiske på Västkusten vara begränsade mot bakgrund av att resurserna i praktiken utgörs bara av plattfisk och att två av de viktigaste målarterna, pigghaj och lokala torskbestånd, är hotade.

4.2.2 Förvaltning

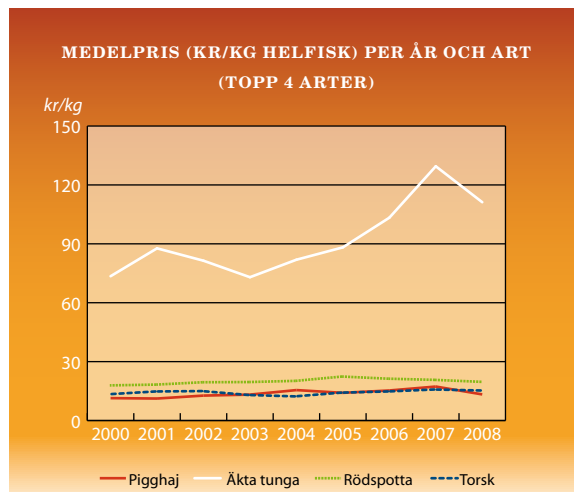
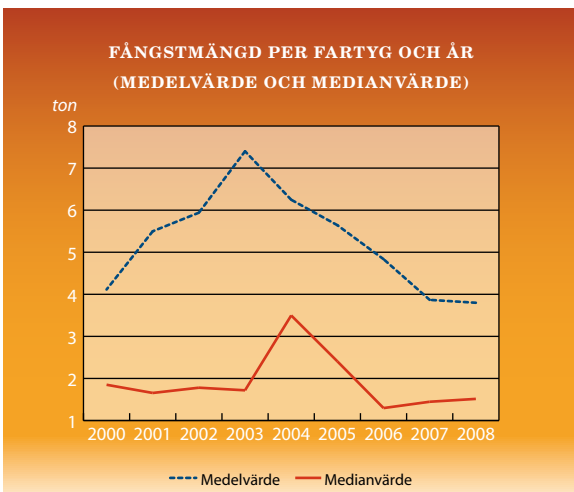
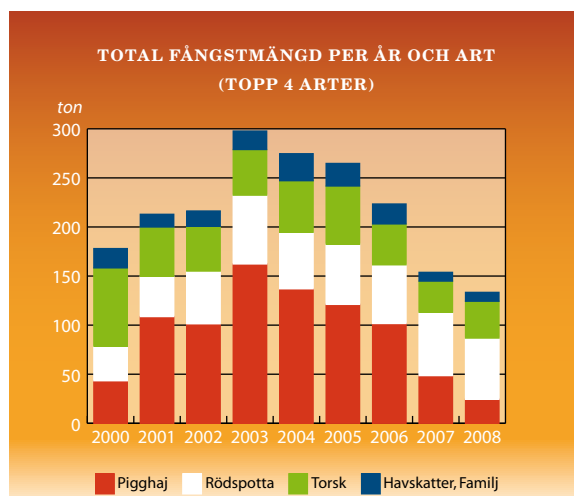
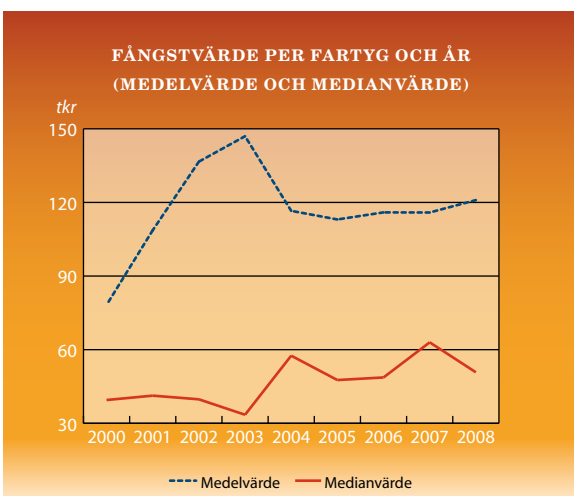
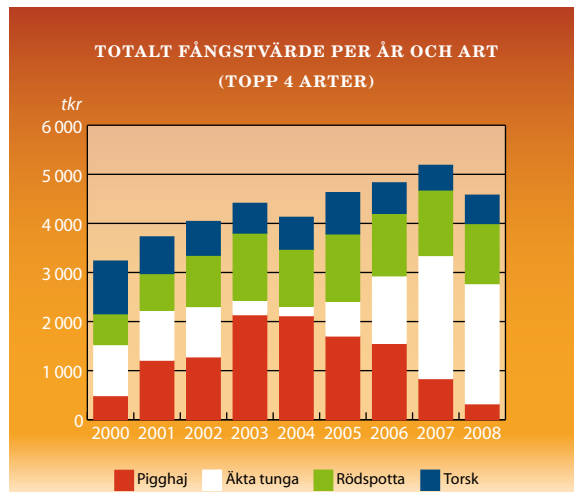
Sedan 2000 har ett flertal förvaltningsåtgärder införts i Västerhavet som i högsta grad påverkat garnfisket. 2002 implementerades en torskåterhämtningsplan, där kvoterna på torsk reducerades samtidigt som det infördes tekniska regleringar såsom begränsningar i antalet fiskedagar samt ändrade maskstorlekar. För att skydda lokala kustlevande populationer av framför allt torsk och för att skydda känsliga hårbottnar flyttades trålgränsen ut 2004. I samband med trålgränsutflyttningen förbjöds även landningar av bleka, torsk och kolja under första kvartalet. Från och med 2008 krävs särskilt tillstånd för att fånga pigghaj, vilken utgör den viktigaste målarten i garnfisket, och endast ett fåtal fartyg har fått sådant tillstånd. Under år 2010 kommer pigghajen att enbart få fångas som bifångst.

Under 2008 infördes också ett kilowattdagssystem vilket, i likhet med systemet med antal dagar till havs, begränsade antalet tillåtna dagar per redskap. Den genomgripande skillnaden var att kilowattdagssystemet begränsar det totala antalet kilowattdagar som ett land har per redskapskategori, till skillnad från havdagssystemet där redskapet i sig begränsades. I kilowattdagssystemet erhålls antalet fiskedagar som en funktion av antalet kW som båten besitter. Kilowattdagssystemet gäller dock inte fartyg under 10 m, som i princip har obegränsat antal fiskedagar.

4.2.3 Samlad analys

Sammanlagt 125 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Dessa fartyg stod i genomsnitt för mer än 98 procent av de totala rapporterade landningarna med de aktuella redskapen. Antalet aktiva fartyg var stabilt, mellan 52 och 63 fartyg per

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Totalt fångstmängd (ton)
2000	58	5	4 927	259
2001	50	4	5 867	297
2002	49	4	7 241	315
2003	48	4	7 643	385
2004	51	5	6 528	350
2005	58	5	7 123	356
2006	60	3	7 304	305
2007	58	4	7 186	240
2008	57	3	7 256	228

år under perioden. År 2000 hade drygt 50 procent av de aktiva fartygen garnfiske som sitt huvudsakliga fiske, 2008 var motsvarande siffra 38 procent. Garnfiske kombineras i hög utsträckning med andra fisken. Av dem med sitt huvudsakliga fiske inom segmentet år 2000 kombinerade drygt 50 procent garnfisket med andra fisken, 2008 var motsvarande siffra 78 procent. Främst kombinerades garnfisket med hummer- och krabbfiske, samt med småskaligt pelagiskt fiske.

Antalet fartyg ligger stabilt runt 60 st aktiva per år under perioden. Totala antalet aktiva fartyg i segmentet är stabilt, samtidigt som fartyg enbart varit aktiva under något eller några år i segmentet under perioden, vilket tyder på att ett flertal kommer in medan andra lämnar segmentet.

Det totala fångstvärdet per år varierade mellan 5–7,9 mnkr. Trots att fångsterna minskat, och i slutet på perioden låg på en lägre nivå än 2000, har det infiskade fångstvärdet per fartyg varit relativt konstant. Detta kan troligen förklaras av att man blivit mer inriktad på högprisarter, t.ex. har priset på äkta tunga ökat med 50 procent mellan åren 2003 och 2008, i takt med att fångsterna av volymmässigt viktiga arter som torsk har sjunkit.

De ekonomiskt mest betydelsefulla arterna som landas inom segmentet är pigghaj, äkta tunga, rödspotta och torsk. Historiskt är det pigghajen som haft den största ekonomiska betydelsen för detta fiske och stundtals har fångsterna av denna art stått för nästan en tredjedel av fartygens infiskade värde.

Istället har man de senaste åren kunnat se en ökad betydelse för fångster av äkta tunga, vilket är en art som också betingar mycket goda priser. Trots att äkta tunga inte ens återfinns i figuren över de 4 arter vilka landas mest (endast 3,9 procent först på sjunde plats) är det ändå den näst högsta med avseende på fångstvärde. Bestånden av tunga är stabila och fångsterna har ökat under senare år.

Samtidigt har mängden torsk i fångsterna halverats till följd av den dåliga beståndssituationen i Västerhavet. Torskpriset har legat oförändrat på nationell nivå, men priserna för torsk landad på Västkusten har ökat i takt med att fångsterna minskat kraftigt. Det verkar alltså finns en lokal marknad för färsk västkusttorsk.

Generellt sett ser den ekonomiska situationen ut att bli bekymmersam för detta segment, där tre av de fem värdemässigt viktigaste arterna har en svag beståndssituation och två av dem (torsk och pigghaj) är omgärdade av starka regleringar. Även om inga undersökningar görs av bestånden på havskatt bedöms även den arten vara kraftigt överutnyttjad. Även om garnfisket är beroende av ett flertal arter och ofta har möjligheten att växla fiskeinriktning börjar möjligheterna till ytterligare anpassning att bli begränsade. Att den ekonomiskt sett viktigaste arten mer eller mindre försvunnit från garnfisket pekar också på att ett småskaligt fiske inte med nödvändighet är långsiktigt hållbart.

4.2.4 Åtgärder

Om man vill gynna det småskaliga garnfisket bör det ske en omfördelning av de tillgängliga kvoterna mellan andra segment. Det är också viktigt att undersöka det småskaliga garnfiskets effekter på spillrorna av lokala bestånd som finns kvar.

4.3 Västkusten – kräftfiske med bur

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o burar, kräfta (829)

Målarten för kräftfiske med bur är självklart kräfta, vilken utgör drygt 96 procent av den totala fångstmängden och 99 procent av fångstvärdet.

Fiske med bur bedrivs huvudsakligen i Bohuslän, men förekommer även längs Hallandskusten, och kombineras ofta med både hummerfiske och krabbfiske samt fiske med andra passiva redskap. Burfisket sker relativt kustnära, vanligtvis innanför trålgränsen på lerbotten och på djup mellan 50–100 meter. Genomsnittliga antalet tinor per dragningstillfälle är 300–400 med en fisketid på ca 2,5 dagar. Antalet tinor per dragning har ökat de senaste åren.

4.3.1 Resursen

Burfisket introducerades i Sverige 1984 och svarade enligt fiskets loggböcker för 10–15 procent av de svenska totala landningarna av havskräfta mellan 1986 och 1999 (se figur). Sedan 1999 kan en ökande trend av den burfångade andelen havskräfta ses där runt 20 procent av kräftan fångats sedan trålgränsutflyttningen 2004 fångas med burar. Skagerrak står årligen för runt 95 procent av burlandningarna.

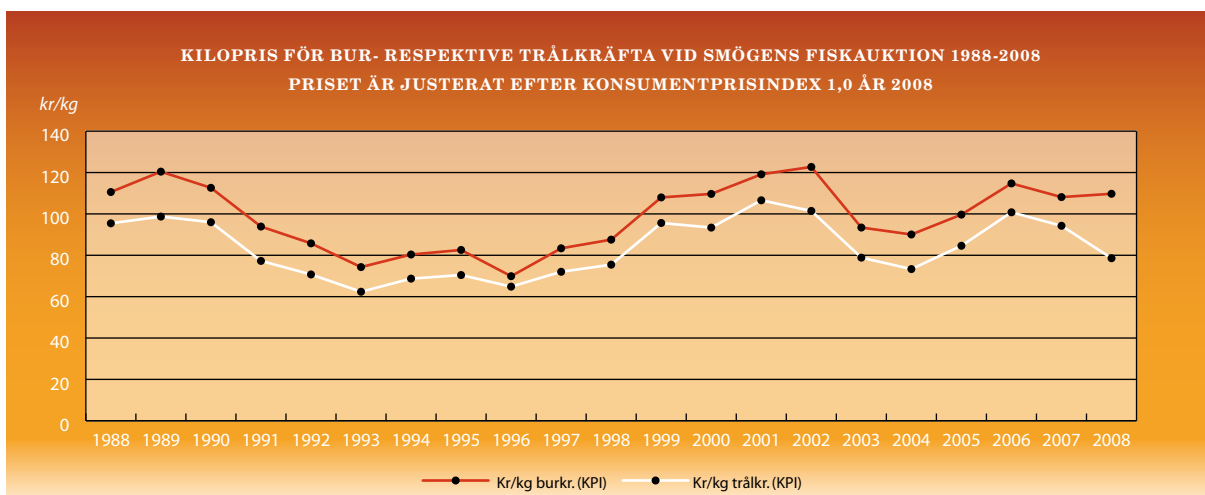
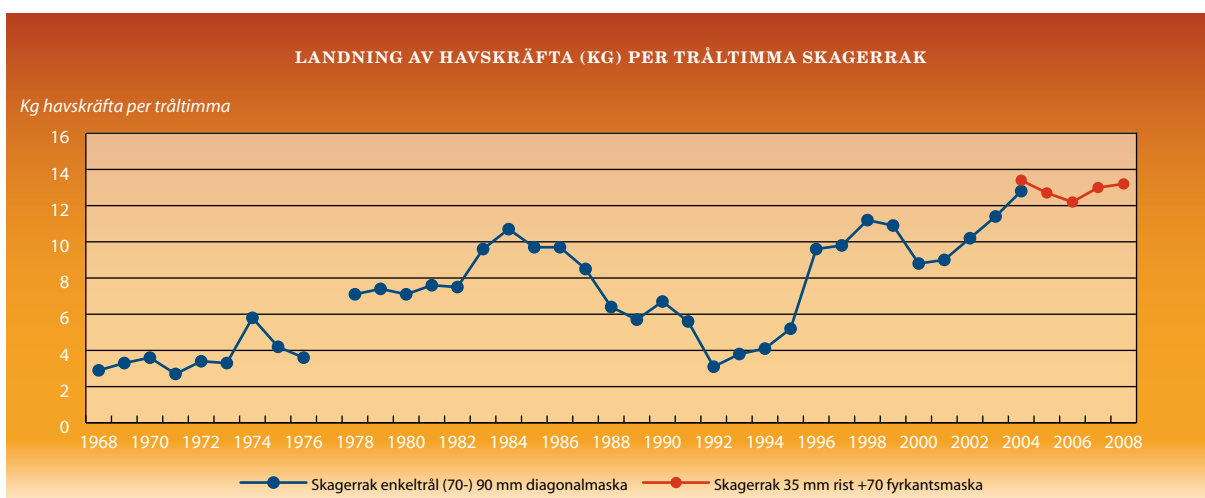
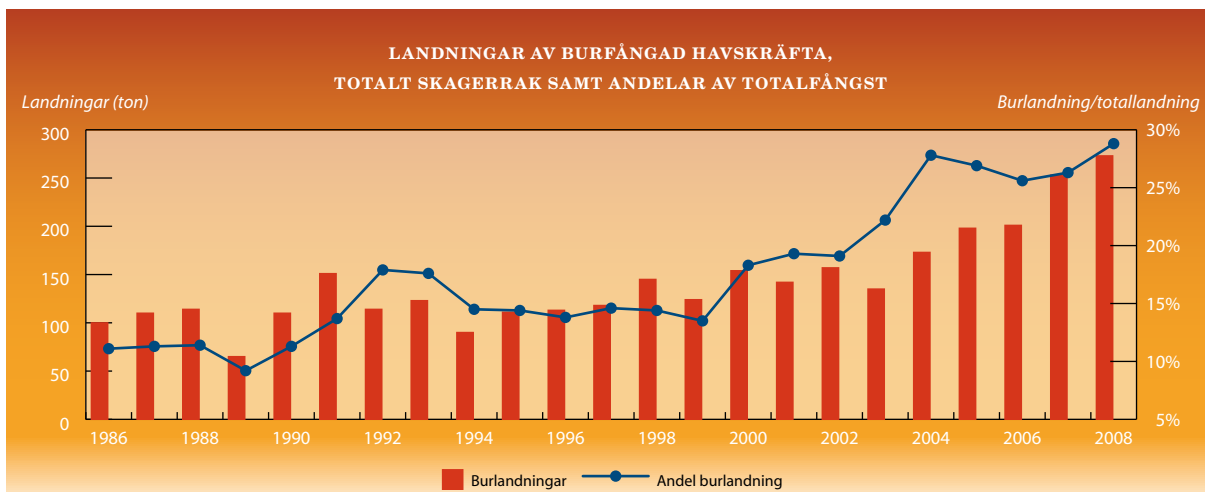
Beståndet av havskräfta i Västerhavet anses vara ett enda bestånd. Data baseras uteslutande på data från trålfisket. Förutom analytiska beståndsuppskattningsmodeller har trender i landningar per fiskeansträngning tolkats som ett mått på beståndstorleken. Mängden havskräfta per tråltimme finns redovisat i figuren "Landning av havskräfta per tråltimme" och indikerar att beståndet minskat under 1980-talet och från mitten på 1990-talet kan man utläsa en kraftig ökning igen. De senaste åren visar historiskt högsta värden vilket tyder på att beståndet tål nuvarande fisketryck.

Kräftfisket har fått allt större betydelse för de mindre båtarna då bestånden av torsk, kolja och vitling gått ner så mycket att det inte längre blivit lönsamt att bedriva ett riktat fiske efter dessa arter.

4.3.2 Förvaltning

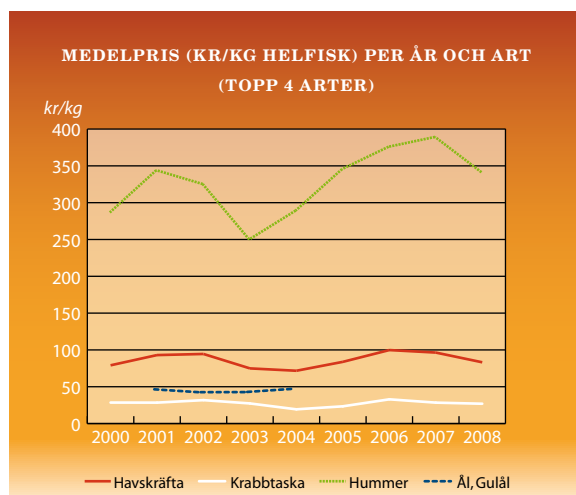
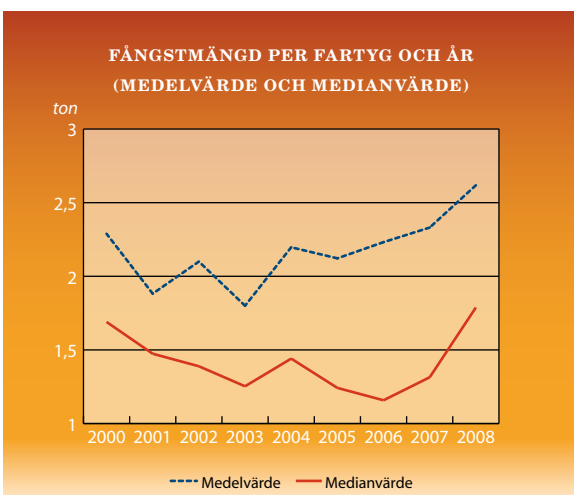
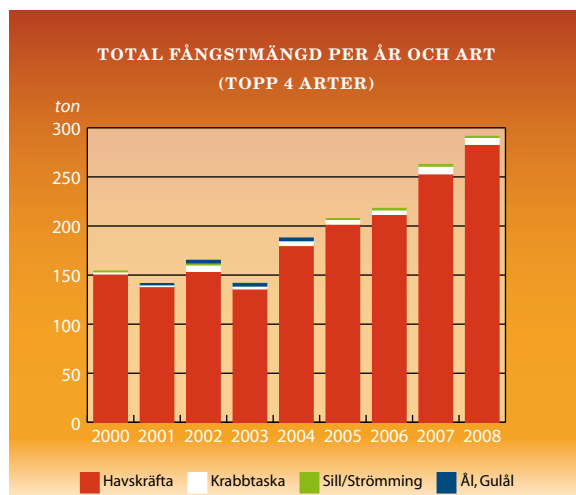
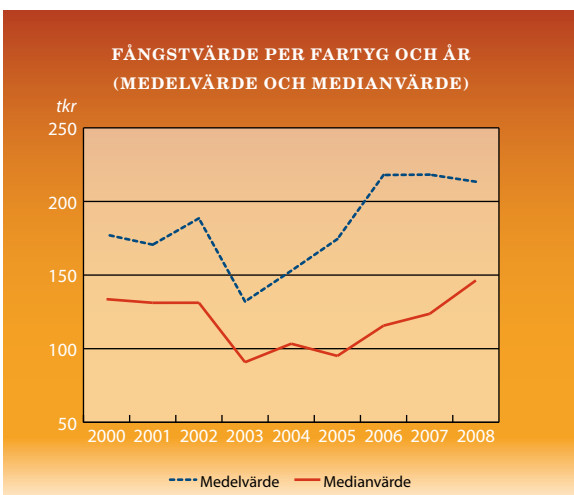
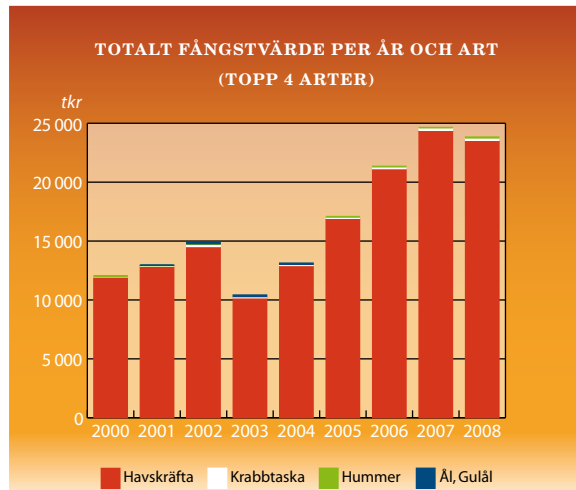
Fisket efter havskräfta regleras för närvarande genom ett minimimått och en TAC. I Skagerrak och Kattegatt finns en TAC för havskräfta på 4 700 ton. Inför 2009 års fiske förbehölls 20 procent av den svenska havskräftkvoten till burfiske.

I samband med trålgränsöversynen 2004 och förändringar av inflyttningssområdena som gjordes 2006 ändrades gränserna för trålning och mer utrymme frigjordes för att kunna fiska med bur. 1 januari 2008 infördes ett särskilt tillstånd för att få fiska kräfta med bur yrkesmässigt, detta för att förhindra en överetablering. Anledningen till detta var att fiskarena själva uppgav att det var för trångt om utrymme på fiskeplatserna. Tillstånd medgavs endast den som redan var etablerad burfiskare. Ett tillstånd får omfatta fiske med högst 800 burar vid ensamfiske och högst 1 400 burar

per fartyg då flera personer deltar i fartygets fiske. Tillstånden förnyas endast för den som nyttjar tillståndet och har rapporterat en fångst om minst 125 kg kräfta. I den kommande trålgränsöversynen 2010, kommer gränserna återigen att ses över och utvärderas för att se vilka effekter flytten haft samt om det finns möjlighet för fler att etablera sig inom kräftfisket.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	67	1	12 066	156
2001	74	2	12 969	143
2002	76	3	14 892	166
2003	77	2	10 431	142
2004	83	3	13 150	189
2005	94	4	17 096	208
2006	95	3	21 361	219
2007	110	3	24 658	263
2008	109	3	23 902	293

4.3.3 Samlad analys

Sammanlagt 149 fartyg ingick i segmentet 2000–2008. Dessa fartyg stod i genomsnitt för mer än 99 procent av de rapporterade landningarna inom kräftbursfisket. Antalet aktiva fartyg ökade från 68 till 112 under perioden. Drygt 80 procent av fartygen hade sitt huvudsakliga fiske inom segmentet, men burfiske efter kräfta kombinerades i hög utsträckning med andra fisken. Av dem med sitt huvudsakliga fiske inom segmentet år 2000 kombinerade 59 procent detta med andra fisken, 2008 var motsvarande siffra 78 procent. Främst kombinerades kräftfiske med vadfiske efter sill (småskaligt pelagiskt fiske) samt fiske efter andra skaldjur såsom hummer och krabba. I början av perioden kombinerades fisket även med gulålsfiske.

Fisket bedrivs huvudsakligen med fartyg mindre än 12 meter (145 st), endast fyra fartyg över 12 meter ingick i segmentet. Från 2000 till 2008 ökade antalet fartyg engagerade i burfisket efter havskräfta med 65 procent. Till viss del kan ökningen förklaras av trålgränsutflyttningen 2004, vilket gav burfisket tillträde till nya kräftbottnar. Stabiliteten i segmentet har under perioden ändå varit relativt hög och en stor andel av fartygen var aktiva och rapporterade landningar samtliga år under perioden.

Till följd av förändringen i antal aktiva fartyg ökade det totala fångstvärdet med 130 procent från 2003 till 2007. Samtidigt har också de totala fångstmängderna ökat med 106 procent sedan 2003 och låg 2008 på ca 300 ton. När det gäller fångstmängd per fartyg minskade den från 2000 till 2003, men har sedan ökat till en något högre nivå än i början av perioden.

Trots att fler fartyg kommit in i burfisket under senare år har fångstvärdet utvecklats positivt. Detta är till en del en effekt av regleringar som utökat möjligheterna att bedriva ett rationellt burfiske genom ökat tillträde till fiskeplatser och ett större antal tillåtna burar per fartyg. Samtidigt har marknaden utvecklats positivt, och den ökade fångsten av burkräfta har kunnat gå hand i hand med en prisökning vilket skapat en gynnsam situation för detta fiske.

Havskräfta utgjorde huvuddelen av den totala fångstmängden per år (mer än 96 procent), följt av krabbtaska (2,3 procent), sill/strömming (0,5 procent) och ål (0,5 procent). Från 2000 till 2003 landades ca 150 ton havskräfta per år, detta steg sedan till drygt 280 ton 2008. De ekonomiskt mest betydelsefulla arterna som landas inom segmentet var havskräfta, krabbtaska, hummer och ål (gulål). Havskräfta utgör i genomsnitt 99 procent av det totala fångstvärdet per år.

Burfångad havskräfta betingar ett högre kilopris än trålfångad havskräfta (se figur). Under åren 1988 till 2006 har priset legat mellan 8 och 23 procent (medelvärde 18 procent) högre än trålkräftan. Prisskillnaden beror på att uppköpare anser att burfångad havskräfta är av högre kvalitet eftersom den i allmänhet är större och renare med mindre lera i leder och gälar.

4.3.4 Åtgärdsförslag

Det ges för närvarande inga nya tillstånd att fiska kräfta med bur på grund av att det i dagsläget inte finns något utrymme för fler fiskare i de områden där kräftfisket bedrivs. Den viktigaste åtgärden för att kunna ge fler möjlighet att fiska med kräfta bur skulle vara att skapa större områden där sådant fiske kan bedrivas. Den pågående genomgången av de tidigare inflyttade trålområdena skulle kunna leda till ökat utrymme för burfisket.

4.4 Västkusten – hummer- och krabbfiske

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o krabbgarn (713)
- o tinor, hummer (821)
- o tinor, krabba (823)
- o krabbryssjor (826)

Den huvudsakliga målarten inom segmentet är hummer och krabba vilka sammanlagt utgör 99 procent av såväl fångstvärdet som fångstmängden. Fisket efter hummer och krabba bedrivs mestadels med en- till tvåmansbåtar nära kusten och på djup mellan 6 och 30 meter.

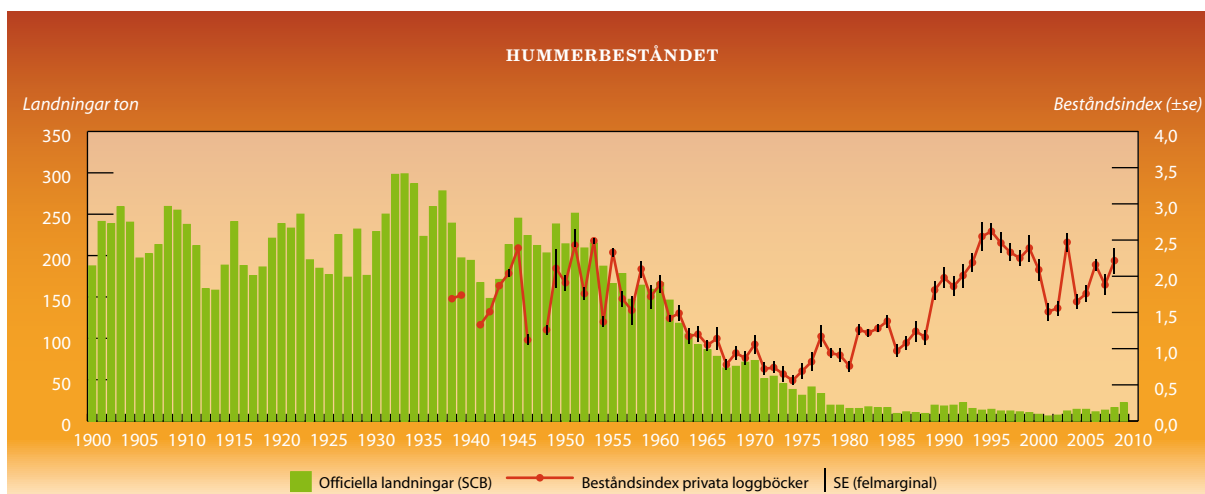
Varken fiske efter krabba eller fiske efter hummer är huvudinkomstkälla för speciellt många fiskare, men är likväl en viktig inkomstkälla för många fiskare på Västkusten som kombinerar sitt övriga fiske med hummerfiske (se 4.4.3).

4.4.1 Resursen

Storleken på de totala årliga svenska hummerlandningarna (och även fiskeansträngningen) är mycket osäker eftersom en stor del av fångsterna, ca 73 procent sker av icke-licensierade fiskare vars fångster inte redovisas i loggböcker eller andra officiella fångststatistikkällor.

Många hummerfiskare för dock egna privata dagböcker över sitt fiske. Dessa kan gå långt tillbaka i tiden och innehålla antalet humrar som fångats per tina varje gång de varit ute och fiskat. I figuren nedan redovisas officiella landningar och resultaten från analys av privata dagböcker.

För krabba görs ingen analys av beståndets status men den allmänna uppfattningen är att krabbeståndet ligger på en relativt hög nivå.

4.4.2 Förvaltning

Hummerfisket regleras för närvarande genom:

- Säsongsfiske. Hummerfisket börjar första måndagen efter 20 september varje år och slutar de 30 april följande år. De flesta fiskarena avslutar dock fisket kring nyår då fångsterna blivit så små att det inte lönar sig att fiska längre.
- Redskapsbegränsning. Hummer får endast fångas med hummertina. En yrkesfiskare får maximalt ha 50 hummertinor och fritidsfiskare får ha högst 14 hummertinor per person. En hummertina måste ha minst två cirkulära flyktöppningar med en minsta diameter om 54 mm placerade i den nedre kanten av varje rums yttervägg. (En krabbtina har flyktöppningar på 75 mm diameter).
- Romhoneförbud. Det är förbjudet att ilandföra hummer med yttre rom.
- Minimimått. För hummer gäller minimimåttet 80 mm mätt från ögonhålans bakkant till huvudsköldens bakkant, mätt parallellt med mittlinjen (carapaxlängd). Om carapaxlängden på en hummer inte uppgår till 8 cm ska den genast släppas tillbaka i havet.
- Minimimåttet på 80 mm innebär att 70 procent av hummerhonorna hunnit reproducera sig minst en gång innan de får landas. Om minimimåttet höjs till det som gäller i övriga EU-länder (87 mm) har i stort sett alla hunnit leka minst en gång innan de får landas.

4.4.3 Samlad analys

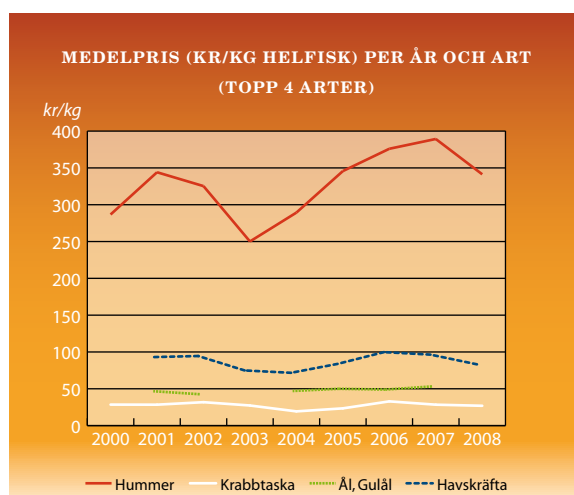
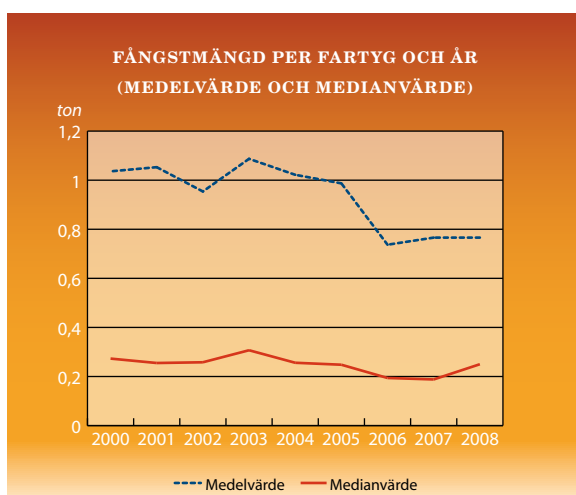
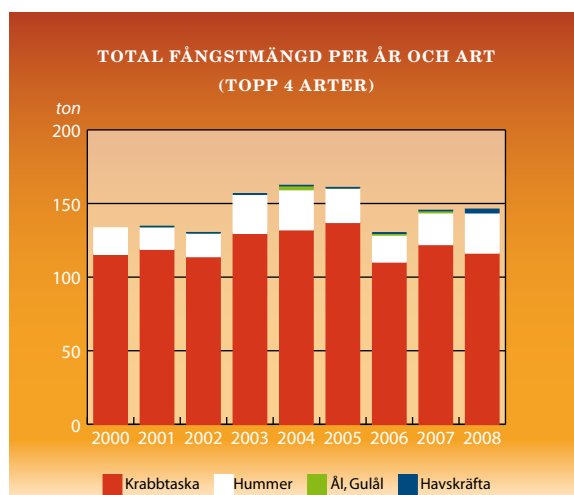
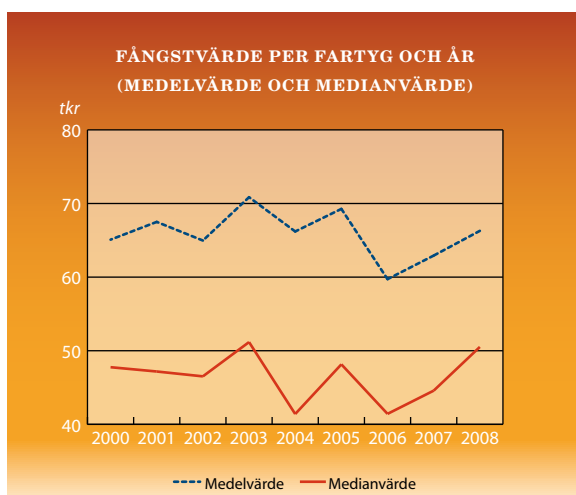
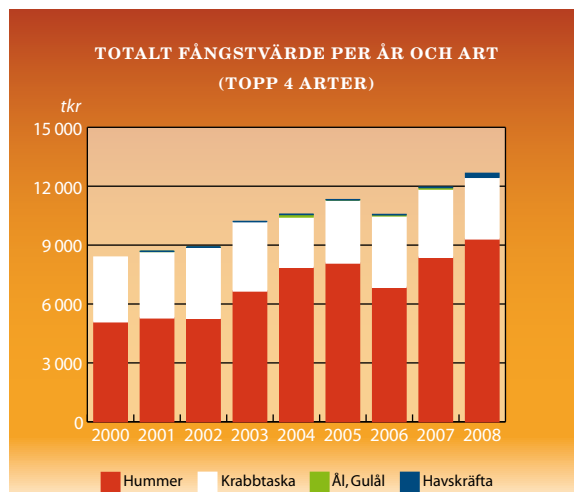
Sammanlagt 263 fartyg ingick i segmentet 2000–2008. Fartygen stod i genomsnitt för 92 procent av fångstvärdet och 97 procent av fångstmängden under perioden. För dessa fartyg utgjorde hummern 66 procent och krabba 33 procent av det totala rapporterade fångstvärdet. Antalet aktiva fartyg ökade från 129 till 191 under perioden. År 2000 hade 70 procent av de aktiva fartygen hummer- och krabbfiske som sitt huvudsakliga fiske, 2008 var motsvarande siffra 55 procent. Av dem med sitt huvudsakliga fiske inom segmentet kombinerade drygt 40 procent detta med andra fisken. I början av perioden kombinerades främst med gulålsfiske, småskaligt pelagiskt fiske och garnfiske, i slutet av perioden främst med småskaligt pelagiskt fiske, burfiske efter kräfta och garnfiske.

Fisket bedrevs huvudsakligen med fartyg mindre än 12 meter (256), endast sju fartyg över 12 meter ingick i segmentet. Tabellen visar att antalet fartyg inom segmentet ökade med 48 procent från 2000–2008.

Stigande priser innebär att fler har gett sig in i det här fisket. Det totala fångstvärdet per år har ökat med 50 procent under perioden, från 8,4–12,7 mnkr. Ökningen beror huvudsakligen på ökningen av antalet fartyg, eftersom värdet per fartyg förändrats relativt lite eller t.o.m. minskat något under perioden. Trots att fångsterna per fartyg minskat något har summan som fiskaren fått för sin fångst hållits på en jämn nivå.

Den totala fångstmängden har legat runt 150 ton per år under hela perioden. Krabbtaska utgjorde huvuddelen av den totala fångstmängden per år (mer än 84 procent),

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	125	4	8 396	134
2001	125	5	8 775	137
2002	132	5	8 901	131
2003	140	4	10 203	157
2004	155	5	10 592	163
2005	160	4	11 360	162
2006	172	5	10 571	130
2007	185	5	11 956	146
2008	186	5	12 660	146

följt av hummer (15 procent), ål (0,4 procent) och havskräfta (0,2 procent). Fångstnivåerna har varit relativt stabila under perioden, i genomsnitt 122 ton krabbtaska och 22 ton hummer per år. Samtidigt har fångsten per fartyg sjunkit något sedan periodens början vilket kan tyda på en överetablering inom segmentet.

De ekonomiskt mest betydelsefulla arterna som landas inom segmentet är hummer, krabbtaska, ål (gulål) och havskräfta. Hummer utgör i genomsnitt 66 procent och krabbtaska 33 procent av det totala fångstvärdet per år. Medelpriset för hummer har varierat mellan 250–390 kr/kg under perioden. Ökningen i pris från 2003–2007 kan i viss mån ha motverkat effekten av vikande fångster och kan vara en orsak till överetablering inom segmentet. Priset för krabbtaska har i relativa termer varierat lika mycket eller mer än för hummer men eftersom priset för krabbtaska är så mycket lägre än för hummer har detta mindre betydelse för lönsamheten inom segmentet.

4.4.4 Åtgärdsförslag

Under de första veckorna av hummerfisket tas de största fångsterna, vilket gör det till den viktigaste fisketiden. Problemet för yrkesfisket är att fritidsfisket är omfattande och att fritidsfiskarna besätter många av de bra fiskeplatserna. För att en större andel av hummerfångsterna ska falla på yrkesfisket finns två möjligheter till ändrad reglering:

- Minska antalet tinor för fritidsfisket, t.ex. att man bara får använda sex stycken på samma sätt som för andra redskapstyper och öka möjligheten till kontroll av antalet tinor som används.
- Flytta fram starttiden för hummerpremiären till längre fram på hösten vilket sannolikt skulle minska antalet fritidsfiskare.

Till följd av den beslutade Kontrollförordningen kommer EU att under året besluta om ett avsaluförbud för dem som inte fiskar yrkesmässigt. Hur förbudet mer i detalj kommer att utformas kommer att framgå av tillämpningsföreskrifterna, men detta kan troligen få konsekvenser för konkurrenssituationen mellan yrkesfisket och fritidsfisket.

4.5 Västkusten – småskaligt trålfiske

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o bottentrål, fisk/kräfta, 140-panel (300) Inga rapporterade fångster
- o bottentrål, havskräfta, selektionspanel (301)
- o bottentrål, räka, rist (303)
- o bottentrål, havskräfta (304)
- o bottentrål, kräfta, rist (306)
- o bottentrål, fisk/kräfta, skotsk panel (307)
- o bottentrål, kombi (upphört) (308)
- o byxtrål, fisk/kräfta (309)
- o bottentrål, fisk/kräfta, 120-panel (310)
- o bottentrål, räka (315)
- o bottentrål, övrigt (316)
- o bottentrål, multikopplad (318)
- o bottentrål, fisk/kräfta (319)
- o bottentrål, torsk, T90-panel (330) Inga rapporterade fångster
- o byxtrål, fisk/kräfta, panel (331) Inga rapporterade fångster
- o bottentrål, fisk/kräfta, seltra (332) Inga rapporterade fångster
- o bottentrål, fisk, stormaskig (333) Inga rapporterade fångster
- o byxtrål, fisk/kräfta, rist (336) Inga rapporterade fångster

Det föreligger stora svårigheter i att avgränsa och tydligt definiera vad ett småskaligt trålfiske är och vilka fisken och fartyg som ska ingå i segmentet. Trålfisket bedrivs av en samling mycket skilda fartyg som både varierar med avseende på redskap, fartygsstorlek och fiskemönster. Om man ser till den totala trålfloTTan på Västkusten är nära 80 procent av dem över 12 meter. I denna grupp återfinns fartyg som inte uppfyller något av de sju kriterierna och som bedriver sitt fiske långt ifrån hemmahamnen. Dessa fartyg kan omöjligt definieras som småskaligt kustnära fiske. I samma grupp återfinns dock fartyg som om man ser till fiskemönster, lokalt bedrivet och regionalt viktigt fiske rimligtvis borde fall inom ramen för småskaligt kustnära fiske.

Att särskilja de fartyg, och därmed få ett statistiskt underlag på dessa, som kan definieras som småskaliga kustfiskare med bäring på ett lokalt bedrivet och regionalt viktigt fiske är näst intill omöjligt. En praktisk lösning för att få fram ett statistiskt underlag och möjliggöra en analys av det småskaliga trålfisket blev därför att endast inkludera de fartyg som uppfyller 12-metersvillkoret. Genom att enbart inkludera fartyg mindre än 12 meter uppfylls nästan fullt ut även kriterierna "endygnsresor" och "lokalt bedrivet" eftersom 89 procent (75–94 procent) av den totala fångstmängden per år härrör från resor kortare än 24 timmar. Motsvarande siffror för fartyg över 12 meter var istället 37 procent (34–42 procent).

4.5.1 Resursen

De huvudsakliga målarterna i segmentet är havskräfta, nordhavsräka och torsk. För havskräfta och nordhavsräka anses uttaget ligga på en hållbar nivå, även om respektive bestånds status inte är fastställd. Trålfisket efter demersala fiskarter har traditionellt varit inriktat mot torsk och andra torskfiskar, men med vikande bestånd har dessa kommit att landas huvudsakligen som bifångster. Av demersala arter med någon ekonomisk betydelse är det idag endast bestånden av gråsej, rödspotta och tunga som bedöms ha stabil status. För torsk, vitling, kolja och pigghaj är situationen kritisk och målsättningen är att ytterligare reducera beskattningen av dessa bestånd.

4.5.2 Förvaltning

Sedan 2001 krävs särskilt tillstånd för fiske i Kattegat, Skagerrak och Nordsjön. Fartyg under 10 meter är dock undantagna, samt vissa redskap som pilk, sillgarn och makrillgarn. 2008 beslutade EU:s ministerråd om en ny torskåterhämtningsplan för Kattegat, Skagerrak och Nordsjön. Den nya planen ersätter den som gällt sedan 2004 men som inte visat sig tillräckligt effektiv för att återuppbygga bestånden. Den nya planen trädde i kraft den 1 februari 2009 och innebär att Sverige tilldelas en maximal nivå på fiskeansträngning, mätt i kilowattdagar, för olika redskapsgrupper i Västerhavet. Följden av systemet väntas bli att Fiskeriverket bättre kan styra fisket mot ett fiske med mindre utkast, högre selektivitet och miljövänligare metoder. Målet är att minska överkapaciteten inom torskfisket på längre sikt och göra fisket mer hållbart. Idag är nyetablering inte möjlig för fartyg inom effortregleringen.

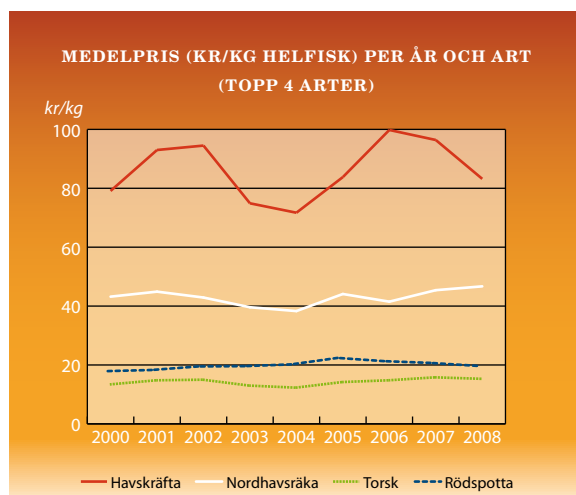
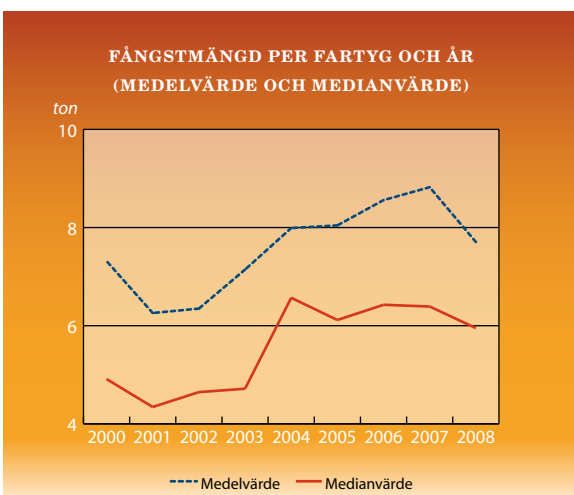
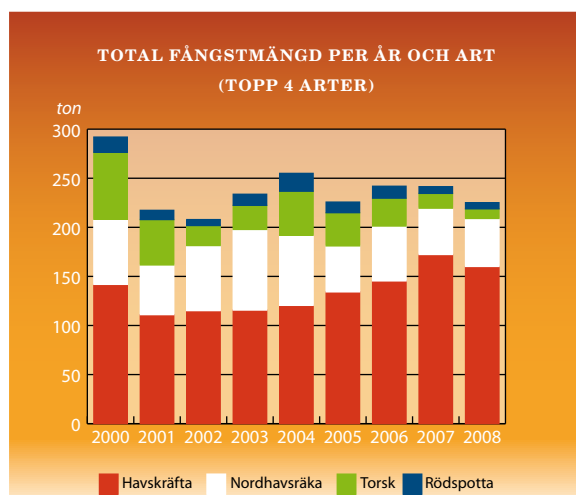
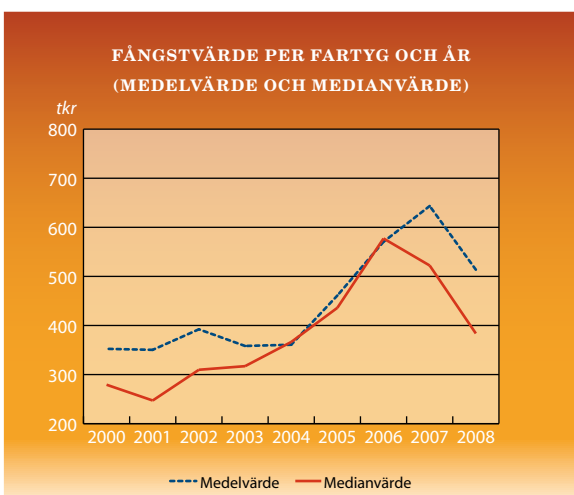
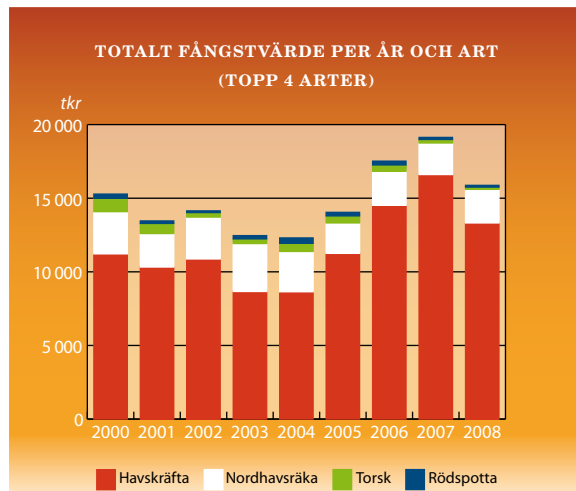
Fiske med kräftrist begränsas inte av kilowattdagssystemet vilket stärker incitamentet för selektiva fiskemetoder som minskar bifångsterna av torsk. De senaste två åren har fisket efter havskräfta periodvis stoppats eftersom kvoten fiskats upp. Därför införde Fiskeriverket ett särskilt tillstånd för fiske med kräftrist. Tilldelningen baserades på det högsta antal dagar som det enskilda fiskefartyget har bedrivit kräftfiske under något av åren 2005–2008. Fartyg som har särskilt tillstånd för fiske med vissa redskap kan hos Fiskeriverket begära att få använda hela eller delar av denna fiskeansträngning för fiske med bottentrål försedd med artsorterande rist. Effekten av att använda artsorterande rist finns beskrivet i avsnittet om skonsamma redskap.

4.5.3 Samlad analys

Sammanlagt ingick 52 fartyg mindre än 12 meter i segmentet. Från 2000–2008 minskade antalet aktiva fartyg med en tredjedel (från 45 till 32). Dessa fartyg stod i genomsnitt för mer än 99 procent av det rapporterade landningarna med de aktuella redskapen. I början av perioden utgjorde trålfiske det huvudsakliga fisket för 90 procent av fartygen; 2008 hade samtliga fartyg utom ett trålfiske som sitt huvudsakliga fiske. Majoriteten av fartyg fiskar uteslutande med trål, de som även använder andra redskap kombinerar främst med burfiske efter kräfta och småskaligt pelagiskt fiske.

Flottan av trålfartyg på Västkusten består av en blandning av mindre och betydligt större fartyg med en genomsnittlig fördelning på 22 procent av fartyg under 12 meter och 78 procent fartyg på 12 meter eller mer mellan 2000 och 2008. Under perioden har totala antalet fartyg minskat med en fjärdedel och för de mindre båtarna, vilka inkluderats i analysen, har minskningen varit så stor som 29 procent.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år			
År	Fartyg <12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	45	15 857	329
2001	40	14 014	250
2002	37	14 512	235
2003	36	12 898	257
2004	36	12 988	288
2005	32	14 753	257
2006	32	18 258	274
2007	31	19 945	273
2008	32	16 437	247

Trots det minskade antalet aktiva fartyg ökade det totala landningsvärdet markant, från 13 till 20 mnkr per år, från 2003 till 2007. Den totala fångstmängden har dock varit relativt stabil sedan 2001. Fångstvärdet per fartyg ökade fram till 2007 men gick ned igen 2008. Trenderna i fångstvärde förklaras dels av högre landningar per fartyg 2004–2008 och en större andel havskräfta i de landade fångsterna, dels av att priset för havskräfta varierat kraftigt under perioden.

Havskräfta är den mest betydelsefulla fångstarten och stod för cirka 75 procent av det totala landningsvärdet. Andra betydelsefulla arter är nordhavsräka (16 procent), torsk (3 procent) och rödspotta (1,5 procent). Dessa fyra arter stod för mer än 95 procent av det totala landningsvärdet. Havskräfta utgjorde även störst andel av den totala fångstmängden, följt av nordhavsräka, torsk och rödspotta. Från 2000–2008 ökade andelen havskräfta i fångsterna från 43–65 procent, medan torsken minskade från 21 till 4 procent. De lägre landningarna av torsk beror sannolikt både på införandet av rist och på en fortsatt minskning av torskbeståndet. Andelen nordhavsräka och rödspotta i fångsterna har varit relativt stabila under perioden.

4.6 Västkusten – småskaligt pelagiskt fiske

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o snörpvad (113)
- o lysfiske med snörpvad (115)
- o landvad not (210)
- o sillgarn/strömmingsskötar (721)
- o makrillgarn (727)
- o dörj, trolling, utter etc. (910)
- o pilk (912)
- o häckla (913)

Utöver redskapskoderna har ytterligare avgränsning i analysmaterialet gjorts genom att bara inkludera de fartyg som inte ingår i det pelagiska systemet (se avsnitt 3.3.2).

4.6.1 Resursen

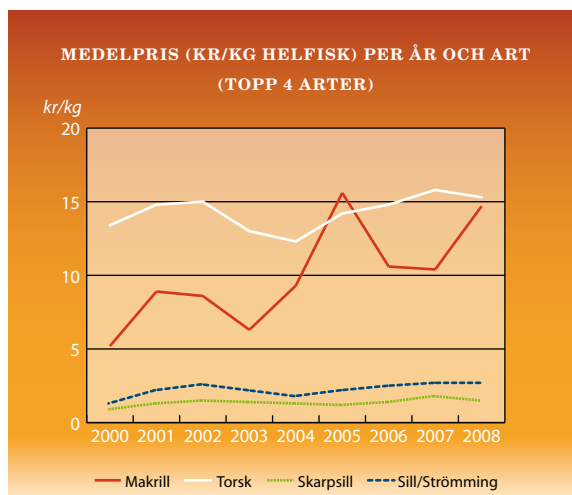
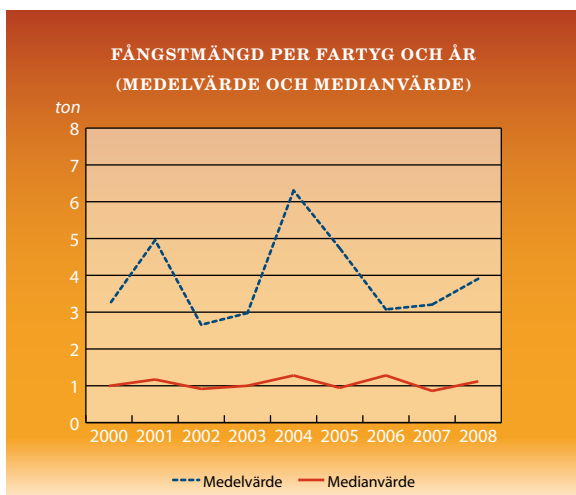
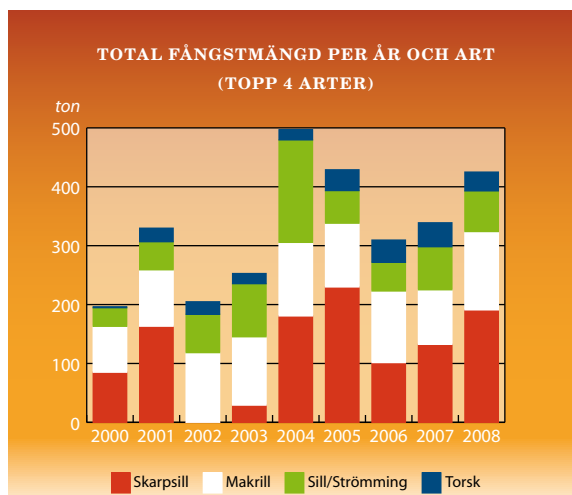
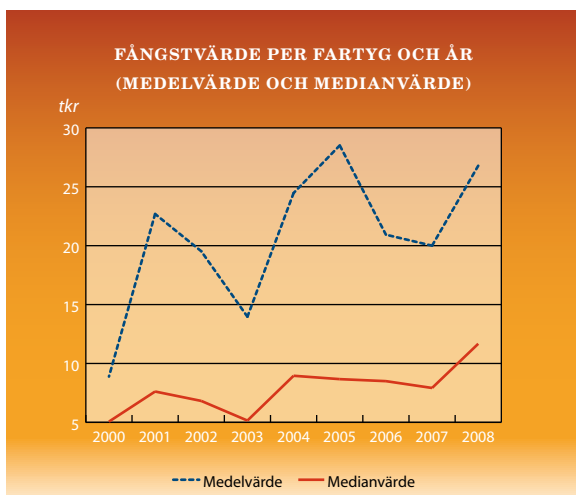
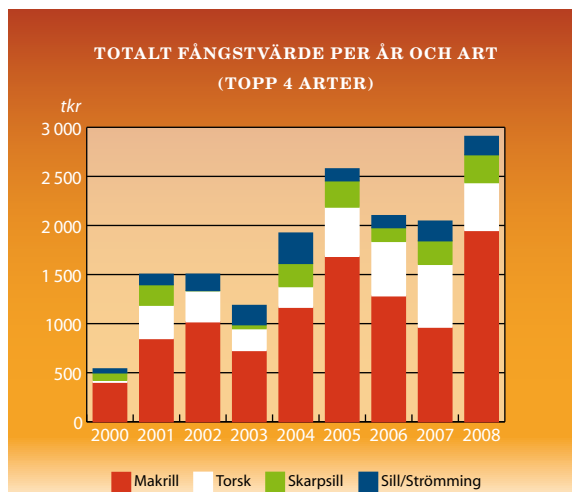
Den huvudsakliga målarten i detta segment är, med avseende på fångstmängd, skarp-sill (37 procent) följt av makrill (33 procent), sill (22 procent) och slutligen torsk (7,5 procent). Samma arter är också viktigast med avseende på fångstvärde dock i en annan inbördes ordning. Den viktigaste arten makrill står för hela 61 procent av fångstvärdet följt av torsk på 20 procent därefter skarpsill (9 procent) och sill (9 procent).

4.6.2 Förvaltning

Sedan 2000 har ett flertal förvaltningsåtgärder införts i Västerhavet som, liksom i garnfisket (avsnitt 4.2), i högsta grad påverkat det småskaliga pelagiska fisket på Västkusten. En torskåterhämtningsplan implementerades 2002, där kvoterna på torsk reducerades samtidigt som det infördes tekniska regleringar såsom begränsningar i antalet fiskedagar samt ändrade maskstorlekar. Trålgränsen flyttades ut 2004 för att skydda lokala kustlevande populationer av framför allt torsk samt för att skydda känsliga hårdbottnar. I samband med trålgränsutflyttningen förbjöds landningar av bleka, torsk och kolja under första kvartalet. Under 2008 infördes också ett kilowattdagssystem vilket, i likhet med systemet med antal dagar till havs, begränsade antalet tillåtna dagar per redskap. Den genomgripande skillnaden var att kilowattdagssystemet begränsar det totala antalet kilowattdagar per redskapskategori, till skillnad från systemet med dagar till havs där redskapet i sig begränsades. Kilowattdagssystemet gäller dock inte fartyg under 10 m, som i princip har obegränsat antal fiskedagar.

2007 infördes ett nytt pelagiskt system som innebär att fartyg med passiva redskap får fiska fritt efter pelagiska arter inom en särskilt avsatt kvot. Även fartyg som fiskar med vadar mindre än 360 meter i omkrets och 45 meter djup kan fiska utan att ta hänsyn till ransoneringsperioden. Om fisket bedrivs med vadredskap som är större än dessa mått, eller om det bedrivs med trål, krävs särskilt tillstånd av Fiskeriverket.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Totalt fångstmängd (ton)
2000	55	7	551	198
2001	62	5	1 520	332
2002	73	5	1 523	207
2003	80	5	1 187	253
2004	74	5	1 933	498
2005	87	4	2 595	431
2006	95	6	2 114	311
2007	102	5	2 140	34
2008	107	2	2 920	426

Överlåtbara pelagiska fiskerättigheter infördes den 1 november 2009 och innebär att nyetablering är möjlig inom trål- och vadfiske genom köp av fiskerättigheter. Det fiske som bedrivs med passiva redskap och mindre vadredskap omfattas dock inte av de överlåtbara fiskerättigheterna utan kan bedrivas utan krav på särskilt tillstånd på årligen avsatta kvantiteter, s.k. kustkvoter.

Då effortregleringen i Västerhavet slagit hårt mot många yrkesfiskare har fisket med oreglerade redskap såsom makrill- och sillgarn ökat markant vilket har lett till ett högt fisketryck på kustkvoten av främst makrill.

4.6.3 Samlad analys

Det småskaliga pelagiska fisket på Västkusten omfattar ett flertal redskapskategorier såsom vadfiske (snörpvad, landvad), garnfiske (sillgarn, makrillgarn) och krokfiske (dörj, pilk, häckla). Det diversa antalet redskap som används förklarar att de fyra viktigaste arterna i detta fiske representeras av skarpsill, sill, makrill och torsk. Skarpsill fångas i huvudsak av lysfisket med vad och sillen fångas i huvudsak med sillgarn. Torsk och makrill fångas till större delen av krokredskapen.

Sammanlagt 203 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Dessa fartyg stod i genomsnitt för mer än 97 procent av de totala rapporterade landningarna med de aktuella redskapen. Antalet aktiva fartyg ökade från 62 till 109 under perioden. År 2000 hade 31 procent av de aktiva fartygen pelagiskt fiske som sitt huvudsakliga fiske, 2008 var motsvarande siffra 24 procent.

Som framgår av tabellen har antalet fartyg i segmentet nästan fördubblats under perioden 2000–2008. Den kraftiga ökningen av antalet fartyg återspeglas också i att stabiliteten i segmentet varit låg där flertalet fartyg har en kort aktiv period i segmentet. Flertalet fartyg har alltså gått in i segmentet under de senare åren, vilket tyder på att en nyetablering skett. Den dramatiska ökningen kan bero på att segmentet har utökats med fartyg som i huvudsak bedriver sitt fiske i andra segment (t.ex. kräftbursfiskare som fiskar skarpsill vintertid).

Till följd av förändringen i antal aktiva fartyg har de totala fångstmängderna ökat sedan 2000 och låg i slutet av perioden på en dubbelt så hög nivå som 2008. Fångstmängden per fartyg har dock varierat med den totala fångstmängden under de första åren av perioden, men varit stabil sedan 2006.

Det totala fångstvärdet har mer än femdubblats under åren 2000–2008 från 0,6 mnkr till 2,9 mnkr. Den kraftiga ökningen av det totala fångstvärdet beror på en kombination av att medelpriset på makrill har ökat och en svag ökning av fångstmängden av makrill. Antalet fartyg och totalvärdet av fångsten har båda ökat under perioden vilket resulterat i att fångstvärdet per fartyg legat relativt stabilt.

De ekonomiskt mest betydelsefulla arterna som landas inom segmentet är makrill, torsk, skarpsill och sill. Makrillfångsten utgör 67 procent av det totala fångstvärdet per år och priset på makrill har tredubblats under perioden 2000–2008. Skarpsill utgjorde 37 procent av den totala fångstmängden per år följt av makrill (33 procent), sill (21 procent) och torsk (8 procent).

4.7 Ostkusten – blank- och gulålsfiske

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o ålbottengarn (814)
- o tinor, ål (824)
- o ålryssjor (833)
- o ålhomma (844)

Den huvudsakliga målarten är ål och den svarade för knappt 80 procent av den landade fångstmängden och för 95 procent av fångstvärdet. De största mängderna ål fångas i huvudsak med fasta redskap såsom ålbottengarn och storryssjor på Ostkusten.

Fisket bedrivs i huvudsak med små båtar under 12 meter. I skärgårdsområdena på Ostkusten fiskar man även arter som gädda, abborre och sik med dessa mindre båtar. Vissa fiskare kombinerar ålfiske med torskfiske och har därför en större båt som de bedriver fiske utomskärs med. De mindre båtarna är oftast inte registrerade i fatygsregistret och återfinns därför inte i tabellen där antal fartyg redovisas. Antalet fartyg inom segmentet speglar därmed inte utvecklingen av antalet ålfiskare.

4.7.1 Resursen

Ålen är en hotad art och ICES rekommendation är att fiske och all mänsklig påverkan på ålbeståndet ska minimeras. Kustfisket med ålbottengarn landade som mest cirka 1 500 ton per år under 1960-talets första hälft. Mycket tyder på att fiskeanstängningen i ålfisket har minskat starkt sedan 1960- och 1970-talen. Minskningar för ansträngningen med i storleksordningen 75–80 procent kan dokumenteras för delar av Smålandskusten och Öresund. Den redovisade fångstvolymen på i storleksordningen 200 ton ål per år under 2000-talet fördelar sig alltså på ett avsevärt lägre antal fiskare.

4.7.2 Förvaltning

Ålfisket längs Ost- och Sydkusten har under vissa årtionden spelat en mycket viktig roll i de mindre fiskesamhällena. Det riktade kommersiella fisket mot vandrande blankål bedrivs idag huvudsakligen med bottengarn som är fast förankrade iland och som sträcker sig några hundra meter ut i vattnet. Då fisket bedrivs kustnära är det endast mindre båtar som används i fisket i samband med utsträckning av redskapen samt vid vittjning. Bottengarnen används främst på de öppna kuststräckorna längs kusten från Stockholm och söderut.

I skärgården används främst ryssjor av olika storlekar samt grimgarn. Bottengarn och ryssjor står utsträckta i vattnet under hela fiskesäsongen och vittjas med jämna mellanrum, oftast med några dagars mellanrum. Vid användning av nät s.k. grimgarn står dessa ute endast några timmar nattetid, för att få fiska med grimgarn krävs en dispens som utfärdas av länsstyrelsen. Det är främst i skärgården som den uppväxande gulålen fångas, det mesta av gulålen fångas på Västkusten. Ett minimimått för landning om 65 cm gäller inom allt svenskt östersjövatten, exklusive Öresund där minimimåttet istället sattes till 40 cm under 2009. Minimimåttet är en nationell reglering och gäller endast för svenska fiskare.

Ålfisket i Östersjön är oftast knutet till enskilda fastigheter med fiskerätt, bl.a. för ålfiske. Ålens förekomst varierar utmed Ostkusten vilket också bidragit till att fisket varierar utmed kusten, traditionellt har de största fångsterna tagits mellan Åhus och Simrishamn. Det finns ett fåtal yrkesfiskare som endast bedriver ett riktat fiske efter ål, de flesta säsongsfiskar ål och kombinerar det med torsk eller arter som sik, abborre och gädda i skärgårdsområdena.

Med anledning av ålens akuta situation beslutade Sverige att i maj 2007 införa restriktioner i väntan på EU:s krav om att samtliga medlemsstater skulle upprätta ålförvaltningsplaner. Förbudet har inneburit att de småskaliga fiskare som fiskat ål har kunnat fortsätta med sina ålfisken. Under 2009 lämnade Sverige in sin ålförvaltningsplan som godkändes och antogs av EU-kommissionen. I planen har Sverige åtagit sig att genomföra en rad åtgärder som ska minska ålfisket fram till 2013. Under 2010 kommer reglerna för ålfisket att ses över i enlighet med ålförvaltningsplanen vilket i förlängningen kommer att innebära att ålfisket minskas ytterligare.

4.7.3 Samlad analys

Sammanlagt 176 fartyg ingick i segmentet 2000–2008. Dessa fartyg stod i genomsnitt för 99 procent av de totala rapporterade landningarna, både med avseende på fångstmängd och på fångstvärde, med de aktuella redskapen. Antalet aktiva fartyg minskade under perioden från 111 till 96. År 2000 hade 77 procent av de aktiva fartygen ålfiske som sitt huvudsakliga fiske. År 2008 var motsvarande siffra 83 procent. En eftersträvd effekt vid tillståndsgivningen av ålfiske var främst att utfärda tillstånd till fartyg som tidigare haft en betydande del av sitt fiske inom segmentet, vilket också utvecklingen tyder på. Nära tre fjärdedelar av de fartyg med ålfiske som sitt huvudsakliga fiske år 2008 rapporterade fångster utslutande med de aktuella redskapen, resterande fjärdedel kombinerade med andra fisken, främst fiske med garn och krok.

Ålfisket i Östersjön omfattade mellan 89 och 111 fartyg årligen under 2000–2008 och sammanlagt ingick 176 fartyg under perioden. Fisket bedrevs utslutande med fartyg med en längd understigande 12 meter. Knappt hälften av fartygen rapporterade fångst samtliga år under perioden. Landningarnas storlek förändrades inte nämnvärt. En tillfällig ökning av ålfångster kring åren 2006–2007 kan dock noteras. Denna förklaras troligen av planerna om att införa ett särskilt tillstånd för ålfiske.

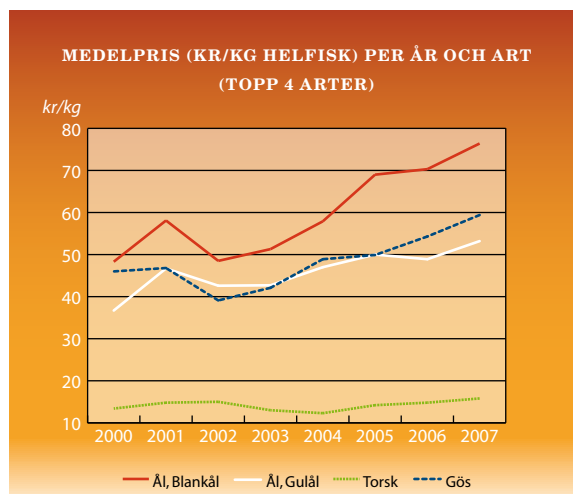
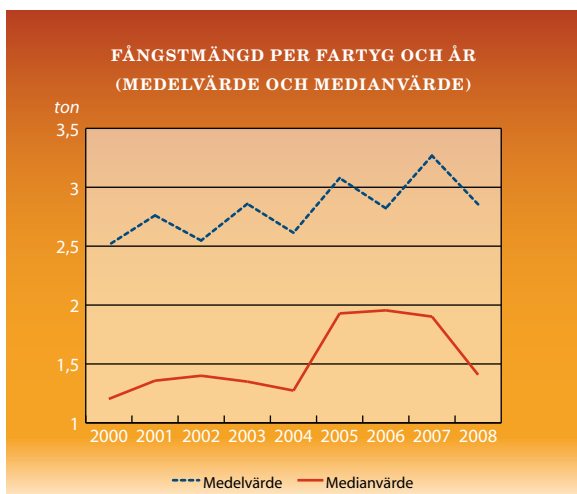
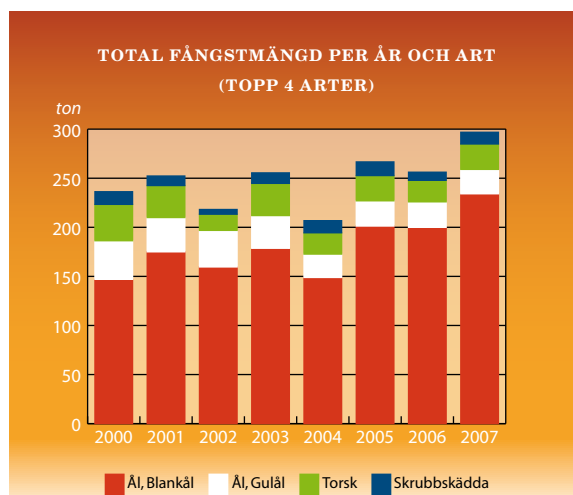
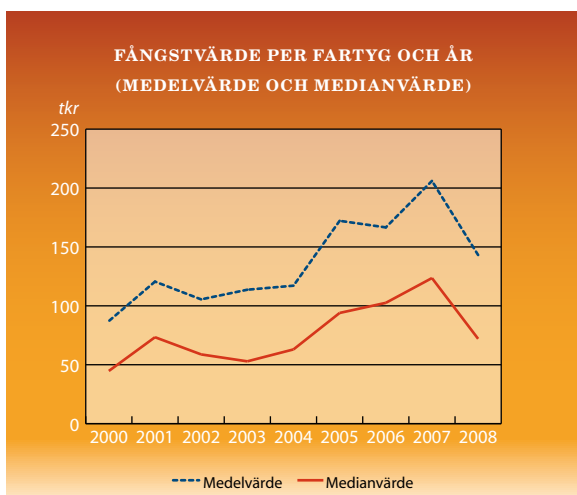
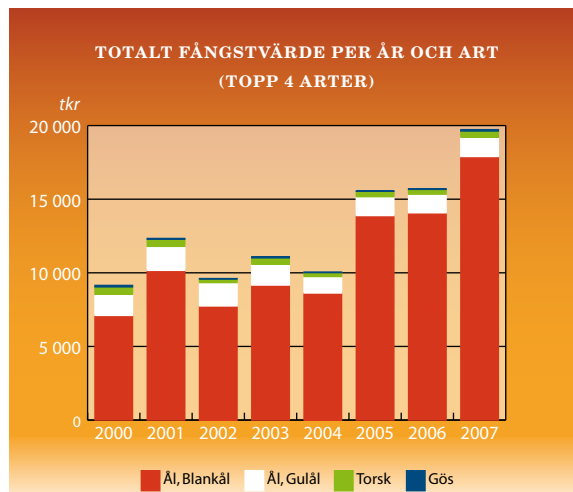
Värdet utvecklades dock starkt positivt fram till 2007, men föll markant under 2008. Ett köpmotstånd på marknaden till följd av debatten runt ålens beståndssituation har sannolikt varit en starkt bidragande orsak. Rödlistningen av ålen och en ökad medvetenhet om dess situation har sammantaget gjort det mycket svårt för Sveriges ålfiskare att sälja sin fångst. Trots att fångsterna minskat något de senaste åren är fortfarande ålen den mest betydelsefulla arten ekonomiskt för de fiskefartyg som förekommer inom segmentet. Tillgången till ålresursen i framtiden är dock osäker och starkt beroende av utvärderingen av de åtgärder som genomförs inom den nationella förvaltningsplanen för ål i Sverige.

Arterna gös, abborre, skrubbskädda och sik svarar tillsammans för enbart 2 procent av fångstvärdet sett över hela fångstområdet. Denna låga andel beror på att analysen endast innefattar fiske med ryssjor och bottengarn med ål som primär målart. På många håll kombineras ålfisket med ett fiske med andra redskap mot andra målarter (se tidigare i avsnittet 3.7.3), fiskeinriktningar som troligen kommer att få allt större betydelse för de enskilda fiskarna i samband med ett minskat ålfiske.

4.7.4 Åtgärdsförslag

I Sveriges förvaltningsplan för ål framgår att ålfisket ska halveras fram till år 2013.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år			
År	Fartyg <12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	111	9 663	279
2001	107	12 900	295
2002	95	10 021	242
2003	101	11 481	289
2004	89	10 423	233
2005	93	16 012	286
2006	97	16 159	274
2007	99	20 398	324
2008	96	13 741	274

4.8 Ostkusten – fiske med garn, krok, bur

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporteras med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o grimnät/garn (702)
- o skäddegarn (711)
- o torskgarn (714)
- o piggvar/vargarn (725)
- o storbackor (921)
- o småbackor/långrev (922)
- o krok (923)
- o laxdrivlinor (931)

De huvudsakliga målarterna i detta segment är torsk, piggvar, sjurygg och rödspotta. Den kommersiellt viktigaste arten i Egentliga Östersjön är torsk, som också dominerar i landningar hos det småskaliga fisket. Torsken fiskas huvudsakligen med krok och garn i det småskaliga fisket. Under några år har Fiskeriverket i samarbete med yrkesfisket även bedrivit försöksverksamhet för att utveckla burfiske efter torsk. Den ökande gräsälsstammen i Östersjön har på vissa platser längs med Ostkusten gjort det svårt för fiskarna att använda de traditionella redskapen, då skadorna på fångst och redskap är så stora.

Det riktade fisket efter piggvar på Ostkusten bedrivs främst kring Gotland och utmed Skånes sydkust, fisket bedrivs i första hand med enkla stormaskiga piggvarsgarn. Rödspättan fås främst som bifångst i garn, men framför allt i trålfisket. Den mesta rödspättan som fångas i Östersjön fångas i södra Östersjön, framför allt i de södra delarna av Hanöbukten ner mot skånes sydkust.

4.8.1 Resursen

Denna typ av fiske förekommer främst runt de stora öarna i Östersjön och längs hela Sydkusten. Den huvudsakliga målarten är torsk. Torskfisket kompletteras lokalt med fiske efter plattfiskar som rödspotta, piggvar och skrubbskädda. Huvudsakligen i Öresund förekommer även ett fiske riktat mot sjurygg, främst för beredning av kaviar. Fisket efter sjurygg i Öresund är ett lokalt viktigt fiske under tidig vår och detta fiske är relativt stabilt. Sjuryggens beståndsstatus är okänd.

Skrubbskäddan utgör lokalt en viktig målart för det småskaliga kustfisket utmed stora delar av Östersjöskusten. Den är inte minst en uppskattad somraddelikatess i många turisttåta områden som t.ex. Öland och Gotland, där den säljs med få eller inga mellanhänder direkt till konsumenten. Skrubbskäddan i norra och centrala Östersjön är uppdelad i ett stort antal lokala lekbestånd. Dessa har uppvisat en växlande utveckling i olika områden, men de totala landningarna har varit stabila. Beståndens ålderssammansättning visar tecken på ett mycket lågt fisketryck. En utveckling av fisket motverkas främst av en låg lönsamhet. Det svenska piggvarsfisket har haft en stark koncentration till östra Gotland. De landade fångsterna har avtagit starkt

sedan mitten av 1990-talet. Då fångsten per fiskeansträngning har ökat, förklaras tillbakagången sannolikt till störst del av att många fiskare har lämnat piggvarsfisket av olika skäl.

4.8.2 Förvaltning

Den mest omfattande förändringen i regelverket som rör torskfisket i Östersjön är kravet på särskilda torskfisketillstånd som infördes 2005 och som var ett EU-krav. Båtar under 8 meter är dock undantagna från reglerna om torskfisketillstånd. Torsktillstånd krävs för fartyg som medför ombord eller använder redskap med en maskstorlek på 90 mm eller mer t.ex. trål, snurrevad eller liknande aktiva släpredskap, bottensatta nät, insnärjningsnät eller grimgarn och krokredskap vid fiske efter torsk.

Fiskeriverket beslutade inom ramen för EU:s regelverk att kravet på torskfisketillstånd endast ska omfatta den som fiskar med trålredskap med en maska på 105 mm eller mer, liksom bottensatta nät, insnärjningsnät eller grimgarn med maska på 110 mm eller mer. För redskap med en maskstorlek mellan 90 och 105 respektive 110 mm gäller fortfarande EU:s begränsningar, vilket innebär att det antal dagar fiske får bedrivas är begränsat efter fiskeområde och att bifångsten av torsk inte får vara mer än 3 procent. Därmed underlättas fisket efter andra arter än torsk, till exempel gös. Beslutet innebär också att Fiskeriverket kan dela ut extra tillstånd till mindre fartyg som fiskar med passiva redskap i delområde 29–32 i Östersjön.

De båtar som finns inom segmentet fiskar ofta med både garn och krok, fångsterna på de olika redskapen kan variera under året varpå de olika redskapstyperna alterneras under fiskesäsongen.

Reglerna skapar problem för det småskaliga fisket efter arter som fiskas med stora maskor som inte fångar torsk, t.ex. riktat fiske efter piggvar, sjurygg och tunga. Fiskare som har särskilt tillstånd för fiske efter torsk i Östersjön får inte överlåta tillstånden.

Från och med den 1 januari 2008 började den nya torskåterhämtningsplanen att gälla, planen går ut på att gradvis anpassa flottan för att på sikt bidra till ett hållbart fiske på livskraftiga torskbestånd. Tillträdet till torskfisket regleras idag av antalet effortdagar både för det östra och västra torskbeståndet.

Under tidigare decennier kunde man kombinera sitt fiske med lax och ål, men efter utfasningen av laxdrivgarnen blev det för svårt för många, som då valde att lämna fisket.

4.8.3 Samlad analys

Sammanlagt 458 fartyg ingick i segmentet under perioden. Dessa fartyg stod i genomsnitt för 99 procent av de totala rapporterade landningarna med de aktuella redskapen. Av dessa var 394 under 12 meter och 64 fartyg 12 meter eller längre. Antalet aktiva fartyg minskade med 30 procent från 363 till 253 under perioden. Andelen fartyg som har sitt huvudsakliga fiske inom segmentet har under perioden legat på drygt 90 procent. År 2000 kombinerade 30 procent av dessa fartyg detta fiske med andra fisken och främst med drivgarnsfiske efter lax. Motsvarande siffra hade halverats till 2008, vilket med stor sannolikhet kan förklaras av förbudet mot drivgarn som infördes samma år.

Detta fiske är det enskilt största segmentet inom småskaligt fiske i Östersjön, med totalt 458 fartyg engagerade under 2000–2008. Av dessa var 394 kortare än 12 meter. Antalet fartyg under 12 meter har minskat under perioden. Orsakerna till denna minskning är inte givna, men en tänkbar förklaring är prisminskningen på torsk. Svårigheten att sälja torsk har lett till dålig lönsamhet för fiskarena, vilket i slutändan lett till att man lämnat fisket. De flesta garn- och krokfiskare i södra Östersjön är starkt beroende av torsken och vissa fiskare fiskar uteslutande på torsk. Andra bakomliggande orsaker är svaga torskbestånd, ökande sälproblem och en stigande medelålder bland fiskarena.

Det totala fångstvärdet har varit i storleksordningen 60–115 mnkr, med en vikande trend fram till 2006, varefter ett trendbrott kan skönjas. Detta trendbrott är än tydligare för den genomsnittliga infiskningen i pengar per fartyg som alltså ökat. Denna ökning kan inte kopplas till en motsvarande ökning av den landade volymen, utan hänför sig i stället till stigande priser. Priset på sjurygg steg kraftigt mot slutet av perioden och denna art svarade för hela 15 procent av fångstvärdet 2008. Sjurygg fiskas i första hand för beredning av rom till kaviar och fisket förekommer främst i Öresund. Torsken är annars den i särklass viktigaste målarten i detta fiske, med 95 procent av volymen och 91 procent av värdet i genomsnitt under perioden 2000–2008.

Landningarna av torsk har minskat kraftigt under den analyserade perioden, speciellt i centrala Östersjön, även om nivån planat ut under de sista fyra åren. Detta trots att Östersjöns östra bestånd legat på en stabil nivå under början av 2000-talet och har ökat sedan 2005. Den bakomliggande orsaken kan vara sälstörningar vid redskap. Andelen fiskedagar med sälstörning har ökat kraftigt under hela 2000-talet och motverkar den ökning av fångsterna som skulle kunna ha förväntats.

4.8.4 Åtgärder

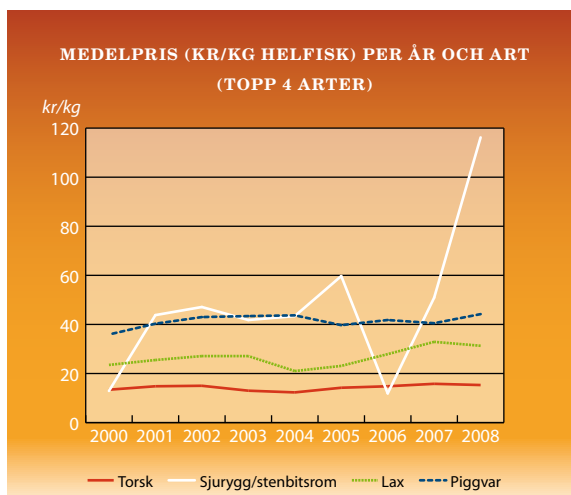
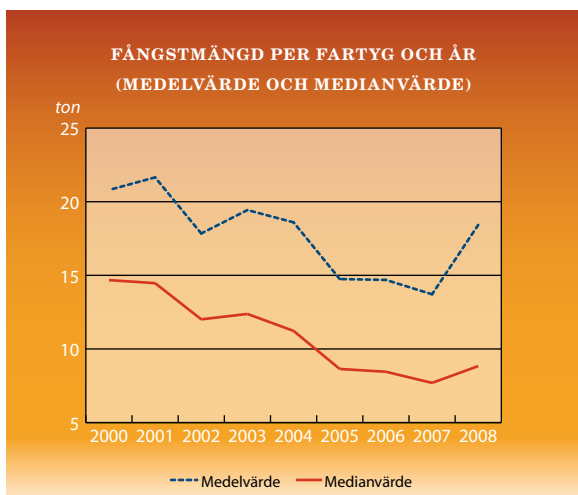
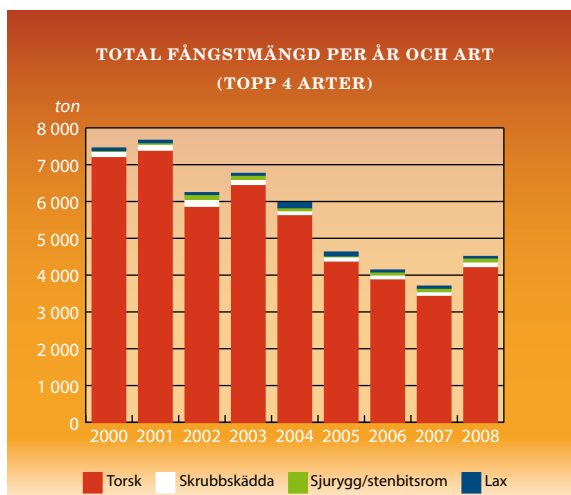
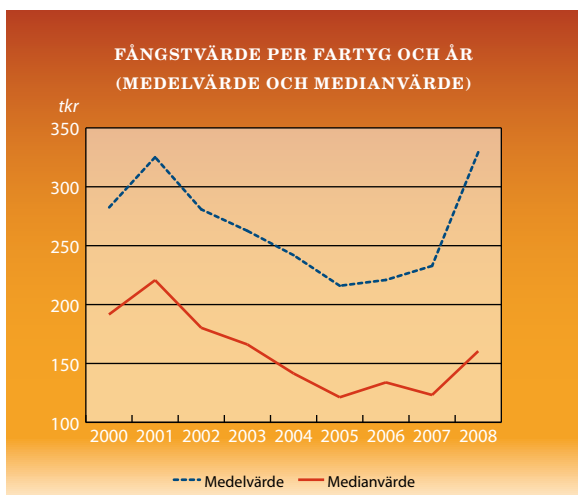
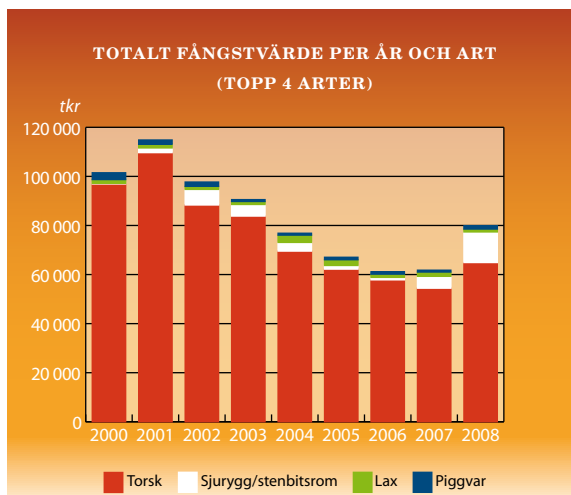
En återhämtning av torskbeståndet får anses vara av avgörande betydelse för den framtida utvecklingen inom detta segment. En gynnsam behandling av detta fiske vid fördelningen av framtida resurser innebär en allokering till ett i grunden mera selektivt fiske. En framgångsrik förvaltning som resulterar i en större biomassa leder även till lägre omkostnader för fångst och därmed bättre förutsättningar för lönsamhet. Hänsynstagande till lokala fiskemönster vid fördelning av resurserna skulle också leda till lägre omkostnader för fångst och till en större möjlighet att kombinera torskfisket med fiske efter andra målarter. En avgörande faktor för att det ska kunna lyckas är redskapsutveckling för att minska sälskadorna och en aktiv förvaltning av sälbestånden (se vidare 5.2).

Skrubbskäddan är en underutnyttjad art i fisket och ett utökat fiske efter skrubbskädda bör främjas som en komponent i ett småskaligt blandfiske. Detta föreslås ske genom satsning på marknadsföring och produktutveckling.

Piggvaren skulle kunna utgöra en väsentlig resurs för kustfisket om arten skattades på ett uthålligt sätt. En lokalt anpassad förvaltning av beståndet bör utvecklas och restaureringsåtgärder genomföras om så krävs, i första hand kring Gotland. Fiskeriverket ansvarar tillsammans med lokala intressenter för dessa åtgärder.

Begränsning av lokala fiskemönster genom EU:s reglering av tillåtna maskstorlekar i garnfiske bör ses över och anpassas så att lokala traditionella fisken efter exempelvis piggvar, sjurygg och äkta tunga möjliggörs.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	308	57	103 029	7 591
2001	301	58	116 722	7 773
2002	304	52	99 966	6 353
2003	304	47	92 162	6 821
2004	282	43	78 624	6 045
2005	282	37	68 893	4 705
2006	256	32	63 617	4 230
2007	248	30	64 720	3 812
2008	230	21	82 661	4 625

4.9 Ostkusten – nät- och ryssjefiske i Egentliga Östersjön

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporteras med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o öringgarn (712)
- o gösnät (718)
- o abborrnät (719)
- o gäddnät (720)
- o sillgarn/strömmingsskötar (721)
- o siknät (724)
- o siklöjenät/skötar (726)
- o laxgarn (730)
- o ryssjor (822)
- o gäddryssjor (827)
- o sik/lax ryssjor (831)
- o sill/strömming/löja ryssja (832)

De huvudsakliga målarterna i segmentet är gös, sill/strömming, sikfiskar och abborre, vilka sammanlagt stod för 87 procent av det totala fångstvärdet. Sill/strömming stod dock ensamt för 81 procent av de totala fångstmängderna under perioden.

Nät- och ryssjefisket sker småskaligt och kustnära. Fisket bedrivs utmed hela Sveriges kust från norr till söder i mer eller mindre omfattande skala och har en lång tradition knuten till den enskilda fiskerätten. En kombination med andra fisken förekommer, t.ex. med ålfiske och med fiske med lax- och sikfällor. Det småskaliga fisket efter sill på Sydkusten finns dels i Öresund, dels i Blekinges skärgård. I Öresund fiskas det upp emot 200 ton sill med garn under vinterhalvåret. Fisket sker i sillens övervintringsområde vilket har möjliggjort fisket även om beståndet är svagt.

4.9.1 Resursen

Flertalet av de fiskarter som förekommer i Östersjön fångas med nät eller ryssja. I skärgårdsområdena och i norra delarna av Östersjön är fisket mestadels riktat mot arter såsom abborre, gädda, strömming, sik, gös och ål. Fisket med nät och ryssjor nyttjar resurser som både är lokalt producerade och sådana som till stor del producerats utanför fångstområdet för den enskilde fiskaren och blir tillgängliga för fångst under sina vandringar. Både lax, sik och strömming kan räknas till den senare kategorin.

Bestånden av abborre och gädda har minskat starkt i Kalmarsund till följd av en försämrad reproduktion. Denna utveckling bedöms ha sin grund i storskaliga ekologiska förändringar i Östersjön och motsvarande förlopp har sedermera rapporterats

från andra kuststräckor i Egentliga Östersjön. Det finns dock områden där bestånden har klarat sig betydligt bättre och uppvisar en stabil eller positiv utveckling, i synnerhet i Smålands och Östergötlands skärgårdar och i Stockholms norra skärgård. Några uppenbara överfischen är inte kända, men en viss konkurrens med sportfisket om resursen förekommer sannolikt lokalt. Gäddans betydelse för yrkesfisket har minskat under senare år, sannolikt främst på grund av låga marknadspriser under lektiden på våren, då gäddan kan skördas med lägst omkostnader. En växande stam av storskarv har sannolikt en betydande påverkan på bestånden i vissa områden.

4.9.2 Förvaltning

Förutsättningarna för det småskaliga nät- och ryssjefisket ser väldigt olika ut längs med den svenska kusten och olika regleringar har genomförts de senaste åren, som i olika utsträckning har kommit att påverka det kustnära fisket. Regleringarna som införts syftar till att förbättra beståndssituationen för ett flertal arter såsom öring, sik och gädda. På Ostkusten har gäddan och abborren gått tillbaka kraftigt, orsakerna är fortfarande inte klarlagda. Som ett led i att få tillbaka livskraftiga bestånd har det införts lekfredningstider i bl.a. Kalmarsund och fredningsområden i Stockholms skärgård.

4.9.3 Samlad analys

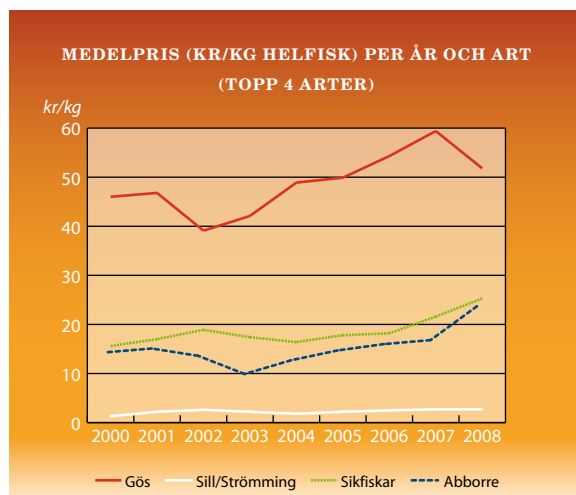
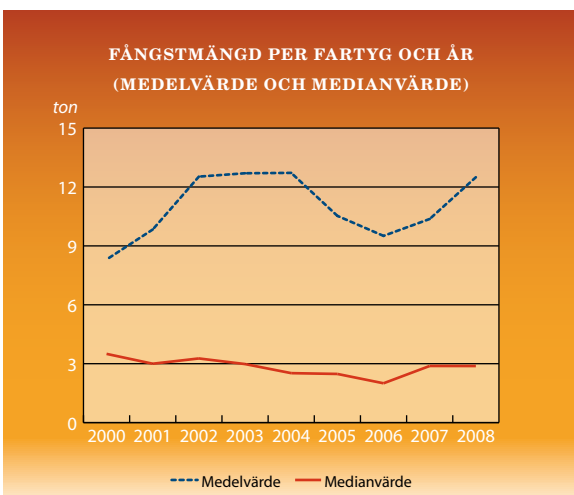
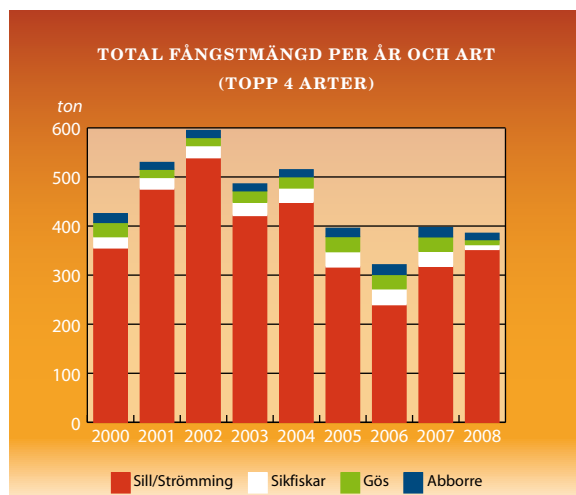
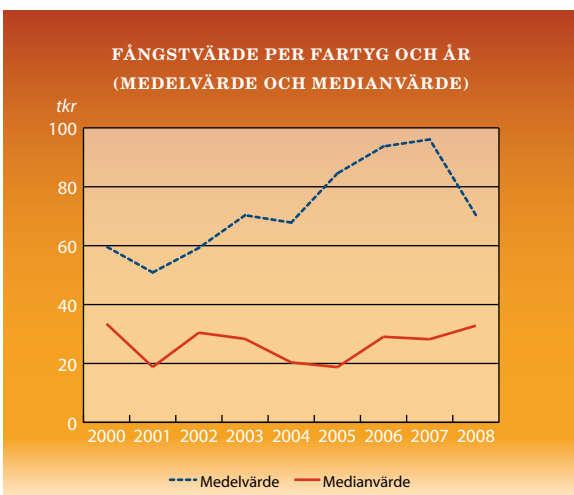
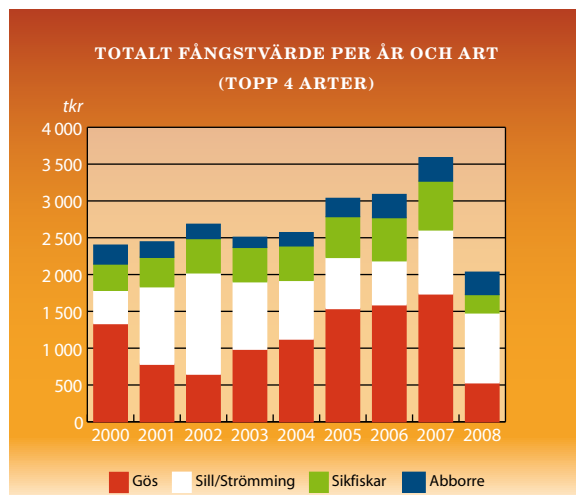
Sammanlagt 78 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Av dessa var merparten (64) fartyg under 12 meter. Fartygen stod i genomsnitt för 89 procent av fångstvärdet och 95 procent av fångstmängden av landningarna med de aktuella redskapen under perioden. Antalet aktiva fartyg nära halverades (46 procent) från 59 till 32 fartyg under perioden. Andelen aktiva fartyg som har sitt huvudsakliga fiske inom segmentet låg på samma nivå 2000 som 2008 (56 procent). 58 procent (2000) respektive 56 procent (2008) av dessa fartyg kombinerade detta fiske med framför allt blank- och gulålsfiske.

Detta fiske engagerade 78 unika fartyg under åren 2000–2008, av vilka 64 var kortare än 12 meter. I början av perioden fiskade 60 fartyg årligen. Redan 2003 hade antalet fallit till cirka 40 fartyg, och det låg sedan kvar på denna nivå fram till 2007. Under 2008 fiskade endast 32 fartyg inom segmentet, vilket ger nästan en halvering av flottan under perioden. Denna minskning kan förklaras av fisket haft en mycket kraftig tillbakagång i Östergötlands, Södermanlands och Stockholms län under perioden.

Fångstens värde i genomsnitt per fartyg ökade starkt under större delen av perioden, samtidigt som antalet fartyg inom segmentet minskade. Stigande priser för de viktigaste arterna bidrog till ökningen. Denna bröts dock 2008 till följd av att vikande fångster av gös, sik och abborre sammanföll med lägre försäljningspriser för gösen.

Detta fiske bör egentligen delas in i två, nämligen strömmingsfiske med nät, som är det volymmässigt viktigaste, och gösfisket som ger det största värdet tack vare de goda priserna på gös. Strömming svarar för 80 procent av den landade volymen, men för mindre än 30 procent av fångstvärdet. Gösen var den till värdet mest betydelsefulla arten, med en andel av 37 procent av det totala fångstvärdet. Sik, abborre, gädda och lax är andra arter av större betydelse. Detta fiske har sin tyngdpunkt i centrala och norra Egentliga Östersjön och Bottniska viken. En kombination med ett riktat ålfiske förekommer i Egentliga Östersjön.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	50	9	3 520	490
2001	48	9	2 902	561
2002	45	4	2 903	614
2003	37	3	2 813	508
2004	37	5	2 849	534
2005	37	3	3 382	421
2006	34	2	3 373	342
2007	38	2	3 843	415
2008	30	2	2 253	400

4.9.4 Åtgärdsförslag

Gösfisket kan regleras ytterligare genom fisketider och områden, samt fångststorlek och redskapsanvändning i syfte att återställa de lokalt överexploaterade gösbestånden. Särskilt viktiga rekryteringsområden för gös bör identifieras utmed Ostkusten för att ge underlag för skydd och åtgärder i syfte att stärka gösbeståndet.

Abborren är en potentiellt underutnyttjad fiskart. Bestånden är lokala, men oftast välmående. Kilopriset på abborrfile är högt. Med fungerande lokal fiskeriförvaltning borde ett ökat fiske efter abborre vara lönsamt om infrastrukturen och marknadsföringen fungerar.

Fortsatta utredningar om orsakerna till reproduktionsproblemen av abborre och initiera åtgärder för att motverka dessa bör genomföras, t.ex. genom fysiska åtgärder och hänsynstagande vid byggande i vatten.

Beredning och marknadsföring av sikrom kan sannolikt utvecklas lokalt och bidra till bättre lönsamhet i fisket.

4.10 Ostkusten – fiske med lax- och sikfällor i Bottniska viken

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o sik- och laxryssjor (831)
- o kombifällor(bottensatta) (841)
- o laxfälla (flytfällor) (842)
- o laxmocka (krona, kroksköt) (843)
- o laxfälla s.k. "push up" (845)

4.10.1 Resursen

De huvudsakliga målarterna i segmentet är lax och sik vilka svarar för 88 procent av det landade fångstvärdet och 89 procent av den landade vikten. Sikfångsterna har dock minskat årligen troligtvis på grund av svaga bestånd och sälstörningar. Fiskets utveckling är i stort beroende av tillgången till lax, vilken däremot har varit god under de senare åren.

4.10.2 Förvaltning

Sedan drivgarnsförbudet infördes bedrivs det mesta lax- och sikfisket i Bottniska viken med fällor som är designade för att minimera sälskador. Fisket är utbrett längs hela kusten av Bottniska viken. Framför allt längs Norrlandskusten är sälsäkrade fällor en nödvändighet för att kunna fiska lax och sik utan att få fångsten förstörd. Fisket bedrivs nära land vilket innebär att fisket är förbehållet fiskevattenägaren, många yrkesfiskare arrenderar därför fiskevatten eller söker tillstånd av Länsstyrelsen för att få bedriva fiske med fasta redskap på allmänt vatten. Då fisket sker nära land bedrivs det nästan uteslutande med små öppna båtar på 5 till 7 meter. Drivgarnsförbudet har gynnat laxbestånden i de norrländska älvarna där man kunnat se en ökning av uppvandrande lax. Den ökande sälstammen i Bottniska viken har dessutom drivit på utvecklingen av alternativa fiskemetoder som tex. sälsäkrade burar och "push up"-fällor. Dessa fällor används uteslutande kustnära och har på vissa kuststräckor blivit nödvändiga för att överhuvudtaget kunna bedriva ett kommersiellt fiske efter sik och lax.

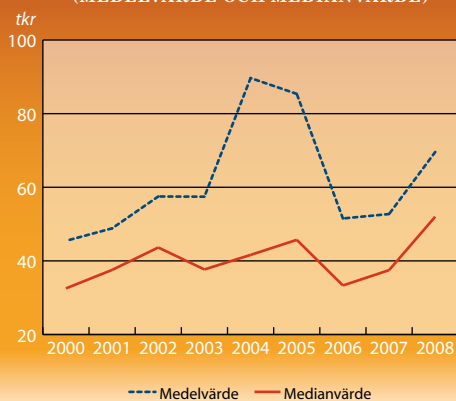
4.10.3 Samlad analys

Sammanlagt 175 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Dessa fartyg stod för drygt 99 procent av de totala rapporterade landningarna med de aktuella redskapen. Antalet aktiva fartyg har under perioden varierat mellan 99 och 112 fartyg per år och med det högsta antalet fartyg 2006. En liten ökning i antal fartyg som har fiske med lax- och sikfällor som sin huvudsakliga inkomstkälla har skett från 62 procent år 2000 till 68 procent år 2008. Fartygen kombinerade fisket med garnfiske efter strömming och siklöja. År 2000 fiskade 77 procent av dessa fartyg uteslutande med de för fisket aktuella redskapen medan den siffran minskat till 59 procent år 2008. Fler

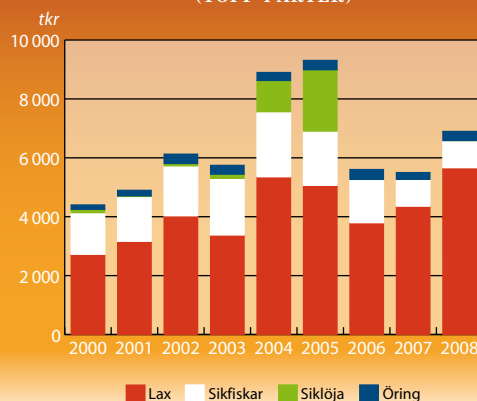
Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år

År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	99	0	4 499	223
2001	103	0	5 030	236
2002	108	1	6 267	271
2003	105	0	6 031	292
2004	102	0	9 146	439
2005	111	0	9 477	359
2006	112	0	5 771	241
2007	106	0	5 589	191
2008	100	0	6 958	235

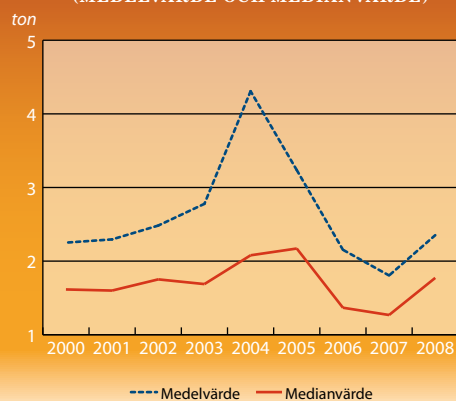
FÅNGSTVÄRDE PER FARTYG OCH ÅR (MEDELVÄRDE OCH MEDIANVÄRDE)

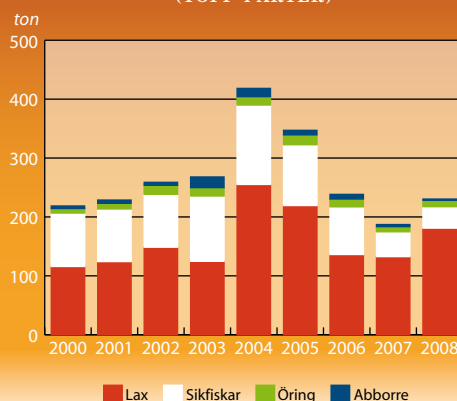
TOTALT FÅNGSTVÄRDE PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

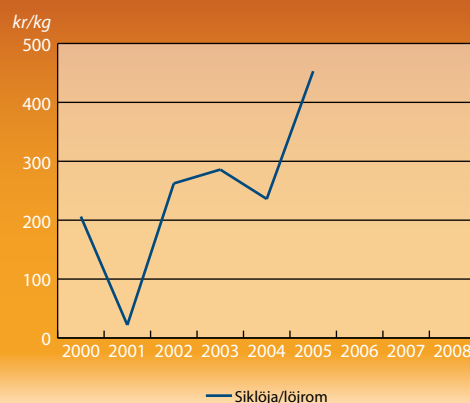
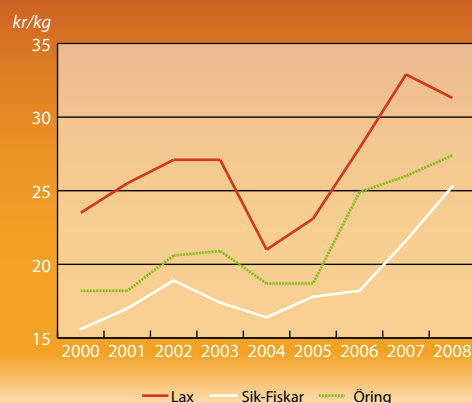
FÅNGSTMÄNGD PER FARTYG OCH ÅR (MEDELVÄRDE OCH MEDIANVÄRDE)

TOTALT FÅNGSTMÄNGD PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

MEDELPRIS (KR/KG HELFISK) PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

fartyg tenderar alltså att kombinera fisket med andra fisken. Dessa fartyg kombinerade i första hand detta fiske med nätfiske efter sik och strömming.

Tabellen visar att antal fartyg har hållit sig på en stabil nivå (mellan 99 och 112 fartyg) under perioden med en liten minskning de senaste åren. De båtar som används inom fisket är i princip småbåtar under 12 meter, ofta motorbåtar som används vid vittjning. Båtarna används säkert även till andra mindre skärgårdsfisken och är inte direkt knutna till lax eller sikfiske.

Fångsten består mestadels av lax (i snitt 64 procent av fångsten under perioden) men siken är också viktig (24 procent). Fångsterna per fartyg har minskat sedan 2004, men har vänt uppåt igen 2007.

Det totala fångstvärdet var på topp under åren 2004–2005 då laxfångsterna var goda. Goda väderleksförhållanden kan delvis förklara de goda fångsterna år 2004. Fångstvärde per år och fartyg har varierat, vilket i det här fallet är kopplat till mängden fisk som fångats. Den art som har störst värde är lax, följt av sikfiskar. Den allmänna trenden är att laxens betydelse har ökat medan sikens andel och värde i fångsterna har minskat. Laxfångster har varit goda också de senaste åren samtidigt som marknadsvärdet på både lax och sik har ökat.

Ett flertal förvaltningsåtgärder har genomförts i såväl mynningsområdena som i de norrländska älvarna vilket gynnat arter som lax och havsöring, som är beroende av älvarna för sin reproduktion. Användningen av nya sälsäkra redskap som startade under 2001 har också motverkat den nedgående trenden av fångsterna på grund av sälskador.

4.10.4 Åtgärdsförslag

Fiskeriverket bör övervaka sikbestånden för att hitta orsaker till minskningen av bestånden. Särskilt viktiga rekryteringsområden för sik bör identifieras utmed Ostkusten genom för att ge underlag för skydd/åtgärder i syfte att stärka sikbestånden.

Fiskeriverket bör också utreda och överväga behovet av ett utökat skydd av lekområden och behov av fredning under lektiden. Säl utgör ett stort problem för fisket (se 5.1) och fångstmetoder som motverkar påverkan av säl måste utvecklas för att förbättra möjligheterna för ett lönsamt fiske.

Beredning och marknadsföring av sikrom bör också kunna utvecklas av näringen själva och skulle kunna utgöra en framtida förädlad produkt som bidrar till bättre lönsamhet i fisket.

Inom EU planeras en ny förvaltningsplan för Östersjölaxen att läggas fram under det första kvartalet 2010. För närvarande bygger planen på att varje vildlaxproducerande älv ska uppnå minst 75 procent av sin potentiella produktion senast 2020 och att särskilda åtgärdsprogram ska sättas in för de svagaste laxälvarna. Sverige bör medverka aktivt i detta arbete med målsättningen att ytterligare stärka laxbestånden.

4.11 Ostkusten – nätfiske i Bottniska viken

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o sillgarn/strömmingsskötar (721)
- o siknät (724)
- o sill-/strömming- och löjryssja (832)

De huvudsakliga målarterna i fisket är strömming, siklöja, sik och abborre. Strömming utgör den största fångstmängden (91 procent) men står bara för 41 procent av det totala fångstvärdet. Siklöja utgör bara 0,5 procent av den landade fångsten, men står ändå för hela 27 procent av fångstvärdet.

4.11.1 Resursen

Då siklöja utgör en mycket viktig art i fisket kan variationer i siklöjebeståndet påverka fiskets lönsamhet årligen. Abborren kan utgöra en viktig resurs lokalt när den fiskas i mindre skala.

4.11.2 Förvaltning

Ett nätfiskeförbud innanför tremeters djupkurva i Bottenviken under vissa delar av året, trädde nyligen i kraft. Regleringen infördes under 2009 då beståndet på havsöring i de norrländska älvarna minskat kraftigt.

Under de senaste decennierna har fisket utmed Norrlandskusten drabbats hårt av den ökande sälstammen, detta har lett till att man övergett vissa traditionella fiskemetoder, t.ex. strömmingsskötar och ryssjor, för att istället använda s.k. ”push up”-fällor.

4.11.3 Samlad analys

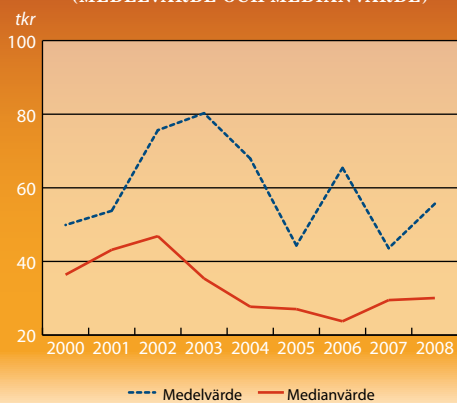
Sammanlagt 129 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Fartygen stod i genomsnitt för 81 procent av fångstvärdet och 95 procent av fångstmängden av landningarna med de aktuella redskapen under perioden. Antalet aktiva fartyg per år har varierat och i periodens början var det 83 aktiva fartyg i segmentet. 2004 var antalet uppe i 87 fartyg medan antalet hade minskat till 77 fartyg år 2008. År 2000 hade 67 procent av det totala antalet fartyg i segmentet nätfiske efter sik och strömming som sitt huvudsakliga fiske. Av dessa fartyg kombinerade 61 procent detta fiske med främst fiske med lax- och sikfällor. År 2008 hade andelen fartygen som hade nätfisket som sitt huvudsakliga fiske minskat till 57 procent och av dessa kombinerade 48 procent fisket huvudsakligen med lax- och sikfällor.

Fisket bedrevs i huvudsak av fartyg under 12 meter. Av 129 aktiva fartyg under perioden var 121 under 12 meter och 8 fartyg var 12 meter eller längre. Antalet aktiva fartyg under perioden har varit relativt stabilt med variation på mellan 77 och 87 fartyg

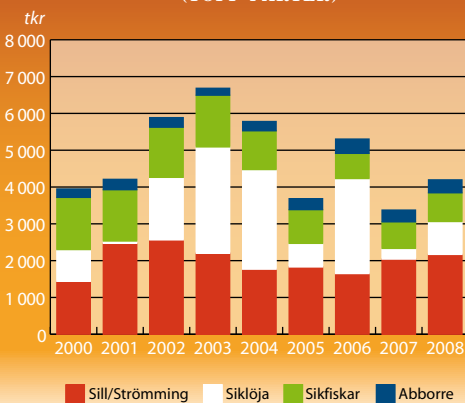
Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år

År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	78	5	4 092	1 252
2001	78	5	4 461	1 238
2002	76	4	6 053	1 116
2003	81	4	6 823	1 132
2004	84	3	5 913	1 099
2005	82	4	3 814	914
2006	79	4	5 431	733
2007	74	6	3 489	805
2008	71	6	4 287	857

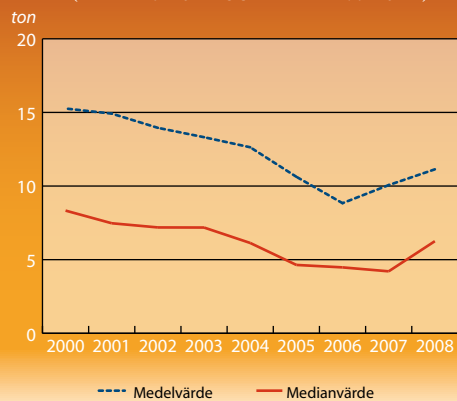
FÅNGSTVÄRDE PER FARTYG OCH ÅR (MEDELVÄRDE OCH MEDIANVÄRDE)

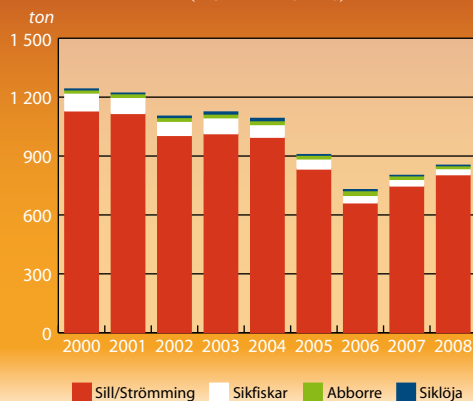
TOTALT FÅNGSTVÄRDE PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

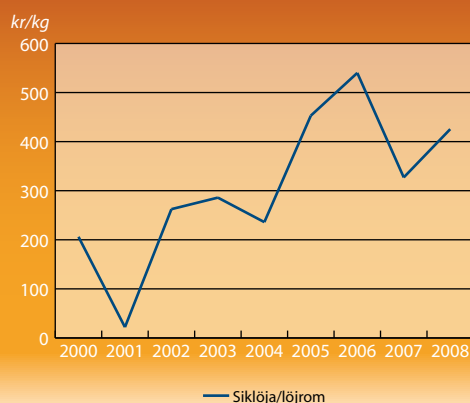
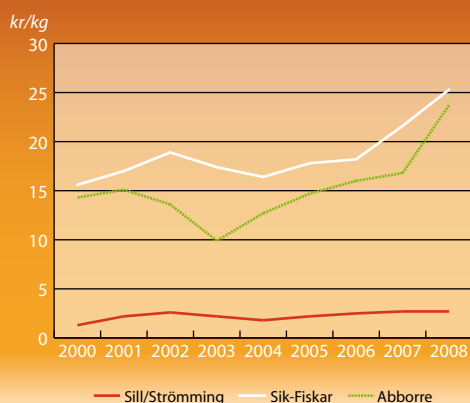
FÅNGSTMÄNGD PER FARTYG OCH ÅR (MEDELVÄRDE OCH MEDIANVÄRDE)

TOTALT FÅNGSTMÄNGD PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

MEDELPRIS (KR/KG HELFISK) PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

per år, med det lägre antalet fartyg under de senaste åren av perioden. En stor del av fartygen, 40 stycken, har fiskat i segmentet under hela undersökningsperioden.

Det är i huvudsak strömming, men också sik, siklöja och abborre som utgör viktiga målarter i fisket. I tabellen kan utläsas att den totala fångstmängden i detta segment har sjunkit ungefär en tredjedel sedan början av 2000-talet, från 1 250 ton år 2000 till ca 860 ton år 2008. Detta beror främst på att mängden strömming, som utgör cirka 90 procent av de totala fångstmängderna, har minskat. Den främsta orsaken till minskningen av fångstmängderna är den ökade sälstammen. Sikfångsterna har sjunkit i samma takt som strömmingen.

Sikbestånden har minskat något under de senaste åren, vilket förmodligen påverkat fångsterna. Då antalet fartyg har varit jämnt över åren kan samma utveckling som för de totala fångstvärdena och landade kvantiteterna även ses på fartygsnivå, med en större fångst och ett högre värde per fartyg i början av perioden och en minskning under de senaste åren. Volymmässigt består fångsterna bara av en liten del (högst en procent under perioden) siklöja, men siklöjan är värdemässigt desto viktigare. Fångstvärdet av siklöja i detta fiske var som högst åren 2002–2004 och 2006 då siklöjebeståndet var mycket rikligt. Därefter har siklöjebeståndet minskat något, vilket också fått effekter på fångstvärdet.

4.11.4 Åtgärdsförslag

Strömming:

Förvaltningen bör fokusera på att säkerställa resursen till det kustnära strömmingsfisket under våren, när råvara behövs till bl.a. surströmmingsproduktion.

Trålfisket efter strömming vid kustområden bör begränsas i samband med strömmingens lektid.

Ett fiskefritt område planeras att inrättas, vilket kräver samarbete med Finland som i nuläget inte är villiga eller intresserade av att upprätta ett sådant område för strömmingsfiske.

Sik:

Fiskeriverket bör övervaka sikbestånden för att hitta orsaker till minskningen av bestånden. Särskilt viktiga rekryteringsområden för sik bör identifieras utmed Ostkusten för att ge underlag för skydd/åtgärder i syfte att stärka sikbestånden.

Fiskeriverket bör också utreda och överväga behovet av ett utökat skydd av lekområden och behov av fredning under lektiden.

Säl utgör ett stort problem för fisket (se 4.1) och fångstmetoder som motverkar påverkan av säl måste utvecklas för att förbättra möjligheterna för ett lönsamt fiske.

Beredning och marknadsföring av sikrom bör också kunna utvecklas av näringen själva och skulle kunna utgöra en framtida förädlad produkt som bidrar till bättre lönsamhet i fisket.

Utöka kompensationsodling av sik. Krävs ändring i vattendomarna.

Siklöja:

Siklöja skulle kunna bli en ännu mer lönsam art att fiska på om man använder hela fisken till konsumtion. I dagsläget används nästan enbart rommen, resten går till minkfarmer eller i bästa fall till konsumtion i Finland. Mindre mängder siklöja skulle kunna fiskas året om till försäljning som filéer eller hela fiskar.

Abborre:

Abborren är en potentiellt underutnyttjad fiskart. Bestånden är lokala, men oftast välstånd. Kilopriset på abborrfilé är hög. Med fungerande lokal fiskeriförvaltning borde ett ökat fiske efter abborre vara lönsamt om infrastrukturen och marknadsföringen fungerar.

Fortsatt utredning av orsakerna till reproduktionsproblemen är viktigt och åtgärder för att motverka dessa, t.ex. genom fysiska åtgärder och hänsynstagande vid byggande i vatten, bör initieras.

4.12 Ostkusten – trålfiske efter siklöja

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporterats med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o parbottentrål, siklöja (311)

Målarten i segmentet är siklöja, vilken stod nära 100 procent av det totala fångstvärdet och 91 procent av den totala landade vikten. Detta fiskeri fångar huvudsakligen siklöja nästan enbart för rommens skull.

4.12.1 Resursen

Storleken av siklöjebeståndet varierar mycket från år till år beroende av rådande miljöförhållanden som påverkar siklöjans rekrytering. Denna variation återspeglas i storleken och sammansättningen av landningar (andel rombärande fisk). Beståndet har minskat sedan 2004.

4.12.2 Förvaltning

Trålfiske efter siklöja är ett exklusivt romfiske under kort period som bedrivs som komplement till annat fiske. Fisket bedrivs i skärgården inom grunda områden.

Vid fisket får endast fartyg med en maximal längd på 14 meter användas. Trålfisket i sig kräver inte särskilt stora fartyg och fisket bedrivs endast som partrålning. Siklöjefisket får bedrivas av max 40 fartyg.

Sedan 2000 förvaltas siklöjefisket i Bottenviken delvis lokalt genom samförvaltning. Detta har inneburit att fiskarena tagit mer ansvar över förvaltningen genom att t.ex. stänga vissa områden från fisket. Selektionen i fisket förbättrades också genom införande av selektionsrist.

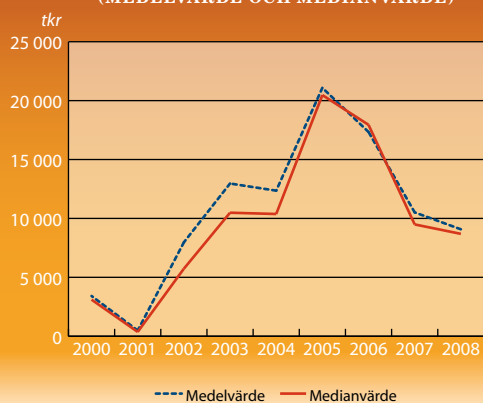
4.12.3 Samlad analys

Sammanlagt 51 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Dessa fartyg stod i genomsnitt för nästan 100 av de totala rapporterade landningarna med det aktuella redskapet. Antalet aktiva fartyg per år har varierat mellan 27 och 35 fartyg per år under perioden. Samtliga 33 fartyg inom segmentet hade trålfiske efter siklöja som sin huvudsakliga inkomstkälla såväl 2000 som 2008. År 2000 bedrev 76 procent av fartygen uteslutande trålfiske efter siklöja medan resterande fartyg kombinerade fisket med lax- och sikfällor samt nätfiske efter sik och strömning. Andelen fartyg som kombinerade fisket hade ökat något 2008 till 30 procent (att jämföra med 23 procent år 2000) och nu kombinerades fisket nästan enbart med nätfiske efter sik och strömning.

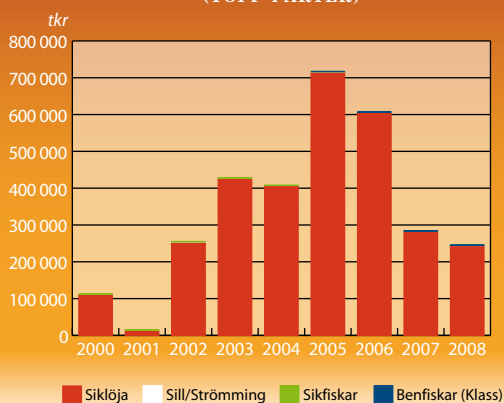
Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år

År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Total fångstmängd (ton)
2000	20	13	112 674	657
2001	19	12	15 079	716
2002	20	12	255 053	1 125
2003	21	12	427 767	1 555
2004	21	12	407 761	1 774
2005	22	12	716 889	1 647
2006	22	13	606 836	1 294
2007	18	9	283 824	1 051
2008	17	10	245 064	704

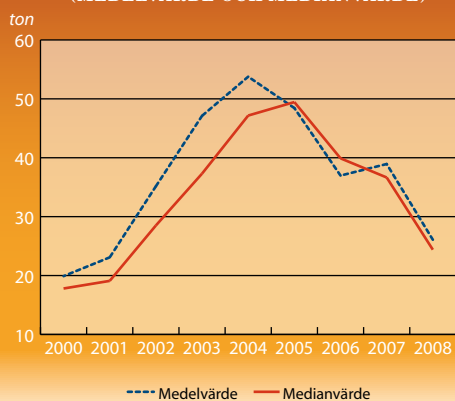
FÅNGSTVÄRDE PER FARTYG OCH ÅR (MEDELVÄRDE OCH MEDIANVÄRDE)

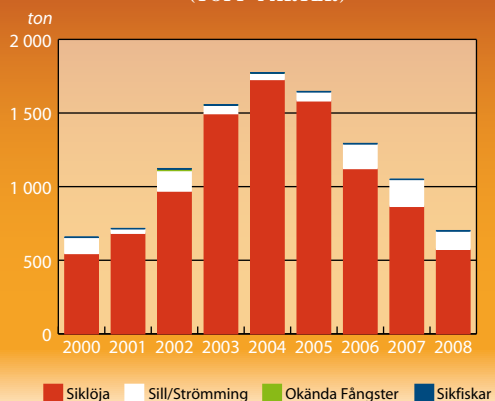
TOTALT FÅNGSTVÄRDE PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

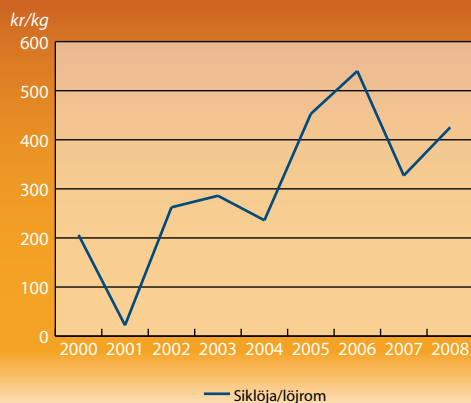
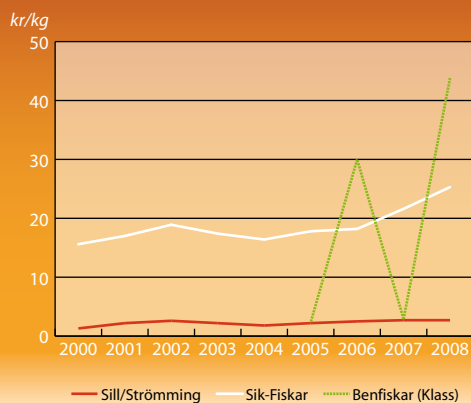
FÅNGSTMÄNGD PER FARTYG OCH ÅR (MEDELVÄRDE OCH MEDIANVÄRDE)

TOTALT FÅNGSTMÄNGD PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

MEDELPRIS (KR/KG HELFISK) PER ÅR OCH ART (TOPP 4 ARTER)

Antal fartyg har varit relativt stabilt (27–35) under perioden 2000–2008. Antalet fartyg har dock sjunkit något de senaste åren. Minskningen beror främst på naturliga avgångar som inte har ersatts med nya tillstånd på grund av beståndssituationen. Ett större antal av de fartyg som ingår i segmentet är längre än 12 meter, dock är fisket reglerat så att alla fartyg som bedriver trålfiske efter siklöja är under 14 meter.

Fångstmängder har samvarierat med beståndsstorleken av siklöja under perioden. Andelen strömming i fångsterna varierar mycket, men är obetydliga för fångstvärdet (0,1 procent). De rekordstora fångsterna i början av 2000-talet beror på mycket starka årsklasser av siklöja under åren 2001–2003. Detta sammanfaller också med initieringen av samförvaltning av siklöjefisket år 2000, då bl.a. selektionen i fisket förbättrades genom införande av selektionspaneler. En orsak vid sidan av beståndsminskningen till de minskade fångsterna efter år 2005 är införandet av en selektionsrist i siklöjetrålar. Risten selekterar ut en stor del av juvenila siklöjor och därmed blir siklöjefångsterna mindre och ännu mer inriktade på rombärande siklöja.

4.12.4 Åtgärdsförslag

Siklöja skulle kunna bli en ännu mer lönsam art att fiska på om man använder hela fisken till konsumtion. I dagsläget används nästan enbart rommen, resten går till minkfarmer eller i bästa fall till konsumtion i Finland. Mindre mängder siklöja skulle kunna fiskas året om till försäljning som filéer eller hela fiskar.

4.13 Ostkusten – trålfiske efter strömming i Bottniska viken

För att inkluderas i analysen måste landningarna rapporteras med något av följande redskap (redskapskod anges inom parentes):

- o bottentrål sill (314)
- o flyttrål sill (321)

Målarten för segmentet är strömming som står för nästan 100 procent av både fångstmängderna och fångstvärdena. Fisket sker längs Egentliga Östersjöns och Bottenhavets kuster.

4.13.1 Resursen

Målarten för segmentet är strömming som står för 99,7 procent respektive 99,5 procent av de totala fångstmängderna och fångstvärdena. Den totala mängden strömming anses vara betydligt högre idag än under 1970- och 1980-talet. Framför allt har mängden liten fisk ökat. Mängden stor strömming har däremot minskat kontinuerligt. Analyser visar att strömmingens tillväxt och kondition har försämrats, vilket påverkar fisket negativt.

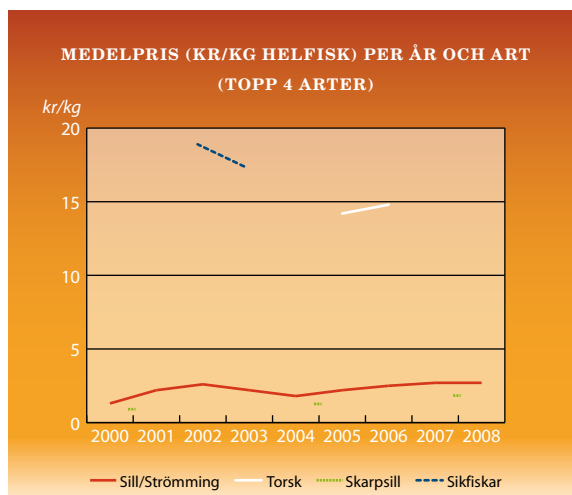
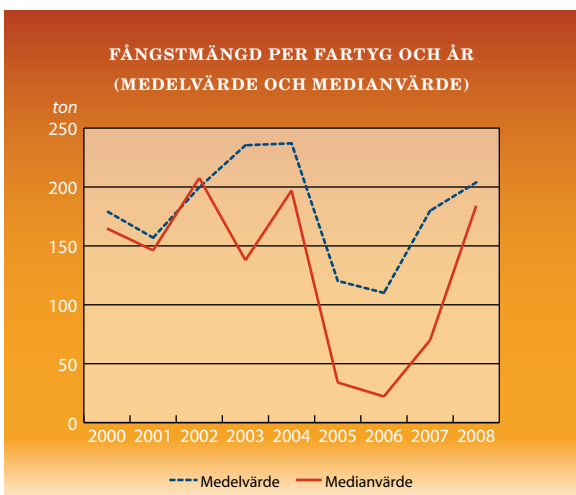
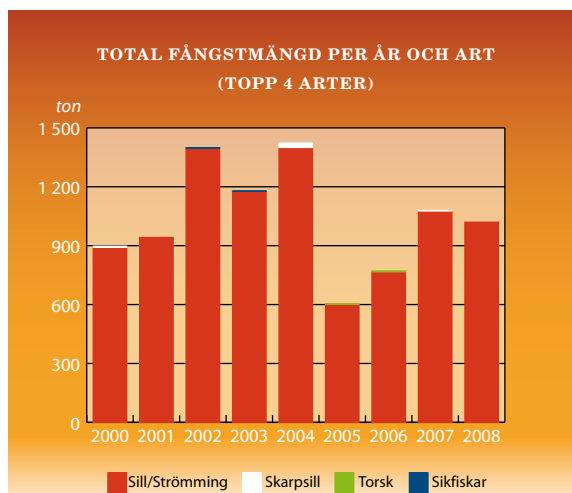
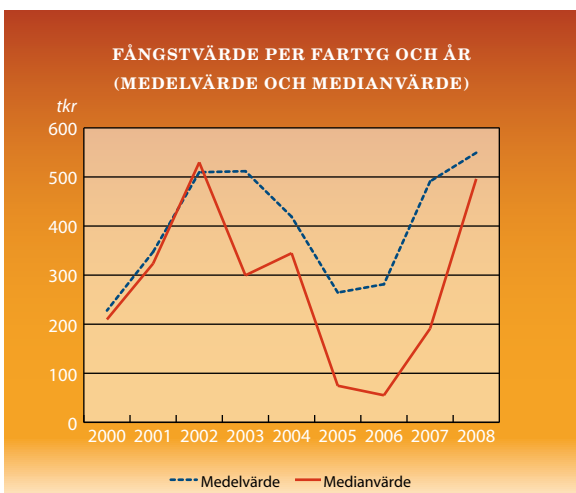
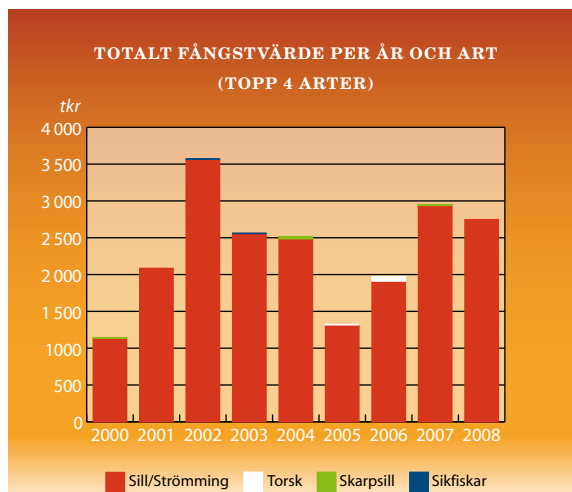
4.13.2 Förvaltning

Varje år reserveras en del av de svenska kvoterna av sill och skarpsill i Östersjön för de fartyg som endast landar i Östersjöhamnar, den s.k. regionala sill- och skarpsillkvoten. Dessa kvoter är inte överlåtbara. Tanken är att stödja de lokala, mindre och medelstora fiskefartyg som bara fiskar i Östersjön och stärka deras konkurrenskraft. Den del av den pelagiska flottan som är baserad längs den svenska Östersjökusten består i allmänhet av något mindre fartyg som traditionellt kännetecknas av mindre rörlighet och ett fiske helt koncentrerat till Östersjön. Situationen för regionala Östersjöfiskare har på senare år förvärrats av den osäkerhet som orsakats av de halter av miljögifter, t.ex. dioxin (se 6.1.4), som koncentrerats i vissa delar av Östersjön.

Under 2009 har Fiskeriverket avsatt högst 15 procent av kustkvoten till nyetableringar. Lokala fiskare som har fiskat annat än sill och skarpsill, t.ex. torsk, och som velat bredda sin verksamhet och utöka sitt fiske har fått regional tilldelning av sill och skarpsill. Ingen nyetablering inom det pelagiska fisket tillåts sedan den 1 november 2009. Inom den regionala tilldelningen tillåts heller ingen överlåtelse eller nyetablering.

I Östersjön får trålfiske med fartyg under 12 meter samt med passiva redskap bedrivas utan särskilt tillstånd och avräknas mot kustkvoterna. Det krävs inte heller särskilt tillstånd för de fartyg som endast fiskar sill och skarpsill i ICES delområden 30–31, oavsett redskap eller storlek.

Totalt antal fartyg, fångstvärde (tkr) och fångstmängd (ton) per år				
År	Fartyg <12m	Fartyg ≥12m	Totalt fångstvärde (tkr)	Totalt fångstmängd (ton)
2000	1	4	1 139	897
2001	1	5	2 084	942
2002	2	5	3 567	1 398
2003	3	2	2 559	1 177
2004	3	3	2 514	1 422
2005	2	3	1 322	601
2006	3	4	1 970	771
2007	2	4	2 946	1 079
2008	2	3	2 746	1 019

4.13.3 Samlad analys

Sammanlagt 13 fartyg ingick i segmentet under perioden 2000–2008. Fartygen stod i genomsnitt för 84 procent av fångstvärdet och 99 procent av fångstmängden av landningarna med de aktuella redskapen under perioden. Antalet aktiva fartyg varierade mellan fem och sju per år under perioden. I princip alla fartyg inom segmentet hade trålfiske efter strömming som sin huvudsakliga inkomstkälla såväl 2000 som 2008. Fartygen kombinerade heller inte trålfisket efter strömming med andra fisken.

Antalet fartyg i detta segment är lågt och har varit relativt konstant och varierat mellan fem och sju aktiva fartyg under åren 2000–2008. Av dessa sammanlagt 13 fartyg har fyra varit mindre än 12 meter.

Detta fiske fångar nästan enbart strömming för konsumtion. Fångstmängderna har varierat mellan 600–1 400 ton. Fångstvärdet var som högst år 2002, ca 3,6 mnkr men sjönk därefter kraftigt till ca 1,3 mnkr år 2005, då också fångstmängden var som lägst. Därefter har fångstvärdet återigen ökat och låg år 2008 på ca 2,7 mnkr. Då antalet aktiva fartyg varit relativt konstant varje år följer även fångstvärdet per fartyg utvecklingen av det totala fångstvärdet.

4.13.4 Åtgärdsförslag

Övervakning av den kustnära strömmingen via provtrålningar och akustiska metoder bör fortsätta i Bottenhavet för att information om strömmingsbeståndens dynamik ska kunna användas i förvaltningen. Förvaltningen bör fokusera på att säkerställa resursen till det kustnära fisket under våren, när råvara behövs till bl a surströmmingsproduktion. Övervakningen bör utökas att inkludera Egentliga Östersjöns kustområden.

Trålfisket efter strömming vid kustområden bör begränsas i samband med strömmingens lektid.

Ett fiskefritt område planeras vilket kräver samarbete med Finland, som i nuläget inte är villiga eller intresserade av att upprätta ett sådant område för strömmingsfiske.

4.14 Insjöfisket

Regeringsuppdraget omfattar kustfisket och någon närmare beskrivning eller analys av insjöfisket har därför inte gjorts. Nedan följer dock en översiktlig presentation av situationen för fisket i de stora sjöarna med tyngdpunkt på de paralleller som kan dras med kustfisket.

4.14.1 Stora sjöarna

Totalt finns cirka 190 yrkesfiskare i dessa sjöar. Fisket kan i samtliga fall karaktäriseras som småskaligt och bedrivs med nät, mjärddar och fasta redskap som botten-garn och ryssjor. Trålning är inte tillåtet. För fiske på allmänt vatten i de fem största sjöarna krävs yrkesfiskelicens, med tilldelning av nätlängder och fiskeplatser för botten-garn från länsstyrelserna. Förutom yrkesfisket förekommer husbehovsfiske med fiskerätt på enskilt vatten och fritidsfiske huvudsakligen med fria handredskap men också med mängdfångande redskap på allmänt vatten. Yrkesfiskare använder både nät och fasta redskap (storryssjor/bottengarn) under den isfria perioden av året. Under perioder då sjöarna täcks av is fiskar man med nät från isen. Detta fiske är särskilt vanligt i Hjälmaran och Mälaren. Vanligast är användningen av fasta redskap i den grunda och öriska Hjälmaran, där nästan 90 procent av fisken fiskas med dessa redskap, medan bara ca en fjärdedel av yrkesfiskarna använder fasta redskap i Vättern.

Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaran utgör cirka 25 procent av landets totala sjöyta på drygt 40 000 km². Vättern är djup och näringsfattig och Hjälmaran grund och näringsrik. Vänern och Mälaren befinner sig näringsmässigt mellan de första två, där Mälarens mer näringsrika delar i väster liknar Hjälmaran. Olika miljöförutsättningar avspeglas i fisksamhällenas sammansättning. Den mer produktiva Hjälmaran domineras av karpfiskar (mört, braxen, björkna) och abborrfiskar (gös, abborre, gers) medan Vättern å andra sidan hyser laxfiskar som sik, siklöja, öring och röding i större omfattning.

Fyrtio av landets kommuner angränsar till någon av de fyra stora sjöarna. Totalt uppgår antalet invånare i dessa till 2,5 miljoner (28 procent av befolkningen). Utan tvekan är sjöarna viktiga både för landsbygdens identitet och sysselsättning och de kommer sannolikt att vara värdefulla ur både livsmedels- och rekreationssynpunkt i framtiden.

Vänern

Den kanske viktigaste arten för fisket i Vänern är siklöjan vars rom ger ett högt pris. Beståndet av siklöja är tämligen svagt och beroende av årskullar producerade under år då uppväxtförhållandena för ynglen är goda. Ett varmare klimat och minskande isläggning skulle sannolikt påverka det redan svaga siklöjebeståndet negativt. Fisket i Vänern har på senare år ändrat inriktning. Fisket med grovmaskiga bottensatta nät efter gös har ökat och fisket med flytnät efter lax och öring minskat.

Vättern

Den låga halten av fosfor medför att produktionen av fisk i Vättern är låg, ett faktum som har konsekvenser också för hur hårt fiske som sjöns fiskbestånd tål. Både kondition och tillväxt hos sik och röding har minskat sedan 1980-talet. Detta kan åtminstone i sikens fall delvis förklaras av minskad totalfosforhalt. I Vättern har en markant förändring skett från ett fiske med bottensatta nät inriktat på sik och röding till en koncentration av det yrkesmässiga fisket på signalkräfta. Värdet på fisket efter signalkräfta utgjorde år 2008 drygt 90 procent av det totala värdet av Vätterns yrkesmässiga fiske. En minskning av nätfisket har eventuellt också skett på grund av nya fiskeregler som infördes 2005 med syfte att förbättra situationen för röding. Tre stora fredningsområden omfattande cirka 15 procent av sjöns yta infördes. För röding finns ännu ingen tydlig trend över tiden även om positiva signaler vittnar om en viss återhämtning hos rödingbeståndet.

Mälaren

Mälaren kan uppdelas i skilda huvudbassänger med olika förhållanden för fisk. De östra delarna av sjön har långsträckta fjärdar med djup över 40 meter och de västra delarna är grundare och näringsrikare. Sjöns tillrinningsområde tillhör de mest tätbebyggda i Sverige och är starkt påverkad av närheten till städer och människor. Totalfosforhalten är fortfarande hög i delar av Mälaren och halter av fosfor och kväve bör minskas för att nå god ekologisk status enligt EU:s vattendirektiv. En stor del av fisket i Mälaren sker på enskilt vatten. I dag är gös den för fisket viktigaste arten. Andra viktiga arter är ål och gädda, medan abborre är mindre viktig än tidigare. Ålfångsterna baseras nästan uteslutande på återfångst av importerade ålyngel utsatta på 1980- och 90-talen och tidigare även sättål från Västkusten. Signalkräftbeståndets utveckling går trögt. Inga större yrkesmässiga fångster av signalkräfta sker för närvarande i Mälaren.

Hjälmaren

Hjälmaren är grund och i kombination med höga halter av närsalter (fosfor och kväve) medför detta en hög fiskproduktion. Sjöns näringsrika vatten ger under perioder upphov till algbloomningar vilket kan försvåra fisket och även medföra syrebrist och fiskdöd. Fisket i Hjälmaren har haft en mycket positiv utveckling på senare år, främst genom den goda avkastningen i fisket efter gös. Från en period av lägre fångster under 1990-talet var fångsten 2006 den högsta sedan fiskestatistiken infördes 1966.

4.14.2 Ökad lönsamhet

De senaste årens ekonomiska utveckling har som helhet varit positiv för de stora sjöarna. Uppskattningsvis exporteras 70–80 procent av fångsten av gös, gädda, abborre och ål, i huvudsak till Tyskland, medan övriga arter och siklöjerom konsumeras i Sverige. Det infiskade värdet i de stora sjöarna har ökat med nära 50 procent de senaste åren, mycket tack vare ökad efterfrågan, god prisutveckling och höga fångster av gös och kräfta.

Fisket av gös i Hjälmaren klassificerades 2007 som långsiktigt hållbart av Marine Stewardship Council (MSC). För gös har avkastningen ökat de senaste åren. En anledning till fångstökningarna är att varma somrar och höstar det senaste decenniet

har varit gynnsamma för föryngringen. I Hjälmarens har också en minimimåttshöjning från 40 till 45 cm haft positiv effekt, och förhoppningen är att samma minimimåttshöjning ska ge ökning av avkastningen även i Mälaren.

4.14.3 Reglering och övervakning av fisket

Förutom minimimått och enstaka begränsningar i fiskeperiod eller undantagna områden, regleras det yrkesmässiga fisket i sötvatten för närvarande främst genom begränsningar i fiskeinsats, då främst genom att begränsa fisket på allmänt vatten. Fisket regleras dock i första hand genom antalet fiskelicenser. I ett skede där insjöfisket ökar i ekonomisk och volymmässig betydelse är det nödvändigt att ha god kunskap om fiskbestånden och hur de kan förvaltas väl inom ramarna för ett långsiktigt hållbart fiske i ett föränderligt klimat. Övervakning av fiskbestånden i de stora sjöarna har skett på en mycket begränsad nivå tidigare och undersökningsprogram är för närvarande under uppbyggnad.

4.14.4 Fiskets historik och trender

Mot bakgrund av befintlig kunskap om beståndens status bedöms fisket i svenska insjöar att överlag bedrivs inom biologiskt säkra gränser. Fisket efter gös i Hjälmarens har till exempel miljöcertifierats. Även om problemen med överexploatering i fisket inte varit lika allvarliga i insjöarna som i de marina fiskena så har det dock funnits problem. Det svaga beståndet av röding i Vättern har åtminstone till viss del uppstått på grund av ett för hårt fiske med för finmaskiga nät. Liknande problem med höga bifångster av undermålig fisk förekom också i hög grad tidigare i gösfiskena i Hjälmarens och Mälaren. Där har dock förändrade minimimått och utvecklad hantering av bifångad fisk gett ökad överlevnad hos ung gös vilket bidragit till de idag starka bestånden och gynnsamma fisket.

Fisket är fortsatt relativt småskaligt och bedrivs i närheten av hemorten. I Väneren bedrevs ett visst trålfiske efter siklöja men detta förbjöds 2006. Trots att man specialiserat sig mer på vissa arter som renderar ett högt pris, bedriver många fiskare fortfarande i hög grad blandfisken med varierande inriktning under olika delar av säsongen. De arter som har den mest positiva trenden över den senaste tioårsperioden är gös, signalkräfta och ål. Arter med en vikande fångsttrend är till exempel siklöjan, som tidigare fiskades i alla sjöar utom Hjälmarens. Numera fiskas den endast i Väneren där fångsterna också sjunkit något jämfört med 1990-talet.

I Mälaren kraschade siklöjefisket i slutet av 1980-talet. Andra arter med en vikande trend under den närmsta tioårsperioden är lax i Väneren och röding och sik i Vättern. En negativ bieffekt av att fisket specialiserat sig mer på enskilda arter är att det blir känsligare för förändringar. Följaktligen är sannolikt den största farhågan för insjöfisket idag att tillgång och/eller prisbild försämras hos målarterna gös och signalkräfta. Överlag bedöms dock att framtidstron hos insjöfiskarna är ganska positiv. En viktig förutsättning för ett hållbart nyttjande är också att öka kunskapen om fisket i de stora sjöarna och hur det påverkar fisksamhällena. Fiskeriverket har därför de senaste åren avsatt större resurser för detta arbete, en långsiktig satsning som behövs för att säkerställa ett lönsamt fiske och en god status hos ekosystemen.

Forsök med torskburar, Hanöbukten juli 2009.

5. Tvärgående frågor

5.1 Säl och skarv

Konflikterna mellan säl och skarv och det småskaliga kustfisket tar sig uttryck på flera sätt. Förutom en konkurrens om fiskresursen (5.1.1) och de skador som åsamkas fiskeredskap (5.1.3) är sälen också slutvärd för parasiter som infekterar fisk och eventuellt människa (5.1.2).

5.1.1 Konkurrens om resursen fiskbestånden

Västerhavet

På Västkusten är knobbsälen den dominerande sälarten, där antalet individer är över de 20 000 individer som man uppskattade beståndet till i början av 1900-talet. Speciellt i Kattegatt kan sälbeståndet bedömas vara i närheten av maximal utbredning. Mellanskarven har även etablerat sig längs Västkusten men tillväxttakten är begränsad i jämförelse med vad som har skett i andra områden och nu sker i östra Östersjön. Västkusten är ett viktigt övervintringsområde för både den atlantiska storskarven, mellanskarv och toppskarv.

Frågan om hur knobbsälar och skarv påverkar storleken på kommersiellt viktiga fiskbestånd är svår att svara på. Några färsk dietundersökningar av säldiet finns inte mer än en begränsad studie i början av 2000-talet. Den visade på att dieten bestod liksom tidigare undersökningar visade, företrädesvis av bottenlevande fiskar som torsk. En bild som även överensstämmer med en undersökning av skarvmagar längs Västkusten. När det gäller skaldjur bör inverkan vara marginell eftersom dessa ytterst sällsynt har noterats ingå vare sig i skarvens eller i sälens föda. För pelagiska fiskarter som sill eller makrill bör påverkan vara marginell eftersom de inte i någon undersökning varit dominerande och att totala uttaget från predatorerna är litet.

Östersjön

Gråsälstammen ökar stadigt i Östersjön. Gråsälens diet består enbart av fisk, och de fiskarter som är särskilt populära hos sälar är också de kommersiellt viktiga. Sälar är selektiva predatorer och väljer oftast att äta fisk i ett visst storleksintervall.

Skarvens födoval tycks i huvudsak återspegla vad som finns tillgängligt i skarvens närhet. I vilken utsträckning det förekommer en art- eller storlekspreferens är okänt. Tidigare analyser visar att skarven kan ha en direkt inverkan på åldersklasser av abborre i södra Östersjön. Att abborre är en väsentlig del av skarvens diet stöds av utförda dietanalyser i Bottenhavet där en fjärdedel av födan utgjordes av abborre. Det är möjligt att skarven påverkar tillgången till abborresursen lokalt. Nya finska studier visar att skarven på vissa ställen äter mycket gös, som också är en fiskart med många lokala bestånd.

En färsk undersökning av skarvdiet i Mönsterås, ett område där skarven är på kraftig tillbakagång visar att spigg, tånglake och smörbultar dominerar födan vilket väl återspeglar det rubbade fisksamhället i området där rovfiskar som abborre och gädda saknas.

I Egentliga Östersjön äter gråsälarna mest strömming och skarpsill. Även torsk och karpfiskar ingår i dieten. Det saknas dock mer detaljerade analyser om hur mycket fisk sälar äter i detta område.

I Bottenhavet består gråsälens diet mestadels av strömming. En enskild säl konsumerar uppskattningsvis tre kilo strömming om dagen. Gråsälar i Bottenhavet uppskattas till ca 8 500 djur år 2008. Med hjälp av dessa siffror beräknas att gråsälar konsumerade ca 9 600 ton strömming i Bottenhavet det året. Det motsvarar 15 procent av de totala strömmingslandningarna i Bottenhavet. Eftersom huvuddelen av landningarna kommer från pelagiskt fiske i utsjön och sälar antas röra sig närmare land än den pelagiska flottan, blir sälens effekter förmodligen än mer koncentrerade på strömmingen vid kusten.

Mängden strömming, i biomassa räknat, i Bottenhavet är inte begränsande för vare sig fisket eller sälstammen. Om vi tittar närmare på sälens och kustfiskets preferenser för kvaliteten av strömmingar så blir konkurrenssituationen dock tydligare. Sälen äter helst storvuxen strömming, över 20 cm.

5.1.2 Sälens roll för spridning av skadliga parasiter

Sälmasken *Pseudoterranova decipiens* är en parasitisk nematod med komplicerad livscykel där sälen är slutvärd. Den vuxna nematoden förökar sig i sälens magsäck och äggen sprids via sälens fekalier. De kläckta larverna äts upp av kräftdjur vilka i sin tur äts upp av fiskar. För varje steg tillväxer nematoden i storlek. När sälen äter en infekterad fisk sluts åter cirkeln.

Hos fiskar kapslar sig den 2–4 cm långa nematoden i köttet och kan leva där passiv i årtal. Människor som äter rå, infekterad fisk kan bli sjuka. När fisken fryses eller tillagas dör nematoden och blir därmed ofarlig, men fiskköttet ser oaptitligt ut. Internationellt vållar sälmasken fiskeindustrin stora kostnader eftersom infekterad fisk måste kasseras eller processas.

Det finns ett klart samband med infektion i fisk och närhet samt storlek av sälpopulationer, även om inte sambandet alltid är tydligt. Nematoden är väl känd från Västkusten, men eftersom det på grund av minskningen av större torsk och annan bottenfisk inte längre bedrivs något egentligt kustnära fiske efter de arter som har störst parasitbelastning uppfattas det inte som ett praktiskt problem. Nematoden hittas även i torsk från Östersjön, ofta i stora mängder i fisk som är fångad nära kusten. Prover från kustnära torsk i Östersjön visar att över hälften av alla torskar är infekterade i vissa områden med koncentration i södra Östersjön.

Att det hittas mest nematoder i södra Östersjön där sälantalet är begränsat jämfört med norra Östersjön visar att det finns andra faktorer än antalet slutvärdar (säl) som är av betydelse för nematodens livscykel som lämpliga mellanvärdar i form av kräftdjur eller någon annan faktor som salthalt. Men det kan förutsättas att problemen kommer att öka när nu det sker en snabb tillväxt av sälpopulationerna även i södra Östersjön. Redan i dag innebär parasiten en belastning för flera kustfiskare och mottagare, en okänd men troligtvis avsevärd kostnad med kasserad fisk, lägre priser och extra arbetskostnader för att manuellt ta bort parasiter i fiskfilé.

Att ta fram bättre kunskap om utbredning och information om vilka faktorer som är viktiga för parasitens spridning och livscykel, antalet slutvärdar (säl), mellanvärdar och andra abiotiska faktorer som exempelvis salthalt är en prioriterad insats. Kunskap som kan vara nödvändigt för att kunna hantera frågan om parasiterna får negativ uppmärksamhet.

5.1.3 Direkta skador på fångst och redskap

De viktigaste drabbade fiskena

Ålfisket på Västkusten

Fiske med ålryssjor är det fiske längs Västkusten som drabbats hårdast av sälskador. Redskapsskador på ålryssjor förmodas framför allt orsakas av knobbsäl men mellanskarv orsakar även skador. Ålen är den huvudsakliga anledningen till varför ålryssjor blir attackerade, inte bifångster som torsk. Finns det ål i redskapen biter sälen hål i ryssjorna och skadar både fångst och redskap. Oskadade fiskar och kommande fångst rymmer genom de uppkomna hålen. Liksom gråsälen i Östersjön är det enskilda knobbsäl som har en preferens av ål som uppsöker redskapen. Den ekonomiska förlusten för yrkesfisket består främst av uppäten fångst och fångst som förloras på grund av förstörda redskap men också av minskad fångsteffektivitet på grund av oupptäckta hål i redskapen, tidsåtgång för att laga redskapen, stilleståndstid för fisket, utbyte av fiskelokaler samt att redskapens livslängd förkortas.

Efter ett långvarigt utvecklingsarbete med yrkesfiskare finns det idag metoder för att minska sälskadorna i ryssjefisket. Modifierade sälsäkra ålryssjor, där materialet i fiskhuset bytts ut till starkare material med tjockare tråd och mindre maska, har visat sig fiska lika effektivt som standardryssjorna samtidigt som skadorna på redskapen minskar. Materialet i de modifierade ryssjorna är för starkt för att sälen ska riva större revor. Utdragna, avbitna ålar och uttänjda maskor kan emellertid fortfarande vara ett problem, som kvarstår i vissa ryssjor men inte i lika stor utsträckning. Sälen kommer dock inte åt fångsten och får ingen belöning för sin ansträngning. För att hindra att detta beteende sprids är det därför viktigt att nya sälsäkra redskap kontinuerligt ersätter gamla redskap. Det finns idag möjlighet för fiskare att få finansiering från länsstyrelser för att modifiera sina redskap till sälsäkra ålryssjor.

Fasta redskap i fisket efter lax och öring

Fisket med stora fasta redskap efter lax, öring, sik och siklöja har tillsammans med nätfiske efter strömning traditionellt utgjort basen i ett småskaligt kustfiske i Bottniska viken. Konflikten mellan säl och fiske började under 1980-talet i detta traditionella lax- och sikfiske med fasta redskap (laxfällor och kombifällor) i Bottniska Viken och blev allt svårare under 1990-talet. Detta i takt med att gråsälsbeståndet hade återhämtat sig efter att först ha decimerats av jakt och sedan drabbats av miljögifter. I Östersjön är det framför allt gråsälerna som orsakar skador, men i Bottenviken rapporteras nu om skador från vikare.

År 2001 introducerades en ny typ av fast redskap för fångst av lax och sik med bland annat starkare garn och ett extra skyddsnät runt fiskhuset som minskade skadorna. Denna så kallade "push up"-fälla godkändes senare som ett alternativ för att minska sälskador och blev därmed bidragsberättigad till medel från Viltskadefonden. Detta redskap gjorde det möjligt att fiska i områden som tidigare varit så allvarligt drabbade av sälskador att fisket i stort sett upphört.

Sälskador förekommer dock fortfarande och har ökat i frekvens efter introduktionen successivt. Säljar jagar dels i redskapet och agerar som målvakter för fisken som leds in och det finns en mängd rapporter på hur sälarna på varierande sätt försöker komma åt den instängda fisken i det "sälsäkra" fiskhuset. Detta visar att det krävs en fortsatt utveckling av redskapet för att förebygga de anpassningar som sälarna gör till redskapet.

En av de viktigaste förebyggande åtgärder är att fånga de säljar som försöker komma åt fisken i fiskhuset. Den etablerade metoden med sälfångst kommer inte åt de djur som inte försöker tränga sig in i fiskhuset utan agerar längre ut i redskapet. Det finns även andra krav än att förebygga sälskador av redskapsutveckling av de fasta redskapen. Selektion av småfisk och att förbättra vittjningsprincipen där fisken som ska återutsättas, t.ex. som vildlax i fredade områden.

Fiske efter sik, gös och abborre med mindre fasta redskap

Det traditionella gösfisket med nät i Östersjön är under stor del av året omöjligt att bedriva på grund av att det är utsatt för kraftiga sälskador. Fisken efter andra arter såsom abborre och sik är även drabbat. Sverige och Finland har parallellt under flera säsonger provfiskat med sälsäkra mindre "push-up"-fällor i ett försök att hitta alternativa redskap till nätfisket.

Redskapet har visat sig vara ett alternativ till nätfiske i områden med sälproblem. I Finland har redskapet prövats i fisken efter flera olika fiskarter och även här är resultaten positiva, framför allt när det gäller gös och abborre. Med det nya redskapet är det möjligt att skydda och bevara fångsten i den sälsäkra fångstkammaren. Fisket med den mindre "push up"-fällan är även mer arbetsbesparande än nätfisket, eftersom man inte är lika bunden till att vittja redskapet efter kort tidsintervall. Fisken fångas levande och har därmed hög fångstkvalitet. Bränsleförbrukningen minskar även jämfört med nätfiske i och med att inte redskapet vittjas varje dag. Liksom många andra kustnära fisken bör det även i detta fiske finnas möjlighet att miljömärka fisket.

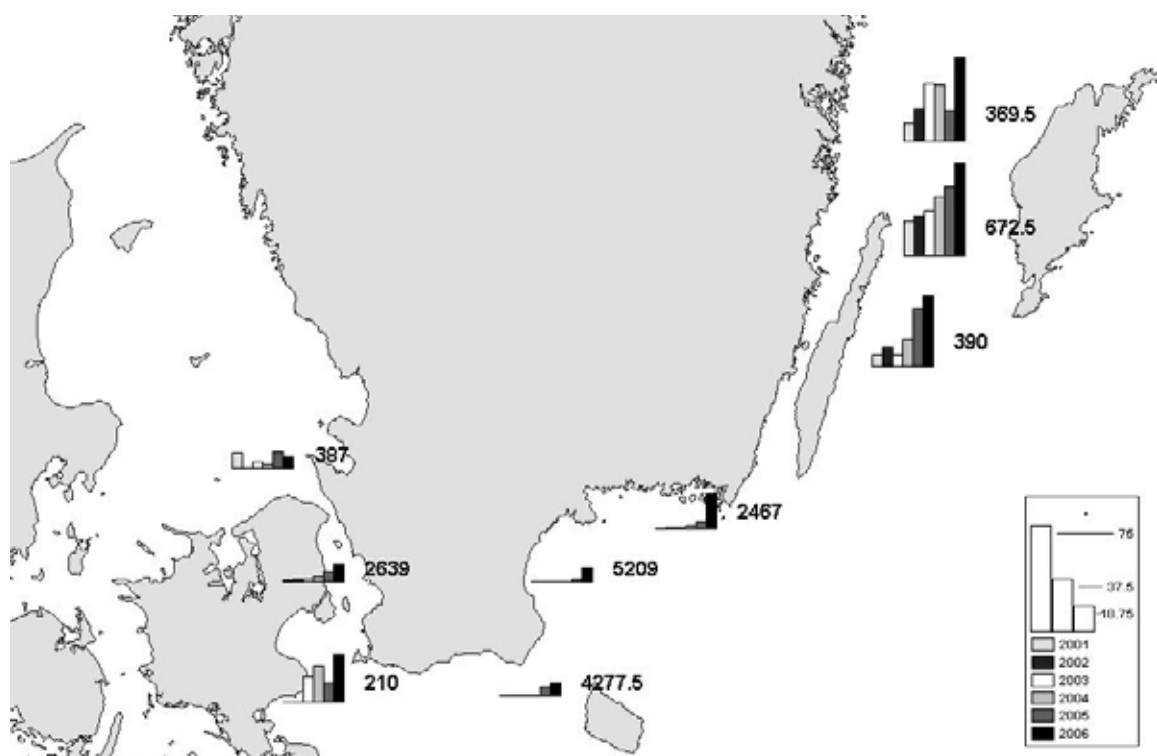
Fiske efter torsk med garn

Det kustnära garnfisket efter torsk är koncentrerat till södra och Egentliga Östersjön. Detta är det fiske som på senare tid haft största skadeökningen. Gråsälerna söker upp redskapen och äter upp och skadar fångsten och förstör redskapen. Skadebilden, i

huvudsak hur skadorna är fördelade, kan illustreras av data från den officiella loggboken. Loggböckerna ger inte någon detaljerad bild över skadesituationen och ger inte besked om hur omfattande skadan är för varje fiskare, men kan ge en uppfattning om hur skadorna är fördelade längs kusten och hur de har ökat över åren. Torskfisket är mest koncentrerat längs den svenska Sydkusten men skadorna är störst i Egentliga Östersjön.

Under de senaste åren har rapporter om sälskador i torskgarnsfisket generellt ökat. Fisket runt norra Öland och längs Smålandskusten är mest drabbat och sälskadorna har under de senaste åren ökat explosionsartat. Detta trots att gråsälpopulationen i detta område inte har ökat avsevärt. Det verkar alltså inte finnas något absolut samband mellan sälpopulationens ökning och ökningen av skador i torskfisket. Siffrorna grundar sig på detaljerade dagliga rapporter om fiskeinsats och fångst från fiskefartyg med en längd över 10 meter (fr.o.m. 2005 även torskfiskande båtar över 8 meter) till den officiella loggboken.

Resultatet har blivit att fisket i vissa områden inte längre är lönsamt utan är på väg att slås ut. Dessvärre är det inte bara de synligt skadade fiskarna som är förluster för fiskarna. Traditionellt har antalet sälskadade fiskar som observeras i näten använts som ett mått på fångstförlusterna men en stor del av fångsten försvinner utan att sälen lämnar några spår efter sig. Studier har visat att för varje skadad fisk som kommer upp är det minst fyra fiskar som försvunnit, vilket visar att förlusterna i fisket är större än tidigare beräknat då det endast tagits hänsyn till den synliga förlusten.

Dagliga rapporteringar till loggboken som innehåller notering om sälinteraktion i torskgarnsfisket från år 2001 till och med år 2006. Siffran bredvid grafen anger medel av antal rapporteringar för år 2005 och 2006 i området.

Fiskeriverket arbetar i nuläget med att i samarbete med yrkesfiskare utveckla ett alternativ till garnfisket. Under flera år har yrkesfiskare provfiskat i olika områden med torskburar utvecklade i Norge. Burarna som använts är flytande strax ovanför botten. De ställer sig därmed i strömmens riktning med beteslukten strömmande ut ur burens ingång. De har två kammare, en ingångskammare och ovanför den en fångstkammare där fångsten simmar upp och samlas. Flera försök har genomförts för att öka burarnas fiskeeffektivitet bl.a. vilket bete som lockar till sig mest torsk. Skuren sill visade sig var det bete som fungerade bäst. Möjligheten att öka fångsteffektiviteten med hjälp av ett visuellt stimuli har också studerats. Preliminära resultat visar att fångsterna ökar om man i burens ingång knyter vita band som rör sig i strömmen.

Fångsten i burarna varierar över säsongen. Preliminära resultat visar att under vissa perioder är garn mer effektiva räknat per redskapsmeter än burar men under andra perioder är burfisket mer effektivt. Burar är betade redskap och dess fiskeeffektivitet beror på både biologiska och omgivande miljöfaktorer. En lekande torsk har ingen motivation att söka efter föda och söker sig därmed inte heller till torskburen. Strömförhållanden kring redskapen påverkar hur betesdoften sprids och fiskens möjlighet att hitta redskapet. Jämförs burfisket med garn- och krokfisket fiskar burarna ännu inte lika bra som krok och garnfiske utifrån en normal arbetsinsats. Det finns däremot många fördelar med burfiske vilket kan leda till ett högre pris och därmed kompensera för något mindre fångst. Med rätt maskstorlek på burarna så selekteras den mindre småtorsken ut. Fångsten är av högsta kvalitet (levande) vilket bör kunna ge högre priser på marknaden. En annan fördel är att bifångster av marina däggdjur och fågel kan minimeras. Alla dessa fördelar gör att det bör vara möjligt att miljömärka burfisket som ett ekologiskt småskaligt fiske vilket kan bidra till ett högre pris för fångsten.

Fiske efter strömming

Strömmingsbeståndet i Bottenhavet bedöms vara underutnyttjat i det svenska kustfisket. Detta beror till betydande del på att strömmingsfisket i norra Östersjön är utsatt för omfattande och ökande sälskador vilket inneburit att nätfiske i stort sett upphört utom under våren.

Sälskadorna upplevs då i de flesta fall uthärdliga då tillgången av lekströmming räcker både till säl och till människa. Detta kan snabbt ändras vid minskande strömmingstillgång då skadorna märks tydligare alternativt att sälskadorna ökar markant. Risken är att detta fiske även riskerar att slås ut som det redan är gjort under resten av året. Det enda redskapsalternativet för ett kustfiske som inte utförs med trål är att få igång en utveckling av fasta redskap som strömmingsfällor vilka skyddar fångsten mot sälangrepp och samtidigt ger en hög fångst av bra kvalitet. Sådana försök bedrivs nu av Fiskeriverket tillsammans med redskapstillverkare.

5.1.4 Sälskadornas påverkan på lönsamheten

Fisket påverkas negativt av säl och skarv framförallt genom att fisk tas direkt ur fiskeredskapen samt att fiskeredskapen skadas eller förstörs. 2004 uppskattades de totala fångstförlusterna till ca 33 mnkr. Detta värde är en underskattning eftersom inte alla fiskeredskap och regioner är inkluderade i analysen samt att den frivilliga journalföringen inte är heltäckande. Dessutom har det inte varit möjligt att beräkna förluster orsakade av att sälen aktivt skrämmer bort fångst från redskapen.

Utöver de direkta fångstförlusterna bör de indirekta förlusterna beaktas:

- Tidsåtgång för lagning av redskap
- Lägre pris och kassation av fisk som är infekterad av sälmask
- Förkortad livslängd på redskapen
- Ökad tid och bränsleåtgång för tätare vittjning
- Längre transporter till områden med lägre risk för sälskador
- Förlorade fiskemöjligheter, såväl geografiskt som genom begränsning av vilka typer av redskap som kan användas

De indirekta förlusterna är mycket svåra att värdera. De har tidigare uppskattats till ungefär hälften av de direkta skadorna. Därmed är det rimligt att anta att de totala ekonomiska förlusterna orsakade av säl i det svenska yrkesfisket översteg 50 mnkr år 2004. Det finns ingen tillförlitlig skattning av förlusterna i fisket orsakade av säl och skarv för år 2009, dock förutsätts att skadorna för året är väsentligt större än de var 2004.

5.1.5 Skarvskador

Storskarven delas in i två raser storskarven och mellanskarven. Det är mellanskarven som häckar i Sverige och som står för överväldigande andel av skadorna. Fiskeriverket samlade in över 13 000 rapporteringar från yrkesfiskare över deras fångst och fiskeansträngningar i en frivillig detaljerad journalföring under åren 2005 och 2006. Uppgifterna ger en detaljerad beskrivning av fisket där obligatoriska uppgifter om skador samt bifångster av marina däggdjur och fåglar ingår.

Studien som omfattar totalt 81 yrkesfiskare vilka representerar alla kustfiskeredskap. Journalföringen visar att det förekommer skarvskador i alla områden, både av fångst och av redskap. En fjärdedel av fiskarna rapporterade någon typ av skarvskada. Det är speciellt två redskap som är utsatta, stora fasta redskap som bottengarn i Egentliga Östersjön och ålryssjor längs Västkusten där det under 2005 och 2006 skedde skarvskador under ca 10 procent av alla fiskeansträngningar. I nätfiske, speciellt efter strömming och sik, har det för enskilda fiskare även varit omfattande skador där skadorna har överstigit fångsten. Det är speciellt fiske efter tre kommersiella arter som är utsatta; sik, strömming och ål. Antalet skador på fångst dominerar jämfört med skador på redskap. Det gör att man kan dra slutsatsen att skadorna är av större omfattning eftersom skarv precis som säl tar bort fisk från redskapen utan att det blir rester kvar. I vilken omfattning detta sker är dock okänt. I jämförelse med rapporterade sälskador i journalföringen är dock rapporteringen av skarvskadorna av lägre omfattning. Detta gäller både för antalet rapporterade skador samt omfattningen av varje enskild skada utom i några få fall där skarvskadorna uppskattas vara mångfalt större än fångsten eller att ha helt eliminerat fångsten.

De ekonomiska konsekvenserna av skarvens skador är vanskelig att göra men de understiger klart de skador som sälarna orsakar. Vid kontakter med yrkesfiskare framkommer det generellt, att de ser skarvens eventuella effekter på fiskbestånden viktigare än de direkta skadorna. Detta vidimeras av en färsk telefonundersökning av skarvens effekt på yrkesfisket i insjöar där nära 5 gånger fler fiskare tyckte att konkurrensen var ett viktigare problem än de direkta skadorna.

Åtgärder för att minska skarvens direkta skador är intimt förknippade med de åtgärder som föreslås för att minska sälskador, där fisket styrs om från garnfiske till andra

fisken där fångsten stängs in i konstruktioner som mekaniskt skiljer den från skadegörarna.

Vid kontakter med yrkesfiskare framkommer det generellt, att de ser skarvens eventuella effekter på fiskbestånden viktigare än de direkta skadorna.

Vad som saknas är bättre kunskap om skarvens ekosystemeffekter men konflikten mellan skarv och människa är redan så infekterad att det redan kan diskuteras hur stor skarvpopulation kan tillåtas bli i Sverige. I detta sammanhang är det kanske effektivast att man med mindre förvaltningsåtgärder hindrar skarvens expansion i norra Östersjön där den nu är på tillväxtfas. Dels minskas de direkta effekterna i området samt att mängden migrerande fåglar minskar i resterande Sverige och Europa.

5.1.6 Testade metoder för att minska sälens påverkan på fisket

Implementering av alternativa sälsäkra metoder och fiskeredskap

Program Säl och Fiske är det forum som står för utvecklingen av alternativa redskap. Programmet består av länsstyrelser, Naturvårdsverk, Fiskeriverk och yrkesfiskare. De testar nya redskap och kommer fram med vetenskapligt underlag för hur de nya alternativa sälsäkra redskapen fungerar i ett kommersiellt fiske. Även andra metoder för att minska sälskador samt öka redskapens selektivitet tas fram av gruppen. Den fortsatta implementeringen av alternativa redskap bör ske av fiskarna själva men med stöd från myndigheter och länsstyrelser. Myndigheternas mål är att verka för ett hållbart ekologiskt fiske vilket inkluderar bland annat minskning av bifångster och utveckling av ett fiske med mindre miljöpåverkan. Miljömärkning skapar förutsättningar för fiskarna att bedriva ett hållbart ekologiskt fiske på ett ekonomiskt bärkraftigt sätt. Det är alla parter ansvar att verka för detta. Det kommer därför att behövas en kontinuerlig utveckling av fiskemetoder där ansvaret delas mellan de aktiva yrkesfiskarna, redskapstillverkare och myndigheter som Fiskeriverket, Naturvårdsverket och länsstyrelser.

Avskräckning

Genom åren har en mängd olika tester gjorts i Sverige och andra delar av världen. Metoderna har gällt ljud, skrämselskott, strömstötar, illasmakande kemikalier etc. Ett genomgående resultat är att testerna har givet ett negativt resultat. För att en avskräckning ska fungera krävs det ett stort fysiskt obehag för säl, starkare än drivkraften att hitta mat vid redskapet. Utan att helt utesluta nya idéer som med svaga strömstötar i redskap bedöms det som att det i dag endast är med hjälp av starka ljud som avskräckning kan ha en effekt.

De på marknaden tillgängliga sälskrämmorna har en mycket hög ljudpuls, men i ett frekvensområde fiskar inte kan uppfatta. De är primärt konstruerade för användning i fiskodlingar (kasseodlingar) och har ett flertal tekniska svagheter (hög strömförsörjning, svag flexibilitet av ljudmönster och liten rörlighet) när det gäller användning i fiskerisammanhang. Ett flertal tester har visat att dessa sälskrämmor inte fungerar tillfredställande för gråsäl vid de redskap som idag används i Östersjön. En utveckling av nya och bättre anpassade sälskrämmor sker dock. En intressant idé är att istället för att skydda redskap, skapa en ljudbarriär intill avgränsade områden där säl på detta sätt hålls borta.

Det finns ett lyckat exempel i Lagan på Västkusten på att en sälskrämma effektivt har fungerat för att hindra knobbsäl gå upp till en kraftverksdamm där uppvandrade laxfiskar stoppas och är ett lätt sälbyte. I Bottenviken finns det en möjlighet att mobila sälskrämmor, där strömförsörjningen kommer från blybatterier, kan minska problem med att främst vikare skadar siklöjefiske med skötar under hösten. Här bedrivs nätfisket med begränsad längd av näten eftersom fisken koncentreras och att en skrämma kan täcka en stor del av näten. Strömförsörjningen måste dock förbättras och mer tester behövs för att se om det sker en ökad tolerans mot ljudet hos vikare på liknande sätt som man sett på gråsäl.

Sammantaget bedöms avskräckningsmetoder kunna ha en positiv effekt i vissa situationer men inte som en generell metod.

Skydds jakt

Jakt är en omdiskuterad form av metod för att förebygga skador och minska effekter av predatorernas påverkan på fiskebestånd. Fiskeriverket påpekade med anledning av Naturvårdsverkets regeringsuppdrag om Arbetet med förvaltningsplaner för säl och skarv samt översyn av jaktbestämmelser 2008, att frågan om jakt behöver förtydligas. Rovdjursutredningen som las fram 2007 tog inte upp sälproblematiken, trots att gråsäl och knobbsäl är de stora rovdjur som har störst numerär i Sverige och att konflikten mellan rovdjurens och människans nyttjande av naturresurserna är mer uttalad för sälar än för de flesta andra rovdjur.

Även konflikten med skarv är betydande. Det finns flera frågor kring förvaltningen av säl och skarv som bör belysas och Fiskeriverket föreslår därför att en ny utredning tillsätts för att ge regeringen underlag till en samlad sälpolitik. I detta sammanhang bör även skarvproblematiken belysas.

Förvaltning av säl och skarv är beroende av internationella åtaganden men i inget fall hindrar det en jakt som inte äventyrar bevarandestatusen. Våra sälarter är upptagna i annex V i art- och habitatdirektivets (92/43/EEG). Undantagsbestämmelser i artikel 16 medger dock avvikelser från arternas skydd om ex. arten utgör ett hot mot näringen samt att jakten inte försvårar upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus. Skarvjakt regleras i artikel 9 i fågelskyddsdirektivet (79/409/EEG) där medlemsstaterna ges möjlighet att vidta avvärjande åtgärder för att förhindra allvarlig skada förutsatt att en god bevarandestatus för fågelarten inte äventyras. Inte heller HELCOM:s sälrekommendation 27–28/2 står i strid med en tillämpad jakt. I rekommendationen finns principer för förvaltningen om att uttag får ske i upp den till grad att sälpopulationerna har en positiv tillväxt.

Erfarenheter från en lång tid av utveckling av sälsäkra redskap är att denna måste kompletteras med ökad skydds jakt för att motverka sälarnas anpassning till förändringar i redskap och skrämsemetoder. Fiskeriverket har vid flera undersökningar visat att det är samma individer som återkommer till redskapen, vilket stödjer det som yrkesfiskare hävdar, att den övervägande delen av sälskadorna utförs av s.k. specialister. Detta gäller både för knobbsäl och för gråsäl. Hur stor del av sälpopulationerna som är så kallade specialister och använder redskap som födokälla finns det ingen uppfattning om.

Utan en kompletterande jakt är det mycket troligt att de positiva effekterna av redskapsförändringar vägs upp av allt fler och mer företagsamma sälindivider vilka anpassar sig till den nya tekniken. Detta gäller alla sälarter. När det gäller knobbsäl så är skadorna i dag koncentrerade till ålryssjor, främst på grund av att det inte finns något annat levande kustfiske. Om fiskpopulationerna längs Västkusten skulle återhämta sig och därmed ge förutsättningar för ett aktivt kustfiske med garn och fiskburar så kommer troligtvis även sälskadorna att öka markant. Att i det läget kunna motverka skadebeteende med skydds jakt kan bli nödvändigt för ett kustfiske med passiva redskap. Gällande vikare, måste det redan i nuläget till en riktad skydds jakt av enstaka individer vid fiskeredskap för att minska den snabba utveckling av sälskador som den arten står för.

Sedan 2001 finns det en möjlighet till skydds jakt av gråsäl i Östersjön, sedan 2009 även av knobbsäl längs Västkusten. Omfattningen av jakten har varit begränsad. Kvoten på gråsäl har uppgått till mellan 150–230 individer, men inget år har mer än 60 procent av djuren fällts. År 2009 minskade t.o.m. antalet skjutna djur i faktiska tal i jämförelse med 2008. Jakten på Västkusten fyllde dock kvoten av 50 djur till 100 procent trots att jakten kom i gång sent. Ett viktigt skäl till varför utfallet av skydds jakt av gråsäl varit begränsad och att kvoten djur inte utnyttjats är att jakten från båt har varit förbjuden.

Att förbjuda jakt från båt har omöjliggjort jakt vid de flesta redskap eftersom dessa är så långt belägna ifrån land. Möjligheten att jaga gråsäl på land eller is är i de flesta län begränsad på grund av jakten är förbjuden på de skär gråsälens går upp på land eller att lämpliga isförhållanden saknas. Säljakt är dessutom en svår jaktform som kräver såväl lämpliga båtar som erfarenhet och kunskap om havet. Fiskare är i många fall inte jägare eller har inte den tid som krävs för att ta del av jakt. Under de senaste åren har det skett en liberalisering av förbudet mot jakt från båt. Personliga licenser har delats ut till fiskare för jakt där redan sälskadeförbyggande åtgärder har prövats. Under 2009 har garnfiskare i Blekinge fått rätt att jaga vid sina redskap som en preventiv åtgärd utan krav på vilka redskap jaktens sker vid.

En jaktform som motsvarar kraven att både ta bort rätt skadegörare och samtidigt bärga djur är fallor för levandefångst. Sedan ett par år finns en sälfalla typgodkänd för levandefångst av säl som används i anslutning till laxfallor av "push up"-konstruktion. Tekniken innebär att sälen fångas i "push up"-fällan när den försöker komma åt den instängda fångsten. Ännu så länge är tekniken under utveckling och har därmed haft en begränsad användning. Levandefångst kan även vara ett alternativ vid andra redskap än laxredskap och försök vid andra fisken såsom torskfiske pågår.

Ett hinder för en mer omfattande jakt av speciellt gråsäl i Östersjön är att de flesta och viktigaste lokalerna där sälarna kan skjutas på land är sälskyddsområden med tillträdes- och jaktförbud hela året. Även andra viktiga sältillhåll är undantagna för jakt eftersom de är viktiga lokaler för sälräkningarna som ska ske på ostörda djur. Behovet av skydd hela året kan diskuteras. Under vinter fram till försommaren finns det biologiska motiv för skydd. Gråsälens får sina ungar vintertid och under sen vår och försommar byter sälarna päls och ligger till stor del uppe på land. Under resten av året finns inget egentligt behov av skydd och en tidsmässig begränsad jakt bör kunna tillåtas utan större men för populationen. Räkningarna utförs under pälsbytet i maj–juni och en jakt på hösten kan inte ha någon inverkan på tillförlitligheten av räkningarna.

5.2 Fiskets miljöeffekter

5.2.1 Fysisk miljöpåverkan

Fiske med redskap som kommer i kontakt med och släpas utefter havsbotten, särskilt bottentrålar, kan ge omfattande skador på dessa livsmiljöer. Bottentrålsfisket påverkar känsliga hård- och mjukbottenorganismer och redskap kan gå förlorade när de fastnar i klippkanter. Trålfisket efter fisk och räka fångar hotade arter som hajar och rockor.

Å andra sidan orsakar fiske med passiva redskap längs våra kuster små om ens några skador på bottenarna. Detta fiske bedrivs nära hemmahamnen med små båtar (under 12 meter) oftast utrustade med utombordare och fyrtaksmotorer. Påverkan på miljön i form av utsläpp av avgaser och olja är därför liten, då också färdvägen till fiskeplatsen vanligtvis är kort och bränsleförbrukningen därför jämförelsevis liten.

5.2.2 Bifångster

En vid definition av bifångst är all fångst som sker utöver det som är syftet för en fiskeoperation. Man kan urskilja tre huvudtyper av bifångster:

- Fångst av andra arter än målarten, men som har kommersiellt värde och därför landas.
- Fångst av kommersiella arter som inte kan landas på grund av att de understiger minimimått eller för vilka fångstknoten är uppfiskad (se även "Utkast").
- Fångster av fisk och andra organismer som inte är avsiktliga och inte har något kommersiellt värde (se även "Utkast").

Det småskaliga kustfisket är generellt ett blandfiske där den lokala marknaden styr efterfrågan. Det är därför ofta svårt att separera fångster i målarter och bifångstarter. Undersökningar som baserades på uppgifter från frivilliga journalförande yrkesfiskare visar dock att bifångsterna i kustfisket är betydande.

Bifångster av andra arter än målarten förekommer frekvent. Vid fisket med fasta redskap är fångade arter och individer vid liv om tiden mellan vittjningstillfällena inte är alltför lång. Om sedan fiskaren hanterar fångsten väl vid vittjningen kan oönskade eller icke tillåtna arter och undermåliga individer återutsättas med hög överlevnad. Vid nätfiske är dock överlevnaden för bifångade arter och undermåliga individer av målarten generellt sett låg.

De bifångster som utgör störst hot mot biologisk mångfald är de som sker av arter med hög ålder vid könsmognad och låg reproduktionshastighet. Främst gäller det marina däggdjur, hajar och rockor samt i vissa fall fåglar. Sådana bifångster sker normalt med låg frekvens och är spritt i tid och rum.

Problemet med bifångster av marina däggdjur och fåglar är störst inom det kustnära fisket. I framför allt de större fasta redskapen fångas en del sjöfågel (främst mel-lanskarv) och i Östersjön något hundratal gråsälar och vikare. I gulålsfisket längs Västkusten inträffar att en del sjöfågel fångas samt sällsynt mindre knobbsälar. Död-ligheten på dessa individer är i stort sett 100 procent. Vid nätfiske främst på grund-

områden kan sjöfågel fångas, liksom vid nätfiske på senhösten under flyttperioden, då stora flockar av t.ex. storskrak kan jaga tillsammans.

Både säl och skarv letar sig aktivt till fisk som fastnat i fiskeredskap, vilket medför att risken att fastna i garn som bifångst också ökar. En viktig del i arbetet är att ta reda på i vilket fiske bifångster sker och till hur stor del. Säkrare uppgifter måste tas fram liksom metoder och redskap för att minska bifångsterna.

5.2.3 Utkast

Merparten av kunskapen kring bifångster i utsjöfiskena kommer från Fiskeriverkets observatörsprogram för ombordprovtagning på kommersiella fiskebåtar. Programmet huvudsakliga syfte är att generera data för uppskattning av mängden utkast i det kommersiella fisket för de kommersiella bestånden. Insamlingen av data för uppskattningar av mängden fisk och skaldjur som kastas över bord (utkast) i svenskt fiske påbörjades 1995/96 i Östersjön och Kattegatt och 1999 i Skagerrak. Sedan 2002 har Sverige i enlighet med de olika datainsamlingsprogrammen skyldighet att för ett antal fiskerier, samla in data för att kunna uppskatta mängden fisk och skaldjur som kastas.

Eftersom endast en liten del (mindre än en procent) av den totala fiskeansträngningen inom de olika fiskena kan täckas med observatörer ombord är representativiteten hos data osäker. För de vanligaste arterna bedöms omfattningen vara tillräckligt stor för att trender i beståndsutvecklingen ska kunna upptäckas.

Yrkesfisket lämnar obligatoriska uppgifter om landad fisk i loggböcker eller i kustfiskejournaler. Bifångster i form av mängd kastad fisk kan anges, men uppgifterna är frivilliga. Sammanställningar av loggböcker visar att få fiskare noterar bifångster. Dessutom noteras enbart bifångster av kommersiella fiskarter. Data om så kallad "skräpfisk" (t.ex. karpfiskar) saknas eller är sporadiska.

Tabellen visar en sammanställning av de undersökta fiskerierna, andel utkast och dominerande arter i utkastet. Variationen i fångstsammansättning och andel av utkastet är stor mellan enskilda fiskeoperationer, siffrorna bör därför ses som ungefärliga.

Andel kastad fångst i svenska fisken					
Fiske	Område	År	Provtagna hal	Kastad fångst %	Dominerande arter i utkast
Trålfiske efter kräfta	Kattegatt	2009	28	56	Kräfta, Sandskädda, Vitling, Rödspotta, Torsk
Trålfiske efter kräfta med rist	Kattegatt	2009	23	70	Kräfta, Sandskädda, Rödspotta
Trålfiske efter räka	Skagerrak	2009	25	48	Vitlinglyra, Räka, Gråsej, Skoläst
Trålfiske efter räka med rist	Skagerrak	2009	18	26	Räka
Trålfiske efter fisk	Skagerrak	2009	23	12	Torsk, Rödspotta, Sjurygg, Klorocka, Kolja, Lerskädda, Gråsej
Trålfiske efter rödtunga	Skagerrak	2009	12	35	Klorocka, Torsk, Gråsej
Trålfiske efter kräfta	Skagerrak	2009	25	50	Torsk, Kolja, Kräfta, Lerskädda, Rödspotta, Vitling
Trålfiske efter kräfta med rist	Skagerrak	2009	21	54	Kräfta, Sandskädda
Trålfiske efter torsk	Östersjön	2009	71	19	Torsk, Skrubbskädda
Garnfiske efter torsk	Östersjön	2009	34	7	Torsk, Skrubbskädda
Krokfiske efter torsk	Östersjön	2009	11	10	Torsk

Västerhavet

I Västerhavet är Fiskeriverkets observatörsprogram inriktade på olika trålfisken efter demersala arter. I Skagerrak tas prover från räkfiske med rist, räkfiske utan rist, kräftfiske med rist, kräftfiske utan rist, fiske efter rödtunga och fiske efter andra demersala fiskarter. Eftersom det riktade torskfisket i Kattegatt på grund av beståndssituationen inte längre förekommer i någon utsträckning provtas i detta område endast kräftfisken med och utan rist.

Andelen utkast i de olika fiskena växlar mellan 12 procent och 70 procent. Under 2009 är dock siffrorna lägre framför allt för torsk jämfört med tidigare år eftersom Fiskeriverket detta år under en period stängde hela fisket med konventionella trålar istället för att som tidigare införa landningsförbud på torsk (den torsk som då fångades men inte fick landas slängdes).

De relativt höga andelarna utkast i ristfiskena beror på att risten selekterar bort arter också från landningarna. Samtidigt är inte risten idag storlekssektiv för kräfta. Det innebär i princip att lika mycket småkräfta fångas i en risttrål som i en konventionell trål men att det samtidigt inte finns några landningar av fiskarter att balansera upp utkastet med. Mängden utkast blir dock lägre eftersom mycket fisk (jämför antalet dominerande arter i tabellen) selekteras bort. Förutom kräfta fångas också en del små plattfiskar i risten. Detta är huvudsakligen ett problem i Kattegatt. Ristfiskena bedrivs huvudsakligen närmast kusten.

Östersjön

Enligt Fiskeriverkets observatörsprogram är mängden utkast i torskfisket med passiva redskap (garn och krok) betydligt mindre än i trålfisket efter torsk. I trålfisket 2009 kastades ungefär 19 procent av den totala fångsten. I garn och krokfisket var motsvarande siffror 7 procent respektive 10 procent. I garn och trålfisken riktade efter torsk utgör undermålig torsk och skrubba huvuddelen av den kastade fisken. I krokfisket kastas nästan enbart torsk.

5.2.4 Skonsamma fångstmetoder och miljömärkning

Utveckling av skonsamma trålar

Rist i kräft och räkfiske i Västerhavet

Vid trålning med traditionella finmaskiga trålar såsom räk- och kräfttrål fångas bifångster av skyddade fiskarter och små individer (räka eller kräfta). Många försök har gjorts för att öka både art- och storleksselektionen i dessa finmaskiga trålar.

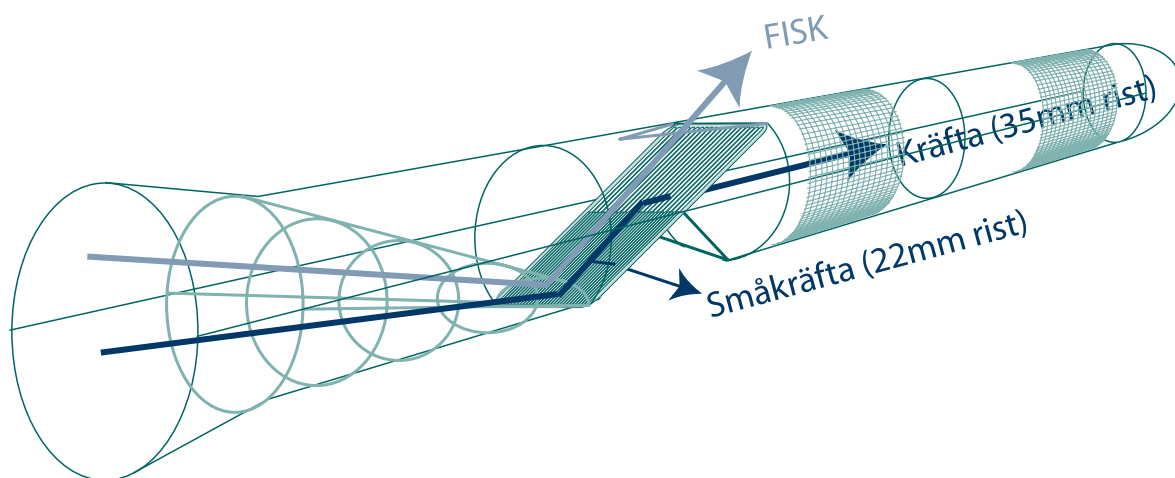
Rist har med framgång använts för att kunna selektera ut räka och kräfta från fisk, att selektera ut olika fiskarter i trålen har visat sig vara mer komplicerat. Den svenska trålredskapsforskningen under senare år har fokuserat på utveckling av kräftfrist framförallt med bakgrund av de stora mängder fisk under minimimått som har fångat i detta fiske. Innan trålgränsen flyttades ut 2004 genomfördes undersökningar hur man effektivast undgick bifångst av fisk i kräfttrålningen. Det slutgiltiga konceptet blev att modifiera räkristen till att passa för havskraftstrålar.

Efter en utflyttning av trålgränsen infördes krav på användandet av sorteringsrist och fyrkantmaska vid fiske efter havskräfta innanför den nya trålgränsen. Huvudsakliga motivet var att minska bifångsterna av torsk i trålfisket. Sedan 2005 har detta redskap även upptagits i EU:s regleringar inom hela Skagerrak och Kattegatt. Användandet av sorteringsrist har premierats genom att kräftrist och 70mm fyrkantmaska är helt undantaget begränsningar i fiskedagar. Undantaget från kilowattdagssystemet grundas på att redskapet är så artselektivt att fångsten av torsk understiger 1,5 procent

Under 2009/2010 genomförs försök för att ytterligare förbättra kräftristen med inriktning på att minska fångsterna av kräfta under minimimått samt av lite plattfisk.

Den hittills mest framgångsrika utsorteringen av fisk i räktrål är med hjälp av en 19 mm rist där räkor går igenom risten och fångas medan fisk leds längs risten ut ur trålen (figur Principskiss av en risttrål för räka). Systemet har visat sig mycket effektivt där majoriteten av bifångsterna sorteras ut medan tappet i räkor ligger mellan 0 till 5 procent. År 1990 lagstodgade Norge rist i allt räkfiske norr om 62:a breddgraden. Kanada införde rist 1991 och Island 1995.

Under 2009/2010 genomförs ytterligare försök med att studera hurvida en ökad maskstorlek i kombination med en s.k. fångstunnel för fisk kan minska mängden utkast ytterligare.

Principskiss av en risttrål för räka (19mm spaltbredd) och havskräfta (35mm).

Bacoma i Östersjön

För att minska bifångsterna av undermålig torsk i Östersjön gjordes under slutet av 1990-talet samt i början av 2000-talet intensiva försök med en 110 mm panel i lyftet på 105 mm trål i Östersjön det s.k. Bacoma-projektet. Detta resulterade i ett redskap som nu använts av en majoritet av trålfiskarna i Östersjön. Under 2010 kommer panelen att ökas till 120 mm i Östersjön.

Miljömärkning och kustfiske

I det kustnära fisket finns det idag inte alltid förutsättningar för att investera i nya redskap eller andra miljövänliga alternativ. Det krävs även en motivation att prova på något nytt. Genom att miljömärka fisket kan man skapa ett högre fångstvärde vilket kan öka motivationen att investera i skonsamma redskap. Man skapar därmed ekonomiska förutsättningarna för fiskarna att bedriva ett ekologiskt hållbart fiske. Miljömärkning kan öka incitamenten för den individuella fiskaren för att skapa ett mer ekologiskt hållbart fiske. Inom ramen för en miljöcertifiering kan fiskarna själva arbeta för att minska bifångster av fågel, däggdjur samt undermålig fisk och icke-kommersiella arter. Att minska bifångster i fisket ingår också i Sveriges miljömål.

Det kustnära fisket är mer hållbart i flera avseenden, bl.a. genom att fisket generellt har en mindre bränsleåtgång. I många fisken används även nät och burar vilket har en betydligt mindre fysisk påverkan på havsmiljön.

Det finns i dag miljömärkt burfiske efter kräfta i Kattegatt och Skagerrak, och även miljömärkt fiske efter räka med rist. Detta sker än så länge i mycket liten skala, men i och med att bestånden och fiskemetoderna klassats som hållbara finns möjlighet för fler fiskare att ansöka om märkningen. Den anpassning av företaget som krävs för märkningen är dock förenad med en kostnad för fiskaren och det är i dag osäkert om detta leder till ett högre pris i första försäljningsledet.

Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) har nyligen tillsammans med Fiskbranschens Riksförbund lämnat in en ansökan om certifiering av det svenska Östersjöfisket efter torsk. En sådan certifiering skulle innefatta hela det svenska fisket inklusive trålfisket. Att fiskets organisationer står bakom ansökningar om miljöcertifiering minskar bördan på den enskilde fiskaren men kommer troligen inte att vara begränsat till det småskaliga fisket. Det är därför osäkert om det småskaliga fisket kan nå konkurrensfördelar genom miljömärkning.

5.3 Kombination av yrkesfiske med annan verksamhet

Fiskeriverket har inte tillgång till uppgifter om i vilken omfattning yrkesfiskare bedriver annan verksamhet. De ekonomiska uppgifter verket samlar in gäller endast yrkesfiske. Fiskeriverket har för avsikt att genomföra en studie som närmare utreder betydelsen av olika försörjningskällor för personer som verkar inom det småskaliga kustfisket. Det kan konstateras att det kan finnas olika innebörder av begreppet "annan verksamhet". Detta kan dels avse näringsverksamhet utöver det rena fisket, vilket bland annat kan inbegripa beredning av egen fångst, fritidsfiskebaserad verksamhet och annan näringsverksamhet inklusive jordbruk. Annan verksamhet kan även avse tjänsteinkomster från annan anställning och transfereringar som till exempel pensionsutbetalningar.

5.3.1 Tidigare studier

Ett sätt att kartlägga förekomsten av annan verksamhet är genom uppgifter från deklARATIONER. En sådan studie gjordes bland "kustfiskehushåll" inför Fiskeriverkets rapport 2001 "Småskaligt kust- och insjöfiske – en analys". Slutsatsen var att de flesta av de hushåll där någon – oftast mannen – bedrev yrkesmässigt småskaligt kustfiske var beroende av både näringsverksamhet och inkomst av tjänst. Studien visade dessutom att inkomst av tjänst var avsevärt viktigare för hushållsekonomin än rörelseinkomsten, där fisket ingick. Den senare uppgick i genomsnitt till 58 000 kr och tjänsteinkomsten till 119 000 kr. Inkomsten av tjänst kommer främst från kvinnorna i "kustfiskehushållen". Vid jämförelse av kustfiskarnas hushållsekonomi med liknande näringsidkares, så som jordbrukare och renägare, visade det sig att likheterna mellan näringarna är klart större än skillnaderna. Alla hushåll var mycket beroende av tjänsteinkomsterna.

En finsk studie i detta ämne byggde på kvalitativa intervjuer med så gott som samtliga yrkesfiskare – 113 stycken – i tre skärgårdskommuner i sydvästra Finland. Medelåldern bland fiskarena var 52 år och fiskefartygen i allmänhet mellan sex och nio meter. Avseende medelåldern på yrkesutövarna påminner förhållandena om de svenska. Ser man till storleken på fartygen är den mindre än den genomsnittliga storleken på de fartyg som definierats inom kustfiskesegmentet i detta sammanhang. Det är därför troligt att kapitalkostnaderna för fisket i det finska exemplet är något lägre än det svenska genomsnittet. Detta tyder i sin tur på att i jämförelse med samtliga svenska kustfiskare kan mer tid ägnas åt annan verksamhet i Sydvästra Finland. Dock ligger exemplet utifrån fartygsstorlek, målarter och ekonomiska förhållanden i övrigt relativt nära svenska förhållanden, och för vissa delar av kuststräckan mycket nära. Studien bör därför kunna vara en god indikation på hur förhållandena ser ut inom det svenska kustfisket.

I den finska studien delades hushållsinkomsterna in i sju fördefinierade kategorier: fiske, vattenbruk, jordbruk, turism, annan egen näringsverksamhet, annan anställning och annan inkomst. Hushållen fick ange hur stor andel av hushållsinkomsterna som föll inom varje kategori. Studien delade utifrån svaren in hushållen i fyra olika kategorier: fiske, jordbruk, lönearbete och tjänsteföretag. Första gruppen fick mer än 50 procent av hushållets inkomster från fisket (inklusive vattenbruk) – i genomsnitt 71 procent. Jordbrukshushållen fick i genomsnitt 27 procent från fisket och mer än en

tredjedel från jordbruket. Lönearbetarna fick mer än 50 procent från den inkomstkällan men endast 18 procent från fisket. Denna grupp var också den största, med nästan hälften av alla intervjuade. Tjänsteföretagen fick minst 30 procent från turistindustrin på något sätt, och ungefär lika stor del från fisket, i genomsnitt.

Hushållens genomsnittliga bruttoinkomst var 30 770 € och de intervjuade yrkesfiskarna (i stort sett bara män) stod för 68 procent av hushållets inkomster i genomsnitt. Yrkesfiskarna i denna studie menade generellt att inkomsten från fiske inte var det viktigaste. Fisket skulle gå runt men att det var mer av en livsstil för dem.

Resultaten i de båda studierna pekar på att en majoritet av de hushåll där småskaligt (yrkesmässigt) kustfiske bedrivs i första hand får inkomster från andra verksamheter än fisket. Allt tyder också på att dessa inkomster inte i första hand kommer från verksamheter som har en nära koppling till fisket, t.ex. egen beredning av fångsten. Dessa skulle ha klassats som näringsinkomster i den svenska studien, och i den finska är det troligt att de skulle ha hänfört även sådana inkomster till "fiske". Den vanligaste inkomsten är inkomst av tjänst, och åtminstone enligt den finska studien har sådana inkomster inte i första hand någon koppling till vare sig fiske eller turistbaserad verksamhet.

Båda studier har utförts på hushålls nivå, men med något olika resultat vad gäller mäns och kvinnors bidrag till den totala inkomsten. I den svenska studien stod kvinnorna för den största delen av inkomsterna (förvärvsinkomster) medan det i den finska studien är männen som står för två tredjedelar av de totala hushållsinkomsterna, trots att det även där är förvärvsinkomster som dominerar.

5.3.2 Förutsättningarna för annan verksamhet inom fisket i dag

För att få en indikation på förekomsten av annan verksamhet inom det småskaliga svenska kustfisket har Fiskeriverket genomfört vissa intervjuer. Något som framgår av dessa är att förutsättningarna att endast ägna sig åt fiske som ekonomisk verksamhet i dag är rätt små. Detta är inte heller någon ny situation, utan fisket har i långa tider varit ett ben att stå på för att få en inkomst och kunna bo kvar längs kusten och i skärgården. Många fiskare har också jord- och skogsfastigheter som ger utkomst möjligheter och även innebär ett incitament att bli kvar i bygden, något som framkom i studien om det finska småskaliga kustfisket.

Samtidigt som det licensierade yrkesfisket i de flesta fall inte är den enda inkomstkällan visar flera exempel att det är möjligt att längs hela kuststräckan bygga upp en fungerande näringsverksamhet med fisket som bas. Egen förädling av fångsten förefaller vara regel snarare än undantag längs stora delar av Östersjökusten, där begränsad logistik och stora avstånd gör transporter till grossist olönsamma. Lösningen kan då vara att butik och restaurang byggs upp i anslutning till den egna landningshamnen. En fiskare som intervjuats för studien har med sitt fiske som bas startat två restauranger med en sammanlagd omsättning på sex miljoner kronor. Trots – eller kanske tack vare – detta har han inte övergett sitt fiske, utan har fått ta in 25 anställda som sköter restaurangerna medan han själv går ut och fiskar så gott som varje dag. Sådana rörelser tar förstås lång tid att bygga upp; de startar och drivs även efter en eventuell expansion som familjeföretag i det att de blir en del av hushållets livsstil där man på sikt även strävar efter att involvera sina barn. En sådan typ av företag visar att hushållet är det som bör vara fokus för studier av ekonomin inom

det småskaliga fisket. Den andra parten i hushållet kan ofta ha ansvaret för den landbaserade verksamheten. En lyckad utveckling av ett livsmedelsföretag med det egna fisket som bas kan leda till att fiskaren blir nettoupköpare av fisk och därmed kan samarbeta med andra fiskare i omgivningen och skapa en ökad lokal efterfrågan. För att en sådan situation ska kunna uppstå bör förstås området där man har sin landningshamn ha en viss attraktionskraft på turister och närboende, kombinerat med en infrastruktur som gör det någorlunda lättåtkomligt för besökare.

Det är troligt att tidigare traditioner av besöksnäring i området kan spela in vad gäller möjligheterna att bygga upp en kringnäring till fisket, och då till fördel för mer etablerade turistmål. En entreprenör på Bohuskusten, som kombinerar eget burfiske med att anordna båtturer med turister, menar att man kan se en viss skillnad i inställningen till kombinationen fiske/besöksnäring mellan de olika fiskelägena längs kusten, där vissa samhällen sedan länge haft en stor andel sommargäster medan det för andra har blivit en kraftig expansion på senare år. Samtidigt förefaller det även på Västkusten vara så att majoriteten av yrkesfiskarna inom det småskaliga segmentet till någon del kombinerar sitt fiske med annan verksamhet. Medan det längs Östersjökusten verkar vara mycket vanligt att på egen hand bereda sin fångst, till exempel genom rökning, är det lika vanligt på Västkusten att på något vis få en del inkomster från turistverksamhet, framförallt kopplat till hummerfisket på hösten.

Det är ett relativt litet antal entreprenörer som till fullo utnyttjar de möjligheter som finns att bygga en näringsverksamhet kring fisket och besöksnäringen. Det är svårt att helt avgöra vilken utvecklingspotential det finns i sådana kombinationsverksamheter men den bör vara betydande, åtminstone i vissa regioner där besöksnäringen är stor eller under utveckling. Entreprenörerna själva pekar inte på några snabba lösningar för att skynda på en sådan utveckling, utan betonar vikten av hårt arbete och förmågan att se möjligheter. Projekt som syftar till att rent allmänt stimulera företagandet på landsbygden kan säkert i viss mån göra att fler får upp ögonen för möjligheterna. Möjligen krävs också en förnyring av fiskarkåren och att personer med andra bakgrunder kan etablera sig inom fisket. Som en av de intervjuade påpekar har många som gick in i fisket som unga på 1980-talet i dag fått sluta på grund av att de överinvesterade och därmed inte har klarat den minskning i fångster och kvoter som har varit sedan dess. För att få en större nyetablering i fiskeyrket krävs att de som kommer in i yrket i dag inser att fisket troligen endast kommer att utgöra en del av deras inkomster och därmed investerar därefter.

Fiskaren är en företagare och behöver kanske vara så än mer i framtiden. Samtidigt finns naturligtvis också möjligheten att kombinera fisket med inkomster från lönearbete. Som vi kunde se i de två studier som refereras ovan är det mycket möjligt att detta till och med är den vanligaste formen av kombinerad verksamhet, särskilt om vi resonerar i termer av hushåll. Om endast en person i hushållet ägnar sig åt yrkesfiske är det vanligaste att den andra personen (oftast en kvinna) lönearbetar. Även yrkesfiskaren själv kan förstås få en del av sina inkomster från förvärvsarbete. Här bör vi komma ihåg att en betydande del av den svenska yrkesfiskarkåren är över 65 år och andra inkomster kan alltså även utgöras av någon form av pension.

För fiskare som är anslutna till Sveriges Fiskares a-kassa (SFA) finns möjligheten att lyfta arbetslöshetsersättning under fiskestopp som är orsakade av dåligt väder och kvotstopp. Detta kan i vissa fall vara en betydande inkomstkälla. Även om man fiskar så att säga "på heltid" under en del av året kan väderberoendet inom många

delar av det småskaliga fisket, och den ansträngda kvotsituationen för vissa arter innebära längre perioder då man inte kan fiska. Detta kan förstås även lösas genom att ta säsongsanställningar eller dylikt under tider då man inte fiskar. En intervjuad fiskare menar att detta fungerar bra och att han utan problem kan finna arbete under de tider då han inte kan gå ute. Samtidigt upplever han att många fiskare väljer att i stället lyfta arbetslöshetsersättning under sådana perioder, trots att detta naturligtvis innebär lägre inkomster. Förvärvsarbete kan vara ett sätt att hålla sig kvar inom fisket utan att ägna sig åt egen förädling eller annan näringsverksamhet. Priserna på fisk har inte ökat i samma takt som kostnaderna för de flesta fiskeföretag. Väljer man då inte att satsa på egen förädling återstår lönearbete som ett alternativ för att fylla ut inkomsterna. Att många på detta sätt väljer att fortsätta arbeta som yrkesfiskare trots att det inte ger en fullödlig inkomst indikerar att fisket i sig har ett värde som de upplever som större än den faktiska betalning de får för fångsten.

Det är svårt att säga i hur stor grad möjligheten att lyfta arbetslöshetsersättning påverkar incitamenten att ägna sig åt andra verksamheter än fiske. Förekomsten av en arbetslöshetsförsäkring bygger dock på en bild där man kan livnära sig helt och hållet på fiske, och där stopperioderna endast är kortare avbrott. I realiteten kan dock ett småskaligt fiske efter torsk i Östersjön kanske endast bedrivas under 70–100 dagar i dagsläget. Naturligtvis behöver ett småskaligt yrkesfiske inte innebära ett fiske året om – det kan i hög grad vara en säsongsnäring – men en säker inkomstkälla vid ofrivilliga fiskestopp kan möjligen också innebära färre initiativ för att kunna ta ut ett högre värde för fångsten genom vidareförädling och dylikt.

5.3.3 Åtgärder

Kunskapen om i vilken utsträckning småskaligt fiske kombineras med annan verksamhet är mycket begränsad. Intervjuer i samband med denna rapport, såväl som tidigare studier i ämnet, indikerar dock att andra inkomster är viktiga för fiskehushållen. Framförallt verkar detta gälla tjänsteinkomster. En mer grundlig studie av olika kombinationer mellan småskaligt yrkesfiske och annan verksamhet bör genomföras, till exempel genom en kombination av enkäter och data från deklarerationer.

Trots att kunskapen kring detta är begränsad kan det finnas anledning att betrakta det småskaliga yrkesfisket mer som en del av en levande landsbygd och mindre som en isolerad näring som jämföras med heltidsarbete. Detta kan få följder för såväl fiskeriförvaltningen som näringspolitiken i stort.

Initiativ för att öka möjligheterna för yrkesfiskare att diversifiera sin verksamhet genom till exempel restaurangverksamhet eller turism bör fortsatt stödjas, vilket också sker inom ramen för de så kallade fiskeområden som bildats med stöd från Europeiska fiskerifonden (EFF). En relativt oprövad möjlighet är kombinationer mellan yrkesfiske och vattenbruk, där ett projekt för närvarande pågår kring abborrodling i Sankta Annas skärgård, med stöd från EFF.

Sandhamn, östra Blekinge, blåsig dag i oktober 2008. Foto: Fiskeriverket.

Ålfiske på sydkusten.

6. Hinder och svårigheter

Det föreligger flera hinder och svårigheter, som är av olika karaktär och betydelse, för att stärka det småskaliga kustnära fisket. Följande fem övergripande problemområden har identifierats. Inom de fem områdena presenteras i kapitlet ett större antal och mer specificerade svårigheter och hinder.

1. Resursen
2. Regelverk
3. Ekonomi
4. Infrastruktur
5. Sociala strukturer

6.1. Resursen

6.1.1 Överkapacitet

För att fisket ska vara långsiktigt lönsamt måste det finnas en balans mellan tillgängliga fiskeresurser och antal fiskefartyg. Det mer storskaliga fiskets problem med överkapacitet utgör ett hinder för en sund utveckling av i princip alla fiskerier (inklusive det småskaliga). Det småskaliga fiskets problem ligger dock främst i bristande konkurrenskraft gentemot det storskaliga.

Med fritt tillträde till ett fiske är det privatekonomiskt lönsamt för fiskaren att öka den egna fångstkapaciteten i och med att kostnaden i form av ett minskat fiskbestånd delas med alla fiskare. Fiskaren väljer därmed en ansträngningsnivå som ur ett samhälleligt perspektiv är för hög. Eftersom det stora flertalet fiskefartyg svårigen kan ställas om till någon annan verksamhet eller säljas med vinst på en överetablerad

fartygsmarknad blir det svårt för fiskaren att få tillbaks investeringskostnaden. Den låga lönsamheten och överetableringen inom fisket kvarstår därför. Om fiskeföretagen är olönsamma ökar dessutom riskerna för svartfiske och ökade utkast.

Långsiktigt innebär överkapaciteten en minskad tillgång på fisk vilket i sig utgör ett hinder för utveckling av småskaliga fiskerier. De småskaliga fiskerierna måste sedan också konkurrera med de mer storskaliga om resursen. Denna konkurrens kan vara snedvriden bl.a. p.g.a. subventioner. Bränslesubventioner gynnar bränsleintensiva fiskerier (ofta storskaliga fiskerier med släpredskap) framför bränslesnåla fiskerier (ofta småskaliga fiskerier med passiva redskap).

I svenskt fiske råder inte det fria tillträde som beskrivs ovan, utan fiskeansträngningen regleras oftast av kvoter och av den fiskeinsats som är tillåten för att begränsa fisket. I Västerhavet sker detta t.ex. genom s.k. kilowatt dagar. Småskaligt fiske är generellt mer väderberoende och kan därför missgynnas av begränsningar i antalet tillåtna fiskedagar, beroende på hur regleringen är utformad. Samtidigt är det svårt att helt komma till rätta med överkapaciteten med hjälp av tillträdesregleringar, bl.a. eftersom fiskekapaciteten är svår att mäta. Fisket kan därmed på olika sätt kompensera för nedskärningar i den nominella ansträngningen, t.ex. genom utveckling av nya fisketekniker.

En mer rättighetsbaserad förvaltning, där tillträdet till fisket begränsas med någon form av tillståndsförfarande, kan leda till att lönsamheten i fisket i någon mån garanteras tack vare att antalet fartyg begränsas. Exempel på en sådan förvaltning är de tillstånd som krävs för trålfiske efter siklöja samt för burfiske efter kräfta. Även om bestånden normalt sett kan stabiliseras med hjälp av sådana begränsningar blir problemet över tid att bestämma vilka som ska få komma in i fisket och hur man kan säkerställa en nyrekrytering utan att släppa på flottregleringen. Vid rättighetsbaserad förvaltning med överförbara rättigheter (t.ex. individuellt överförbara kvoter, ITQ) finns det å andra sidan en uppenbar risk att de mindre företagens rättigheter köps upp av större och mer kapitalstarka företag om inte ”skyddsmekanismer” för detta byggs in i systemet.

Storleken på överkapaciteten i svenskt fiske är inte fullt klarlagd, men det råder inget tvivel om att den existerar och får följder i form av dåliga löner och många gånger obefintliga vinster för fiskeföretagen.

Västerhavet

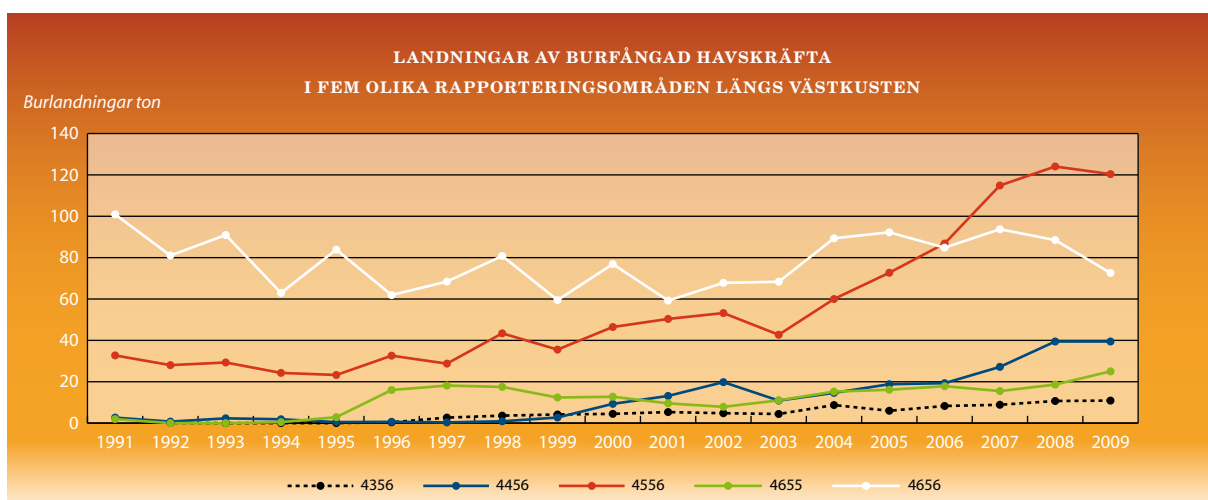
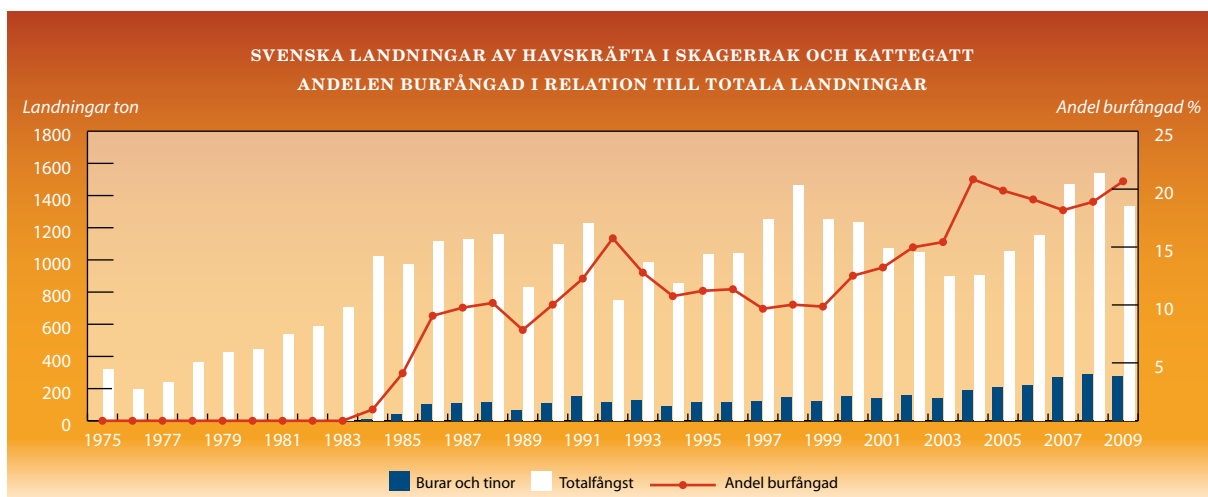
Huruvida det finns överkapacitet inom det småskaliga västkustfisket beror på hur småskaligt fiske definieras. En stor del av Västkustens konventionella trålfiske efter havskräfta och demersala fiskarter bedrivs genom fångstresor som understiger 24 timmar, vilket är en definition som tidigare använts för småskaligt fiske och som utgör ett av de sju kriterierna i den här utredningen. För detta konventionella trålfiske har Fiskeriverket tidigare uppskattat överkapaciteten till ca 50 procent.

Ett exempel som belyser samspelet med andra fisken är utvecklingen av burfisket efter havskräfta i Västerhavet. Sedan trålgränsutflyttningen 2004, vilken gav bur-

fiskarena tillgång till en större areal av fiskeområden, har mängden landad burkräfta ökat för varje år. Under 2008 landades totalt 290 ton burkräfta vilket är mer än dubbelt så mycket som den årliga medellandningen för tioårsperioden före trålgränsutflyttningen (1994–2003).

Den största expansionen har skett i södra och mellersta Bohuslän, dvs. i de områden där flest nya områden blev tillgängliga för burfiske i samband med justeringen av trålfiskeområdena 2004. Som exempel kan nämnas att burlandningarna längs kuststräckan Tjörn-Väderöarna i mellersta Bohuslän (ICES-ruta 4556) tredubblats mot perioden före trålgränsutflyttningen och numer utgör den enskilt viktigaste kuststräckan för burfisket.

Exemplet åskådliggör också behovet av rumslig förvaltning för att fisken med passiva redskap ska kunna konkurrera med aktiva släpredskap. Passiva redskap begränsas ofta av utrymme och brukarkonflikter kan uppstå vid konkurrens om utrymmet (se avsnitt 6.3.3).

Rutan 4356 är norra Hallandskusten, 4456 är kuststräckan mellan Göteborg och Tjörn, 4556 Tjörn-Väderöarna, 4655 och 4656 är områden mellan Väderöarna och norska gränsen. Rutan 4356 är norra Hallandskusten, 4456 är kuststräckan mellan Göteborg och Tjörn, 4556 Tjörn-Väderöarna, 4655 och 4656 är områden mellan Väderöarna och norska gränsen.

Östersjön

I Östersjöns torskfiske har Fiskeriverket sedan 2008 försökt frikoppla överkapaciteten i trålfisket från fisket med passiva redskap genom att införa separata kvoter för torsk fångad med trål respektive för torsk fångad med passiva redskap. Kvoterna är satta så att de inte ska utgöra något hinder för fisket med passiva redskap. Underliggande brukarkonflikter kan som på Västkusten hänga ihop med tillgång på fiskeplatser. Konflikter i Östersjön mellan trål och garnfiskare vad gäller fiskeplatser har inte diskuterats lika mycket. En tänkbar hypotes är också att behovet av fiskeplatser för fiskare med passiva redskap förändras med utbredningsmönstret av säl och skarv. Kapacitetsreducerande åtgärder kan också innebära ett hinder för utveckling av småskaligt fiske. Vid rättighetsbaserad förvaltning med överförbara rättigheter (t.ex. ITQ) finns det en risk att de mindre företagens rättigheter köps upp av större företag om inte ”skyddsmekanismer” för detta byggs in i systemet.

6.1.2 Minskade bestånd

Västerhavet

I början av 1900-talet introducerades motortrålfisket inom svenskt fiskeri på bred front. Denna tekniska förändring skulle komma ha en genomgripande effekt på Västerhavets fiskbestånd. Analys av den snart 110-åriga trålserien visar fyra klara resultat: (1) Stora, långlivade arter har minskat, medan små och kortlivade inte uppvisar några klara trender. (2) Det finns färre stora fiskar jämfört med andelen små individer inom en art. (3) Tätheten har generellt sett minskat starkt för torsk, kolja, bleka, vitling, piggvar, rockor och hajar. (4) Slutligen har populationsstrukturen utarmats i och med att många delbestånd med olika lekplatser har försvunnit.

Förhållandet att populationsstrukturen har utarmats är särskilt allvarligt eftersom de olika delbestånden också är beteendemässiga enheter och förlust av dessa kräver någon form av nykolonisation för att tätheten av fisk ska kunna öka. Fenomenet är särskilt slående längs delar av Bohuskusten där det numera saknas vuxen fisk. Trots avsaknad av vuxen fisk kan förekomsten av ungfisk vara hög beroende på att ungfisk från bl.a. Nordsjön utnyttjar kustområdet som uppväxtlokal. Men trots den höga förekomsten av ungfisk ökar inte tillgången på vuxen fisk. Detta beror på att den uppväxande fisken i hög grad återvänder till sina ursprungliga lekplatser vid 2–3 års ålder. Liknande erfarenheter på båda sidor om Atlanten säger oss med andra ord att kolonisation av områden där fisk saknas är en långsam process.

Kustbeståndens försvinnande under slutet av 1970-talet bör ses som en förväntad effekt av ett högt fisketryck. Den höga andelen rapporterade återfångster i olika märkningsförsök visar att fiskeridödligheten redan under 1960-talet var mycket hög. Den snabba utvecklingen av fiskeritekniken – inte minst introduktionen av lysfiske i fjordarna – var oförenligt med ett hållbart utnyttjande och många delbestånd (lekaggregationer) torde helt ha försvunnit.

Öresund är däremot ett exempel på hur en teknisk reglering – förbud mot trål- och vadfiske sedan 1932 – tycks vara den viktigaste orsaken till en bättre storleksstruktur och betydligt mer produktiva bestånd än vad som idag kan påträffas i Kattegatt och Skagerrak. Det visar på betydelsen av uthållighet vad gäller utfallet av regleringar i fisket; när väl ett lokalt bestånd uppnått en viss storlek kan ett givande och uthålligt fiske utvecklas.

Tätheten och storleksfördelningen för arter som torsk, lyrtorsk, kolja, rödspotta och piggvar varit betydligt större tidigare. Sammanställningar av torskbiomassa per ytenhet visar att denna kan ha varit likartad över hela torskens utbredningsområde i Nordatlanten. De stora torskfiskerierna i Nordatlanten är eller har varit koncentrerade till de stora migrerande bestånden. Det betyder inte att dessa per ytenhet är mer produktiva, utan att deras migration över stora områden erbjuder möjligheter till ett extremt gynnsamt fiske under delar av året. Sammanställningar av tidigare lokalt torskfiske längs Bohuskusten antyder också att detta skärgårdsområde har varit mycket produktivt långt in på 1900-talet.

Torsk som förekommer i Kattegatt är tämligen stationär och en utvandring mot Skagerrak/Nordsjön observeras mest i de norra delarna. Troligen har en stor del av tidigare kustbestånd av torsk försvunnit, exempelvis i Kungsbackafjorden, i Laholmsbukten och Skälderviken. Under 2000-talet har kustzonen i Kattegatt successivt erhållit ett allt bättre skydd. Ingen återhämtning av torskbestånden har emellertid kunnat observeras under den korta tid som fredningen av kustområdet har gällt. Tvärtom visar trenderna i de olika undersökningsområdena på en oroande minskning i förekomst av torsk i Kattegatt.

Östersjön

Det småskaliga kustfisket i Östersjön nyttjar en varierad resurs, både fisk från lokala bestånd och fisk som vandrar till kustzonen från utsjön. De lokala bestånden är ofta små, har begränsat utbyte med andra bestånd och är därmed sårbara för exploatering och förändring i miljöförhållandena. I vissa fall, till exempel torsk och strömming, nyttjar både utsjöfisket och kustfisket samma bestånd. Ett hårt fisketryck i utsjön kan således påverka kustfisket negativt. Kustfisket är mycket säsongsbundet, ofta fiskar man t.ex. gös, gädda och abborre vid lektid. Eftersom det småskaliga fisket står på många ben slår det hårt mot fisket om beståndet av någon av målarterna blir begränsande.

Sydkusten

Sydkustens fiske är nästan helt beroende av torskfisket. Den förbättrade resurssituationen hos Östersjöns torskbestånd i kombination med viss återhållsamhet i kvotsättning innebär att andelen torsk som är stora nog att fastna i torskarnen ökar. Det är också av stor vikt att begränsa fiskeridödligheten så att det finns en potentiell möjlighet för spridning av beståndet till andra områden. I dagens läge är beståndet koncentrerat till område 25, vilket representerar 98 procent av torsklandningar i Östra beståndet under 2009.

Beståndet ger ett intryck av att vara stort på grund av relativt stora tätheter, men sett över hela Östersjön är lekbiomassan fortfarande under en långsiktigt hållbar nivå. Den senaste tidens positiva utveckling av beståndet tillsammans med uppdelningen av kvoterna mellan passiva och aktiva redskap 2008 och de nya reglerna för torskfisket 2009 gör att framtiden ser ljusare ut för det småskaliga fisket på Syd-kusten. Fångsterna bör kunna öka framöver och ge en mer tillfredställande lönsamhet. Många småskaliga fiskare ser dock problem med flexibiliteten i sitt fiske och vill kunna växla mellan arter och redskap för ökad lönsamhet. De småskaliga fiskarna är också oroliga över individuella kvoter och tror att dessa gynnar det storskaliga fisket.

Södra ostkusten

Det småskaliga fiskets viktigaste målarter vid Östersjöns öppna kuster (i huvudsak Gotland och Öland) är torsk, piggvar, skrubbskädda och strömming. Garnfiske efter lax har tidigare utgjort ett av benen i ett blandfiske vid många kuststräckor. De viktigaste målarterna i Östersjöns skärgårdar är ål, abborre, gädda, gös, sik, skrubbskädda och strömming.

Torskfisket har minskat kraftigt och antalet trålare som inriktar sig mot torskfiske har mer eller mindre försvunnit från Öland och Gotland. Landningarna av torsk i områdena 26–28 under 2008 var mindre än 2 procent (totalt 132 ton) av den totala landningen av torsk från det Östra beståndet och kommer nästan uteslutande från garnfiske.

Tillgången till torskfiske har en avgörande betydelse för det småskaliga kustfisket vid de öppna kusterna runt Öland och Gotland och har även tidvis gett ett betydande bidrag till fisket utmed fastlandskusterna. Fisket har ofta varit säsongsbetonat och säsongerna kan variera geografiskt till följd av torskarnas vandringmönster. Så infaller exempelvis i norra Kalmarsund en period med gynnsamt fiske under försommaren, medan fisket vid östra Gotland åtminstone tidvis har varit bäst under hösten. Effekten av generellt vikande bestånd har visat sig slå hårdast vid fastlandskusten. Där försvann torsken nästan helt i slutet av 1980-talet och har därefter inte återkommit i någon större omfattning och därmed i princip inte bidragit alls till det lokala kustfisket där. Vikande bestånd slår givetvis även mot fisket vid de öppna kusterna runt de stora öarna, men det centrala läget gör att den relativa effekten sannolikt blir mindre än vid fastlandskusten. Här är det viktigare att fokusera på konkurrensen om resursen med det storskaliga fisket och att ta hänsyn till traditionella fisketider vid fördelningen av fiskerätter.

Ålfisket är av synnerlig ekonomisk betydelse för det småskaliga kustfisket i Egentliga Östersjöns skärgårdar och utmed kusterna. Tillgången till ålfiske i framtiden är helt beroende av utfallet av de åtgärder som genomförs inom ramen för den nationella förvaltningsplan som gäller sedan 2009. Det internationellt satta målet för ålförvaltning är att varje land eller avrinningsområde ska uppnå ett bidrag till lekbeståndet som motsvarar 40 procent av det historiska bidraget utan mänsklig påverkan. Uppföljning av blankålsproduktionen förväntas ske inom ramen för förvaltningsplanen och resultatet av denna uppföljning är således av avgörande betydelse för tillgången till resursen ål i framtida kustfiske.

Många gösbestånd kan i dagsläget anses överfiskade. Gösen är en relativt lokal fiskart och en viktig resurs för både yrkes- och fritidsfisket. Ett hårt fisketryck under 2000-talet har dock påverkat många lokala gösbestånd negativt, så att de stora köns mogna gösars andel i bestånden har kraftigt minskat. Rekryteringen fungerar fortfarande bra, vilket ger bra förutsättningar för återhämtning av gösbestånd.

Sikfisket vid den södra ostkusten är till stor del knutet till koncentrationen av fisk under lekperioden på hösten. Liksom hos flera andra kustlevande arter så förekommer den kust- och sötvattenlekande siken i ett stort antal lokala bestånd och det finns inte någon heltäckande kunskap om beståndssituationen saknas. Yrkesfiskets rapporterade landningar från Egentliga Östersjön har varit stabila sedan mitten av 1990-talet. Den ökande förekomsten av gråsäl anförs ofta vara till förfång för sikfiske i allmänhet och fisket med nät i synnerhet, då sälar tycks föredra den feta siken då den erbjuds lättfångad i nät och bottengarn.

Norrlandskusten

Vid Norrlandskusten är strömming, sik och lax de viktigaste målarterna i kustfisket. Strömmingen är den viktigaste arten för yrkesfisket i Bottenhavet, både i Sverige och i Finland. Finland har stått för 90–98 procent av den totala fångsten per år under 2000-talet. Huvuddelen av det finska fisket är storskaligt trålfiske, medan de flesta svenska fartyg är småskaliga. Beräknat per ytenhet är de totala landningarna av strömming idag dubbelt så höga i Bottenhavet som i Egentliga Östersjön. Trenderna inom det kustnära fisket i Bottenhavet visar dock på minskande fångster både i Sverige och i Finland. Det som särskilt noteras är en vikande förekomst av strömming av matkvalitet.

Avsaknaden av stor och fet strömming orsakar allvarliga problem för nätfiske efter strömming. Strömmingen ska vara i bra kondition för att lämpa sig till surströmmingsproduktion. Under de senaste åren har inte de svenska kustfiskarna fått upp tillräckligt mycket strömming av bra kvalitet för beredningsindustrin, vilket har lett till att företag som producerar surströmming har vänt sig till Finland för att köpa råvaran. Konkurrens om stora strömmingar med säljar försvårar situationen ytterligare (se avsnitt 5.1.1).

Sikens beståndssituation i Bottniska viken är osäker. Många kustfiskare får mindre och mindre fångster av sik både i fällor och i nät. Den troliga orsaken bakom de minskade fångsterna är inte enbart sälstörningar utan också minskning av sikbestånden. Övergödningen orsakar problem för den havslekande sikens reproduktion i lekområdena (se även 6.1.3). Bestånden av vandringsik är begränsade på grund av vattenkraftsanläggningar i älvarna, och är i stort beroende av utsättningar (mest i Finland). Fiske efter sik sker oftast på blandade bestånd och det är svårt att särskilja havslekande sik och vandringsik i fångsterna. Detta gör det svårt för den lokala fiskaren att reglera fiskeansträngningen efter resursen och planera sitt fiske för kommande åren.

6.1.3 Ekosystemstörningar

Förändringar i det omgivande ekosystemets struktur och funktion återspeglas i fiskesamhällets struktur och påverkar därmed förutsättningarna för fisket. Ekosystem är av naturen inte oföränderliga, utan varierar som ett svar på yttre påverkan. Den naturliga storskaliga dynamiken i Östersjöns ekosystem styrs framför allt av ett selektionstryck på marina arter på grund av den låga salthalten och inflöden av syrerikt havsvatten från väster, vilket i sin tur påverkas av variationer i det globala klimatet. I tillägg till detta kan yttre påverkan från människan, framför allt fisketryck, övergödning och inte minst global uppvärmning, bidra till förändringar på ekosystemnivå. Olika påverkansfaktorer kan även samverka med varandra så att ekosystemets befintliga status kan styra hur känsligt det är för ytterligare yttre påverkan.

Fisketryck

Fisketrycket påverkar fisket genom att ett för högt fisketryck på sikt kan ge minskningar i målartens produktionsnivå, eller påverka artens evolutionära utveckling. Båda dessa händelser kan leda till att den årliga produktionen sjunker på sikt. Påverkan kan även synas som förändringar hos andra arter, på grund av fiskens ekosystemreglerande funktioner. Sådana indirekta effekter kan även manifesteras på en större geografisk skala, oavsett i vilket geografiskt område som huvuddelen av fisketrycket sker.

Ett tydligt exempel för Östersjöns del kommer från det regimskifte som inträffade i Egentliga Östersjön i slutet av 1980-talet. Dessförinnan var fisksamhället i Egentliga Östersjön dominerat av höga biomassor torsk och sill samt av en hög förekomst av vissa djurplanktonarter. Efter denna period har systemet i stället dominerats av höga biomassor skarpsill och av andra arter av djurplankton. Själva förändringen hade sitt upphov i oceanografiska förändringar, i form av att Östersjöns salthalt och syrehalt blev lägre och temperaturen blev högre. Detta försämrade förutsättningarna för torskens rekrytering.

Eftersom fisketrycket redan var högt och dessutom inte anpassades efter den nya situationen, skedde en kraftig försvagning av torskbeståndet. Samma oceanografiska förändringar ökade i stället förutsättningarna för rekrytering av skarpsill, så att dessa arter ökade. Effekten accentuerades av att torskbeståndet var försvagat och att torskens tryck på skarpsillen därför var mycket lågt. Man har även sett en koppling till låg vikt hos framför allt strömming. Konkurrensen om föda, i form av djurplankton, ökade genom att den totala mängden djurplanktonätande arter ökade samtidigt som mängden djurplankton påverkades direkt av de oceanografiska förändringarna.

Övergödning

Övergödning har under det senaste halvsekle utvecklats till ett generellt problem för Östersjön. Även om reningen från punktutsläpp på många håll har förbättrats idag, kvarstår problemen i andra områden och situationen i dess helhet påverkas även av fortsatt diffus belastning och komplexa biogeokemiska processer i havsmiljön. Överproduktionen av planktonalger och fintrådiga alger har stora effekter på kustområdet och på produktionen av kustlekande fisk, genom att rekryteringsområden och födosöksområden försämras. Den ökande mängden fintrådiga alger i kustekosystemet påverkar även artsammansättningen av fisk, genom att vissa arter gynnas och andra har större svårigheter att överleva i de nya förhållandena. Framför allt ses en ökning i mängden storspigg i många kustområden. Det har även framhållits att rekryteringsframgången hos abborre och gädda kan försämrats ytterligare, om storspigg äter deras ägg och larver, samt att en ökad konkurrens med djurplanktonätande fiskarter kan ha avgörande negativa effekter på abborre under dess tidigaste planktonlevande fas av livscykel.

Studier i både kust och utsjö visar därtill på potentiellt negativ samverkan med påverkan från fisketryck, genom att förekomsten av alger kan tillta om mängden fisk är låg, och framför allt om rovfisk saknas i ekosystemet.

Klimat

Storskaliga klimatförändringar återspeglas i Östersjön i en ökning av havsvattnets medeltemperatur, men även i salthalten på grund av ökad avrinning och förändrad vattenföring. Ytvattentemperaturen är idag ökande i hela Egentliga Östersjön, medan temperaturen i Bottniska viken visar ett mer variabelt mönster. Salthalten i ytvattentet är minskande i alla våra havsområden. Enligt en prognos från SMHI skulle en fortsatt sådan trend ge en höjning av Östersjöns vattentemperatur på 2–4 grader och en minskning av istäckets utbredning om 50–80 procent vid slutet av år 2100 jämfört med dagens nivå.

Förändringar i klimat kan påverka såväl fiskars geografiska utbredning som deras reproduktion och födotillgång. Många av de djurarter som utgör födobas för fisken i Östersjön har ett marint ursprung och kräver en viss temperatur och salthalt för sin reproduktion och tillväxt. Hos andra arter kan förändringar i vattenföring och i istäckets utbredning leda till födobrist för larvstadier. Den främsta risken för till exempel siklöjan i norra Östersjön är sannolikt svält under kritiska levnadsstadier och försämrad tillväxt om produktionen av de plankton som utgör fiskens föda minskar.

De flesta fiskarter är även själva direkt beroende av specifika förhållanden i temperatur, syrehalt och salthalt för sin reproduktion. Till exempel skulle en minskad salthalt sannolikt ha en negativ effekt på torskens rekryteringsframgång och beståndsstorlek. Även torskens geografiska utbredningsområde skulle sannolikt påverkas, med en förskjutning mot endast sydvästra Östersjön.

Hos kustfisk ser man i vissa områden en minskad förekomst av kallvattenarter såsom sik, tånglake och strömming under perioder när temperaturen varit ökande, samtidigt som varmvattenarter, så som abborre, ökar i sådana områden där deras rekrytering kan fungera ostört.

6.1.4 Miljögifter

Det finns inga uppgifter om att miljögifter skulle ha påverkat fiskars reproduktion vid Västkusten i så hög grad att populationstillväxten skulle ha påverkats. Förekomsten av tungmetaller och organiska gifter har också minskat starkt under senare decennier, varför inga restriktioner finns för att saluföra fisk. Förekomsten av främmande små plastpartiklar i havsvattnet och tillförsel av nya organiska föreningar visar dock på att miljögiftsproblematiken fortfarande är aktuell också i Västerhavet.

I Östersjön utgör dioxiner i fet fisk ett betydande problem. Dioxiner är svårnedbrytbara och fettlösliga ämnen och lagras därför under lång tid huvudsakligen i fettvävnaden hos människor och djur. Högst halter av dioxin och dioxinliknande substanser finns i fet vildfångad fisk från Östersjön och Bottniska viken. Särskilt gäller detta sill/strömming, lax, öring och ål. Halterna i miljön har sjunkit sedan början på 1970-talet, men halterna av dioxin sedan början på 1990-talet tycks inte längre sjunka i strömming/sill från ostkusten och sill från Västkusten. Dioxinhalterna i fisk varierar över säsongen och mellan olika områden. Man har emellertid inte funnit något samband med avstånd till kusten. År 2006 hade en övervägande del av strömming i Östersjön dioxinkoncentrationer över det tillåtna gränsvärdet (4 pg/g färskvikt). Högst belastat var området i södra Bottenhavet.

År 2006 beviljades Sverige och Finland ett tidsbegränsat nationellt undantag från gränsvärdena för summan av dioxiner och dioxinlika PCB:er i sill/strömming, lax, öring, röding, rom från siklöja samt nejönöga fångade i Östersjöområdet. Undantaget gäller till och med 2011 och ger länderna rätt att saluföra dessa fiskarter även om gränsvärdena överskrids. Det finns idag inga tecken som tyder på att halterna av dioxin och dioxinliknande substanser i fet fisk i Östersjön kommer att minska så att nu gällande gränsvärde inte överskrids. Mot bakgrund av att undantaget upphör har Fiskeriverket och Statens Livsmedelsverk i uppdrag att redovisa möjliga handlingsalternativ. En delrapport lämnades till regeringen den 1 mars som avseende fiskerinäringen innehåller en beskrivning av de fiskerier som skulle komma att påverkas av ett icke fortsatt undantag.

6.1.5 Fysiska störningar

Med fysiska störningar menas här alla typer av mänsklig verksamhet som kan medföra en direkt påverkan på någon del i ekosystemet. Kustekosystemens grunda områden är mycket produktiva. Det har historiskt sett varit de marina områden som exploaterats först, både på grund av det, och på grund av att de varit tillgängliga för människan. De kustnära ekosystemen har sedan länge varit de mest utsatta för fysiska störningar i form av hamnanläggningar, muddring, fartygstrafik och fiske. Det finns därför ett påtagligt behov av en förbättrad marin planering för att minimera såväl intressekonflikter som negativ inverkan på naturvärden och ekosystemets produktivitet.

Fysiska störningar kan påverka utvecklingen av kustfisket indirekt via påverkan på produktionen av fiskeresurser genom att störningar på olika sätt påverkar miljön negativt. I kustområdet ses effekten på fisk framför allt som en försämrad överlevnad hos tidiga levnadsstadier. Detta leder till svagare årsklasser och i förlängningen till svagare bestånd.

Fiskens rekrytering påverkas bl.a. genom byggnation för boende, hamnar och marinor, vilket ofta medför en minskning och kvalitetsförsämring av potentiella kustnära rekryteringsmiljöer för fisk. Muddring kan leda till direkt förlust av lekbottnar vid borttransport av sediment och kan också negativt påverka lek- och uppväxtområdenas kvalitativa värde genom grumling och förlust av skyddande vegetation. I de fall trösklar tas bort kan det leda till instabila temperaturförhållanden vilket ger försämrade förhållanden för fiskerekrytering. Störning från båttrafik kan försämma kvaliteten på lekområden, bland annat genom påverkan på vegetationssamhället och ökad grumling.

Även trycket på den yttre havsmiljön är ökande, framför allt för anläggningar av parker för vindkraft. Fisket är i detta avseende beroende av en god fysisk planering som ser till att viktiga rekryterings- och födosöksområden inte exploateras.

Vattenverksamheter regleras av Miljöbalken och fysisk påverkan från fiske regleras vanligen med fiskerilagstiftningen. Styrande för hur svensk lagstiftning tillämpas och anpassas är bland annat de direktiv som beslutas av EU. Två sådana direktiv av betydelse är art- och habitatdirektivet samt det marina direktivet. Det förstnämnda är ett bevarandedirektiv med syfte att inrätta ett europeiskt nätverk av skyddsområden (Natura 2000) för särskilda habitat och arter. Direktiven har lett till och kommer att leda till ytterligare anpassningar till skyddet för fisket i kustzonen. Den svenska fiskerilagstiftningen innefattar t ex trålningsförbud i kustzonen med hänsyn till skyddet för känsliga bottnar.

Konsekvenserna av denna utveckling av kustfiske i relation till fysisk störning, kan därmed sammanfattas med ökade krav på skydd av områden, men också ett behov av utveckling av fiskeredskap så att dessa blir mer skonsamma mot havsbotten.

6.1.6 Främmande arter

Spridningen av främmande arter ökar kraftigt världen över, mycket beroende på en ökad fartygstrafik. Den ökade spridningen av främmande arter bedöms numera utgöra ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden. Främmande arter har visats kunna påverka ekosystemet, t.ex. genom att sprida nya sjukdomar och parasi-

ter, konkurrera med eller predera på de inhemska arterna. Kända exempel på effekter av nya parasiter är kräftpestsvampen, som drabbat den svenska flodkräftan hårt. Liknande exempel finns i marin miljö, exempelvis drabbades det europeiska ostronet i Frankrike av parasiter på 1970- och 1980-talet och antalet ostron minskade drastiskt som följd. Ytterligare exempel där främmande arter kan ha negativa effekter är när ett rovdjur (t.ex. en rovfisk eller den amerikanska kammaneten) sätts ut medvetet eller råkar transporteras till ett nytt vatten och där starkt påverkar förekomsten av bytesdjuren.

På den svenska Västkusten har nyligen det japanska ostronet etablerat sig på flera lokaler och bildat täta bestånd. I vilken mån den konkurrerar med det inhemska ostronet är inte klarlagt, men arten kan förväntas påverka andra blötdjur. Andra nyetablerade arter är exempelvis den amerikanska kammaneten, vilken visat sig ha betydande effekter på fiskfaunan i Svarta havet. Även i Östersjön har nya arter etablerat sig i en allt högre takt. Bland det drygt hundratal främmande arter som noterats har ca 70 etablerat sig i reproducerande bestånd, vilket innebär ett betydande tillskott till innanhavets flora och fauna. Spridningen av svartmunnad smörbult till delar av Östersjöns kustområden pågår och arten har också spridit sig till Karlskrona skärgård, där den noterades för första gången 2008. Det är troligt att svartmunnad smörbult kommer att sprida sig till fler områden längs den svenska kusten i Egentliga Östersjön.

För att en främmande art ska betraktas som olägenhet ska den ha en negativ påverkan på de tjänster ekosystemet tillför människan (t.ex. fiske, vattenanvändning eller biodiversitet). Av de 70 främmande arter som etablerat sig i Östersjön bedöms ett 20-tal ha negativa konsekvenser på ekosystemet. Exempelvis har den svartmunnade smörbulten påverkat fisksamhället i Gdanskbukten där den först etablerades, och rovvattenloppan *Cercopagis* har haft negativa effekter på fisket med garn till följd av att näten satts igen.

I vilken mån tillskottet av nya arter utgör ett hot eller tillgång för kustfisket kan inte bedömas på förhand. I undantagsfall skulle en ny art kunna vara en ny inkomstkälla för fisket eller utgöra föda för kommersiellt viktiga arter. Exempelvis skulle det japanska ostronet kunna utgöra en ny resurs i svenska vatten. Internationella erfarenheter visar dock att det är betydligt vanligare att främmande arter medför negativa effekter för både människan och den biologiska mångfalden.

6.1.7 Parasiter och sjukdomar

Fisksjukdomar och parasiter anses inte i nuläget vara ett överhängande problem för kustfisket. Etablering av fiskodlingar kan dock leda till att parasiter och sjukdomar överförs till vilda fiskpopulationer. Spridning av bakterien *Francisella* till fisk är den allvarligaste sjukdomsorsaken i norska torskodlingar med mycket stor dödlighet som följd. Statens Veterinärmedicinskt Anstalt (SVA) har redan konstaterat fall av *Francisella* på torsk vid Västkusten och fortsatt vaksamhet krävs. På samma sätt kan etablering av främmande arter medföra att hittills okända patogener sprids. Det japanska ostronets kolonisation av grunda vikar längs Västkusten innebär att en smittspridningsväg har etablerats för parasiter som *Bonamia ostrea* och *Martelia refringens* till det europeiska ostronet. Se även 5.1.2 om sälmask.

6.2 Regelverk

För alla företag är det viktigt att veta spelreglerna för att kunna planera sin verksamhet och sina investeringar. Det är kanske ännu viktigare för småföretag som ofta ligger på mindre marginaler än större företag vilket gör att de drabbas hårdare av snabba kast i regelverk. De flesta fiskeföretagen är småföretag och de är verksamma i en bransch där spelreglerna kan ändras från dag till annan. Denna brist på möjligheter att planera sitt fiskande hindrar investeringsviljan. Sverige har en av Europas äldsta fiskeflottor, vilket är ett tydligt tecken på att investeringar i fisket är svag.

En synpunkt som kommer ofta upp vid de intervjuer med fiskare som genomförts är att det saknas framförhållning i dagens regelverk. Eftersom det inte går att förutse vad som händer om ett år, två år eller fler är det svårt för fiskarena att planera sitt fiske. Det gör att många tvekar när det gäller att göra investeringar. Utöver de regler som gäller själva fisket finns även många andra regler som måste följas såsom livsmedelsföreskrifter och annat som fiskarena omfattas av.

Samtidigt som det är ett problem att det saknas kontinuitet i regelverket framhåller ett flertal fiskare att det är bra att regelverket finns. Det visar att fisket är lagligt och gör att det går att spåra fisken.

Fiskeriförvaltning har de senaste åren gått mot att dela upp olika fisken och införa särskilda tillstånd för olika typer av fisken för att på så sätt kunna begränsa tillträdet till resursen. Denna förvaltning har både för- och nackdelar. Möjligheterna till kombinationsfiske försvåras då i princip samtliga fisken med särskilda tillstånd är stängda för nyetablering. Genom att begränsa tillträdet har man dock en större möjlighet att överblicka hur mycket som tas upp av resursen. En annan typ av förvaltning som tillämpas är kvotering, men för vissa arter har det inneburit att kvoten ibland fiskats upp mycket snabbt.

I gemenskapens grundförordning för den gemensamma fiskeripolitiken, rådets förordning (EG) nr 2371/02, föreskrivs att rådet ska anta förvaltningsplaner i den utsträckning som krävs för att bevara bestånden inom säkra biologiska gränser för fiske som nyttjar bestånd inom eller vid säkra biologiska gränser. Förvaltningsplanerna ska utarbetas på grundval av försiktighetsansatsen, vara fleråriga, och omfatta referenspunkter, dvs. mål, mot vilka beståndsbevarandet ska bedömas. Målen ska uttryckas t.ex. i beståndsstorlek, långsiktig avkastning, fiskeridödlighet eller stabila fångster. Dagens förvaltningsplaner är till allra största del enartsplaner vilket gör dem mindre lämpliga vad avser TAC-sättning i blandfisken.

Arbete för att utveckla dagens förvaltning mot ett blandfiskeperspektiv fortgår, bland annat inom ICES där Fiskeriverket medverkar. Trots att planerna för närvarande mest avser enartsplaner har dessa planer jämfört med den tidigare TAC-sättningen, direkt grundad på ICES rådgivning och politiska ställningstaganden vid beslut vid ministerrådsmöten, inneburit att de tidigare stora variationerna mellan åren i väsentlig omfattning utjämnats. I planerna finns infört en maximal variation från det ena till det andra året som innebär att förutsägbarheten och planeringen för fisket i väsentlig omfattning förbättrats.

6.2.1 Västerhavet

Torskåterhämtningsplan

Sedan den 1 februari 2009 tillämpas en av EU beslutad flerårig torskåterhämtningsplan för Skagerrak, Kattegatt och Nordsjön. Den ersätter den tidigare planen som gällt sedan 2004 men som inte visat sig tillräckligt effektiv för att återuppbygga bestånden. Planen innebär att Sverige tilldelas en maximal nivå på fiskeansträngning, mätt i kilowattdagar, för olika redskapsgrupper i Västerhavet. Regleringen omfattar följande redskap: bottentrålar, snurrevadar och liknande släpredskap med maskor som är 70 mm eller mer eller 16–31 mm samt nät, insnärjningsgarn, grimgarn och långrevar. Fiskeriverket begärde under våren 2009 hos EU-kommissionen att fiske med bottentrål med maskor 70–89 mm försedd med artsortande rist, s.k. kräftrist, inte skulle begränsas av kilowattdagssystemet vilket godkändes av kommissionen. Syftet är att uppmuntra användandet av selektiva fiskemetoder som sorterar bort bifångst av torsk vid fiske efter havskräfta.

Planen innebär vidare att fartyg som är 10 meter eller längre endast får användas för fiske med de reglerade redskapen om de har ett särskilt tillstånd, s.k. efforttillstånd. Av tillståndet framgår hur många kilowattdagar fartyget får använda. De senaste åren har fisket efter havskräfta periodvis stoppats eftersom kvoten fiskats upp. Därför införde Fiskeriverket ett särskilt tillstånd för fiske med kräftrist. Tilldelningen av kilowattdagar baserades på det högsta antal dagar som det enskilda fiskefartyget har bedrivit kräftfiske under något av åren 2005–2008.

Ett trettiotal fartyg mellan 10 och 12 meter hade ett efforttillstånd eller tillstånd för fiske med kraftrist under 2009.

Idag är nyetablering inte möjlig för fartyg inom effortregleringen. För att underlätta en övergång till mer skonsamma fångstmetoder kan fartygstillståndshavare som har efforttillstånd hos Fiskeriverket begära att få använda hela eller delar av denna fiskeansträngning för fiske med kraftrist. Om torskbestånden inte återhämtar sig och beviljad fiskeansträngning för demersalt fiske i Västerhavet som en följd av planen därför minskar är det möjligt att allt fler trålare börjar fiska efter havskräfta.

Småskaligt trålfiske efter räka

Beståndssituationen för räka bedöms för närvarande vara stabil men en omstrukturering inom andra fisken där tillträdet är begränsat kan leda till att intresset för räkfisket ökar varför tillstånden för fiske efter räka tillkommit. I nuläget tillåts inga nyetableringar men när resurssituationen bedöms tillåta en ökning av antalet räktrålare kommer betydelsen av räkfisket i förhållande till annat fiske som den sökande bedriver samt behoven av regional utveckling och förnyring av fiskarkåren att beaktas. Vissa räkfiskare kombinerar verksamheten med att fiska efter kräfta. Det är ett tiotal båtar under 12 meter som har tillstånd för att fiska efter räka.

Småskaligt pelagiskt fiske

Pelagiska arter får fiskas av svenska fiskare endast efter särskilt tillstånd av Fiskeriverket om fisket bedrivs med vadredskap som har ett djup av 45 meter eller mer och en omkrets av 360 meter, eller med trål.

Överlåtbara pelagiska fiskerättigheter infördes den 1 november 2009 och innebär att nyetablering är möjlig inom trål- och vadfiske genom köp av fiskerättigheter. En svårighet för oetablerade fiskare är prisnivåerna på köp av pelagiska rättigheter.

Det fiske som bedrivs med passiva redskap och mindre vadredskap omfattas inte av de överlåtbara fiskerättigheterna utan kan bedrivas utan krav på särskilt tillstånd på årligen avsatta kvantiteter, s.k. kustkvoter. Storleken på dessa har hittills anpassats efter utvecklingen av det småskaliga fisket. Kustkvoterna har tidigare även kunnat användas för trålfiske med mindre fartyg både i Västerhavet och i Östersjön men den möjligheten upphörde i Västerhavet den 1 november 2009.

Då effortregleringen i Västerhavet slagit hårt mot många yrkesfiskare har fisket med oreglerade redskap såsom makrill- och sillgarn ökat markant vilket har lett till ett högt fisketryck på kustkvoten av främst makrill.

Förvaltningsplan för ål

Den svenska ålförvaltningsplanen godkändes av EU-kommissionen i oktober 2009. När beslutet togs hade Fiskeriverket redan infört allmänt förbud mot ålfiske i Sverige. Planens målsättning är på kort sikt att 90 procent av all blankål som för närvarande naturligt skulle kunna produceras i svenska vatten ska komma att överleva och bidra till reproduktionen. Planen bygger på inskränkningar i fisket, förbättrade utvandringsmöjligheter, stödutsättningar och kontroll.

Ålförvaltningsplanen bygger på komplicerade beräkningar som rymmer en hel del osäkerhet. Genomförandet av planen ska därför vara en adaptiv process där resultatet av åtgärderna kontinuerligt utvärderas. Allt eftersom Fiskeriverkets årliga utvärderingar visar vilka effekter de olika åtgärderna ger så kommer åtgärderna att anpassas för att de uppställda målen ska kunna nås.

Gulålsfiske på Västkusten

Gulålsfisket på Västkusten sker i första hand med småryssjor, men även agnade ålkupor förekommer. Ålfiske i Skagerrak och Kattegatt är tillåtet mellan 1 maj och 14 september och många kombinerar fisket med exempelvis hummerfiske under övriga delar av året. Fisket sker nära kusten med små öppna båtar och fiskeresorna är korta. Fisket bedrivs på grunda mjukbottnar längs hela Västkusten, från Halland till Bohuslän. Särskilt omfattande är fisket i de sötvattenspåverkade områdena söder och norr om Göta Älvs mynning.

Kräftfiske med bur

Kräftfisket med bur bedrivs huvudsakligen med båtar under 12m som utrustas för ett riktat fiske. Det finns även kombibåtar som fiskar både kräfta, hummer och krabba. Burfisket är till största delen ett ensamfiske vilket gör det slitsamt för fiskaren och ställer även krav på säkerheten. Storleken på båt begränsar fiskaren när det gäller vilket väder han kan fiska i.

Burfisket bedrivs relativt kustnära innanför trålgränsen på djup mellan 50 och 100 meter, vilket innebär korta resor till fiskeplatserna, fiskaren återvänder så gott som alltid till hamn efter att ha satt eller vittjat sina burar.

Fiske med bur bedrivs huvudsakligen i Bohuslän men förekommer även i Halland. Fisket bedrivs från ett flertal av de mindre bohusländska samhällena, möjligheterna till att landa fisk och skaldjur i de mindre hamnarna har minskat de senaste decennierna allt eftersom antalet fiskare minskat.

Trots den negativa trenden inom fisket har man lyckats få lönsamhet i de mindre fiskeföretag som finns kvar, vissa kombinerar sitt fiske med förädling och egen försäljning av råvaran. När det gäller den burfångade kräftan håller den högre kvalitet och är oftast något större än den som fångas i trål, detta innebär att man kan få ett högre pris på den burfångade kräftan än den trålfångade. Det finns många andra fördelar att fiska med selektiva redskap som bur, bifångsterna minimeras, undermålig kräfta kan släppas tillbaka levande, fiskemetoden uppfyller de krav som ställs på s.k. miljömärkta fisken.

Hummer- och krabbfiske

Varken fiske efter krabba eller hummer är huvudinkomstkälla för speciellt många fiskare, men fungerar ändå som en viktig inkomstkälla för många fiskare på Västkusten som kombinerar sitt övriga fiske med hummerfiske. Hummerfiske är tillåtet från första måndagen efter den 20 september till och med den 30 april. Fisket sker med passiva redskap, hummer får bara fångas med hummertina medan krabba kan fångas med krabbtina eller -garn. Fisket efter hummer och krabba bedrivs på djup mellan 6 och 30 meter och bedrivs därför mestadels med en- till tvåmansbåtar nära kusten.

6.2.2 Östersjön

Torskåterhämtningsplan

År 2005 infördes ett EU-krav på särskilt tillstånd, s.k. torskfisketillstånd, i Östersjön. Den nya torskåterhämtningsplanen för Östersjön började gälla från och med den 1 januari 2008 och den gäller för fiskefartyg som är 8 meter eller längre som medför ombord eller använder redskap med en maskstorlek på 90 mm eller mer. Torsktillstånd krävs för trål, snurrevad eller liknande aktiva släpredskap, bottensatta nät, insnärjningsnät eller grimgarn och krokredskap vid fiske efter torsk. För dessa fartyg begränsas det antal dagar fartyget får befinna sig ute ur hamn med de reglerade redskapen.

Torskfisketillstånd beviljas bara för fartyg som haft och nyttjat ett sådant tillstånd föregående år. Då torskens utbredningsområde under de senaste åren även innefattar områden där torsken inte förekom i någon fångstbar omfattning år 2005 har Fiskeriverket tillåtit att mindre fartyg som fiskar med passiva redskap i delområde 29–32 i Östersjön kan beviljas tillstånd utan att tidigare haft ett sådant så länge det finns outnyttjad kapacitet (kilowatt). Tilldelningen sker efter ansökan och endast till fartyg under 12 meters längd.

Fiskare framför att reglerna ställer till problem för det småskaliga fisket efter arter som fiskas med stora maskor som inte fångar torsk, t.ex. riktat piggvarsfiske. Förvalt-

ningsplanen innebär ett förbud mot att fiska med redskap med en maska på 90 mm eller mer från en båt som är mer än åtta meter lång utan särskilt tillstånd. Men förbudet, som ska rädda torsken, riskerar att istället motverka ett hållbart fiske efter gös och andra arter. Fiskare som har särskilt tillstånd för fiske efter torsk i Östersjön får inte överlåta tillstånden vilket medför att nyetablering inte är tillåten förutom i ICES delområde 29–32.

Småskaligt pelagiskt fiske

Även i Östersjön är huvudregeln att pelagiskt fiske endast får ske med stöd av särskilt tillstånd och att de fördelade fiskerättigheterna kan överlåtas till andra fartygstillståndhavare (se avsnitt 6.2.1).

Varje år reserveras en del av de svenska kvoterna av sill och skarpsill i Östersjön för de fartyg som endast landar i östersjöhamnar, den s.k. regionala sill- och skarpsillskvoten. Tanken är att stödja de lokala, mindre och medelstora fiskefartyg som bara fiskar i Östersjön och stärka deras konkurrenskraft. Situationen för regionala östersjöfiskare har på senare år ytterligare förvärrats av den osäkerhet som orsakats av de halter av miljögifter, t.ex. dioxin, som koncentrerats i vissa delar av Östersjön.

I Östersjön får fiske med passiva redskap samt trålfiske med fartyg under 12 meter bedrivs utan särskilt tillstånd och avräknas mot kustkvoterna. Det krävs inte heller särskilt tillstånd för de fartyg som endast fiskar sill och skarpsill i ICES delområden 30–31, oavsett redskap eller storlek.

Fiske med lax- och sikfällor i Bottniska viken

Sedan drivgarnsförbudet infördes 2008 bedrivs det mesta lax- och sikfisket i Bottniska viken med fällor som är designade för att minimera sälskador. Framför allt längs Norrlandskusten är fällorna en nödvändighet för att kunna fiska lax och sik utan att få fångsten förstörd av säl. En stor del av fisket bedrivs mycket nära land. Det innebär att fisket är förbehållet fiskevattenägaren och många yrkesfiskare arrenderar därför fiskevatten. Då fisket sker nära land bedrivs det med öppna båtar på 5 till 7 meter.

Trålfiske efter siklöja

Trålfiske efter siklöja är ett högeffektivt och exklusivt romfiske under kort period som bedrivs som komplement till annat fiske. Fisket bedrivs i skärgården inom grunda områden.

Vid fisket får endast användas fartyg med en maximal längd av 14 meter och kräver särskilt tillstånd från Fiskeriverket. Fisket får endast bedrivs som partrålning. Trålfisket i sig kräver inte särskilt stora fartyg. Siklöjefisket får bedrivs av max 40 fartyg och i dag finns ingen möjlighet till nyetablering. Fisket bedrivs både av boende på landsbygden och av boende i Luleå och Kalix.

Blank- och gulålsfiske i Östersjön

Ålfisket längs Ost- och Sydkusten i Östersjön har under vissa årtionden spelat en mycket viktig roll i de mindre fiskesamhällena. Det riktade kommersiella fisket mot

vandrande blankål bedrivs idag huvudsakligen med bottengarn som är fast förankrad iland och som sträcker sig några hundra meter ut i vattnet. Då fisket bedrivs kustnära är det endast mindre båtar som används i fisket i samband med utsträckning av redskapen samt vid vittjning. Bottengarnen används främst på de öppna kuststräckorna längs kusten från Stockholm och söderut.

I skärgården används främst ryssjor av olika storlekar samt grimgarn. Bottengarn och ryssjor står utsträckta i vattnet under 90 dagar och vittjas med jämna mellanrum, oftast med några dagars mellanrum. Vid användning av nät står dessa ute endast några timmar nattetid. Det är främst i skärgården som den uppväxande gulålen fångas, det mesta av gulålen fångas på Västkusten.

Ålfisket i Östersjön är ett av våra mest lokala fisken då fisket oftast är knutet till enskild fiskerätt. Ålens förekomst varierar utmed ostkusten vilket också bidragit till att fisket varierar utmed kusten, traditionellt har de största fångsterna tagits på ”guld-kusten” mellan Åhus och Simrishamn. Det finns ett fåtal yrkesfiskare som endast bedriver ett riktat fiske efter ål, de flesta säsongsfiskar ål och kombinerar det med torsk eller arter som sik, abborre och gädda i skärgårdsområdena.

Fiske med stöd av enskild rätt

Fiskelagen skiljer mellan fiske på enskilt vatten och fiske på allmänt vatten. På allmänt vatten får alla svenska medborgare och personer, vars rätt grundas på internationella avtal, fiska medan fisket på enskilt vatten, med en varierande grad av exklusivitet, sker med stöd av enskild rätt. Sådan rätt har fastighetsägare som kan styrka att fiskerätt hör till fastigheten eller nyttjanderättshavare. Allmänheten tillåts dock att fiska i samtliga enskilda kustvatten genom s.k. frifiskerätt. Denna är på en mycket stor del av kusten så omfattande att den enskilda fiskerätten i praktiken inte har vare sig företräde eller något ekonomiskt värde. Längs hela Väst- och Sydkusten fram till Torhamnsudde i Blekinge får alla fiska med alla sorters redskap efter alla arter och på Ostkusten norr om Östhammars kommun får alla fiska med alla rörliga redskap efter alla arter utom lax. Starkast är den enskilda rätten på Södra ostkusten från Östhammar till Torhamsudde där i huvudsak ett fritt handredskapsfiske är tillåtet för allmänheten.

Bakgrunden till nämnda, något svårförståeliga, regler är att tidigare sedvanerättsliga fiskemönster fastställdes år 1950 och lagstiftaren valde att tillämpa samma systematik över hela landet. Därför definierades enskilt och allmänt vatten i en särskild lag, lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde. Huvudregeln är att allt vatten inom trehundra meter (eller inom tre meters djupkurva om den går längre ut) från fastlandet eller från ö av minst ett hundra meters längd är enskilt.

Den som bedriver fiske med stöd av enskild rätt omfattas inte av den redskapsbegränsning som fritidsfisket har, fritidsfiskare får använda sex fiskeredskap samtidigt, maximalt 180 meter nät. Detta gör det möjligt för personer utan yrkesfiskelicens att i vissa fall livnära sig eller delvis livnära sig på sitt fiske. Fiske med stöd av enskild rätt bedrivs framförallt i skärgårdsområdena, man fiskar arter som lever kustnära såsom abborre, gädda, sik, gös och ål. Då fisket bedrivs kustnära och inomskärs används i huvudsak mindre fiskefartyg under 10 meter.

Förvaltningsplan SAP- Salmon Action Plan

Den internationella aktionsplanen för Östersjölaxen som startade 1997 har enligt ICES resulterat i att den årliga produktionen av vild laxsmolt som vandrar ut i Östersjön har ökat från cirka 500 000 laxar år 1997 till 1,7 miljoner år 2004.

Det femtioprocentiga produktionsmålet för varje enskild älv har uppnåtts i fyra till fem av de älvar som omfattas av planen. Beståndssituationen i flera av de mindre älvarna är fortfarande allvarlig och det långsiktiga målet kommer sannolikt inte att kunna uppnås år 2010 som planerat.

Nät- och ryssjefiske i Östersjön

Som beskrivits för de övriga fiskena är även nät- och ryssjefisket småskaligt och kustnära. Fisket med nät och ryssjor bedrivs utmed hela Sveriges kust i mer eller mindre omfattande skala och har en lång tradition knuten till den enskilda fiskerätten. Flertalet av de fiskarter som förekommer i Östersjön fångas med nät eller ryssja.

I skärgårdsområdena och i norra delarna av Östersjön är fisket mestadels riktat mot arter som abborre, gädda, strömming, gös och ål. I de norra delarna av Östersjön bedrivs ett mer omfattande fiske efter sik, lax, strömming och siklöja.

Under de senaste decennierna har fisket utmed Norrlandskusten drabbats hårt av den ökande sälstammen, detta har lett till att man övergett vissa traditionella fiskemetoder till exempel strömmingsskötar och ryssjor för att istället använda s.k. ”push up”-fällor. Fällorna som är specialbyggda för att kunna stänga ute sälar, står på botten och lyfts till ytan med hjälp av pontoner som fylls med luft när det är dags att vittja. Dessa fällor används uteslutande kustnära och har på vissa kuststräckor blivit nödvändiga för att överhuvudtaget kunna bedriva ett kommersiellt fiske efter sik och lax.

6.2.3 Fiskerikontroll

Regelverket kring fiskerikontrollen medför omfattande rapporteringskrav för fisket, såväl via telefon som i loggbok/kustfiskejournal. Innehållet och omfattningen av informationen som ska lämnas är inte alltid förutsättningar för genomförandet av kontroll utan ofta en konsekvens av olika förvaltningsregler men också vetenskapliga behov som främst EU:s datainsamlingsförordning kräver. Det ökade intresset för kustfisket medför också att behov av ett detaljerat planeringsunderlag i form av uppgifter från fisket ökar. Ett komplicerat förvaltningssystem som kräver en omfattande uppföljning för att kunna kontrolleras skapar en omfattande skyldighet för fisket att rapportera sina aktiviteter.

Regelverket är ofta utformat på samma sätt för olika områden och olika fiskerier. Det gör att reglerna i flera fall är lättare att hantera för ett mer storskaligt fiske. Vidare utgör det stora flertalet skyldigheter fisket har att uppfylla en del av gemenskapens regelverk vilket förhindrar oss från att nationellt göra undantag för regler som inte är anpassade till mindre fartyg eller kortare fiskeresor.

De fartyg som bedriver ett fiske nära kusten med korta resor mellan hamn och fiske-redskap eller mellan ansträngning och hamn upplever problem med att föransmälan måste göras två timmar före landning. Anmälan sker per telefon och görs för att en landningskontroll ska kunna planeras och genomföras. Föransmälan är som sådan obligatorisk. Nationellt har vi dock reglerat att tiden för föransmälan är två timmar för landning. I Östersjön anger gemenskapens regelverk att föransmälan ska göras vid fångster över 300 kg torsk i Östersjön och för Västerhavet har Sverige nationellt reglerat att föransmälan ska göras vid fångster över 300 kg fisk. EU kräver föransmälan vid 1 000 kg torsk i Västerhavet. Då de svenska kvoterna av torsk i Västerhavet är mycket små och att ransoneringsregler inte medger så stora landningar har Sverige valt att ha en snävare reglering. I annat fall försvinner Sveriges möjlighet att genomföra landningskontroll och därmed uppfylla ett kontrollkrav gemenskapen ställer på medlemsstaterna.

Vidare har också anförts behovet av ett stort antal landningshamnar för att minska båtarnas gångtider mellan hamn och fiskeplats. Skälet till att begränsa antalet landningshamnar är främst att Sverige måste kunna genomföra ett visst kontrollåtagande i varje hamn, vilket är enormt resurskrävande. Fiskeriverket har dock en löpande dialog med näringen avseende införande av nya och borttagande av gamla landningshamnar.

Vidar utgör den omfattande rapporteringen i loggboken en administrativ börda samtidigt som den kan vara svår att hantera ombord på mindre fartyg. Ett problem är bl.a. att loggboken kontinuerlig måste fyllas i under resan. Lättnader har gjorts inför 2010 avseende ifyllande av vissa uppgifter som numera kan göras efter ankomst till hamn. För mindre fartyg finns möjligheten att rapportera månadsvis i kustfiskejournalen.

6.3 Ekonomi

6.3.1. Lönsamhet

Många fiskare har svårt att leva på sina inkomster från fisket varför det är vanligt att denna inkomst kombineras med andra inkomster (5.3). Det är även svårt att med dagens inkomster få lån för investeringar i båtar samt för andra investeringar. De fiskare som har betalat av sina båtar klarar sig enligt utsago hyfsat medan de som köper/har köpt relativt nya båtar har svårt att klara avbetalningarna.

I tabellen redovisas ekonomiska uppgifter för fartyg som fiskar med passiva redskap som garn, krok och burar och fällor samt för olika typer av mindre trålare. Dessa indelningar följer den ordinarie datainsamlingen och är därför inte helt i överensstämmelse med de fisken som definieras som småskaliga i denna rapport. Däremot kan samtliga dessa fisken sägas rymmas inom något av segmenten, till exempel ingår nätfiske i Bottniska viken som en del i garnsegmenten.

Förädlingsvärde

Förädlingsvärdet per anställd är det värde som återstår när de rörliga kostnaderna exklusive arbetskraftskostnader dragits bort från inkomsterna. Förädlingsvärdet ska täcka löner (manslott) och även andra arbetskraftskostnader och kapitalkostnader samt i idealfallet även återinvestering i företaget. Låga förädlingsvärden är ett problem då det innebär låga löner och litet eller inget utrymme för investeringar för framtiden.

Metod

I den ekonomiska datainsamlingen som genomförs årligen samlas intäkter och vikt på landningar, kapacitet, ålder samt pris in från loggböcker/avräkningsnotor och landningsdeklarationer. Sedan år 2006 samlas även uppgifter från inkomstdeklarationer

Antal sysselsatta och förädlingsvärde per fartyg i småskaliga fartygssegment, 2007				
	Antal fartyg	Heltids-sysselsatta/fartyg	Förädlingsvärde per fartyg (tkr)	Förädlingsvärde per heltids-sysselsatt (tkr)
Fartyg som i huvudsak fiskar med garn <12 meter	267	1,3	210	158
Fartyg som i huvudsak fiskar med burar & fällor <12 meter	108	0,6	132	204
Fartyg som i huvudsak fiskar havskräfta med burar & fällor <12 meter	55	1,3	218	155
Fartyg som i huvudsak fiskar med krok <12 meter	38	1,3	252	188
Fartyg som i huvudsak fiskar med garn-, krok- eller burar & fällor 12-24 meter	28	1,6	359	226
Fartyg som i huvudsak fiskar siklöja med demersala trål 0-14 meter	29	0,6	573	911
Fartyg som i huvudsak fiskar med demersala trål <12 meter	11	1,3	135	103
Fartyg som i huvudsak fiskar havskräfta med demersala trål 0-12 meter	24	1,2	336	275

och årsbokslut in via SCB för de olika datainsamlingssegmenten. En årlig enkät skickas också ut till ett urval fiskare för att erhålla uppgifter som inte specificeras i deklarerationer och bokslut.

En brist i Fiskeriverkets lönsamhetsundersökningar är att spridningen i flottan är stor, både vad gäller intensitet i fisket och kostnaderna. En annan brist är att inkomster från annan verksamhet inte ingår. Särskilt bland de passiva segmenten är det vanligt med inkomster från annan verksamhet eller att fisket enbart bedrivs under en kortare period varje år.

Det är viktigt att komma ihåg att siffrorna i tabellen är genomsnittssiffror för olika segment och inte avser enskilda fartyg. Eftersom spridningen i intensitet i fisket är stor innebär det att det finns många fartyg med en lönsamhet både över och under genomsnittet.

Förädlingsvärdet per fartyg år 2007 uppgick till mellan 130 000 och 250 000 kr för de mindre fartygen som fiskar med passiva redskap. Detta ska täcka samtliga arbetskraftskostnader och fasta kostnader. Samtliga fisken i denna grupp har därmed generellt en svag lönsamhet i själva fisket.

Från denna generellt negativa analys av småskaligt fiske finns det undantag. Dessa undantag karakteriseras av att det funnits eller skapats en bra marknad och/eller att det finns någon form av begränsning i tillträdet till fisket. Siklöjefisket i Norrbotten är ett sådant exempel, liksom mycket av det yrkesmässiga insjöfisket. I dessa fisken är lönsamheten, investeringsviljan och rekryteringen relativt god.

Möjligheterna att kombinera fisket efter flera arter gav tidigare möjlighet att hitta vissa lönsamma kombinationer och även sälja högprisarter direkt till konsument. Det enartsfiske som nu håller på att skapas ger allt mindre sådana förutsättningar.

Ett av lönsamhetsproblemen grundar sig på den korta sommarsäsong då den största delen av inkomsten kommer in. För att kunna försörja sig på fångsterna kombineras ofta fisket med någon form av förädling eller restaurang- och turismverksamhet.

6.3.2 Efterfrågan

Närfångad fisk torde i vissa fall ha en konkurrensfördel, i och med att det finns en stark trend med större popularitet och bättre priser för närproducerade livsmedel. Det man kunnat se inom lantbruket är att enskilda entreprenörer kunnat skapa starka varumärken för småskalig livsmedelsproduktion, till exempel i form av gårdsmejerier. Ett problem med att profilera det närfångade är att de problem som finns inom fisket generellt också spiller över på sådan fisk. När bestånden i vårt närområde är sårbara drabbar det allt fiske, och en larmrapport om torskbestånden kan leda till att så gott som allt fiske blir ifrågasatt. Oroade konsumenter kan då välja att i stället konsumera odlad fisk eller välja bort fisk helt och hållet. Det småskaliga fisket kan inte utan vidare på samma sätt som den småskaliga jordbruksproduktionen sättas i motsatsförhållande till ett mer miljöpåverkande storskaligt fiske, åtminstone inte så länge bestånden är svaga eller uppfattas som det i den allmänna debatten.

Inom fisket finns det ansatser till att haka på trenden med närproducerat. Detta gäller inte minst insjöfisket, där fiskaren ofta har en annan möjlighet att driva gårdsbutiker och restauranger på ett liknande sätt som många jordbruksföretag. Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) har i samarbete med Svenska Fiskhandelsförbundet tagit fram märkningen "Närfiskat" som ska garantera svenskfångad och spårbar fisk som

fiskats i enlighet med regelverket. Denna märkning kan dock ännu inte anses vara etablerad i butikerna, och det är, som med de flesta nya märkningar, osäkert om den kommer att slå igenom på allvar. Någon priseffekt har inte kunnat skönjas.

Trots att torskpriset är rekordlågt kostar filén i affären sällan under 100 kr per kg. De stora möjligheterna att återvinna den förlorade marknaden under bojkotten med låga priser verkar inte existera trots låga priser till fiskaren. Det tycks som om larmrapporterna om fiskbeståndens status i vissa fall har lett till att konsumenterna valt bort närfångad fisk, med östersjötorsken som främsta exempel. Såväl fisket som beredningsindustrin hävdar att det stundtals har varit omöjligt att sälja torsk från Östersjön på den svenska marknaden, och att det mesta av fångsten därför har gått på export till bland annat Danmark och Frankrike. Även ålfisket har på senare år drabbats av en viss bojkott, även om omfattningen inte är närmare utredd. Samtidigt har tillgången på torsk fiskad i Barents hav varit mycket god på senare år vilket lett till ett prisfall på importerad torsk, både fångad och odlad, från Norge.

6.3.3 Konkurrens mellan fisken

I de studier som Fiskeriverket utfört har det inte framkommit att man från yrkesfisket generellt ser fritidsfisket, där husbehovsfisket ingår, som en konkurrent om fiskresursen. Det förekommer dock sådana motsättningar i fisket efter vissa arter och inom vissa områden. Hummerfisket på Västkusten är ett sådant fiske där det uppenbart finns en konkurrens om resursen och som påverkar det småskaliga kustfisket negativt. Under år 2007 genomförde Fiskeriverket en enkätundersökning över fritidsfiskets omfattning och som ett komplement till denna gjordes en fördjupad studie över hummerfisket. Denna undersökning visade att 73 procent av fångsterna av hummer togs i ett fritidsfiske. Ett annat exempel är laxfisket i Bottniska viken där konkurrens föreligger mellan yrkesfiskarna som fiskar med fasta redskap inom älvarnas mynningsområden och sportfiskarna som fiskar uppe i älvarna.

Det finns också en viss konkurrens mellan olika yrkesfiskekategorier. Heltidsfiskande kustfiskare, framförallt från Västkusten, kan uppleva konkurrens från fiskare som arbetar på större fartyg och som under sina friveckor fiskar på kustresurserna. Det är framförallt högprisarterna som hummer som beskattas. En annan typ av konkurrens är den där man beskattar samma art med olika typer av redskap. Fisket efter havskräfta är en sådan art, som både trålas och fiskas med burar, där konfliktsituationer kan uppstå. En snedvriden konkurrens mellan det småskaliga och mer storskaliga fisket föreligger också (se även 6.1.1).

6.3.4 Marknadsföring

Inom fisket finns det ansatser till att haka på trenden med "närproducerat". Detta gäller inte minst insjöfisket, där fiskaren ofta har en annan möjlighet att driva gårdsbutiker och restauranger på ett liknande sätt som många jordbruksföretag. Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) har i samarbete med Svenska Fiskhandelsförbundet tagit fram märkningen "Närfiskat" som ska garantera svenskfångad och spårbar fisk som fiskats i enlighet med regelverket. Denna märkning kan dock ännu inte anses vara etablerad i butikerna, och det är – som med de flesta nya märkningar – osäkert om den kommer att slå igenom på allvar. Någon priseffekt har inte kunnat skönjas. Inom flera av de fiskeområden som nyligen bildats med stöd från EFF finns en ansats att utveckla lokala varumärken för fisket.

En svårighet med att profilera det ”närfångade” är att de problem som finns inom fisket generellt också spiller över på sådan fisk. När bestånden i vårt närområde är sårbara drabbar det allt fiske, och en larmrapport om torskbestånden kan leda till att så gott som allt fiske blir ifrågasatt. Oroade konsumenter kan då välja att i stället konsumera odlad fisk eller välja bort fisk helt och hållet. Det småskaliga fisket kan inte utan vidare på samma sätt som den småskaliga grisproduktionen sättas i motsatsförhållande till ett mer miljöpåverkande storskaligt fiske – åtminstone inte så länge bestånden är svaga eller uppfattas som det i den allmänna debatten.

Småskaligt fiskad/närfiskad fisk har en möjlighet att stärkas som varumärke, antingen på en gemensam typ ”Närfiskat” eller genom att många små aktörer lyckas profilera sitt fiske som hållbart och skonsamt och därmed få ut ett bättre pris för produkten. Detta kräver dock att köpmotståndet mot vissa lokalt fångade fiskarter försvinner.

6.3.5 Etableringskostnad och överföring

Vid köp av fiskefartyg får man inte enbart betala för fartygets reella värde utan också för det fiktiva värde som båtens rättigheter har. Denna tonnagehandel har inte bara inneburit att man fått en geografisk koncentration av fiskeflottan utan också stora svårigheter för ungdomar att etablera sig och köpa båtar. Detta gäller framförallt inom trålsegmenten. Bankerna är inte villiga att bevilja nödvändiga lån vid nyetableringar. Denna problematik gäller även i viss mån etablerade fiskare, främst från Östersjöområdet.

6.3.6 Kompetens

På grund av den dåliga lönsamheten i dagens fiske minskas besättningarna. Små besättningar ställer krav på att alla är lika kompetenta och kan hantera alla förekommande göromål. Tidigare när besättningarna var betydligt större fanns utrymme att ta med folk som ännu inte var fullt kompetenta att fullgöra alla funktioner i fisket. Denna utveckling har inneburit svårigheter för ungdomar att komma in i fisket och successivt lära upp sig. Speciellt gäller det de ungdomar som inte har någon släktrrelation till fisket. Den praktiska fiskekompetensen kan inte skaffas på skolbänken utan fås endast ombord på fartygen. Detta gäller speciellt det småskaliga kustfisket som kräver färdigheter inom många områden. Denna utveckling får ses som ett av de hinder som påverkar nyrekryteringen av fiskare. Det är ett centralt problem att den naturliga kunskapsöverföringen som tidigare skedde i det närmaste har kommit att upphöra.

6.4. Infrastruktur

Den kritiska massan som behövs för att säkerställa ett yrkesfiske med tillgång till kringsservice och nödvändiga distributionskanaler börjar tunnast ut i många kustsamhällen. På många håll blir de fiskeanknutna verksamheterna färre och berednings- och grossistföretagen fyller sitt råvarubehov med import i allt större utsträckning.

6.4.1 Fiskehamnar

I Sverige landas fisk i över 300 hamnar. Utöver dessa finns ett antal hamnar som inte har någon fångstmottagningskapacitet utan enbart fungerar som hemmahamnar åt fiskefartygen och de flesta hamnar är små.

Många hamnar på en kuststräcka kan innebära både för- och nackdelar. Korta gångavstånd och transporter till havs är förstås fördelaktigt, men många hamnar innebär också små mottagningskvantiteter och resulterar vanligtvis i att man inte kan erbjuda tillräcklig service eller uppfylla kvalitetskraven. De mindre hamnarna är också ofta belägna långt från fångstmottagarna vilket medför längre landtransporter med högre transportkostnader och risk för sämre kvalitet som följd.

En troligen utveckling av landningshamnar är en koncentration till ett fåtal större sådana som kan klara kvalitetskraven, som har råd att förbättra och upprusta verksamheten och som också kan serva ett större antal fiskare och fartyg.

Västkusten

Längs Bohuskusten finns fiskehamnar av strategisk betydelse i egenskap av hemmahamnar, landningshamnar och servicehamnar för fisket. Ett antal hamnar längs kusten är föreslagna som riksintressen för yrkesfisket. Flertalet av dem, Fiskebäck, Donsö, Fotö, Hönö, Öckerö och Rörö finns i Göteborgsregionen medan övriga, Rönnäng, Ellös, Lysekil, Smögen, Hamburgsund, Havstenssund, Resö, Grebbestad och Strömstad är spridda längs kuststräckan.

Det största och äldsta fiskeläget i Halland är Träslövsläge (även kallat Lejet). Andra viktiga fiskehamnar är Bua/Videberg, Lerkil och Glommen. Enstaka båtar finns utspridda i hamnar i vissa av länets städer och i övrigt finns ett fåtal kustfiskare i mindre samhällen.

Sydskusten

I Skåne och Blekinge finns ett förhållandevis stort antal fiskehamnar spridda längs kusten. Av dessa tillhör några stora landningshamnar. Simrishamn utgör ett viktigt centrum för den svenska fiskeflottan i Östersjön. Nära en femtedel av de totala svenska torskfångsterna i Östersjön landas här och detsamma gäller sill/strömming. Trots en minskning av antalet fiskare och fartyg finns hamnanläggningar och andra kringnäringsnäringsindustri fortfarande kvar. En annan stor landningshamn är Saltö i Karlskrona kommun. Majoriteten av landningarna görs dock av torkstrålare från Västkusten som använder Karlskrona som bas för sitt fiske. Detta visar emellertid på att infrastruktur och logistik är tillfredsställande. Nordersund är den tredje stora landningshamnen vid Sydskusten.

Många av hamnarna längs Sydkusten är dock små. Reglerna kring kvantiteten på landningar av Östersjötorske som infördes 2005 har fått konsekvenser för flera av de tidigare viktiga mindre hamnarna som numer fått allt mindre betydelse för fisket. Vore det inte för att flera av hamnarna är kommunalägda så skulle sannolikt många av fiskehamnarna vara stängda. För att återuppnå en balans krävs för många av hamnarna en ökad beläggning och ökade landningar från såväl västkustfiske som utländska fartyg.

Södra Ostkusten

Det minskade antalet fiskeföretag har lett till minskat antal fiskehamnar. Det har i sin tur medfört att avstånden mellan fiskehamnarna ökat vilket försvårat för fiskarna att nå ut till marknaden. Små företag måste i stor utsträckning klara sina transporter på egen hand eftersom mottagarna inte finner det lönsamt att hämta små och geografiskt spridda fångster.

Alternativet för den småskaliga kustnära fiskaren att lossa sin fångst i ett fåtal större hamnar innebär allt för stora kostnader. Liksom för sydkustfisket har bestämmelserna om särskilda landningshamnar för torsk inneburit att antalet tillgängliga hamnar minskat och möjligheterna att landa sin fångst lokalt har försämrats. Norr om Kalmar län finns det knappt några fiskehamnar att tala om som uppfyller kraven på infrastruktur.

6.4.2 Fiskauktioner

Västkusten

På Västkusten finns tre fiskauktioner: Göteborg, Smögen och Strömstad. Göteborg är Sveriges överlägset största fiskauktion med en volym på ca 3 600 ton fisk och skaldjur under 2008. På auktionen säljs inte bara fisk från Västkusten utan även en viss del av den fisk som landas på Ostkusten samt i insjöfisket. Smögen och Strömstad är avsevärt mindre auktioner med en total volym på 665 ton respektive 329 ton år 2008.

Minskningen i fisket har naturligtvis fått effekter på de tre fiskauktionerna Strömstad, Smögen och Göteborg på Västkusten. Den kraftiga minskningen av landad torsk är av stor ekonomisk betydelse, men för Smögen och Strömstad har även minskningen av oreglerade arter som pigghaj och rödtunga bidragit till minskningen. Ökningen av havskräfta och räka sammanfaller med torskens tillbakagång och tack vare att dessa arter inbringar ett högt pris har man till viss del kunnat kompensera för inkomstbortfallet. Detta har dock bara skett i Göteborg. Fiskauktionerna i såväl Strömstad som Smögen är idag helt beroende av landningar av ett fåtal arter från ett fåtal fartyg liksom av landningar från fartyg från Danmark och Norge för sin fortlevnad.

Mönstret vid Göteborgs fiskauktion påminner mer och mer om det vi ser vid de mindre auktionerna. Volymerna går stadigt nedåt och auktionerna domineras alltmer av havskräfta och räka. På sikt kan detta medföra att auktionen blir lika känslig för förändringar i fisket som de mindre auktionerna idag.

Ostkusten

På Ostkusten finns inga fiskauktioner.

6.4.3 Beredningsindustri och vidareförädling

Svenska beredningsföretag har gynnats av Sveriges inträde i EU genom ökade av-sättningsmöjligheter på den gemensamma marknaden. Den svenska beredningsindu-strins produkter har dock generellt sett en låg förädlingsgrad jämfört med den övriga livsmedelsindustrins.

Den ojämna tillgången på fisk vållar emellertid problem inom beredningsindustrin som får svårt att långsiktigt planera sin verksamhet. Detta resulterar i kompensationsköp genom import som ofta sker från länder utanför EU. Anledningarna till detta ojämna flöde av landad fisk är flera. Variationer i fiskbestånden pga. naturliga varia-tioner, men också ökat fisketryck som lett till minskade bestånd, är en av dem. Många av de kustnära fiskarna har små båtar och bedriver ensamfiske. Detta medför att man inte fiskar i alla väderlekar. De små båtarna gör också korta resor och saknar ofta is ombord varför fångsten inte kyls förrän den landas.

Beredningsindustrin och förstahandsmottagarna drabbas också av fiskestoppen genom att råvarutillförseln nästan upphör under långa perioder. Till skillnad från yrkesfiskarna så kompenseras eller ersätts inte beredningsindustrin under dessa perioder.

Förutom den varierande tillgången och kvaliteten på råvaran kompliceras bered-ningsverksamheten ytterligare av en starkt säsonsberoende efterfrågan. Under de stora helgerna är efterfrågan betydligt större än under resten av året, vilket medför en periodvis låg nyttjandegrad i beredningsanläggningarna.

På senare år har förädlingsgraden av den fisk som saluförs ökat. Samtidigt har också avståndet mellan fiskare och konsument ökat. Lokalt är tillgången på uppköpare begränsad , vilket missgynnar fiskaren som riskerar att få sämre betalt för sin fångst. Sambandet mellan antal uppköpare och pris är tydligt.

Genom att förädla sin fångst, enskilt eller i samverkan med lokal entreprenör, skulle förädlingsvärdet på fisken öka och därmed inbringa ett bättre pris. Idag utgör daglig-varuhandeln en viktig försäljningsplats. Denna utveckling bör kunna ge det småska-liga fisket en möjlighet att leverera både till större berednings- och grossistföretag och till handlare i närområdet. Svårigheterna med en småskalig förädling ligger framför allt i de livsmedelshygieniska krav som ställs. Kraven innebär i regel stora investe-ringar, kostnader som kan bli svåra att bära för verksamheten. Fisk som blivit beredd och som packas och säljs i en livsmedelsaffär måste kunna föras med bäst före datum vilket ställer stora krav på jämn och god hantering. Det i sin tur ställer högre krav på t.ex. kylförvaring ombord på båten samt hur länge redskapen kan ligga i innan man vittjar dem. Även om avstånden ofta är små och fångstresorna korta inom det små-skaliga kustnära fisket kan en oaktsam hantering räcka för att försämra kvaliteten på fångsten.

Västkusten

Huvuddelen av landets fiskberedning återfinns längs Bohuskusten. Industrierna och företagen är dock koncentrerade till ett fåtal platser och för de flesta kommuner på Västkusten är beredningsindustrin av marginell betydelse. Den största koncentra-tionen av beredningsindustri i Sverige finns i Sotenäs kommun och svarar för ca 30

procent av den totala svenska beredningsindustrin. Ägarna är dock huvudsakligen norska företag och råvaran importeras till största delen från länder utanför EU. Inom Orust kommun finns två sillfileteringsanläggningar vilka inte är helt obetydliga för kommunen. Industrierna förser dessutom stora delar av Sverige med färsk strömmingsfilé. På Tjörn finns sammanlagt 12 företag inom fiskberedning med olika sill- och skarpsillprodukter. Ägarintresset är till största delen svenskt och råvaruinköpen består både av import och av inköp från svenskt fiske.

Inom Göteborgs kommun finns 23 företag inom beredningsindustrin, men någon egentlig produktinriktning kan man inte tala om. De flesta sysslar med marknadsföring, administration och grossisthandel. Flertalet av landets fiskgrossister verkar här. Andra industrier kopplade till fisket är trålbinderi och redskapsgrossister vilka också finns representerade inom kommunen.

Den ökade efterfrågan på kvalitetsmässigt goda livsmedel från rena miljöer ger västkustfisket ett bra utgångsläge. Den svenska exporten av beredda fisk- och skaldjursprodukter har ökat under flera år och har därmed bidragit till en stor investeringsvilja. Viss förädling förekommer även i Halland.

Sydkusten

Den lokala beredningsindustrin på Sydskusten är till stor del beroende av kontinuerliga lokala landningar av relativt små kvantiteter året runt. De är därmed också avhängig beståndssituationen för och uttaget av torsk och sill i Östersjön. En koncentration av sillfisket till ett fåtal större fartyg försvårar sådana leveranser. Företagen skulle tvingas köpa sill från andra fångstmottagare vilket skulle leda till minskad lönsamhet och ett sannolikt högre beroende av torsk. Att erhalla fisk direkt vid landning är dessutom av kvalitetssskäl betydligt bättre.

Intresset från lokala yrkesfiskare att starta beredning av egenfångad fisk har ökat och ett antal sådana mindre aktörer har etablerat rökerier i flera hamnar de senaste tio åren.

Södra Ostkusten

Det finns bara ett fåtal mindre beredningsföretag i regionen som i huvudsak består av rökerier. Flera enskilda fiskeföretag har viss vidareförädling av främst den egna fångsten. Få beredningsindustrier i regionen medför längre transportsträckor, högre kostnader och svårigheter med att upprätthålla en hög kvalitet.

Norrlandskusten

En omfattande produktion av strömmingsfilé sker i Gävle av Sveriges enda fiskförsäljningsförening. Utöver detta finns ett antal mindre företag som främst är inriktade på att förädla odlad fisk, men i mån av tillgång även lokalt fiskad och landad fångst. Sedan inträdet i EU har det gjorts omfattande investeringar i beredningsindustrin med stöd från strukturprogrammen. Genom dessa stöd har Norrlandskusten en modern och effektiv fiskberedningsindustri med hög kapacitet. Råvaruinköpen består både av inhemska och av importerad fisk. Många enskilda fiskeföretag som i huvudsak förädlar den egna fångsten har också utvecklats. Det rör sig främst om filetering av

strömning, lax, sik och abborre samt rökning och vakuumpförpackning av fisken. Försäljningen sker sedan i egna småbutiker, på egen restaurang eller på marknader.

6.4.4 Fiskens väg från fångst till konsument

På Västkusten, i Skåne och Blekinge verkar transportkedjan fungera bra mellan landningshamn och köpare. Lösningarna varierar, men fångsterna landas antingen vid auktion, beredningsindustri eller transporteras med lastbil från landningsplatsen. Det finns egentligen inget som tyder på problem eller orimligt höga kostnader. I de flesta fall rör det sig om stora kvantiteter landad fisk eller samtransport med annan fisk eller andra varor vilket håller transportkostnaderna nere.

På Södra Ostkusten sker huvuddelen av handeln med fisk via fiskauktionerna på Västkusten, där också beredningsindustrierna huvudsakligen återfinns. Transporterna till auktionerna tar tid och är kostsamma och kan dessutom medföra försämrad kvalitet på fisken innan den når konsumenten. För att kunna bedriva mottagning av fångster krävs större volymer, vilket det småskaliga fisket inte kan tillgodose.

Transportkostnaderna blir många gånger för stora i förhållande till de intäkter man får vid försäljning av fångsten. För att få bättre betalt och därmed öka lönsamheten måste fisken därför förädlas på något sätt. Ökade intäkter skulle kunna bära dessa höga transportkostnader, men sådan vidareförädling sker inte i någon större omfattning.

I området mellan Kalmar län och upp till Västerbotten är logistiken ett problem. Orsakerna till problemen och de höga kostnaderna på denna kuststräcka är dels de stora avstånden och dels att volymfisken strömning försvunnit. De andra arterna har svårt att klara transportkostnaderna. Från Gotland är det endast piggvar som levereras i någon större utsträckning och denna går till fiskauktionen i Göteborg.

I Norrbotten verkar fiskarena vana vid att klara transportfrågan på egen hand eller i samverkan. Företagen i området är också ekonomiskt starka, tack vare det lönsamma siklöjefisket, vilket gett dem ett handlingsutrymme. Samtidigt har de av tradition jobbat för att finna kostnadseffektiva lösningar.

6.5 Sociala aspekter

6.5.1 Urbanisering

Den allmänna urbaniseringen har inneburit att landsbygdens befolkning kraftigt minskat. Detta gäller inte minst kust- och skärgårdsområdena. Denna utveckling har pågått länge och det finns inga tecken på att den ska vända. I samband med att storstadsborna har fått ökad fritid har fastigheterna inom många av dessa områden också blivit mycket attraktiva som sommarbostäder. Ungdomar som vill bo kvar har många gånger svårt att konkurrera på grund av priset.

6.5.2 Uppbruten social struktur

De homogena välintegrerade fiskelägenas struktur började förändras under 1950 och -60-talen. Arbetsmarknadssituationen ändrades märkbart under denna period med en stor industriell expansion som skapade nya arbetstillfällen. Samtidigt förbättrades kommunikationerna framförallt genom privatbilismens utveckling vilket underlättade pendling. Detta skapade en förändrad valsituation i och med att man kunde ta industriarbeten och ändå bo kvar på sin hemort. Den homogena yrkesstrukturen i fiskelägena började lösas upp och det etablerades nya grupper av yrkesutövare i dessa samhällen vid sidan av fiskarbefolkningen. Denna nya situation har påverkat rekryteringen till fisket.

Tidigare var valet av fiskaryrket närmast en självklarhet. Nu blev valsituationen mer komplicerad allteftersom alternativen blev flera. Fiskaryrkets nackdelar blev mer uppenbara jämfört med andra yrken och upplevdes på många håll sakna framtid. Den försämrade lönsamheten i många fiskerier har också inneburit att äldre fiskare saknat drivkrafter att föra yrkestraditionen vidare inom familjen.

6.5.3 Åldersstruktur, nyrekrytering och kompetens

Den svenska fiskarkåren är en alltmer åldrande yrkeskategori. I svenskt fiske sker idag nästan ingen generationsväxling. Speciellt illa är det i Östersjölänen där mycket få ungdomar söker sig till fisket.

Under den senaste tioårsperioden har medelåldern för Västkustens yrkesfiskare ökat med tre år från 47 till 50 år. Medelåldern för Sydkustens yrkesfiskare har ökat med fem år från 47 till 52 år. Situationen blir i allmänhet sämre ju längre upp efter Ostkusten man rör sig. I Västerbottens län har den genomsnittlige yrkesfiskaren i princip uppnått pensionsålder. Se även 3.2.

Totalt sett har antalet fiskare i åldersgruppen under 50 år minskat med 28 procent på Västkusten och på Sydkusten med hela 57 procent. I Västerbotten är endast två stycken yrkesfiskare under 50 år och längs hela Norrlandskusten har två av tre fiskare passerat femtioårsstrecket. Detsamma gäller för Ostkusten

På Västkusten är det bara i Tjörns, Orust och Öckerö kommuner som yrkesfiskarnas medelålder varit stabil eller minskat något. Den största ökningen av medelåldern har varit i Hallandskommunerna. År 1998 fanns på Västkusten 67 fiskare som var under 25 år, motsvarande siffra var 49 personer år 2008, en minskning med 27 procent. Det kan dock konstateras att majoriteten av dessa fiskare nu finns i Tjörns, Öckerö

och Göteborgs kommuner. I såväl norra Bohuslän som i Hallands kommuner är det väldigt få om ens någon fiskare som är under 25 år. Denna utveckling hänger förmodligen samman med den koncentration av fisket som tycks ske till Göteborgsområdet. I ett fåtal kommuner (Lysekil, Tjörn) har yngre fiskare gjort nyinvesteringar i fiske med passiva redskap. Även om gruppen under 25 år fortsatt utgör kring 6 procent av fiskarkåren på Västkusten kan man befara att denna utveckling leder till att fisket på sikt kommer att försvinna från många orter. Andelen licensierade fiskare över 65 år har också ökat något under den senaste tioårsperioden. Bland samtliga sysselsatta i Sverige under 2008 utgjorde gruppen under 25 år 11 procent, alltså nästan dubbelt så hög andel som inom fiskarkåren.

På Sydkusten skiljer sig medelåldern inte nämnvärt mellan de olika kommunerna. Den allvarliga delen i utvecklingen är att endast två stycken fiskare var under 25 år 2008. Längs hela Östersjökusten finns endast en handfull yngre fiskare i dag.

Orsakerna till denna utveckling är flera. Den viktigaste är sviktande lönsamhet men även regelhanteringen i fisket och ändrade krav i en modern familjerelation spelar troligtvis också en stor roll.

För att motverka den ökande medelåldern i fiskarkåren är det av största vikt att kontinuerlig nyrekrytering sker. Den naturliga rekryteringsbasen till fisket har i många traditionella fiskelägen i det närmaste upphört. Även i de relativt få fiskelägen där flera av de grundläggande strukturerna fortfarande finns kvar kan man konstatera att utvecklingen går i samma riktning även om den ännu inte gått så långt.

Rekryteringen till fisket har nästan alltid skett från fiskelägena och väldigt få personer från andra miljöer har kommit in i fisket. Detta har gällt såväl i ett historiskt perspektiv som i dagens situation. I fiskelägena höll småpojkar förr till nere vid hamnen, lekte med roddbåtar, metade småfisk och lyssnade på de äldres diskussioner på kajen. Steg för steg fördes pojkar över till yrkesrollen som fiskare. Det skedde en kulturell prägling som i dagens moderna samhälle i stort sett helt har upphört. Denna utvecklingstendens har inneburit att den tidigare naturliga rekryteringsbasen för fiskare i det närmaste försvunnit.

På grund av den dåliga lönsamheten i dagens fiske har fartygsbesättningarna minskat kraftigt. De mindre fartygen har en besättning på endast en till två man. Så små besättningar ställer krav på att alla är lika kompetenta och kan hantera alla förekommande göromål. Tidigare när besättningarna var betydligt större fanns utrymme att ta med folk som ännu inte var fullt kompetenta att fullgöra alla funktioner i fisket. Denna utveckling har inneburit svårigheter för ungdomar att komma in i fisket och successivt lära upp sig. Speciellt gäller det de ungdomar som inte har någon släktrrelation till fisket. Den praktiska fiskekompetensen kan inte skaffas på skolbänken utan fås endast ombord på fartygen. Detta gäller speciellt det småskaliga kustfisket som kräver färdigheter inom många områden. Denna utveckling får ses som ett av de hinder som påverkar nyrekryteringen av fiskare. Det är ett centralt problem att den naturliga kunskapsöverföringen som tidigare skedde i det närmaste har kommit att upphöra.

Flera fiskare som kommit in i yrket från andra bakgrunder, och som alltså inte har en familjetradition i botten, har uppgett för Fiskeriverket att de inte känner sig accepterade av andra fiskare. De blir inte delaktiga i diskussionerna "på hamnen" och

får därmed svårare att komma in i yrket. Det verkar alltså som att det kvarvarande fisket till en del fortsätter att agera slutet och därmed bevarar de traditionella sociala strukturerna från tiden då fiskarsamhällena var mer homogena. Detta är en faktor som kan försvåra rekrytering utifrån som skulle kunna vara ett sätt att föryngra fiskarkåren och kanske även föra in nya idéer och metoder i yrket.

6.5.4 Familjesituation

Även familjestrukturen har förändrats från den tid då fiskesamhällena var relativt sammanhållna samhällen. Giftermålen skedde oftast inom gruppen och kvinnorna visste att det föll på deras lott att ta ansvaret för hem och barn. Idag bebos de flesta av dessa samhällen även av andra yrkeskategorier vilket inneburit att fiskelägenas tidigare struktur har lösts upp. Barn till fiskare gifter sig alltmer utanför fiskaregruppen. Dagens kvinnor ställer krav på att kunna ha ett eget yrkesliv och man hjälps åt att sköta hem och barn, vilket inte är helt förenligt med ett liv som fiskare. Denna utveckling har säkert också påverkat ungdomars vilja att gå in i fiskaryrket.

6.5.5 Arbetsmiljö

Att vara fiskare innebär långa perioder borta från hemmet. I dagens samhälle upplevs detta inte som något attraktivt yrkesval, enligt flera intervjuer. De flesta av de intervjuade fiskarena uppger samtidigt att lönsamheten trots allt är den avgörande faktorn. Den andra sidan av dagens situation är att många fisken leder till längre perioder av inaktivitet på grund av kvotstopp och begränsningar i fiskeansträngningen, vilket leder till att många fiskare får lyfta a-kasseersättning under en stor del av året. Fiskare har i dag mer (ofrivillig) ledighet än de som jobbar i land. Det hårda livet som fiskare kräver att man tjänar lite mer än de som jobbar i land, istället för tvärtom. Fisket med passiva redskap kan vara särskilt slitsamt för kroppen med tunga lyft i köld och väta, på mindre båtar som inte alltid utgör någon säker arbetsmiljö. En fiskare kommenterar i en intervju med Fiskeriverket den fallande rekryteringen in i fisket med att ”det är kallt, man blir sjösjuk och i många fall tjänar man dåligt”.

6.5.6 Fiskets image

Bilden av yrkesfiskare har förändrats kraftigt bland den svenska allmänheten de senaste åren. Från att ha varit sedda som ihärdiga och arbetsamma har fiskarena under senare år gått till att klassas som miljöbovar och fuskare. Den negativa bilden av fisket drabbar alla inom näringen, vilket är särskilt frustrerande för det småskaliga fisket. Bilden påverkar rekryteringen och viljan att stanna kvar inom yrket. Flera fiskare har upplevt att det förs en propaganda mot svenskt fiske, att yrket inte är socialt accepterat och att yrkesfiskare stämplas som ”busar” oavsett vilket fiske de ägnar sig åt. Allmänheten verkar inte kunna skilja på småskaligt, mer skonsamt fiske och det ”rovfiske” som avbildas i medierna.

I väntan på stormigt väder, Saltö fiskhamn, Karlskrona, oktober 2008. Foto: Fiskeriverket.

Liten trålare på Västkusten.

7. Åtgärdsförslag

Inledningsvis i det här kapitlet beskrivs de problemfaktorer som bedöms styra fiskets utveckling i större bemärkelse än andra och som därmed motiverar de nedan fyra prioriterade åtgärdsområdena. Dessa områden återfinns i och är identifierade utifrån de analyser som gjordes i föregående kapitel. De åtgärdsförslag som sedan presenteras i kapitlet har fått en något annorlunda indelning och rubricering då en åtgärd kan ha bäring på och få positiva effekter på flera problemområden.

7.1 Sammanfattande analys

Som framgår i det föregående kapitlet är de svårigheter och hinder som begränsar och/eller påverkar det småskaliga fisket i en mindre positiv riktning omfattande, men också av olika karaktär och dignitet. För flertalet av dem är det en stor utmaning att försöka hantera och, inte minst, att åtgärda dem. Det är viktigt att komma ihåg att en myndighet inte ensam kan åstadkomma de förändringar som är nödvändiga för att vända en negativ trend och i det här fallet skapa möjligheter för ett stärkt småskaligt kustfiske i Sverige. Möjligheten att förändra situationen ligger på såväl EU-nivå, nationell nivå, myndighetsnivå, regional- och kommunal nivå, samhällsnivå som på individnivå.

Den allmänna urbaniseringen i landet har inneburit att landsbygdens befolkning kraftigt minskat. Detta gäller inte minst för kust- och skärgårdsområdena. Utveckling har pågått länge och det finns inga tecken på att den ska vända. Med urbaniseringen och avfolkningen på landsbygden följer också en försämrad infrastruktur, service och tillgänglighet för de människor, familjer och yrkesutövare som väljer att stanna kvar i de mindre samhällena.

Utvecklingen i fisket skiljer sig inte från den utveckling som generellt gäller för landsbygden. Den allmänna urbaniseringen har inneburit att ungdomarna flyttar från kustsamhällena. Idag ligger hela världen öppen för såväl arbete som utbildning vilket innebär att ungdomar som traditionellt skulle ha valt fiskaryrket inte längre gör det. De sociala strukturerna har också förändrats. Tidigare var fiskesamhällena relativt sammanhållna samhällen. Giftermålen skedde oftast inom gruppen och kvin-

norna visste att det föll på deras lott att ta ett stort ansvar för hem och barn. Idag bebos de flesta av dessa samhällen även av andra yrkeskategorier vilket inneburit att fiskelägenas tidigare fasta struktur har lösts upp. Barn till fiskare gifter sig alltmer utanför fiskaregruppen. Dagens kvinnor ställer krav på att kunna ha ett eget yrkesliv och man hjälps åt att sköta hem och barn, vilket inte är helt förenligt med ett liv som fiskare. Sammantaget har utvecklingen påverkat ungdomars vilja att gå in i fiskaryrket vilket också återspeglas i svårigheterna att rekrytera nya fiskare till yrket.

En annan viktig faktor som påverkar utvecklingen är det ekonomiska utbytet. Den generellt dåliga lönsamheten i fisket är ett genomgående problem. Priserna på fisken är i många fall låga och prisutvecklingen har inte följt med i samma takt som driftskostnaderna har ökat. Inte minst bränslekostnaderna har ökat kraftigt och denna ökning påverkar naturligtvis lönsamheten i fisket. Transportkostnaderna har också ökat i takt med att antalet fiskare blivit färre vilket resulterat i att många fiskare idag måste sköta logistiken själva.

Det finns dock undantag från den generellt låga lönsamhet som verkar prägla det småskaliga fisket. Dessa undantag karakteriseras av att det funnits eller skapats en bra marknad och/eller att det finns någon form begränsat tillträdet till fisket. Siklöjefisket i Norrbotten är ett sådant exempel, liksom stora delar av insjöfisket. I dessa fisken är lönsamheten, investeringsviljan och rekryteringen relativt god.

En hög lönsamhet skulle naturligtvis öka fiskaryrkets attraktionskraft och förbättra nyrekryteringen, men en förutsättning för lönsamhet är förstås god tillgång på fisk. Den rådande situationen med sviktande bestånd är därför den centrala. Om förvaltningen tillsammans med näringen kan lyckas skapa en stabil situation för bestånden längs våra kuster skulle förutsättningarna för ett framtida kustfiske öka. Larmrapporterna om utfiskning skulle försvinna och därmed resultera i en mer positiv bild av fisket, vilket i sin tur skulle kunna leda till såväl en ökad rekrytering till yrket som en bättre lönsamhet. En ny generation yrkesfiskare behöver verka som entreprenörer för att utnyttja de möjligheter som finns att utveckla ett aktivt företagande baserat på ett hållbart nyttjande av fiskeresursen.

I en ekosystembaserad förvaltning där målet är att uthålligt kunna leverera ekosystemtjänster blir en särskild förvaltning för det småskaliga kustfisket naturlig. Den del av det småskaliga fisket som bedrivs med passiva redskap innebär i de flesta fall en lägre samlad miljöbelastning per fångad fisk i form av bottenpåverkan och bränsleförbrukning. Utkast är också generellt mindre i fisken med passiva redskap (se avsnitt 5.2.3). Småskaligt fiske har även kulturvärden som är en del av ekosystemtjänsterna.

Det småskaliga fisket lider dock av bristande konkurrenskraft gentemot det storskaliga fisket, bl.a. genom ett större beroende av beståndens storlek, produktionsfaktorer och väderleken. Samtidigt har detta fiske generellt sett mindre problem med överkapacitet och en större betydelse för sysselsättning, lokalsamhället i stort och en växande turism. Med olika förvaltningsmodeller förstärks fiskets roll i upprätthållandet av livskraftiga kustområden och den del av flottan som fortfarande har en stark anknytning till kustområden ges en särskild ställning.

Den nuvarande regleringen av resursen karaktäriseras i stor utsträckning av årligt fastställda TACer och kvoter. Variationen i tillåten fångstmängd mellan åren leder till en planeringshorisont på högst ett år, vilket inte bidrar till investeringar i verksamheten för den enskilde yrkesfiskaren. En flerårig förvaltning skulle i viss utsträckning

kunna öka förutsägbarheten. Den pågående processen att införa sådana fleråriga förvaltningsplaner för ett flertal fisken inom EU kan på sikt underlätta för det småskaliga fisket och öka intresset för att investera både i miljövänligare fartyg och mer skonsamma fångstmetoder.

Sammanfattningsvis kan följande fyra områden anses ha störst påverkan på utvecklingen av fisket och är därmed också de viktigaste att försöka hitta möjliga åtgärder för att reducera eller överkomma:

1. Samhällsutvecklingen generellt med avfolkningen i glesbygden och svårigheter att rekrytera unga människor till fisket
2. Lönsamheten som är svag bl.a. p.g.a. höga driftskostnader och svårigheter att få tillräckligt betalt för sina fångster
3. Tillgången på fisk som för vissa bestånd är för låg och instabil
4. Regelverket skapar oförutsägbarhet för fisket

Utöver de 4 ovan nämnda pririterade problemområdena bör också tilläggas säl- och skarvproblematiken. Säl och skarv ses av många kustfiskare på Ostkusten som ett mycket allvarligt problem som nästan omöjliggör fiske med passiva redskap. Det är ingen tvekan om att den kraftiga tillväxt i sälbestånden som skett starkt påverkar fiskets bedrivande såväl genom skador på redskap som på minskade fångster.

Ett överhängande hot för de fisken som bedrivs efter bl.a. lax och strömming i Östersjön är att det tillfälliga dioxinundantag Sverige har, och som löper ut 31:e december 2011, inte kommer att förlängas. Även om fet fisk från Östersjön fortfarande innehåller höga halter av PCB och dioxiner så äter de flesta konsumenter i Sverige ganska lite av denna typ av fisk. Det är istället andra livsmedel som ger det största bidraget till den långsiktiga exponeringen. Utan ett fortsatt undantaget är risken överhängande att kustfisket läggs ned längs med stora delar av Ostkusten och helt upphör längs Norrlandskusten.

7.2 Näringens egna insatser

Ökad satsning på närfiskat/ekofiske/livscykelanalys etc.

Kustfisket har egentligen en unik möjlighet att saluföra sina produkter som både ekologiskt attraktiva och närfiskade med låga koldioxidutsläpp. Det borde vara näringens ansvar att driva och utveckla detta. Embryon till detta finns också på olika håll. Fiskeriverket skulle kunna delta i pilotförsök för att visa goda exempel.

Det småskaliga fisket måste arbeta för att kunna ta ut högre priser för sina produkter. En bättre och tydligare marknadsföring av de egna produkterna bör kunna leda till en ökad andel på marknaden. Det kan vara en god idé att nischa sig och skapa egna mer unika produkter. Miljömärkning av fisk är också på stark frammarsch och de fiskare som satsar på att få sitt fiske miljömärkt kan sannolikt få bättre betalt för sin fångst och därmed öka sina möjligheter att få lönsamhet i sitt fiske.

Ett exempel på ett fiske som kan miljöcertifieras är fiske med torskburar. Detta fiske bedrivs energisnålt, selektivt och utan bifångster och dessutom är fångsten av hög kvalitet. Förutom burar kan man tänka sig att miljöcertifiera fasta redskap och fiskare som ställer upp på bifångstreducerande åtgärder, som t.ex. kamerastudier. Det finns flera goda exempel på fiskare som kombinerar fisket med försäljning i egen

butik eller i egen restaurang. Det bör lokalt finnas utrymme för fler sådana etableringar. Ett annat sätt att höja status och priser på kustfångad fisk är att initiera projekt för att höja statusen på de fiskarter som i dagsläget är underutnyttjade, t ex siklöja (själva fisken), sik, abborre och skrubbskädda.

Infrastruktur som anpassas till kustfiskets förutsättningar

Mycket av kustfiskets svårigheter är att få avsättning för fisk som fångas säsongvis och med ojämna intervall. Det borde ligga i näringens intresse att utveckla detta – men sannolikt är intäkterna för små för att det ska vara värt att satsa på.

Ökade möjligheter till vidareförädling av fiskprodukterna

En nödvändig del i morgondagens kustfiske måste vara en ökad vidareförädling. Svårigheterna (och kostnaderna) för att t ex uppföra ett EU-godkänt rökeri och vidarehantering är relativt omfattande. De fiskare som kombinerar kustfiske med vidareförädling har i många fall klarat sig bra.

Det borde i första hand vara näringen som driver denna fråga, men Fiskeriverket skulle kunna delta med ekonomiskt stöd (FFU-medel). Detta förutsätter dock entreprenörskap hos fisket. Ansvar för sådana åtgärder bör även ligga under landsbygdsutveckling och något av EU-målen.

7.3 Ekonomiskt stöd

Ekonomiskt stöd till fisket lämnas genom Europeiska fiskerifonden (EFF), som är EU:s fond för ett hållbart fiske. Ramen för programperioden 2007–2013 är ca 500 miljoner kronor i EU-medel. Dessa måste dock matchas med nationell offentlig finansiering för att kunna betalas ut. De fem övergripande programmålen är:

1. Kapaciteten i den svenska fiskeflottan ska minska så att fiskeansträngningen anpassas till en långsiktigt hållbar beståndssituation
2. Lönsamheten i fiskerinäringen ska öka
3. Främja sysselsättning på landsbygden i anslutning till fiskerinäringen
4. De negativa miljöeffekterna orsakade av svensk fiskerinäring ska minska
5. Hållbar miljö och naturliga fiskbestånd

Stöd kan lämnas till investeringar i yrkesmässigt fiske, vattenbruket och beredningssektorn, men även till utbildningar och till olika projekt och investeringar av gemensamt intresse. I särskilda "fiskeområden" som Fiskeriverket utser kan stödmedel bland annat användas till satsningar på fisketurism och förbättringar av den lokala livsmiljön.

En god lönsamhet för det småskaliga fisket förbättrar möjligheterna att bibehålla en infrastruktur som är anpassad till näringens behov. De svårigheter som det småskaliga fisket upplever med infrastruktur och logistik är till stor del beroende av att ett minskat yrkesfiske innebär ett minskat underlag för olika gemensamma lösningar.

Yrkesfisket skiljer sig här inte nämnvärt från andra glesbygdsnäringar. Regeringen presenterade i mars 2009 en strategi för att stärka utvecklingen i Sveriges landsbygd med fokus på ett enkelt, självklart och lönsamt företagande, en väl utvecklad in-

frastruktur, en god servicenivå, ett betydande lokalt inflytande och goda utbildningsmöjligheter. Genomförandet av det Operativa programmet för fiskerifonden är en del i landsbygdsstrategin, och det småskaliga fiske kan, som den landsbygdsnäring det är, att kunna stärkas av genomförandet av landsbygdsstrategin.

Inom de särskilda fiskeområdena som bildats med stöd från fiskerifonden kan EU-medel fördelas till lokala projekt inom landsbygdsutveckling med fokus på fiske, i enlighet med de strategidokument som tas fram lokalt inom områdena. Hittills har nio fiskeområden bildats i Sverige, varav sju stycken innefattar olika delar av kuststräckan medan de övriga avser insjöområden. Ytterligare två till tre områden kommer att bildas under 2010. Även inom Landsbygdsprogrammet finns möjligheter till stöd för investeringar som inte ligger inom den traditionella fiskerinäringen.

Ökad diversifiering av försörjningsbasen

För att underlätta en utveckling mot ett ökat utbud av fisketuristiska produkter och tjänster krävs utbildningsinsatser för att möta marknadens krav och därigenom ge framförallt kustfiskaren ett lönsamt komplement till sitt yrkesfiske. Anordnande av utbildningar kan delfinansieras via EFF men kräver i dagsläget annan offentlig medfinansiering för att kunna genomföras. Denna bör tillföras programmet på nationell nivå. Enskilda yrkesfiskare kan få stöd för kompetensutveckling som underlättar för dem att bredda sin verksamhet, exempelvis kurser i livsmedelshygien, men medlen för detta är begränsade. Ett projekt som planeras inom ett av de nybildade fiskeområdena avser utbildning för yrkesfiskare i marin upplevelseturism.

Åtgärder som möjliggör för yrkesfiskare att kombinera sitt fiske med annan verksamhet, till exempel turistverksamhet, underlättar också kompetensuppbyggnaden då fiskaren inte helt blir beroende av fisket för sin inkomst och därmed kan ta sig in i yrket mer stegvis.

Ökad satsning på nyrekrytering och lärlingssystem

Ett sätt att påverka den åldrande fiskarkåren är att få igång ett fungerande lärlingssystem. Yngre personer (under 25 år) kan under ett års tid få ekonomiskt bidrag för att arbeta ombord på ett fiskefartyg med finansiering från EFF. Detta kräver dock, på samma sätt som övriga lärlingsprogram, medverkan från den lokala Arbetsförmedlingen.

I Finland finns ett fungerande lärlingssystem i småskaligt kustfiske, där även fiskaren som tar hand om lärlingen får ekonomiskt bidrag. Detta har varit en positiv drivkraft i systemet. En stor del av lärlingarna har blivit anställda i fiskeriföretagen efter lärlingstiden. Samma typ av system borde kunna fungera även i Sverige. Det krävs dock att lärlingen är kopplad till ett utbildningsprogram och således behövs det utveckling även i utbildningssektorn.

Det finns vilja att utveckla utbildning för kustfiskare i t.ex. folkhögskolor. Dessa behöver dock hjälp i att utveckla utbildningar som lockar tillräckligt många elever. Det behövs en genomgång av fiskareutbildningar i hela landet och en utvärdering av vilka insatser som behövs för att locka framtida fiskare till utbildningar.

Satsning på strategiskt viktiga hamnar

Inom ramen för EFF kan Fiskeriverket bidra med medel som möjliggör sådana investeringar. För offentligt ägda hamnar krävs då att hamnägaren – vanligtvis kommu-

nen – ställer upp med 50 procent av finansieringen. De åtgärder som genomförs inom ramen för det operativa programmet är avsedda att positivt påverka utvecklingen på landsbygden där merparten av de aktuella hamnarna återfinns.

Utökad vidareförädling

Ett viktigt sätt att öka priset på fisken är att fiskaren satsar på någon form av egen förädling och försäljning. Att etablera en verksamhet kring vidareförädling för att höja värdet av sin fångst kan kräva stora investeringskostnader. Ett sätt att minska sådana investeringar är att flera fiskare eller små beredningsföretag nyttjar gemensamma lokaler och utrustningar. En samordnad förädling kan också kombineras med gemensamma försäljnings- och distributionskanaler. Även inom beredning finns möjligheter till stöd ifrån EFF. Medel prioriteras för små- och mikroföretag. Detta ger ökade inkomster samtidigt som det kan bidra till en levande landsbygd.

7.4 Kunskapsinhämtning och utveckling

Förbättrat förvaltningsunderlag för kustfiskbestånden

Det saknas ofta underlag och modeller för förvaltning på lokal eller regional nivå. Genom ett förbättrat underlag baserat på nationell och regional övervakning, fiskets uttag (yrkes- och fritidsfiskets statistik) samt modeller anpassade för kustfiskets målarter kan förvaltningen förbättras. Fiskeriverket och länsstyrelserna ansvarar för övervakning, modeller och råd/regler och tillsammans med yrkesfisket och sportfisket kan ytterligare åtgärder genomföras.

Utveckling av skonsamma fångstmetoder

Anpassning av redskap för att effektivisera och utveckla ett uthålligt kustfiske, dvs. fånga fisk av rätt art och storlek och minska bifångsterna av oönskade arter och oönskade storlekar är viktiga åtgärder. Minimering av oönskade storlekar i fångsterna leder till att avkastningen från fiskbestånd blir så stor som möjligt utan att det hotar beståndens livskraft. Redskapsutvecklingen syftar också till att undvika konflikter med säl och fågel. En utveckling av fångstmetoder, t.ex. effektivare passiva redskap, för motverkande av påverkan av säl pågår men skulle kunna intensifieras med ökade resurser.

Ökad kunskap om arter och bestånd av betydelse för kustfisket

Större kunskap behövs för arter som nyttjas av kustfisket men som idag visar på svaga bestånd (t.ex. sik, gös och plattfisk). Syftet med sådana undersökningar bör vara att klarlägga orsaker till de svaga bestånden samt att skapa underlag för åtgärder för ett uthålligt nyttjande.

Restaurering av för kustfiskebestånd viktiga habitat

Det finns idag goda exempel på hur återskapande av rekryteringsmiljöer har lett till en avsevärt förhöjd produktion av fiskyngel i områden där denna varit nedsatt. En ökad restaurering av förstörda lekområden, till exempel genom att ta bort vandringshinder, skulle sannolikt ge en signifikant effekt på produktionen av kustfisk i många delar av Östersjön.

Ökad kunskap om sälars påverkan på fiskbestånd

Kännedom om sälarnas diet är en förutsättning för att kunna visa på deras betydelse som fiskkonsumenter i ekosystemet samt för att ta reda på eventuella överlappningar mellan sälar och fiske. Mer omfattande analyser av sälarnas födoval är nödvändiga för att kunna uppskatta sälarnas konsumtion av olika fiskarter. Fortsatta dietstudier görs lämpligast som ett internationellt forskningssamarbete. Insamling av säldietdata bör tas med i EU:s datainsamlingsdirektiv och sälarnas konsumtion av fisk bör tas med i ICES beståndsuppskattningar.

Ökad kunskap om främmande arters påverkan på kustekosystem

För att se utvecklingen ur ett biologiskt perspektiv och för att kunna förklara eventuella förändringar i övrig fauna (positiv eller negativ) bör Fiskeriverket tillsammans med Naturvårdsverket följa eventuell expansion av främmande arter och göra undersökningar i riskområden. Detta skapar ett bättre underlag för reglering av de målarter fisket sker på.

7.5 Förvaltningsåtgärder och regleringar

Förenklat regelverk

Gällande regelverk bör anpassas till kustfiskets förutsättningar. Regelverket bör ge möjlighet för kustfisket till att bedriva alternativa fisken. Ett exempel är att ge möjlighet till småskaligt snörpvadsfiske efter siklöja och strömming. Regeln för köp av fartygskapacitet bör inte gälla det småskaliga kustfisket fullt ut.

Anpassade kontrollbestämmelser

Den nyligen antagna kontrollförordningen ger vissa möjligheter till ytterligare undantag från olika kontrollbestämmelser. Det gäller framförallt fisken som omfattas av effortregleringar. Sverige har redan infört vissa förenklingar i kontrollbestämmelserna, men ytterligare förenklingar kan vara möjliga, bl.a. vad gäller föranmälningar för mindre fartyg.

För att kunna göra anpassningar av rådande kontrollbestämmelser till det småskaliga fiskets villkor krävs att medlemsstaterna ges möjlighet till mer nationellt anpassade kontrollprogram/åtgärder. Det ska dock inte uteslutas att en sådan lindring av regelverket kan komma att ställa krav på en ökad närvaro i hamnarna.

För att åstadkomma mer genomgripande anpassningar krävs förändrade förvaltnings-system där antalet uppgifter som krävs för uppföljning minskas. Vidare kan en mer regionaliserad förvaltning skapa förutsättningar för att även kontrollregler ska kunna anpassas till regionala förhållanden. Dagens förvaltning som kombinerar kvoter, effort och tekniska bestämmelser skapar omfattande krav på uppföljning och därmed uppgiftslämnande från fiskarena. Förvaltningssystemen kräver att fiskerikontrollen räknar varje dag och varje fisk och kopplar detta till vilket redskap som använts och var.

Utökad nyttjandegrad för kustfisket

Kustfisket bör i högre grad än idag få rätt att nyttja vissa arter inom vissa områden för yrkesmässigt bruk. Eftersom kustfiskarna är geografiskt bundna till ett visst område finns det ett incitament att sköta fiskebestånden så att de ger en uthållig avkastning över en längre tid. Åtgärden skulle kunna innebära att fiske inom visst avstånd från kusten är helt reserverat för ett småskaligt kustnära fiske. Detta kan genomföras genom att Fiskeriverket utfärdar särskilda tillstånd till fiske i ett visst område och med vissa redskap.

Ökad tilldelning av fiskemöjligheter för kustfisket

Vid ytterligare uppdelning av de svenska kvoterna och kilowattdagarna bör det småskaliga kustfisket gynnas. Detta ska också gälla beslut om tilldelning mellan olika redskapskategorier där passiva redskap bör gynnas.

Allt fiske innanför fyra nautiska mil från baslinjen i Skagerrak och Östersjön och tre nautiska mil från strandlinjen i Kattegatt kan reserveras för småskaligt kustfiske. Dessa metoder har använts t.ex. i Kosterfjorden vad gäller trålstorlek och på inflyttningsområden i Östersjön vad gäller maskinstyrka och fartygsstorlek.

Ökad användning av områdes- och säsongstängningar som förvaltningsverktyg

Fiskefria områden för särskilt känsliga områden/arter bör införas. Vid sidan om sådana generella fiskeförbud bör fiskefria områden införas för skydd av specifika arter, som vårlekande strömming i Bottenhavet, och ungtorsk i södra Östersjön. Åtgärderna kräver samlat ansvar från Fiskeriverket, länsstyrelserna och Jordbruksdepartementet.

Skyddsmekanismer vid kapacitetsreducerande åtgärder

Genomförande av kapacitetsreducerande åtgärder kan innebära ett hinder för utveckling av småskaligt fiske. Vid rättighetsbaserad förvaltning med överförbara rättigheter finns det risk att de mindre företagens rättigheter köps upp av större företag om inte ”skyddsmekanismer” för detta byggs in i systemet. En sådan ”skyddsmekanism” kan t ex vara att ett småskaligt kustsegment identifieras och att rättigheter inte får överföras från detta.

7.6 Fiskespecifika åtgärder

7.6.1 Västkusten

Garnfiske

Om man vill gynna det småskaliga garnfisket måste det ske en omfördelning av de tillgängliga kvoterna mellan segment.

Kräddfiske med bur

Det ges för närvarande inga nya tillstånd att fiska kräfta med bur på grund av att det i dagsläget inte finns något utrymme för fler fiskare i de områden där kräftfisket bedrivs. Den viktigaste åtgärden för att kunna ge fler möjlighet att fiska med kräfta

med bur skulle vara att skapa större områden där sådant fiske kan bedrivas. Den pågående genomgången av de tidigare inflyttade trålområdena skulle kunna leda till ökat utrymme för burfisket.

Hummer- och krabbfiske

För att en större andel av hummerfångsterna ska falla på yrkesfisket finns två möjligheter till ändrad reglering:

- Minska antalet tinor för fritidsfisket, t.ex. att man bara får använda sex stycken på samma sätt som för andra redskapstyper och öka möjligheten till kontroll av antalet tinor som används.
- Flytta fram starttiden för hummerpremiären till längre fram på hösten vilket sannolikt skulle minska antalet fritidsfiskare.

7.6.2 Ostkusten

Fiske med garn, krok, bur

En återhämtning av torskbeståndet får anses vara av avgörande betydelse för den framtida utvecklingen inom detta segment. En gynnsam behandling av detta fiske vid fördelningen av framtida resurser innebär en allokering till ett i grunden mera selektivt fiske men en god förutsättning för små problem med utkast. En framgångsrik förvaltning som resulterar i en större biomassa leder även till lägre omkostnader för fångst och därmed bättre förutsättningar för lönsamhet. Hänsynstagande till lokala fiskemönster vid fördelning av resurserna skulle också leda till lägre omkostnader för fångst och till en större möjlighet att kombinera torskfisket med fiske efter andra målarter. En avgörande faktor för att det ska kunna lyckas är med redskapsutveckling för att minska sälskadorna och en aktiv förvaltning av sälbestånden (se också 5.2).

Skrubbskäddan är en underutnyttjad art i fisket och ett utökat fiske efter skrubbskädda bör främjas som en komponent i ett småskaligt blandfiske. Detta kan ske genom satsning på marknadsföring och produktutveckling, vilket näringen själv måste ansvara för.

Piggvaren skulle kunna utgöra en väsentlig resurs för kustfisket om arten skattades på ett uthålligt sätt. Därför bör en lokalt anpassad förvaltning av beståndet införas och restaureringsåtgärder genomföras om så krävs, i första hand kring Gotland. Fiskeriverket ansvarar tillsammans med lokala intressenter för dessa åtgärder.

Begränsning av lokala fiskemönster genom EU:s reglering av tillåtna maskstorlekar i garnfiske bör ses över och anpassas så att lokala traditionella fisken efter exempelvis piggvar, sjurygg och äkta tunga möjliggörs.

Nät- och ryssjefiske i Egentliga Österjön

Gösfisket bör minskas genom reglering av fisketider och områden, samt fångststorlek och redskapsanvändning i syfte att återställa lokalt överexploaterade gösbestånd. Särskilt viktiga rekryteringsområden för gös bör identifieras utmed Ostkusten för att ge underlag för skydd och åtgärder i syfte att stärka gösbeståndet. Åtgärden skulle

vara positiv för såväl kustfisket som för miljön i och med att förekomsten av fiskätande fisk ökar vilket gynnar övrig flora och fauna.

Abborren är en potentiellt underutnyttjad fiskart. Bestånden är lokala, men oftast välmående. Kilopriset på abborrfilé är hög. Med fungerande lokal fiskeriförvaltning borde ett ökat fiske efter abborre vara lönsamt om infrastrukturen och marknadsföringen fungerar.

Fiske med lax- och sikfällor i Bottniska viken

Särskilt viktiga rekryteringsområden för sik bör identifieras utmed Ostkusten för att ge underlag för skydd/åtgärder i syfte att stärka sikbestånden. Fiskeriverket bör också utreda och överväga behovet av ett utökat skydd av lekområden och behov av fredning under lektiden.

Inom EU planeras en ny förvaltningsplan för Östersjölaxen att läggas fram under det första kvartalet 2010. För närvarande bygger planen på att varje vildlaxproducerande älv ska uppnå minst 75 procent av sin potentiella produktion senast 2020 och att särskilda åtgärdsprogram ska sättas in för de svagaste laxälvarna. Sverige bör medverka aktivt i detta arbete med målsättningen att ytterligare stärka laxbestånden.

Nätfiske i Bottniska viken

Övervakning av den kustnära strömmingen via provtrålningar och akustiska metoder bör fortsätta i Bottenhavet för att information om strömmingsbeståndens dynamik ska kunna användas i förvaltningen. Förvaltningen bör fokusera på att säkerställa resursen till det kustnära fisket under våren, när råvara behövs till bl.a. surströmmingsproduktion. Övervakningen bör utökas att inkludera Egentliga Östersjöns kustområden.

Trålfisket efter strömming vid kustområden bör begränsas i samband med strömmingens lektid. Ett fiskefritt område bör upprättas i samarbete med Finland.

Siklöja skulle kunna bli en ännu mer lönsam art att fiska på om man använder hela fisken till konsumtion. I dagsläget används nästan enbart rommen, resten går till minkfarmer eller i bästa fall till konsumtion i Finland. Mindre mängder siklöja skulle kunna fiskas året om till försäljning som filéer eller hela fiskar.

7.7 Säl och skarv

Om inte några direkta åtgärder vidtas inom en snar framtid beträffande de växande sälbestånden kommer flera mindre kustnära fisken längs kusten att försvinna. I vissa kustnära fisken finns det idag åtgärder och metoder som kan minska sälskadorna i ett drabbat fiske. I kapitel 5.1 beskrivs de fisken där det i dag finns alternativa redskap och lösningar. Åtgärder som t.ex. skyddsjakt beskrivs också i kapitlet.

Naturvårdsverket fick 2006 i uppdrag av regeringen att efter samråd med Fiskeriverket se över och vid behov revidera jaktbestämmelserna för säl och skarv, samt att i samverkan med Fiskeriverket utreda möjligheterna att revidera nationella förvalt-

ningsplaner för dessa arter. Uppdragets syfte är att möjliggöra ett bättre skydd för fisket och ge möjligheter för en utveckling av kust- och insjöfiske samtidigt som arterna bevaras i livskraftiga bestånd.

Fiskeriverket saknade i redovisningen en adekvat diskussion kring hur jakten ska bedrivas och dess omfattning. Den då nyligen framlagda rovdjursutredningen tog inte upp sälproblematiken, trots att gråsäl och knobbsäl är de stora rovdjur som har störst numerär i Sverige och att konflikten mellan rovdjurens och människans nyttjande av naturresurserna är mer uttalad för sälar än för de flesta andra rovdjur. Även konflikten med skarv är betydande. Det finns flera frågor kring förvaltningen av säl och skarv som bör belysas och Fiskeriverket föreslår därför att en ny utredning tillsätts för att ge regeringen underlag till en samlad sälpolitik. I detta sammanhang bör även skarvproblematiken belysas.

För denna utredning är den tidigare rovdjursutredningens direktiv i allt väsentligt tillämpliga, nämligen att:

- utarbeta förslag till en sammanhållen sälpolitik som gör en helhetssyn på de biologiska, jaktliga och näringsmässiga frågorna möjlig
- beskriva intressekonflikterna samt lämna förslag till åtgärder för att begränsa dem och för att åstadkomma en bättre samverkan mellan företrädare för bevarandeintressen, yrkesfiske, fritidsfiske, jägare och lokalbefolkning som berörs av förekomsten av säl och skarv
- analysera behovet av förändringar i reglerna för ersättningssystemen med utgångspunkt i nu gällande principer för ersättning för viltskador
- beskriva hur behovet av inventeringar, forskning och information kan tillgodoses och finansieras
- under uppdragets utförande samråda med företrädare för aktuella intressegrupper i syfte att eftersträva förankring av förslagen hos berörda intressenter.

7.8 Annan verksamhet

Kunskapen om i vilken utsträckning småskaligt fiske kombineras med annan verksamhet är mycket begränsad. Intervjuer i samband med denna rapport, såväl som tidigare studier i ämnet, indikerar dock att andra inkomster är viktiga för "fiskehushållen". Framförallt verkar detta gälla tjänsteinkomster. En mer grundlig studie av olika kombinationer mellan småskaligt yrkesfiske och annan verksamhet bör genomföras, till exempel genom en kombination av enkäter och data från deklARATIONER.

Trots att kunskapen kring detta är begränsad kan det finnas anledning att betrakta det småskaliga yrkesfisket mer som en del av en levande landsbygd och mindre som en isolerad näring som jämföras med heltidsarbete. Detta kan få följder för såväl fiskeriförvaltningen som näringspolitiken i stort.

Initiativ för att öka möjligheterna för yrkesfiskare att diversifiera sin verksamhet genom till exempel restaurangverksamhet eller turism bör fortsatt stödjas, vilket också sker inom ramen för de så kallade "fiskeområden" som bildats med stöd från EFF. En relativt oprövad möjlighet är kombinationer mellan yrkesfiske och vattenbruk, där ett projekt för närvarande pågår kring abborrodling i Sankta Annas skärgård, med stöd från EFF.

Bilaga 1

Länsstyrelsernas regionala beskrivningar och analyser av det småskaliga fisket
Västkusten
Sydkusten
Södra Ostkusten
Norrlandskusten

Länsstyrelsernas regionala beskrivningar och analyser av det småskaliga fisket

Fiskeriverket har i arbetet med denna rapport nära samarbetat med länsstyrelserna. I detta kapitel redovisas de synpunkter som tagits fram av länsstyrelserna samt deras bedömning av det småskaliga kustnära fiskets framtid.

Västkusten

Situationen i olika typer av fisken

Gulålsfiske

På Västkusten bedrivs ålfiske med små fartyg och huvudsakligen med småryssjor. Ålfisket förbjöds generellt i Sverige 2007 och fisket har sedan säsongen 2008 bedrivits med stöd av särskilda tillstånd. Regleringar av fisket, bl.a. minskning av tillåten fiskeperiod, har medfört att fångsterna i stort sett halverats under 2009. Beståndssituationen för den europeiska ålen medger inget ökat fiske, i varje fall inte under en nära framtid. Ålfisket är också hårt skadedrabbat p.g.a. säl och skarv. Skadorna kommer troligen att öka eller vara konstanta medan ålfångsterna sannolikt kommer att minska ytterligare. Den troliga följden av detta är att många fiskare kommer att upphöra med sitt ålfiske.

Kräftfiske med bur

Fisket bedrivs sedan 2009 med stöd av särskilt tillstånd. Endast ett fåtal tillstånd finns i Halland (4 st). I Bohuslän är detta dock ett stort fiske.

Kräftbeståndet verkar vara stabilt möjligen i ökning.

Etableringen av burkräftfisket kan förklaras av goda stabila kräftbestånd, något bättre pris på burfångad kräfta, regleringar av kvoter i annat fiske. Kräftfisket är också fritt från många restriktioner (t. ex inga Kw-dagar, ingen anmälningsplikt, landning kan ske varje dag).

Minskande ålbestånd och sälskador i ålfisket har sannolikt också bidragit till ökningen då ålfiskare provat burfiske efter kräfta.

Burfisket är lätt och billigt att prova och medför inte så stora investeringar som kräfttrålfisket. Det har inte heller varit inlåst förrän nyligen och är ett bra fiske då man etablerat sig och hittat sina fiskeplatser.

Det uppåtgående dieselpriiset har ej haft betydelse, men kan få det i framtiden.
Det som hindrar en utveckling av detta fiske i Halland är brist på fiskeplatser för burar.

Småskaligt trålfiske

Kräftfiske sker med trål försedd med rist och 70 mm maska samt fiske med 90 mm maska. Enligt de halländska fiskarena tar ristetrålen alltför mycket bifångst av undermålig plattfisk (rödspätta 13–17 cm och sjötunga under vinterperioden). För rundfisk upplevs ristetrålen som en mycket effektiv selektionsmetod. Meningarna går dock isär vad gäller ristens lönsamhet. Fiskkvoterna i Kattegatt är små. Kräftkvoten är därför hårt ansträngd och det är önskvärt att fisketrycket på kräftan minskar. Trålfloktan kan inte tillåtas öka – helst minska.

Hummer och krabbfiske

Fiske som sker nästan uteslutande med tinor. (Något garnfiske efter krabba förekommer). Höstfiske som sker i kombination med annat kustfiske. Stor konkurrens från fritidsfisket om resursen (hummer). Fritidsfisket har blivit effektivare genom tillgång till GPS och elektriska lindragare samt billiga hummertinor (Carapax, Biltema). Den rikliga förekomsten av krabba upplevs idag som ett problem bland yrkesfiskarena. Krabborna finns numera överallt och försvårar/försämrar andra fisken (hummerfiske och kräftburfiske). Matningsgraden i krabborna upplevs ha blivit sämre och andelen välmatade krabbor har minskat. Många håller inte högsta kvaliteten.

Garnfiske

Garnfiske sker främst i Kattegatt efter flatfisk (tunga varar, rödspätta m.fl. arter.) Maskstorlek och garndjup varierar efter målart. Vanliga insnrjningsgarn och grimgarn (minst 120 mm maska) är det garntyper som används. Fisket sker främst på bankarna i Kattegatt och utmed land. Garnfisket efter torsk har näst intill försvunnit p.g.a. toskbeståndets minskning. Fisket bedrevs med djupa garn (10 – 20 fot), maskstorlek 120 mm och över. Åtgärder har vidtagits för att skona vitfisken (ffa torsken) och i ett långt perspektiv (10 år) finns hopp om återhämtning. Fördelningen av sjötungekvoten upplevs bland fiskarena som katastrofal och djupt orättvis.

Småskaligt pelagiskt fiske (utanför det pelagiska systemet)

I Halland bedrivs detta fiske med garn efter sill (höst–vinter) och makrill (vår). Några båtar i Kattegatt har köpt dörjmaskiner och bedriver fiske efter makrill på utgrunden under sommar–höst.

Orsakerna till utvecklingen

Sviktande fiskbestånd

Regler, inlåsningar

Ålförvaltningsplanen

Nyrekryteringen sviktar. Dyrt och svårt för unga fiskare att komma in i fisket

Massmediebilden – konsumentmotstånd – bilden av fisket

Konkurrens mellan olika fisken, trål-, garn- och bur- (även viss konkurrens yrkesfiske – fritidsfiske).

Förslag 2005 och vad som hänt sedan dess

De viktigaste föreslagna åtgärderna den gången var:

- Selektiva redskap och högre minimimått måste införas i högre utsträckning.
Sorteringsrist har införts i högre utsträckning (räkor, kräftor). Ryssjor satta grundare än 10 meter ska vara försedda med flyktöppningar.
- Ett system med höjda skrotningspremier bör införas för att minska fartygskapaciteten.
En skrotningskampanj riktad mot bottentrålare i Västerhavet är under genomförande.
- Utarbetande av förvaltningsplaner för säl, skarv och ål
Genomfört.
- Stoppa fisket under lekperioden inom vissa områden med lokala bestånd av fisk
Fiskefria områden har skapats; Södra Kattégatt, fjordarna innanför Orust och Tjörn, I delar av övriga fjordar i Bohuslän har införts nätförbud på djupare vatten än 10 meter.
- Utveckla lönsamheten för fisk och skaldjursprodukter genom att dokumentera och certifiera det miljöanpassade fisket.
KRAV-märkning av räkor och Närfångat-märkning har genomförts.

Ett urval av övriga förslag till åtgärder

- Kunskapen om fiskvandringar, lekområden, rekrytering, födoområden och lokala bestånd måste förbättras och ligga till grund för fångstuttaget.
Bättre kunskap har erhållits om lokala populationer. Ökad kunskap om rekryteringsprocesser har också nåtts. Arbetet fortsätter. Bör utmynna i lokala förvaltningsplaner.
- I Västerhavet borde torsken styra maskstorleken och bottentrålar med mindre maskor än 110 mm fyrkant borde ej vara tillåtna (kräfttrålar med rist undantagna). Ingen fisk borde fångas före könsmognad.
Inget har hänt.
- Införande av havdagssystem
Försök har genomförts i samarbete mellan H-lab och Samförvaltningsinitiativet Halland. Systemet skrotat p.g.a införandet av Kw-systemet i Danmark och numera även i Sverige.
- Skapa intresse för nyetableringar inom kustfisket.
Inget har hänt.
- Den relativa stabiliteten bör ses över och därefter bör eventuellt kvoterna justeras, exempelvis kvoten av tunga för svenska fiskare i Västerhavet.

Inget har hänt.

- Bilden av fisket

Inom samförvaltningsinitiativet Halland fanns ett delprojekt ”Bilden av fisket” 2008–2009. En kommunikationsstrategi och ett utbildningspaket i retorik togs fram för yrkesfiskare, en ½-dagsutbildning genomfördes också. Då intresset från yrkesfisket var svalt avslutades projektet.

- Fritidsfiskets redskapsanvändning vid hummerfiske bör begränsas. Fritidsfisket med bottensatta nät bör förbjudas från hummerpremiären till oktober månads utgång.

Inget har hänt.

- Vid trålfiske efter havskräfta utanför trålgränsen bör trålen vara försedd med artsorterande rist.

Kw-systemet samt regler om ristanvändning inom inflyttningsområdena och områden i anslutning till det fiskefria området i södra Kattegatt har medfört att ristanvändningen idag är mycket vanlig i hela Kattegatt.

- Möjligheterna att satsa på alternativa arter som exempelvis strandkrabba, tångräka och snäckor bör undersökas.

Inget har hänt.

Nya Förslag

- Identifiera och restaurera skadade eller kraschade (lokala) fiskbestånd.
- Komma till rätta med överkapacitet. Utveckla beståndsvård och fiskeredskap.
- För att burkräftfiske ska kunna utvecklas i Halland måste bristen på fiskeplatser för burar avhjälpas. En kartläggning/inventering av nuvarande kräftfiske med trål och bur måste ske. Det är viktigt för kräftfisket att minimimåttet på kräfta, 13 cm, kan bibehållas. Beståndsuppskattning av övriga skaldjur bör också ske.
- Trålrysten bör utvecklas ytterligare. Enligt fiskarna tar ristetrålen alltför mycket bifångst av undermålig plattfisk (rödspätta 13–17 cm och sjötunga under vinterperioden). För rundfisk upplevs ”ristetrålen” som en mycket effektiv selektionsmetod.
- Minsta maska i en fisktrål bör vara 110 mm fyrkantmaska
- Bestämmelserna kring hummerfisket är i stort sett bra. Dock borde samma regler gälla för såväl danska som svenska fiskare i Kattegatt. Fritidsfiskarens hummerfiske bör inskränkas antingen i antal redskap, exempelvis 10 st per person, eller i tillåten tid (förslagsvis fiske från premiären t.o.m. oktober).
- Garnfiske på bergbottnar kan vara ett stort problem, fler hummerfredningsområden bör övervägas.
- På sikt bör minimimåttet på hummer ökas till 85 mm carapaxlängd.
- Åldrande paneler kan införas i burfisket (hummer, kräfta, krabba) för att undvika spökfiske.

- Redskapsförbud före hummerpremiären bör införas i hela Kattegatt. (Idag gäller förbudet endast norr om skäret S: Horta utanför Klosterfjorden).
- Ett utökat krabbfiske upplevs idag som nödvändigt. Det bästa vore om man kunde ha en ordentlig mottagningsstation där krabban tas om hand och de som inte håller högsta kvalitet kan processas och produktutvecklas, exempelvis kan den säljas i delar (skal, klor). Det vita köttet i ben och benhus kan rensas ut, etc. Nya marknadsförings- och säljkanaler måste skapas.
- Då sjötunga är en mycket viktig art för det kustnära småskaliga fisket måste initiativ till förhandlingar tas för att öka den svenska kvoten i Kattegatt. Hela den relativa stabiliteten bör ses över.
- Kustkvoten för sill och makrill måste vara flexibel och kunna anpassas till en eventuell utveckling av kustnära fiske efter dessa arter.
- Exploateringen av ålens och övriga fiskars uppväxtområden och vandringsvägar i sött och salt vatten måste upphöra (marinor, småbåtshamnar, kraftverk m.m.)
- Samarbetsformer mellan fisket och landbaserade turistentreprenörer skapas (bokning, nätverk). Skapa förutsättningar för fiskare att ta med folk på upplevelser, i synnerhet skaldjursupplevelser. Man bör utveckla system för kvalitetssäkring med avseende på fångstplats, skonsamt fiske (bur, trål med rist eller selektiv trål) samt på sikt även miljömärkning.
- Undersökning av bestånden av tång- och sandräka initieras. Fiskemetoder studeras och fisket börjar i ett pilotprojekt.
- Främjande av mussel- och ostronodling som kompletterande näring.
- Individuella handlingsplaner tas fram för att optimera befintlig verksamhet och utveckla kompletterande näringar.
- Genom utbildningsinsatser, vilka även innefattar möjligheterna inom upplevelseturism, kan intresset för fiskaryrket åter öka. Det moderna yrkesfisket ställer också krav på ökad kompetens inom bl.a. fartygsutrustning, fångsthantering, företagsekonomi och ekosystemets uppbyggnad. Praktikplatser på fiskebåtar måste skapas.
- Fredning av viktiga lek- och uppväxtområden för fisk och skaldjur. Minimimått och maskstorlekar ses över.
- Tidigare undersökningar har visat att andelen bifångst vid fiske med ålryssjor av exempelvis småtorsk kan vara hög. Därför bör selektiva redskap fortsätta att utvecklas så att minsta möjliga bifångst erhålls.
- Lokala bestånd skulle förmodligen gynnas av en mer regional förvaltning. Här har Länsstyrelsen, utifrån sin lokala kunskap, en viktig roll att spela.
- Fritidsfiske bör i ökad omfattning ske med selektiva redskap som handredskap och burar. För det yrkesmässiga fisket är också en övergång till mer selektiva redskap nödvändig.
- Freda lekrområden för lokala bestånd av torsk, kolja och bleka

- Kartlägga och undersöka lekplatser, migrationsmönster och populationsstruktur hos arter som exempelvis kolja och bleka eventuellt i samarbete med Danmark för att kunna förvalta resursen.
- Individuell brickmärkning av redskap bör införas för att möjliggöra kontroll av tillåtna redskapsmängder vid exempelvis ålfiske.
- Verka för införande av TAC för fler kommersiella arter exempelvis bleka och havskatt. Införande av TAC får inte medföra att utkast sker.
- Krav på rist vid trålfiske efter räka och havskräfta utanför trålgränsen bör införas
- Hur påverkas svaga lokala torskbestånd av säl och skarv. Kan vara ett forskningsförslag. Även predationen på lax- och havsöring bör undersökas
- Rapporteringskrav för borttappade alternativt stulna redskap.
- Ökade resurser krävs för fisketillsyn inom hela kustfiskeområdet.

Sydkusten

Situationen i olika typer av fisken

Torsk

Fångsterna och fångstvärdena inom garn- och krokfisket har minskat under 2000-talet. Torsken är det fiskslag som stod för 94 procent av det totala fångstvärdet under perioden 2001–2008. Fram till år 2008 hade det småskaliga fisket efter torsk stora lönsamhetsproblem. Orsaken var dels ett lågt pris och dels fiskestopp på upp till 4,5 månader som koncentrerade fisket med högre veckoransonerna som följd. I Blekinge blev situationen särskilt allvarlig då man, till skillnad från Skåne, inte hade möjlighet att fiska i fler än ett havsområde. Torskbeståndet bestod till stor del av mindre torsk som inte fastnade i garn och fångsterna togs långt från kusten dit enbart det större tråltonnaget kunde gå. De större trålfartygen gynnades därför av de i förhållande till kvotnivåerna höga ransonsnivåerna och hade en bättre lönsamhet.

Torskförvaltningsplanen som kom 2007 var en räddning för det hårt prövade småskaliga fisket med flera år av lönsamhetsproblem bakom sig. Förvaltningsplanen innebar att de långa stoppen upphörde och det småskaliga fisket kunde nu fiska då väderförhållandena var acceptabla. Dessutom avdelades en del av kvoten för garn- och krokfisket vilket medförde att dessa fiskare i princip kunde bedriva ett obegränsat fiske och öka lönsamheten. Dessa beslut var av oerhört stor betydelse för det småskaliga fisket.

De nya föreskrifterna för torskfisket 2009 innebar dock ett stopp för nyetablering inom det småskaliga torskfisket vilket tydliggjorde att uppdelningen inte avsåg att reservera en andel av kvoten för detta fiske. Om så hade varit fallet hade ett stort utrymme inom den småskaliga kvotandelen funnits för att kompensera det småskaliga fiskets tillbakagång genom nyetableringar. Motivet till stoppet för nyetableringar var den överkapacitet som finns i trålfiskeflottan. Detta innebär att föryngring inte kan ske och utslagningen fortsätter inom det småskaliga fisket trots att över tusen ton torsk per år inte fiskats upp av garn- och krokkvoten under 2008 resp. 2009. Denna

torsk har istället överförs till trålfisket. Idag finns inga konkreta planer på att minska kapaciteten inom torskrålarflottan genom ytterligare skrotningssomgångar. Några frivillig upphörande är heller inte att förvänta.

Stenbit

Fisket efter stenbitsrom är det viktigaste fisket efter ål- och torskfisket. Detta fiske är ett värdefullt komplement till torskfisket och bedrivs i Öresund. Stenbitsfisket inskränktes under de långa torskstoppet före år 2008 och även torskförvaltningsplanen gör det genom att effortdagar räknas av även vid detta fiske. Detta innebär att de mest aktiva fiskarens fiske under de senaste åren inskränkts. Beståndstatusen är delvis oklar liksom fångststatistiken. Det senare beror på oklarheter kring redovisningen av fångsten som beror på att registrering är en blandning av rundfisk och romvikt. De stora variationerna i fångstmängden mellan åren (20 – 100 ton) beror till stor del på detta.

Lax

Laxfisket har varit betydande på Sydkusten, främst i Blekinge, med landningar på över 200 ton före 2000. Därefter gick fångsterna ner och låg på ca 30 ton 2003 pga svag prishild. Därefter ökade fångsterna åter fram till utfasningen av drivgarn inleddes. Ökning då grundade sig på ökad lönsamhet samt spekulation om ersättning inför drivgarnsförbudet.

Plattfisk

På Sydkusten är fångster av rödspätta, piggvar, skrubbskädda viktiga bifångster i fisket efter torsk, men även ett riktat fiske bedrivs efter plattfisk. Piggvar och skrubbskädda fiskas på hela Sydkusten medan fisket efter rödspätta och äkta tunga är koncentrerat till regionens västra del. Fångsterna bedöms vara relativt stabila under perioden.

Ål

Antalet ålfiskare och ålbottengarn har sedan 2000 varit relativt stabilt och den enda påtagliga minskningen skedde då tillståndskrav infördes 2008.

Även ålfiskets fångster på Sydkusten har sammantaget varit stabila sedan år 2000, dock varierar resultatet mellan åren för de olika ålfiskarna. Trots en stabil fångstutveckling har lönsamheten varierat kraftigt pga stora prisvariationerna. I början av 2000-talet sjönk priserna p.g.a. överproduktion av ål, men ökade igen år 2005 efter det att ett antal ålodlingar lagts ner. Nästa prisfall skedde år 2008 då priset sjönk från ca 75 kr/kg till ned mot 50 kr/kg. Orsaken bedöms förutom ökad import från Kina av odlad ål vara ett allt mer utbredd köpmotstånd. Prisbilden har sedan dess legat på dessa nivåer eller tillfälligt gått upp emot 60 kr. Förädlingsvärdet inom ålfisket ger idag ett mycket lågt utrymme för ersättning för arbete i form av lön eller eget uttag samt knappast möjligheter för återinvesteringar.

De begränsningar som införts med anledning av ålförvaltningsplanen fick effekt först år 2008. Begränsning av antalet fiskedagar, positionsbestämda fasta redskap och krav på personlig vittjning infördes. Begränsning av ålfisket genom att reglera tidsperioden fiske får ske slår extra hårt mot fisket med fasta redskap då de omfattande hanterings- och redskapskostnaderna kräver en viss omfattning av fisket för att få lönsamhet.

Orsaker till utvecklingen

Den negativa utvecklingen inom småskaliga fisket på Sydkusten kulminerade 2007/2008. Genom drivgarnsförbud och avveckling av ålfisket har näringsens utveckling helt styrts av torskfiskets möjligheter. Omfattande fiskestopp, relativt små torskkvoter, nedfiskade bestånd som i huvudsak bestod av småtorsk, svag prisbild p.g.a. köpmotstånd på torsk och ål samt en ojämn konkurrens med större fartyg slog hårt mot det småskaliga fisket. Problemen var särskilt stora i Blekinge där det småskaliga fisket var helt utelämnat till fisket i område 25. I Skåne var lönsamheten bättre för dem som fiskade i Öresund eller som kunde växla mellan västra och östra området. Först med förvaltningsplanen och uppdelningen av torskkvoten togs hänsyn till detta fiskets speciella förutsättningar och möjligheter skapades för att bevara kustfisket. Minskningen av havdagar i Östersjön har i slutet av 2000-talet dock åter börjat skapa problem.

Det nya systemet för torskfisket i Östersjön som infördes år 2009 uppfyllde de viktigaste åtgärdsförslagen som Länsstyrelserna förde fram i rapporten år 2005. Tillträdet till torskfisket begränsades för de fartyg som hade fiskemöjligheter i andra havsområden och möjligheterna att öka fisket i Östersjön genom att köpa upp Östersjöfartyg stoppades för västkustfiskare. Den positiva trenden i de båda torskbestånden, ett upphörande av bojkotten mot östersjötorsk samt ett minskat illegalt fiske har ytterligare förbättrat situationen. Nyetableringsförbudet inom garnfisket innebär dock att utvecklingen inom det småskaliga fisket är fortsatt negativ.

Orsaker av stor betydelse

Regleringen av fisket tenderar till att begränsa fiskemöjligheterna till fiske efter en art och ibland till endast ett redskap. Det traditionella fisket i har alltid inneburit att man har kunnat växla mellan olika redskap och olika arter alltefter årstid, prisbild och tillgång. Idag står och faller fisket på Sydkusten med torsken. Ål- och laxfisket var tidigare viktiga komplement för många småskaliga fiskare. Idag är det endast ett fåtal som har tillstånd att fiska ål och drivgarnsförbudet slog ut merparten av laxfisket.

Mer eller mindre fritt tillträde till Östersjön fram till 2009 gjorde att ransonerna i torskfisket hölls på en låg nivå. År 2008 avdelades dock en del till det småskaliga fisket.

Nyetableringsstoppet för torsk 2009 innebar att de fiskare som slutade inte kunde överlåta sitt fiske till en efterträdare och underlaget i hamnarna blev allt sämre. Överetableringen inom trålfisket har således inneburit negativa effekter för utvecklingen av småskaligt fiske.

Låga torskfångster p.g.a. nedfiskade torskbestånd. Detta har orsakats av alltför höga kvoter, illegalt fiske, dålig selektivitet i trålarna, vilket medför att endast ett fåtal torskvar nått den ålder och storlek där de kan fångas i garn. Det bästa/enda torskfisket under många år på 2000-talet har varit på områden dit små fartyg inte kunnat gå till p.g.a. känslighet för vind och is.

Långa fiskestopp har missgynnat det passiva fisket då tidsbegränsat fiske ger större ransoner. 7,5 månaders torskfiske år 2005 och ett halvårslångt torskfiskestopp år 2007 gjorde att många fiskare tänkte om och insåg att fisket var en alltför osäker

inkomstkälla. I stort sett alla saknade alternativa fiskemöjligheter. I Blekinge blev situationen särskilt allvarlig då man, till skillnad från Skåne, inte hade möjlighet att fiska i fler än ett havsområde.

Småskaligt fiske har i fiskeriförvaltningen hanterats enligt samma regler som storskaligt nyttjande. När fisket har stoppats i ett område har större oftast fartyg möjlighet att flytta till andra områden medan små båtar tvingas att ligga vid kaj.

Då det under perioden 2005–2008 var möjligt att etablera trålfiske i Östersjön genom att föra ut kapacitet inom garn/krokfisket valde många garnfiskare att sälja sina tillstånd och avveckla då tillgång till alternativ sysselsättning samtidigt var god. Året efter förbjöds nyetableringen inom garnfisket.

Låga priser på torsk p.g.a. köpmotstånd. Priserna på Sydkusten har överlag legat lägre än på Västkusten och i Danmark.

Skador och fångstförluster p.g.a. säl ökade kraftigt med start år 2003 i östra Blekinge. Innan dess var det enbart norra Öresund som hade problem. Sälens påverkan har ökat snabbt och spridit sig västerut. Skadorna har under senare delen av 2000-talet medverkat till att flera fiskare har gått över till annan verksamhet.

Nyrekryteringen sviktar eftersom det är dyrt att köpa sig plats i flottan genom att skaffa fartygstillstånd och torskfisketillstånd.

Orsaker av betydelse

- Effortbegränsningen slår först mot garnfisket. Denna faktor har enbart påverkat utvecklingen under de senaste åren, men kommer att bli avgörande för det småskaliga fisket framöver.
- Minskat underlag för hamnarnas service ger sämre service och ökade kostnader för de fiskare som finns kvar.
- Nyrekrytering sviktar och fiskare slutar då lönsamhet inte motiverar de hårda arbetsvillkoren, riskerna och den dåliga arbetsmiljön.
- Svårt att få plats som lottkarl och lära upp sig
- Svårt att ta ansvar i familjen p.g.a. oregelbundna arbetstider.
- Många och hastiga regelförändringar skapar osäkerhet inför planeringen av framtiden och förtar arbetsglädjen.
- Hård kontroll och bland ogenomtänkta regler orsakar irritation över fiskerikontrollen och en känsla om att ständigt bli misstrodd. Detta har medverkat till att framför allt de yngre fiskarna söker sig till andra yrken.

Orsaker av mindre betydelse

- Nyrekrytering sviktar genom fiskets dåliga image
- Nytt system för pelagiskt fiske ger minskade möjligheter att bedriva sillfiske vilket ökar konkurrensen om torsken.
- Skyddsåtgärder för tumlare i form av s.k. pingers kostar stora belopp för det fåtal fiskare som drabbas.
- Tjuvtrålning i Öresund förstör redskap för det småskaliga fisket och konkurrerar om resursen. Slår hårt mot denna del av regionen.
- Fredningen av norra Öresund inskränker fisket, men det positiva med minskat trål och vadfiske överväger.
- Konkurrens om fiskeplatser med andra garnfiskare samt med trålfisket. Oklara gränser mellan fiskena ger effekter i form av spökgarn.

Orsaker bakom ålfiskets utveckling

Ålfiskets tillbakagång har begränsats av att det i stort sett enbart bedrivs på egna ägda fiskerätter där överlåtelser inte sker lättvinligt. Ålbeståndets minskning innebär också att få är intresserade av att ta över ålfiske.

Spekulationer kring förvaltningsplanens utformning har gjort att många fortsatt fiska trots låg lönsamhet i hopp om ersättning eller för att bibehålla rätten att fiska ål.

Ålfångsterna har sedan år 2000 varit relativt stabila och vissa fiskare har fått mycket goda fångster under perioden. Det oransonerade ålfiskets karaktär med möjligheter till stora fångster innebär att hoppet om en god lönsamhet alltid finns inom ålfisket.

Priserna på ålen har under en stor del av perioden varit låga. En egenförädling samt hopp om bättre priser är troligen förklaringen till att detta inte medfört en ökad utslagning i ålfisket. Prissänkningen 2008 bedöms dock vara mer bestående och kommer sannolikt starkt bidra till en ökad utslagning i ålfisket framöver.

Åtgärdsförslag

Föreslagna åtgärder begränsas till åtgärder som har en direkt effekt på det småskaliga fiskets utveckling. Åtgärderna är prioriterade efter hur stor betydelse de har men även möjligheterna att genomföra åtgärderna vägs in.

1.

Fastställ den nuvarande uppdelningen av de svenska torskkvoterna i Östersjön mellan trålare och passiva redskap som en uppdelning för att slå vakt om en utveckling av det småskaliga kustfisket. Nyetablering ska tillåtas inom det småskaliga kustfisket upp till denna nivå. I de delar av Östersjön där torskfisket varit utslagit sedan minskningen på 90-talet bör torskfisketillstånd beviljas utifrån det utrymme som finns utan kostnad för de fiskande. Eventuellt bör tillstånden vara begränsade till dessa havsområden. Vid nyetablering bör övervägas om denna främst ska ske med fartyg som är bra med avseende på säkerhet och arbetsmiljö. Man bör överväga om inte små trålfartyg bör inordnas inom ramen för kvotandelen för det småskaliga fisket. Skälet är att dessa är väderkänsliga samt det faktum att sälen kan komma att göra fisket med passiva redskap omöjligt.

Fram till dess kvotandelarna är utnyttjade kan ej utnyttjad del även fortsättningsvis överföras till trålfisket i slutet på året.

Sätt upp tydliga mål för utvecklingen av småskaligt fiske. Målen ska vara mätbara. Exempel: antal småskaliga fiskare i länet, småskaligt fiskes andel av värdet av olika fisken, ex. torskfiske, sillfiske

2.

Effortdagarna i Östersjön måste ändras i samband med översynen av torskfiskeplanen 2010. Dagens system innebär en riktad nedskärning av garnfisket medan trålfisket är helt oberört. I östra Östersjön sker ingen nedskärning av dagarna 2010, men i det västra minskar de till 181 dagar. Ett system bör istället införas som anpassas efter de olika fiskenas förutsättningar.

3.

Antalet ålfiskare måste bantas så att kvarvarande får ekonomiska förutsättningar att bedriva ålfiske. Skrotningssättning och avgångsvederlag ska undersökas liksom möjligheter för ålfiskare att slå samman sina fisken.

4.

En satsning på nyrekrytering bör ske när det är fastställt att det småskaliga kan utvecklas inom ramen för en fastställd andel av kvoten. Lärlingssystem och inriktade kampanjer mot lämpliga gymnasieelever.

5.

Förutsättningarna för att etablera en elektronisk handel bör undersökas liksom marknadsföringsåtgärder i syfte att öka efterfrågan på torsk från Sydkusten. Öppna möjligheter för det småskaliga att fiska under sommarstoppen då marknad för färsk fisk finns. Stöd till åtgärder som ökar tillgången på färsk fisk i kustsamhällena då detta har stor betydelse för konsumenterna och skapar möjligheter för fiskarena att öka värdet på sin fångst genom egenförädling.

6.

Förvaltningplanerna för säl och skarv måste ta ökad hänsyn till fiskets bedrivande. Påskynda arbetet med att utveckla alternativa passiva redskap som klarar påfrestningar från säl.

7.

En ökad medellängd hos torskbeståndet genom ökade minimimått och en maskstorlek

i trål och garn som anpassas därefter. Fredningsområde bör kunna ersätta sommarstoppen i Östra Östersjön om de anpassas till torsklekens kärnområden och omfattar torskens hela lektid.

8.

Före varje ändring av fiskeföreskrifterna ska en konsekvensbedömning för det småskaliga göras.

9.

Utveckla möjligheter att undvika ensamfiske samt prioritera säkerhetsinsatser. Detta kan ske genom samgående mellan ensamfiskare i en större båt som kan hantera mer redskap. Medför lägre kostnad för företagaren vilket ökar utrymmet för nyinvesteringar.

10.

Underlätta finansieringen inom kustfisket genom gynnsamma investeringsföretag. Detta kan ske genom utformningen av föreskrifterna för strukturstöden, men även genom satsningar med nationella medel.

11.

Geografisk delning av trål- och garnfiskets fiskeområden.

12.

Ett trovärdigt underlag för förvaltningen av tumlaren i Östersjön måste skyndsamt tas fram. Åtgärderna för skyddet av tumlaren måste omgående revideras.

13.

Effekterna på det småskaliga kustfisket måste beaktas vid införande av årsransoner i torsktrålfisket.

14.

För att bibehålla infratrakturen för fisket på Sydkusten bör åtgärder vidtas för att öka landning och försäljning av fisk från fiskare från andra delar av Sverige och utlandet. Detta kan vara förbättrad service, internethandel med fisk, marknadsföring, etc.

15.

Presentera ett system för uppföljning och rapportering av utvecklingen av småskaligt fiske.

Södra Ostkusten

Situationen i olika typer av fiske

Fiske med garn (och nät), krok och ryssja är det dominerande fisket sett till antal yrkesfiskare och fiskeinriktning.

Trålfisket sker i stort med fartyg över 12 meter men under 24 meter hemmahörande i regionen fiskande skarpsill och strömming. Garn och nät betraktas som en redskaps-typ och fisket är likartat, krokfisket bedrivs i huvudsak efter lax men visst fiske efter ål med långrev och torsk förekommer. Ryssja används i fiske efter sötvattensarter och ål men även laxfällor används

Garnfisket är dominerande redskap, men ökade säl- och skarvproblem minskar användbarheten. Grimgarn har i stort försvunnit. Småskaligt trålfiske finns knappt. Ålfisket med ryssjor har minskat delvis som en följd av dålig lönsamhet och sviktande bestånd, men framförallt som en följd av reglering. Sälsäkra redskap, fisk/laxfällor av s.k. PushUp-typ har prövats, men problemen är stora med igenväxning/påväxt av alger och havstulpaner. Drivgarnsfisket efter lax har upphört. Krokfisket är av liten omfattning och inskränker sig till fiske efter lax några månader på vintern. Det är endast under perioden oktober/november – februari/mars som fångster med laxkrok är goda varför ändringen till att tillåta krokfiske från september till maj/juni som kompensation för drivgarnsförbudet är verkningslös.

Fångsterna har generellt minskat som en följd av färre fiskare, svagare bestånd, färre arter att fiska och sämre lönsamhet. Sedan 2006/2007 syns dock en liten ökning, främst som en följd av förbättrade torskbestånd. Då det i de flesta län rör sig om ett fåtal licenser och ännu färre som fiskar i större omfattning kan enskilda fiskares insatser ge ett stort utslag. Exempel på detta är hur torskfångsterna minskade 2000 till 2005/2006 för att sedan öka. I Stockholms län avspeglar det en förbättrad tillgång i Ålands hav och därmed ökad insats. I Gotlands län ökar också fångsterna från 2005, som en följd av att främst några yngre fiskare legat i Skåne och fiskat torsk under vintern. Ett ökat fiske efter torsk avspeglas också i ökade fångster av andra arter som skrubba. För sötvattensarterna abborre, gädda och gös kan en del av minskningen i fångsterna hänföras till minskade bestånd. Generellt kan sägas att fiskare fiskar det som ger någon slags lönsamhet, dvs. minskad fisktillgång i fiskeområdet, minskade möjligheter att fiska t.ex. genom ändrade regler och låg benägenhet att ligga borta på fiske ger minskade fångster och försämrade lönsamhet och mindre fiske.

Orsaker till utvecklingen

Det finns ett stort antal orsaker och orsakssammanhang som har påverkat utvecklingen.

1. Omställning mellan olika typer av fiske. Som en följd av 1980-talets torskboom, ställdes fisket generellt om från ett strömmingsbaserat till ett torskbaserat fiske. När torsken minskade, ställdes inte fisket om till fiske efter andra arter som fanns att fiska för konsumtion som t ex strömming och flundra, man väntade på att torsken skulle komma tillbaka

2. Regler. Under de senaste tio åren har ett flertal begränsningar och regelförändringar införts som allvarligt minskat det småskaliga kustfiskets möjligheter att bedriva fiske och nå lönsamhet. Dioxingränserna begränsar möjligheterna att bedriva ett fiske efter strömming och lax, dels genom svårigheter eller stopp för att nå marknader utanför Sverige, dels genom det konsumentmotstånd som framförallt massmediebildningen av Östersjön ger. Drivgarnsförbudet för att skydda tumlare har inneburit att detta laxfiske i praktiken upphört.

3. Bristande regional hänsyn. Reglerna för torskfisket har, trots att problemet främst ligger hos det storskaligare trålfisket, skapats utan att överväga eller analysera konsekvenserna för det småskaliga nätfisket vare sig fångstmässigt eller socioekonomiskt. Exempel härpå är reglerna om torsktillstånd och om maskstorlek som omöjliggör fiske efter piggvar, flundra, öring, gös m.fl. arter, som endast lämnar kvar fiske efter strömming och därmed ingen möjlighet att nå lönsamhet, särskilt inte med ökande sälbestånd och därmed sälskador. Tjugofyratimmarsregeln för vittjning av garn motiverades bl.a. med att minska bifångsterna av torsk i piggvarsfisket, trots att dessa bifångster är mycket små.

4. Struktur. Den nyrekrytering som skedde under torskåren innebar att när torsken minskade var dels de äldre som tidigare fiskat diversifierat i många fall mindre benägna att satsa på att utveckla nya (gamla) fisken, dels saknade de nya ofta kunskapen att fiska andra arter.

5. Infrastruktur och lönsamhet. Minskande fångster och färre fiskare har medfört en situation som i flera avseenden liknar den som rådde på 1920- och 1930-talen, dvs. fiskarena får själva försöka sälja sin fångst, vilket gör att köparen sätter priset, transporter kan inte samordnas då det är alltför glest mellan fiskarena, fiskehamnar försvinner/tas över av fritidsfartyg vilket gör det svårare/dyrare såväl att vara kvar som fiskare som att komma in i fisket. Också delvis som en följd av torskboomen, satsades på en kapacitetsmässig utökning av flottan som ledde till ett sämre konkurrensläge för det småskaliga fisket bl.a. genom ökad tillgång på stora volymer och därmed lägre priser.

5. Nyrekrytering De regelverk som finns i dag försvårar ytterligare för nyrekrytering till fisket och är direkt kontraproduktiva. Kravet på historik för torsktillstånd har också inneburit att fiskare som har licens, i vissa fall fram till 2012, inte har fått tillstånd då de på grund av att det inte funnits torsk att fånga inte har någon infiskning. De hänvisas därför till två alternativ: att sluta fiska eller fiska strömming. Detta drabbar småskaliga kustfiskare.

5. Kultur. På Ostkusten finns – i motsats till på Västkusten – en traditionellt utbredd syn på fisket som en del i försörjningen, man är mer redo att om fisket är dåligt ta ett annat jobb i land. Av detta följer också att man är mindre benägen att flytta efter fisken/fisket. Här inverkar naturligtvis också såväl fartygsstorlek som resurstillgång och lönsamhet i olika fisken. Fiskare ser sig ofta inte som företagare, de är fiskare, vilket också är hinder i att utveckla fisket.

6. Marknad. Samtidigt som marknaden/konsumenterna vill ha fisk, har fisket varit dåligt på att påverka efterfrågan och prisbild. Att ca 95 procent av all piggvar fångas i Östersjön medan den, ibland efter att ha varit en tur till fiskauktionerna på Västkusten, säljs till ett högre pris som västkustsk piggvar än som östersjöpiggvar i t.ex. Stockholm är ett sådant exempel.

7. Bilden av fisket har i många stycken varit och är negativ. Fisket har en del av skulden till detta, men det har också varit, och är, politiskt gångbart att använda sig av fisket. Fisket får klä skott för det mesta eländet i havet medan konsumenternas/marknadens ansvar uttrycker sig i att bojkotta torsk i synnerhet som en insats för miljön. En jämförelse kan göras med jordbruksnäringen som var i en liknande situation såväl strukturellt som imagemässigt på 1960-70-talen. Deras organisationer har genom framgångsrikt arbete gjort att, trots skandaler och avslöjanden, näringen går fri.

Åtgärder för att stärka det småskaliga fisket

I rapporten "Fiskets framtid på Södra ostkusten – utveckling eller avveckling", sammanställde de fem länsstyrelserna en åtgärds katalog. Huvuddelen av förslagen är giltiga även idag, dock är det för t.ex. Södermanland inte mycket kvar av det lilla fiske som fanns 2005.

En genomgång av vad som hänt med förslagen visar att det har det i stort sett inte hänt någonting.

1. Fisket/Näringen

Tydlighet: Fisket måste vara tydligt med vad det är, hur det bedrivs och att det har ett uppdrag att producera mat av bra kvalitet på ett hållbart sätt. Fiskets miljöeffekter och hälsoeffekter, likaväl som vad miljögiftsbelastning i fisk är och innebär måste presenteras på ett sakligt och tydligt sätt.

Spårbarhet: Konsumenterna måste på ett enkelt sätt få information om när, var, hur och av vem fisken är fångad.

Närproducerat: Bör förtydligas med lokalproducerat om det är från området/regionen. Att kalla all svensk fisk för närproducerat kan vara vilseledande för konsumenten.

Ökad förädlingsgrad: När fiskaren får 3 kr/kg för strömming medan konsumenten betalar 50 till 70 kr/kg för strömmingsfilé i butik, blir det uppenbart att en ökad förädlingsgrad i egen regi kan ge fiskaren ökad inkomst. Konsumenter efterfrågar också vidareförädlad fisk före hel. Ökad förädlingsgrad kan vara allt från rensad till ugnsfärdig rätt.

Företagande: Fisket måste se sig som företagare framför att vara fiskare. Utbildning i företagande.

Diversifiering: Att fiska de arter som finns och tål att fiskas när de kan fiskas, att nyttja möjligheter till andra inkomster utöver fisket. Kan vara allt från sälsafari, säljaksprodukter till "Bo på fiskebåt".

Finansiering: Ett av de viktigaste, kanske den viktigaste åtgärden. Inrättande av en "Fiskebank" eller "Utvecklingsfond" för fisket som kan stå för tex. lånegarantier, medfinansiering till tex EU-stöd, riskkapital.

Regelverk: Näringen behöver tydliga och långsiktiga regler för att kunna planera verksamheten och investeringar och därmed förbättra förutsättningarna för lönsamhet. Näringen bör också göras mer delaktiga i regelverket och förvaltningen. Näringen kan också skapa egna regler som går längre inom vissa områden.

2. Forskning

Bestånd (utöver De fyra stora): För att förvalta och nyttja fiskbestånd långsiktigt hållbart, krävs kännedom om beståndens storlek, utseende och nyttjande. Kunskapen om andra bestånd än torsk, strömming, skarpsill och lax är dålig till obefintlig. Med kunskapen om att många arters populationer har begränsad utbredning, krävs bättre regional kunskap. Genom ett förbättrat samarbete med näringen kan kunskapsunderlaget förbättras.

Teknik: Småskaligt fiske är oftast ett enmans- eller fåmansfiske. För att bedriva ett fiske rationellt, selektivt, med minimerad miljöpåverkan, som tex. bifångster, med bra arbetsmiljö och för ett hållbart fiske, behövs utveckling av redskap, insatser för att ge hög kvalitet, och enkla, rationella och ekonomiskt effektiva distributionsvägar.

Företagande: De speciella förhållandena kring företagandets villkor för det småskaliga kustfisket är otillräckligt belysta. Därmed saknas till dels kunskap om hur regler och förutsättningar ska utformas för att uppfylla de politiska målen.

3. Konsumenter

Kunskap: Konsumenter saknar i stor utsträckning kunskap för att bedöma fisket, dess produktion, miljöinverkan och effekter. Därmed kan massmediala utspel få stora effekter. Även om det kan krävas av konsumenter att informera sig och skaffa kunskap för väl underbyggda beslut, måste näringen också ta ett större ansvar för att föra ut kunskap.

Efterfrågan: Näringen måste bättre tillgodose konsumenternas efterfrågan tex av vidareförädlade produkter men konsumenterna har också ett ansvar att genom efterfrågan se till att nyttja arter som tål ett nyttjande och genom ökad efterfrågan ge bättre lönsamhet för "lågprisarter".

Krav: Likaväl som konsumenter kan ställa krav på de produkter de väljer, finns också ett krav på konsumenterna att ha tillräcklig kunskap inför sina val. Först då kan de välja och välja bort.

4. Politiken/förvaltningen

Politiken måste styra över ekonomin om målen om ett starkt småskaligt kustfiske ska kunna nås och om man menar allvar med målen. Det kräver att man gör mer omfattande analyser än kortsiktig lönsamhet. T.ex. utför det småskaliga kustfisket kollektiva tjänster på landsbygden bla för attraktionskraften för turism och fritid.

Politiken måste minska "genomförandeunderskottet", det finns såväl visioner som beslut om att stärka det småskaliga kustfisket, samtidigt som beslut fattas som direkt motverkar fisket.

Analys av konsekvenserna för det småskaliga fisket måste göras INNAN beslut såväl inom fiskeripolitiken som inom regionalpolitiken.

Säl, skarv, häger utgör allt större problem för fisket. Samtidigt är framförallt bestånden av säl och skarv tillväxande och av storlekar som inte utgör några problem för beskattning. De resurser de utgör bör därför nyttjas och samtidigt minska trycket på fiskbestånden.

Norrandskusten

Situationen i olika typer av fisken

Trålfiske efter strömming och siklöja

Trålfisket efter strömming har minskat i Bottenhavet beroende på sämre tillgång på strömming av konsumtionsstorlek samt att trålare, främst i Uppsala och Gävleborgs län har sålts. Strömmingen i Bottniska viken är inte överfiskad och skulle tåla ett större uttag. Det finns ett behov av ett antal mindre trålare för att försörja Norra Sverige med färsk strömming.

Trålfiske efter siklöja bedrivs endast i Norrbottens län. Fisket utförs av trålare från Norrbotten samt två båtar från Västernorrland. Detta fiske regleras delvis genom en självförvaltning där länsstyrelsen i Norrbottens län är central part. Fisket har under de senaste fem åren varit mycket lönsamt beroende både på goda årgångar men även hastigt stigande råvarupris på löjrommen.

Skötfiske efter strömming och siklöja

Skötfiske efter strömming är mest förekommande under våren och då för inläggning av surströmming. Detta fiske bedrivs mest i Bottenhavet, men även mindre salterier vid Bottenviken är i behov av strömming för inläggning. Dessvärre är denna fiskesäsong relativt kort p.g.a. att salterierna måste lägga in strömmingen så att den blir färdig till surströmmingspremiären. Det blir också svårare att fånga strömmingen med skötar eftersom sälarna ökar sin aktivitet ju längre fram på sommaren man kommer.

Siklöjefisket med skötar bedrivs under perioden september - oktober i Bottenviken och till en mindre del i norra Bottenhavet. Detta fiske har minskat i betydelse beroende på stora sälproblem vilket medför att fångsterna blivit mindre.

Övrigt nätfiske

Övrigt nätfiske har förändrat karaktär under de senaste tio åren. Förr sattes nät ut på kvällen för att vittjas nästa morgon. Detta fiske har till stor del försvunnit p.g.a. att sälarna vittjar redskapen först och dessutom trasar sönder näten.

Fisket efter sik och öring har därför gått över till att vara ett s.k. plumsfiske, dvs. att man lägger näten tvärs över mindre vikar och sedan skrämmer fisken på de utsatta näten. Därutöver har fisket med nät ökat i grunda vatten intill vassar och sjögräs för att fånga abborre och gädda, bl.a. då sälarna inte gärna går in i de grundaste vikarna. Det har dock visat sig att man relativt snabbt fiskar bort de stora individerna av gädda och abborre, varför man måste utsträcka sitt fiske allt längre från hemmahamnen.

Fiske med fasta redskap efter lax och sik

Detta tidigare så lönsamma fiske har p.g.a. sälarnas ökning gradvis försämrats och skulle helt ha försvunnit, åtminstone i Bottenhavet, om inte de s.k. PushUp-fällorna kommit i bruk. Dessa fällor har betytt skillnaden mellan överlevnad och konkurs för många fiskare. Problemet med dessa fisken är att de måste bedrivas i anslutning till land där det oftast är enskilt fiske och där laxen vandrar. Fiske efter lax och fiske med fasta redskap på enskilt vatten är förbehållet fiskerättsägarna varför yrkesfiskarna i regel måste arrendera fiskerätt för att kunna bedriva detta fiske. Laxfångsterna ökade från år 2000 fram till 2004 varefter de åter minskat. Den vilda laxen har ökat i antal, men de kompensationsutsatta laxarna (och havsöringarna) har en dålig överlevnad första året i havet.

Orsakerna till utvecklingen

1. Det snabbt ökade antalet gråsäl och vikare har medfört att det traditionella fisket med rörliga redskap totalt har förändrats. Vanligt nätfiske och fiske med skötar kan inte längre bedrivas som ett nätfiske. Detta har medfört att nätfiske efter sik och öring måste bedrivas som s.k. plumsfiske. Detta fiske är mycket tidskrävande. Fiske med fasta redskap efter sik och lax måste nu bedrivas med dyrare och mindre effektiva s.k. PushUp-fällor som stänger ute sälarna.

2. Myndigheternas motstånd mot att tillåta en effektiv skydds jakt på säl. Avskjutningen av säl är endast någon procent av det totala beståndet. Jakt får inte bedrivas från båt utom i direkt anslutning till redskap som i ordning ställts för att stå emot sälangrepp, dvs. PushUp-fällor. Detta bör ses i ljuset av att den beräknade kostnaden för sälarnas aktiviteter kostar fisket förmodligen mellan 50 och 60 mkr/år

3. Den snabba utvecklingen av större och fler fartyg på Västkusten har medfört att äldre båtar blev eftertraktade köpeobjekt när det gällde utförsel av tonnage och kW. Dessa båtar omvandlades till pensionsförsäkringar för de äldre fiskare som skulle sluta fiska. Samtidigt försämrades infiskningen för de fiskare som saknade trålkapacitet och utvägen att investera sig ur problemet genom köp av mindre trålare blev en ekonomisk omöjlighet.

4. De fiskare som är kvar är så utspridda utefter kusten från Uppland till Haparanda att den kritiska gränsen för samverkan i praktiken har upphört. Det finns nu (förutom i Norrbotten) praktiskt taget inga fiskelägen och fiskehamnar kvar där fiskarena skulle kunna ha gemensamhetsanläggningar för exempelvis istillverkning, slipdragningar, reparationer, förädlingsanläggningar och fiskmottagning. Varje fiskare måste nu hantera sin egen fångst både när det gäller förädling, försäljning och distribution samt kunna sköta underhåll av båtar och redskap.

5. Inskränkningar i fisket såsom förbudsområden, begränsningar i fisket på grund av laxförvaltningsplanen samt stopp för i stort sett allt ålfiske i Bottniska viken.

6. Nyrekryteringen sviktar beroende på att ekonomiska möjligheter saknas för att skaffa behövlig utrustning. Dessutom finns väldigt få trålare där unga fiskare skulle kunna få anställning som lottkarlar och på så sätt skaffa sig de formella kunskaper och infiskning för att kunna uppfylla kraven för en fiskelicens.

7. Minskning i vissa fiskbestånd såsom sik och odlad lax har ytterligare minskat försörjningsmöjligheterna. Fiskarena har i många fall måst börja söka efter alternativa arter såsom abborre och gädda, men abborrens långsamma tillväxt gör att man relativt snabbt fiskar ner ett storvuxet bestånd. Detsamma gäller för gädda även om dess tillväxtkapacitet är bättre än abborrens. Det är ett genomgående problem i Bottniska viken att det finns så få arter att fiska på.

Förslag 2005 och vad som hänt sedan dess

Länsstyrelserna lämnade i sin rapport till regeringen år 2006 förslag på i huvudsak sex område. Dessa förslag relateras till vad som hänt sedan dess:

1. Länsstyrelserna föreslog att kustfisket måste tillförsäkras fördelar i form av tillgång på fisk och ekonomiskt stöd. Regelverket för fiske och naturvård bör anpassas så att kustfisket kan bedrivas utifrån sina speciella förutsättningar. Det enda som skett är att man avsatt en kvot för strömmingsfiske i Bottenhavet. Däremot har ålfisket förbjudits utefter hela kuststräckan.

2. Med hänvisning till följderna av tonnagehandeln och handel med kilowatt som medfört att de kvarvarande fiskarena har så dålig lönsamhet att rörelsekapitalet inte räcker till inköp av båtar inklusive ton och kW, föreslog länsstyrelserna att tonnage och kW kostnadsfritt skulle ställas till norrlandsfiskarnas förfogande. Den åtgärd som vidtagits är att kW ställts till förfogande för norrlandsfiskarna så att de ska kunna fiska torsk när och om torsken återvänder. Några åtgärder för att ekonomiskt underlätta för fiskarena att investera i modernare små båtar och fartyg har inte vidtagits.

3. Länsstyrelserna pekade på att ett av kustfiskets stora problem är säl och skarv som tillåtits växa i storlek så att det traditionella fisket med nät och skötar på många ställen inte längre kan bedrivas. Därför föreslogs att skyddsjakten på gråsäl borde ökas både i tid och antal. Vidare föreslogs att yrkesfiskare borde få möjlighet att jaga från båt vid sina redskap samt att jakten borde få bedrivas med lättare vapen än klass ett. Länsstyrelserna föreslog även att en beståndsbegränsning av skarv bör tillåtas, både genom att införa jakt, men även genom födelsekontroll i fåglarnas bon så att färre fåglar föds. Några åtgärder för att genom ökad avskjutning eller användande av

klenare kalibrar för att skjuta säl har inte införts. Fiskare kan få möjlighet att jaga i anslutning till s.k. PushUp-fällor under förutsättning att de först går en utbildning. Jakt från båt i anslutning till andra redskap från båt är fortfarande förbjudet. Det bör även noteras att vikarsälen ökat dramatiskt i Bottenviken, men den är inte utsatt för någon skydds jakt. Inga åtgärder har vidtagits från centrala myndigheter för att få möjlighet till beståndsbegränsning vad gäller skarv.

4. Länsstyrelserna påtalade att återfångsterna av odlad lax och öring drastiskt minskat varför en snabbutredning borde tillsättas för att utröna orsaken därtill samt att föreslå åtgärder för att återställa återfångstnivå till 1970-talets nivåer. Punkt 4. Inga åtgärder har vidtagits för att förbättra den odlade laxens och havsöringen överlevnad i havet.

5. För att säkerställa tillgången på strömming både för färsk konsumtion och beredning pekade länsstyrelserna på att det fordrades betydande investeringar i regional trålfiskekapacitet med mindre fartyg och båtar och att en möjlighet bör finnas för bidrag eller införande av kreditgarantier med rimliga krav på säkerhet för inköp och utrustning av moderna båtar. Åtgärder för att underlätta investeringar i det småskaliga kustfisket genom införande av kreditgarantier har inte genomförts

6. Länsstyrelserna påpekade att expansionen av det storskaliga fisket med trål i Bottenhavet bedrivs med mycket små maskor, vilket kraftigt minskat tillgången på strömming som är lämplig för rökning, filetering och surströmmingsinläggning. Därför föreslogs att åtgärder borde vidtas för att höja maskstorleken till 32 mm och/eller begränsa motorstyrkan som får användas. Några förhandlingar inom EU angående maskstorleken för trålning i Bottniska viken har inte förts.

Nya förslag

De förslag som framfördes 2005 är fortfarande giltiga och bör genomföras. Förutom dessa finns ett antal förslag som bör tas under övervägande av den nu tillsatta utredningen.

1. Fångstuttaget av strömming på svensk sida av Bottenhavet har stadigt minskat sedan 1989 till i dag. Denna fiskekvot, vilken idag motsvarar det önskvärda fisket i området, måste helt vikas för det norrländska fisket i fortsättningen.

2. Budskapet från Fiskeriverket är nu att generella åtgärder ska genomföras för neddragning av fiskeflottan och begränsningar av fisket. Åtgärder som är verkningsfulla mot överetablering i fisket totalt sett kan aldrig bli verkningsfulla mot de problem som Norrlandskusten brottas med; här är problemet underetablering. Att bibehålla ett trålfiske utefter Norrlandskusten riktat mot humankonsumtion är en av de viktigaste framtidsfrågorna för regionen. Gratis tonnage och kW måste ställas till dessa fiskares förfogande.

3. Ett kommande torskfiske i Bottenhavet borde förbehållas garnfisket. Beståndet som med viss tidsintervall uppstår i Bottenhavet kan inte reproducera sig på plats, varför detta bestånd bör nyttjas på det biologiskt och ekonomiskt bästa sättet, vilket sker genom att reglera vilka maskstorlekar som får användas så att man sparar uppväxande torsk och tar ut de utvuxna årgångarna. Detta skulle kunna gynna större delar av Östersjöns garnfiskeflotta.

Bilaga 2

Synpunkter från näringen och andra intressenter

Västkusten

Sydkusten

Södra Ostkusten

Norrlandskusten

Skriftliga synpunkter

Synpunkter från näringen och andra intressenter

För att förankra utredningens definition och avgränsning, presentera analyserna av de 13 identifierade fiskena, diskutera hinder och svårigheter samt höra näringens egna tankar och idéer kring vad som kan göras för att stärka det småskaliga fisket arrangerades tillsammans med länsstyrelserna fyra samrådsmöten, ett per kuststräcka (Västkusten, Sydkusten, Södra ostkusten samt Norrlandskusten). I denna bilaga presenteras en sammanfattning av de synpunkter och förslag som framförts av de inbjudna deltagarna vid dessa möten.

Västkusten

Mötet ägde rum i Göteborg och representanter från fisket i Hallands och Västra Götalands län deltog i mötet.

- Trålfisket efter skaldjur måste finnas kvar eftersom det idag är det mest dominerade inom skaldjursfisket, burfisket är ett litet fiske inom skaldjursfisket.
- Småskaligt fiske bör inte definieras genom längden på fartyget. Fiskemönstret och landningar av fisk av hög kvalitet till konsumtion mer representativt för småskaligt fiske.
- Om man vill utveckla burfisket i Skagerrak-Kattegatt så måste man skapa utrymme, antingen ändring av gränserna eller fördela resursen i tid mellan trål och bur.
- Minimått på kräfta, 13 cm måste gälla om man ska få en lönsamhet. Det blir en konflikt med EU som vill sänka minimimåttet till 8cm för att minska utkastet, 8cm som minimimått på kräfta, gäller i Nordsjön där bland annat danskarna fiskar. Redskapsutveckling för att förbättra storleksselektionen av havskräfta är därför viktig.
- Trycket är för stort på hummern. Fritidsfisket efter hummer borde därför begränsas tidsmässigt. Märkningen av redskapen måste även bli tydligare för att underlätta tillsynen.
- Det mått som används för att mäta överkapacitet dvs. fartygskapacitet är inget bra mått, det säger inget om fiskekapaciteten.
- Kilowattdagar m.m. har redan gjort det mer komplicerat och man vill inte få in en massa nya aktörer. Man motsätter sig att de som har skrotat sitt fartyg sedan börjar fiska med båtar under 10 meter som är undantagna från många regler. Har man skrotat ska man inte få behålla sin yrkesfiskelicens.
- Sverige bör inom EU agera för att få en större kvot av tunga. Infiskningen av tunga är idag inte reglerad av ransoner eller landningskvantiteter, vilket innebär att kvoten fiskas upp alldeles för snabbt.
- Hitta nya samarbetsformer mellan turism- och fiskenäringen.
- Öka intresset för yrkesfisket genom att skräddarsy en utbildning, på detta sätt skulle man dessutom kunna höja statusen på yrket. Det gäller också att man får möjlighet att komma ut och få praktik.
- Krabbeståndet är överetablerat i Skagerrak och Kattegatt och åtgärder behöver sättas in för att reducera beståndet.
- Säl och skarv

Sydskusten

Mötet ägde rum i Kristianstad och representanter från fisket i Blekinge och Skåne län deltog i mötet.

- Ingen kommer att satsa så länge det finns begränsningar i antalet fiskedagar. Är man småskalig behöver man fiska fler dagar än vad som tillåts idag för att få en lönsamhet i sitt fiske.
- En småskalig fiskare har ofta flera båtar som används för olika typer av fisken och fiskemönstret ser olika ut för de olika båtarna.
- Flexibilitet i fisket är viktigt. Det måste vara tillåtet att ha mer än en typ av redskap ombord på samma fartyg.
- Inga begränsningar i antalet fiskedagar, effordsystemet slår hårt mot garnfisket. Istället gynnas trålfisket av systemet.
- Ålfisket är viktigt.
- Politikerna bör sätta upp tydliga mål för utvecklingen av det småskaliga fisket, målen ska vara mätbara, t.ex. antal småskaliga fiskare i länet.
- Det stränga regelverket avskräcker den som vill börja fiska och därmed blir det en låg nyrekrytering.
- Det bör vara lättare för det småskaliga fisket att få tillträde till torskfisket. Sluta föra över den del av torskkvoten som görs till trålfisket idag, eftersom garnfisket inte hinner fiska upp sin del av kvoten på de antal dagar de blivit tilldelade. Den procentuella delen av kvoten ska vara den samma för garnfisket över tiden och möjliggöra nyetableringar istället.
- Tillämpningen av det administrativa sanktionssystemet är ett problem. Finns ingen flexibilitet. Måste ses över.
- Inför kustfiskelicens som innebär att du under året har fri tillgång till den för säsongen tillåtna arten att fiska på dvs ett säsongsanpassat fiske och möjlighet att kunna byta arter och byta redskap under året.
- Säl och skarv är ett stort problem för fisket med passiva redskap.
- Förankra förslag till ändringar av regelverket med yrkesfiskarna innan reglerna införs och gör konsekvensanalyser av regeländringarna både före och efter ändringarna genomförs.

Södra Ostkusten

Mötet ägde rum i Kalmar och representanter från fisket i Stockholms, Östergötlands, Kalmar samt Gotlands län deltog i mötet.

- Fiskarena vill inte bli inlåsta i ett segment/typ av fiske och man känner oro för denna förändring som nu håller på att ske. Man ser problem med att inte kunna bedriva olika typer av fisken. Det är vanligt att man kombinerar olika typer av fisken och särskilt säsongsmässig variation i fisket – ål på hösten, sill på våren och sommaren.
- Finns en oro för att en indelning av svenskt fiske i småskaligt kustfiske och mer storskaligt fiske kommer att missgynna kustfiskarena.
- När regleringar ska införas måste dessa föregås av konsekvensanalyser och då särskilt för det småskaliga fisket.
- Man har problem med hög medelålder och dålig nyrekrytering. Nyrekrytering genom utbildning till fiskare vilket också skulle kunna höja statusen för yrket.
- Problem att prövningen av tillträde till fisket (yrkesfiskelicens) är densamma vare sig man fiskar småskaligt eller mer storskaligt. Man efterlyser en större

flexibilitet när tillstånd ges till en småskalig fiskare eftersom denne kan vara beroende av inkomster också från annan verksamhet än fiske.

- Tillträde till torskfisket bör underlättas för det småskaliga fisket för att gynna nyrekrytering.
- Svårt att hitta fastigheter om man vill bo nära sitt fiske, det är höga fastighetspriser och hög beskattning av fastigheterna.
- Svårigheter att få tillträde till enskilt vatten genom arrende kan begränsa det småskaliga fisket i vissa områden.
- Man behöver få bättre betalt för sin råvara så att det blir en bättre lönsamhet.
- Svårt att få lån för nyinvesteringar då fiske betraktas som en osäker bransch.
- Svårt att kunna leverera de volymer som marknaden efterfrågar. E-handel och en samordnad infrastruktur kanske kunde vara ett sätt att underlätta.
- En tydlig fördelning av tillgänglig resurs till det småskaliga fisket.
- Ingen föranmälan för det småskaliga fisket
- Fångstrapperteringen med hjälp av AIS skulle kunna underlätta.
- En "fiskerättighet" ska vara knuten till person och inte kunna säljas.
- Ta bort ransonsystemet för det småskaliga fisket
- Inför allmän jakt på säl och skarv
- Bättre att begränsa antalet redskap än antalet fiskedagar i ålfisket.

Norrlandskusten

Mötet ägde rum i Härnösand och representanter från fisket i Uppsala, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens samt Norrbottens län deltog i mötet.

- Man har mycket stora problem med sälen. Fisken sprids istället för att bilda stim och den går inte heller upp på grunden vilket gör det oerhört svårifiskat. Utvecklingen av redskap ligger inte i fas med utvecklingen av sälstammen i norra Sverige. Jakten på säl måste bli mer effektiv.
- Man efterfrågar ett regelverk som ger förutsägbarhet och möjlighet att planera verksamheten på lång sikt. Viktigt att det finns en flexibilitet i regelverket.
- Regelverket för laxfisket innebär att man inte kan fiska under de tider som det finns gott om lax. Man vill se över de olika fredningstiderna och förvaltningen längs med Norrlandskusten.
- Om man kommer in i fisket är det svårt att kunna få tillgång till fiskebodas och fastigheter nära fiskevattnen. Dessa är alldeles för dyra.
- Viktigt att kunna kombinera olika fisken så att man kan få lönsamhet.
- Viktigt att få stöd till att starta utvecklingsprojekt, etablera vidareförädling och dylikt. Stödandelen borde öka till 50 procent. Nationella utvecklingsprojekt i Finland har visat sig få positiva effekter på det småskaliga fisket.
- Oro för att Sverige inte ska få fortsatt undantag från dioxinförbudet. Ett icke fortsatt undantag skulle innebära att mycket av fisket i denna del av Sverige inte skulle kunna fortsätta.
- Norrlandsfiskarna upplever att det är svårt att få gehör för sina problem och synpunkter som man har.
- En regional samordnare för fisket borde finnas.
- Man måste ta mer regional hänsyn när man förvaltar bestånden. Det kan skilja sig stort mellan de olika länen. Lokal förvaltning.
- Nyrekrytering är ett stort problem. Stöd måste ges till utbildningsinsatser. Goda exempel finns i Finland.
- Begränsa fritidsfisket, dvs. det fritidsfiske som bedrivs med nät.

Skriftliga synpunkter

Vidare har Fiskeriverket under arbetets gång med uppdraget fått in skriftliga synpunkter från Sveriges Yrkesfiskare Ekonomiska Förening – SYEF, avdelning 46 Sydkustfiskarna samt SFR avd 9 Halland. Föreningen Sveriges Kust- och Insjöfiskares förening - SKIFO har skickat synpunkter till Jordbruksdepartementet med kopia till Fiskeriverket.

SYEF har inhämtat synpunkter från sina medlemmar på vad de anser vara hinder för det småskaliga kustfisket och vad som skulle underlätta deras verksamhet. Två hinder som man ser är sommarstoppet av fiske efter torsk i Östersjön samt att det inte är tillåtet att bedriva fiske med flera typer av redskap från ett och samma fartyg. Den dåliga föryngringen av kåren är ett problem och de regler som idag gäller för tillträdet till fisket medför i praktiken att det inte finns möjlighet till nyrekrytering. Föreningen föreslår att det införs en kustfiskelicens för fartyg upp till 15 meter och att ett blandfiske blir tillåtet för dem med en sådan licens.

Andra problem som föreningen lyfter fram är säl och skarv, införandet av årsransoner av trålfisket efter torsk i Östersjön, införandet av fiskefria områden samt det omfattande kontrollsystemet.

Sydkustfiskarna för fram den låga nyrekryteringen av yrkesfiskare som ett av problemen. Andra problem är sommarstoppet av torskfisket i Östersjön, säl och skarv. Det största problemet anser man vara restriktionerna av ålfisket.

SFR avd 9 Halland har lämnat liknande synpunkter som fördes fram på samrådsmötet i Göteborg.

Utöver dessa skriftliga synpunkter har också inkommit två skrivelser, en från Samförvaltning norra Bohuslän och en från Fiskekommunerna. Dessa skrivelser biläggs utredningen i sin helhet.

Samförvaltning norra Bohuslän

Grebbestad den 2 mars 2010

Fiskeriverket
Box 423
401 26 Göteborg

Angående samrådsmöte kring utredningen för småskaligt kustnära fiske.

Efter att ha deltagit i ett samrådande möte på Fiskeriverket den 25/2 2010, angående småskaligt kustfiske på Västkusten, kan vi konstatera att Fiskeriverkets definition av "småskaligt fiske" inte stämmer överens med vårt sätt att se på detta.

Vi lever idag i en internationell värld där framförallt EU spelar en stor roll i fiskeripolitiken. Att definiera ett småskaligt fiske bör därför innehålla en analys om hur yrkesfisket bedrivs både inom EU respektive i Sverige.

För att hitta en gemensam nämnare för "småskaligt" fiske, bör även en definition för "storskaligt" fiske tas fram, i annat fall blir definitionen meningslös.

I definitionen av ett småskaligt fiske ska inte båtstorleken ingå då många fisken sker på exakt samma sätt på en liten båt som på en större båt. Som exempel kan nämnas räkfisket i Koster-Väderöfjorden, vilket regleras genom redskapens storlek, tid och ransoner och inte genom båtens storlek. Regleringen sker således utifrån fiskets förutsättningar, oberoende båt.

Att reglera genom avstånd från kusten fungerar på vissa fisken men inte på andra, då fisket måste ske där fisken är. Räkfisket idag sker till större delen av året längre ut i Skagerrak, vilket innebär att oavsett storlek på fartyg eller redskap så sker fisket på betydande avstånd från kusten, men fisket är därmed inte storskaligt. Detta innebär att om en fångstresa begränsas till 24 timmar blir det omöjligt att bedriva ett lönsamt räkfiske då tiden för transporten från och till fiskeplats blir för lång.

Man bör istället fokusera på vad det egentligen är man vill definiera.

Ett storskaligt fiske utmärks av kvantitet på en marknad som är global.

Ett småskaligt fiske utmärks av kvalitet på en lokal färskmarknad.

Ett utmärkt exempel på detta är havskräftfisket, där landningar varje dag resulterar i en hög kvalitet vilket genererar ett högt pris. Svenskt fiske efter havskräfta är till största delen ett småskaligt fiske. Här kan vi även jämföra vårt svenska fiske med t.ex. Nordsjöfisket efter havskräfta, där bland annat Skottland, England och Danmark till stor del riktar in sig på längre fisketurer och har fokus på kvantitet, vilket resulterar i ett hårdare fisketryck, sämre kvalitet och lägre priser.

Vad gäller räkfisket, så är det avståndet till fiskeplatsen som begränsar landningsmöjligheten.

De flesta fiskelag gör minst 2 landningar per fiskevecka (4 dagar/vecka) för att hålla så bra kvalitet som möjligt vilket även avspeglar sig på priserna. Detta måste ses som ett småskaligt fiske i jämförelse med ett globalt räkfiske där storskaligheten är frystrålare som har fiskeresor på flera månader.

Vi menar med bestämdhet att det inte är storleken på fartyget som avgör om det är småskaligt eller storskaligt fiske, utan att det är fiskemönstret som ligger till grund för detta. Man måste även ta hänsyn till var fisket kan bedrivas, så att vissa fisken inte klassas som storskaliga enbart på grund av avstånd till fiskeplatsen.

Definitionen av ett småskaligt kustnära fiske ska bygga på hur fisket bedrivs och här bör även finnas möjlighet för regionala skillnader. Det handlar om färskhet, kvalitet, prisbild och marknad.

Viktiga faktorer för definition av ett småskaligt kustnära fiske.

Ett fiske där de viktigaste kriterierna är:

1. Färskhet, där fiskemönster genom tid och plats strävar efter en förstklassig produkt.
2. Kvalitet, där kvalitet värderas högre än kvantitet vilket återspeglar sig i exempelvis minimimått eller regionala regler för fiskets bedrivande
3. Konsumtion för en färskmarknad, där avsättningen riktar in sig på en "lokal" marknad.
4. Flexibilitet, för att skapa lönsamhet över året.

Summering

Det är viktigt att vi förstår konsekvensen av en definition för ett småskaligt kustnära fiske då det är just detta fiske man nationellt och internationellt vill stärka och bevara. Effekter av olika prioriteringar kopplade till ett "småskaligt kustnära fiske" kan bli förödande och orimliga inom ett regionalt område, där ett diversifierat fiske och fiskemönster är en förutsättning för att fisket ska finnas kvar. Det kustnära småskaliga fisket är inte bara en överlevnadsfaktor för många fiskare utan även en naturlig del i övrig verksamhet knutet till kusten.

Vi vill särskilt påtala vikten av att Samförvaltningen norra Bohuslän är och ska vara en av diskussionsparterna i de frågor som påverkar fiskets förutsättningar. Det är förvånande att man inte vill ta vara på den kompetens som finns inom samförvaltning norra Bohuslän eller i näringen och hos kommunerna, när det gäller uppdraget i utredningen kring småskaligt kustnära fiske: att beskriva nuläget, komma med åtgärdsförslag och framför allt, framtagningen av definitionen för ett småskaligt kustnära fiske.

Vi vill att uppdraget förlängs så att vi tillsammans hinner ta fram en definition och ett genomarbetat åtgärdsförslag med visioner och mål för vårt framtida småskaliga kustfiske.

Samförvaltning norra Bohuslän

Sven Moosberg
Ordförande

Fiskekommunerna
Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil, Tjörn, Göteborg, Öckerö
Västra Götalandsregionen

2010-03-03

Fiskeriverket
Box 423
401 26 Göteborg

Angående utredningen för småskaligt kustnära fiske

”Saxat ut grönboken – vision 2020

*EU:s gemensamma fiskeripolitik har förenklats och är nu betydligt billigare och enklare att förvalta. Beslutsprocessen har lagts upp så **att fiskarena själva kan delta** när specifika tekniska beslut fattas. De som bedriver fiskeverksamhet ges incitament för ansvarsfullt handlande och förväntas också kunna visa att de följer de grundläggande principerna i den gemensamma fiskeripolitiken. **Aktörerna deltar** helt i alla beslut och diskussioner om genomförandet av politiken. Fiskekontrollen har blivit effektivare*

I grönboken redogörs för vad kommissionen anser är de fem viktigaste strukturella felen i fiskeripolitiken och här beskrivs förbättringsförslag, bland annat en differentierad fiskeriordning som skyddar **småskaliga kustflottor**. Här talas även om ett decentraliserat ansvar, för delar av fiskeripolitiken och genomförandebesluten. Ett regelverk som möjliggör att näringen ta större ansvar.

Strukturpolitik och offentligt ekonomiskt stöd kan/ska bland annat användas som styrmedel för att nå övergripande mål och vara ett verktyg i samband med utveckling eller nödvändiga omstruktureringar av fisket. Klimatförändringar kommer troligen även i framtiden att påverka både fiskets och beståndens förutsättningar vilket sannolikt kommer att kräva förändringar av fiskenäringen även i framtiden, om vi vill värna om att ha marina råvaror och produkter även för kommande generationer.

Denna inledande texten har två syften.

1. Det är viktigt att vi förstår konsekvensen av en definition för ett småskaligt kustnära fiske, då det är just detta fiske man nationellt och internationellt vill stärka och bevara. En felaktig definition kan göra att effekter av olika prioriteringar kopplade till ett ”småskaligt kustnära fiske” kan bli förödande och orimliga inom ett regionalt område, där ett diversifierat fiske och fiskemönster är en förutsättning för att fisket ska finnas kvar. Det kustnära småskaliga fisket är inte bara en överlevnadsfaktor för många fiskare utan även en naturlig del i övrig verksamhet knutet till kusten.
2. Vi vill även påtala vikten av att näringen och dess parter är involverade i de frågor som påverkar fiskets förutsättningar. Det är förvånande att man inte vill ta vara på den kompetens som finns inom näringen eller hos kommuner och övriga parter, när det gäller uppdraget kring det småskaliga kustfisket: dvs: att beskriva nuläget, komma med åtgärdsförslag och framför allt framtagningen av definitionen för ett småskaligt kustnära fiske.

Det är inte storleken angivet i meter på ett fartyg som avgör om det är ett småskaligt eller storskaligt fiske, utan det fiskemönster som fisket bedriv på. Att ange ett fiskeområde i antal sjömil för att beskriva ett småskaligt kustfiske kan även det få orättvisa effekter och konsekvenser då fisket måste ske där målarten finns.

Definitionen av ett småskaligt kustnära fiske ska bygga på hur fisket bedrivs och här bör även finnas möjlighet för regionala skillnader. Det handlar om färskhet, kvalitet, prisbild och marknad. Detta regleras genom lokalt framtagna regler för fisket där fiskemönster genom tid och plats strävar efter en förstklassig produkt. Ett småskaligt fiske för ett område bygger på möjligheten till flexibilitet, för att skapa lönsamhet över året. Detta innebär att vi inom ett område måste ha en diversifierad flotta och ett diversifierat fiske.

Fiskerinäringen och vattenbruket är en näring i förändring och samtidigt en näring med stora framtidsmöjligheter. Vägen dit kantas av utmaningar, exempelvis bränslepriset, fiskebestånden, klimatförändringar men även av utvecklingsmöjligheter, kanske särskilt för det småskaliga fisket där fisketurism, ökad förädling, vattenbruk och samverkan med andra intressenter är betydelsefulla utvecklingspotentialer.

Det är viktigt att involvera näringen i regleringsfrågorna då de kan förstå effekter av olika åtgärder och kan förhindra regleringar som orsakar exempelvis utkast, effekter som leder till överetablering i ett specifikt fiskesegment osv.

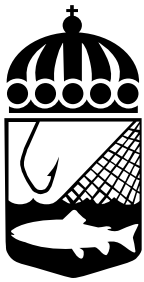
En ökad delaktighet i förvaltningsfrågor kommer att ta tid – det handlar om att bygga upp förtroende och kunskap för att skapa samsyn kring en gemensam målbild – det är en process som måste få lov att ta tid och därför måste vi börja nu. Fiskerinäringens framtid ligger i svaren och lösningarna på dessa frågor – ta vara på olika intressenternas kompetenser både när det gäller att sätta mål och att säkerställa regler för att nå dessa mål..

Det är viktigt att komma fram till en gemensam definition för det småskaliga kustnära fisket och även att beskriva syftet med definitionen.

Vi föreslår att uppdraget förlängs så att vi tillsammans hinner ta fram en definition och ett genomarbetat åtgärdsförslag med visioner och mål för vårt framtida småskaliga kustfiske.

Med vänlig hälsning

Roland Karlsson
Ordförande

FISKERIVERKET

Fiskeriverkets huvudkontor
Ekelundsgatan 1,
Box 423, 401 26 Göteborg

fiskeriverket@fiskeriverket.se
www.fiskeriverket.se
Telefon växel: 031- 743 03 00

**Fiskeriverkets
havs fiskelaboratorium**

Turistgatan 5
Box 4, 453 21 Lysekil

Utövägen 5
71 37 Karlskrona

**Fiskeriverkets
kustlaboratorium**

Skolgatan 6
Box 109, 740 71 Öregrund

Skällåkra 71
432 65 Väröbacka

Simpevarp 1–8
572 95 Figeholm

**Fiskeriverkets
sötvattenslaboratorium**

Stångholmsvägen 2
178 93 Drottningholm

Pappersbruksallén 22
702 15 Örebro

**Fiskeriverkets
utredningskontor**

Ekelundsgatan 1,
Box 423, 401 26 Göteborg

Skeppsbrogatan 9
972 38 Luleå

Stora Torget 3
871 30 Härnösand

**Fiskeriverkets
försöksstation**

Brobacken
814 94 Älvkarleby

**Fiskeriverkets
forskningsfartyg**

U/F Argos
Box 4054
426 04 Västra Frölunda

U/F Mimer
Ole Måns gata 14
412 67 Västra Frölunda

**Fiskerikompetenscenter
FKC**

Tånguddens hamn
Hästeviksgatan
426 76 Västra Frölunda

Landningskontrollstationer

Kungshamn
Simrishamn